

FAŞİZME, EMPERYALİZME, FEODALİZME, ŞOVENİZME VE HER TÜR DEN GERİCİLİĞE KARŞI

PARTİZAN

Kasım-Aralık 2007 Sayı: 63 İki Aylık Siyasi Dergi Fiyatı: 2 YDL (KDV dahil) ISSN: 1303-0078

Kendi aralarında çatışanlar

Halka karşı saldırılarda ortaktır!

TARAF OLMAYALIM!

UMUT YAYIMCILIK BÜROLARINDA

*Kolektif bir emeğin ürünü olarak içeriden, dışarıdan yazılan
öykü denemeleri derlendi ve sizlerle buluşmak üzere
bu kitap ortaya çıktı.*

Umut Yayıncılık bürolarında...

**UMUT YAYIMCILIK
VE BASIM SANAYİ LTD. ŞTİ**

Yönetim yeri: Gureba Hüseyin Ağa Mah.

İmam Murat Sok. No:8/1

Aksaray-Fatih/İSTANBUL.

Tel: (0212) 521 34 30

FAKS: (0212) 621 61 33

Sahibi ve Yazışleri Müdürü:

Çilem Önsel

Baskı: Ezgi Matbaa

ISSN. 1303-0078

e-mail: umutyayimcilik@tinet.net.tr

BÜROLAR

◆ **KARTAL:** İSTASYON CAD. DÖRTLER APT.
NO: 4/2 KARTAL,
TEL: (0216) 306 16 02 Cep: 0538 299 35 52

◆ **ANKARA:** TUNA CAD. ÇANAKÇI İŞHANI
NO:11 KAT:3 DAİRE: 32 ÇANKAYA/ANKARA
TEL: (0312) 430 67 65 Cep: 0 535 562 33 72

◆ **İZMİR:** 856. SOKAK, NO: 48/203 KEMERALTI-KONAK
TEL: (0232) 446 78 07 Cep: 0 544 932 24 15

◆ **MALATYA:** DABAKHANE MAHALLESİ, BOZTEPE
CAD., BABACAN İŞHANI NO:9 KAT:1/16 MALATYA
TEL: (0422) 325 78 13 Cep: 0 543 746 36 31

◆ **BURSA:** SELÇUK HATUN MAHALLESİ, ÜNLÜ
CAD, SÖNMEZ İŞ SARAYI KAT:2 NO: 185 HEYKEL
TEL: (0224) 224 09 98 Cep: 0 536 613 81 98

◆ **MERSİN:** SILIFKE CAD. ÇAVDAROĞLU İŞHANI
KAT: 3 NO: 118 MERSİN Cep: 0 545 685 25 27

◆ **ERZİNCAN:** ORDU CAD. ORDU İŞHANI KAT:3
TEL: 0 446 223 67 18 Cep: 0 536 697 94 19

◆ **AVRUPA MERKEZ BÜRO:** WESELER STR 93
47169 AS-DRUCK DUISBURG-ALMANYA
TEL: 0049 203 40 60 958 FAKS: 0049 203 40 60 959

Hesap Numaralarımız;

Yurtiçi: Selma Çahin:

**Ziraat Bankası Aksaray İstanbul Şubesi
48209849-5002**

Yurtdışı: Selma Çahin

Ziraat Bankası Aksaray Şube Euro hesap numarası:
48209849-5001

Vakıflar Bankası Aksaray Şube Euro hesap numarası:
00158048000527074

İş Bankası Parmakkapı Şube Euro hesap numarası:
1042 0175785

PARTİZAN'DAN

Merhaba

Yeni bir sayımızda daha sizlerle buluşurken, dünyada ve ülkemizde bir dizi önemli gelişmelere tanıklık ediyoruz. Türk egemen sınıfları son günlerde gerek dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeler ve gerekse ülke içinde var olan sınıfsal-toplumsal çelişkilerin keskinleşmesi ile giderek daha fazla saldırganlaşmaktadır. Bu tamamen TC devletinin yaşadığı krizle ilgili bir durumdur.

Son süreçte Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan çelişkiler ve bu çelişkilerin ürünü olarak belirginleşen kimi gelişmeler ülkemiz ilerici, devrimci hareketinde kimi kavramların yoğun bir biçimde tartışılmasına vesile olmaktadır. Bu tartışmaların bir yanında kendisine ilericiyim, demokratıyım ve devrimciyim diyen bazı kesimlerin, kendilerini hâkim sınıfların bu politikalarında "taraf" ilan etmesi, bu yönlü bir söylem içinde olması dikkat çekicidir. Bu sayımızda yer alan "**Laiklik ve 'Sivil' Anayasa**" başlıklı yazımızda kısaca bu gelişmelere değinmeye ve anlayışımızı koymaya çalıştık.

"**Bilimsel ırkçılık ya da tarihsel görev**" başlığıyla işlediğimiz yazıda Türk Tarih Vakfı Başkanı **Yusuf Halaçoğlu**'nun ırkçı söylemlerinden yola çıkarak Türk hâkim sınıflarının katliamcı tarihine tekrar bir hatırlatma yapmak istedik.

"**Kapitalizmin kriz yasası geçirililiğini koruyor**" başlıklı yazımızda ise ABD'de düşük gelirli gruplara verilen konut kredisinin geri dönmemesiyle Ağustos ayının ortalarında "başlayan" ve süren kriz tartışmaları üzerinden emperyalist-kapitalist ülkelerde derinleşen krizin ana noktaları üzerinde durmaya çalıştık.

Coğrafyamızda köylülüğün hala ağırlığını koruması ve genel nüfus içinde en yoksul kesimi oluşturmaktadır. Bu nedenle köylülük içindeki çalışmalara önem vermek, köylülükteki gelişmeleri incelemekten geçmektedir. Bu incelemelerin bir örneği olması açısından "**Köylülüğü geçirdiği değişimler üzerine**" başlıklı yazıyı sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Son olarak Büyük Ekim Devrimi'nin 90. yılı vesilesiyle Bakü komün tarihi ve komünarların kahramanlık dolu direniş yaşamlarının incelendiği yazıyı da sizlere paylaşmak istedik.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi egemen sınıfların artan saldırıları yaşadıkları krizin sonucudur. Bu krizi büyütmek, artan saldırılar karşısında örgütlü bir tutum sergilemek önemli.

Yeni sayımızda buluşmak dileğiyle!

İÇİNDEKİLER

- Laiklik ve sivil anayasa tartışmaları üzerine 2
- Faşizm inkara devam ediyor 27
- Kapitalizmin kriz yasası geçirililiğini koruyor 38
- Yeni sol arayış; reformizmle egemenlerin sürecini tahkim etme anlayışdır 56
- Köylülüğün geçirdiği değişimlere genel bir bakış 64
- Ekim Devrimi'nin 90. yılında Paris'ten Bakü'ye, Komünden Komüne 76

**Türk komprador büyük burjuvazisi ve büyük toprak ağalarının
iki siyasi kampı arasındaki mücadeleden yansıması;
Laiklik ve “sivil” anayasa tartışmaları üzerine**

TC “demokrasisi” içinde pek çok siyasi parti bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı tabela partileri durumundadır. Bir kısım reformist, solcu partilerdir. Tüm bu partilerin dışında örneğin TBMM’de grubu bulunan partilerden CHP, Türk hâkim sınıflarının birinci kampının politikalarını temsil etmekte, AKP ise ikinci kampın politikalarını temsil etmektedir.

Son süreçte Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan çelişkiler ve bu çelişkilerin ürünü olarak yaşanan kimi gelişmeler en genel anlamıyla ülkemiz ilerici, devrimci hareketinde kimi kavramların yoğun bir biçimde tartışılmasına vesile oldu/oluyor. Bundan daha da önemlisi bu mücadelede ortaya çıkan kimi gelişmeler, Türkiye ilerici, devrimci çevrelerinde kimi yanlış ve eksik değerlendirmelere yol açıyor. Bu ise devrimci hareketin bir kez daha egemen sınıfların kendi aralarında sürdürdükleri iktidar mücadelesinde kullandıkları kimi kavramların arkasına takılarak bu kavramlar üzerinden yürütülen politikalara yedeklenme tehdidini içinde barındırıyor.

22 Temmuz 2007 genel seçimleri ve ardından AKP'nin temsil ettiği Türk hâkim sınıflarının bir kesiminin Cumhurbaşkanlığına kendi adayını seçme başarısı beraberinde "**laiklik-şeriat**", "**Cumhuriyetli İslam**" vb. tartışmaların daha da artmasına vesile oldu. Bu tartışmaların bir yanında da özellikle kendisine ilericiyim, demokratım ve hatta devrimciyim diyen bazı kesimlerin kendilerini, hâkim sınıfların bu politikalarında "taraf" ilan etmesi, bu yönlü bir söylem içinde olması dikkat çekicidir. **Bu yaklaşımın arkasında yatan neden; Türk hâkim sınıfları arasında TC'nin kuruluşundan beridir yaşanagelen, "devlet aygıtını kendi temsil ettiği klik çıkarları doğrultusunda kullan-**

ma" mücadelesini çözümlememe ve bu mücadelenin doğurduğu sonuçları tahlil edememidir. Bu eksiklik nedeniyedir ki hâkim sınıflar arasında kendi sınıf çıkarlarını hâkim kılma mücadelesinde atılan adımlar, kullanılan kimi kavramlar, ilerici-devrimci ve yurtsever çevrelerde "olumlu" ya da "olumsuz" değerlendirilerek egemenlerin herhangi bir kesiminin ardında objektif olarak taraf olunmasına yol açıyor.

Örneğin **AKP'nin temsil ettiği Türk hâkim sınıflarının bir kesiminin** kendi sınıfsal çıkarları için gerçekleştirdiği kimi düzenlemeler ve attığı adımlar bazı "solcu", "ilerici" çevrelerde "demokrasinin", "sivil inisiyatifin" gelişmesi olarak tanımlanır ve alkışlanırken kendi politikalarını bazen CHP bazen TSK bazen YÖK vb. kurumlar aracılığıyla ifade eden **TC devletine hâkim olan Kemalist bürokrat kesim** karşısında seçimler vesilesiyle sağladığı görece üstünlüğü "**ikinci Cumhuriyete yol açtığı**", bunun "halk iradesinin" yansıması olduğu ve böylece "**demokrasinin kazandığı**", bunun da halkın çıkarına olduğu vaaz ediliyor.

CHP'nin politikalarında somutlanan bazen TSK açıklamaları, YÖK, yargı kurumları gibi kurumlar tarafından yapılan açıklamalarda somutlanan Türk hâkim sınıflarının bir diğer kesiminin ise, AKP'nin atmış olduğu bu adımları ve gerçekleştirdiği kimi pratikleri

"cumhuriyetin kazanımlarının tehlikede olduğu", "**laiklik ilkesinin aşındırıldığı ya da ortadan kaldırılmaya çalışıldığı**" ve bu anlamıyla "**şeriat tehlikesinin olduğu**" propaganda edilerek halkın, ilericilerin, demokratların, solcuların "cumhuriyete ve laikliğe sahip çıkmaları" isteniyor.

Meseleyi daha derinlikli incelemeden önce, şu noktanın altını çizelim. **Bugün gündemde olan ve yaşanan tartışmaların arka planında Türk hâkim sınıfları arasında gerçekleşen "devlet aygıtını kendi çıkarları açısından kontrol etme" mücadelesi vardır.** Bu mücadelenin bir tarafında Kemalist-"laik"-bürokratik diye tanımlayabileceğimiz ve devlet aygıtına hâkim olan kesim ile "Müslüman", "İslamcı" diye tanımlanan Türk hâkim sınıflarının bir kesimi bulunmaktadır. **Hâkim sınıflar arasında "iktidar mücadelesi" olarak tanımlayabileceğimiz bu mücadele devlet aygıtını ve özellikle de orduyu kontrol etme, orduya hâkim olma mücadelesidir. Bu mücadelede halkın çıkarları açısından ilerici, olumlu bir sonuç çıkarmak son derece yanlıştır.**

Hâkim sınıfların bu iki kampı arasındaki mücadele, halka "laiklik tehlikede", "cumhuriyetin ve demokrasinin kazanımları (!) tehlikede" biçiminde yansıtılırken öte yandan "statükocu", "değişime ve halk iradesine direnen", "demokrasiyi istemeyen" kesimler olarak yansıtıldı/yansıtılıyor. **TC'nin kuruluşundan**

itibaren komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarının iki kampı arasında yaşanan bu iktidar mücadelesi halka bugün bu kavramlar üzerinden "laiklik-şeriat", "ilericilik-gericilik", "demokrasi-statükoculuk", "devletçi-sivilci", "ulusalçı-demokrasi yanlısı" vb. kavramlar arasında yaşanan bir mücadelemiş gibi propaganda ediliyor.

Böylesi bir durumda şöyle bir sonuçla karşı karşıya kalıyoruz. Türkiye gerçekliğinden, ülkemizdeki sınıfların konumlanışından emperyalizmin, emperyalist sermayenin ülkemiz hâkim sınıflarıyla ilişkisinden ve belirleyiciliğinden kopuk olarak yapılacak bir değerlendirme beraberinde bu tartışmalar üzerinden kendisine ilericiyim, solcuym ve hatta devrimciyim diyen pek çok kesimi yanlış bir bakış açısına itmekte ve bunun sonucu olarak hatalı bir konumlanışa yol açmaktadır. Örneğin son yaşanan tartışmalardan hareketle süreci bir askeri darbe ya da demokratik

devrimin tamamlanacağı olasılıkları üzerinde değerlendirme yapan devrimci çevreler bulunmaktadır.

Türk hâkim sınıfları iki esaslı siyasi kampa bölünmüştür

Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan bu mücadeleyi daha iyi kavramak için önce şu gerçekliği vurgulayalım. **Türk hâkim sınıfları olan komprador büyük burjuvazi ve büyük toprak ağaları "milli mücadele" sonrası iki siyasi kampa bölünmüştür.** TC devletinin kuruluşundan günümüze kadar yaşanan bu gerçeklikte esaslı bir değişiklik olmamıştır. Bazen bu siyasi kampları temsil eden, onların politikalarını dillendiren siyasi partiler kapatılmış ya da bu iki kamp arasında geçişler yaşanmış ancak Türk hâkim sınıfları arasında var olan iki ayrı eğilim varlığını korumuştur.

TC'nin kuruluşunun hemen ardından Türk hâkim sınıflarının bu iki esaslı siyasi kampı-

nın hangi unsurlardan oluştuğunu bir alıntıyla şöyle somutlayabiliriz.

"Bir yanda emperyalizmle işbirliğine girişen ve bu işbirliğini gittikçe artıran yeni Türk burjuvazisi, eski komprador büyük burjuvazinin bir kısmı, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı, memurların ve aydınların en üst ve imtiyazlı tabakaları, öte yanda henüz tamamen tasfiye edilemeyen komprador burjuvazinin diğer kısmı, ağalarının ve toprak sahiplerinin başka kesimi, feodalizmin ve sultanlığın ideolojik dayanakları olan din adamları, eski ulema sınıfları artıkları". (İK Syf: 197)

Devlet aygıtına hâkim olan ve emperyalizmle işbirliğine girişen ve giderek palazlanarak kompradorlaşan yeni Türk burjuvazisi, eski komprador büyük burjuvazinin bir kısmı, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı, memurların en üst ve imtiyazlı tabakalarının siyasal alandaki temsilcisi CHP idi. Bu kesimler CHP aracılığıyla kendi sınıfsal çıkarları doğrultusundaki politikaları hayata geçirmeye çalışıyorlar, devlet aygıtını bu amaç için kullanıyorlardı. İkinci kamp yani tamamen tasfiye edilmeyen komprador burjuvazinin diğer kesimi, ağaların ve büyük toprak sahiplerinin bir kısmı, feodalizmin ve sultanlığın dayanağı olan din adamları, eski ulema sınıfı artıkları ise kendi sınıfsal çıkarlarının tek partili sistem yürürlükte olduğu sürece CHP içinde yer alarak gerçekleştir-

meye çalışıyordu. Bu kesimlerin CHP içinde kendi siyasi mücadelesini sürdürdüğüne tanık olmaktayız. Faşizmin "demokrasi denemeleri" olarak adlandırılan süreçlerde ya da çok partili sisteme geçildiğinde ikinci kampa dâhil olan Türk hâkim sınıfları kendi sınıfsal çıkarlarını daha rahat ve çabuk gerçekleştirecek olan kendi siyasi partilerini kurmuşlardır. Örneğin 1925'te kurulan ve kısa bir süre sonra kapatılan **Terakkiperver Fırka**, 1930'da kurulan ve yine kısa bir süre sonra kapatılan **Serbest Fırka** ve nihayet 1946 sonrasında çok partili sistemle birlikte kurulan **Demokrat Parti** ve ardından da **Adalet Partisi** esas olarak Türk hâkim sınıflarının bu ikinci kampının partileridir. Türk hâkim sınıflarının gerek birinci kampının ve gerekse de ikinci kampının politikalarını dillendiren siyasi partilerin geçirdikleri süreç ve evrimleri, bugün bu gelenekleri temsil eden siyasi partiler bilinmektedir. Bu nedenle ayrıntılı bir değerlendirmeye gerek yok. Ancak şu vurgulanabilir. Bugün Türk hâkim sınıflarının ikinci kampını temsil eden AKP'nin önceli parti Erbakan'cı Milli Nizam Partisi'dir. Bu parti geçmişte Türk hâkim sınıflarının ikinci kampında tali bir güç olarak yer alıyordu. Bu tali güç özellikle 1980 sonrası izlenen neo-liberal politikalar sonucunda giderek palazlandı ve hâkim unsur halini aldı. Milli Nizam Partisi'nin evrimi milli görüş geleneği, Refah Partisi ve

AKP'nin bu partiden kopması biliniyor. Burada önemli olan nokta Türk hâkim sınıfları arasındaki iktidar mücadelesinin bu partiler aracılığıyla temsil edildiğini, politikanın bu partiler aracılığıyla dillendirildiğini, isimlerin değişmesiyle birlikte görevlerinin değişmediğini bilmektir.

Bugün açısından ele aldığımızda TC "demokrasisi" içinde pek çok siyasi parti bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı tabela partileri durumundadır. Bir kısım reformist, solcu partilerdir. Tüm bu partilerin dışında örneğin TBMM'de grubu bulunan partilerden CHP, Türk hâkim sınıflarının birinci kampının politikalarını temsil etmekte, AKP ise ikinci kampın politikalarını temsil etmektedir. MHP ise dayandığı kesimler itibarıyla esas olarak ikinci kampa yakın olmakla birlikte bu partinin TC açısından "özel" durumu, Türk hâkim sınıflarının devlet aygıtına hâkim olan birinci kampına yakın durmasına yol açmaktadır. Bu parti içinde özellikle birinci kamptan bürokratlar, emekli askerler vb. bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle MHP Türk hâkim sınıflarının her iki kampının etkin olduğu bir partidir. Bunun nedeni ise bu partinin diğer hâkim sınıf partilerine oranla hem halkın ilerici, devrimci hareketi karşısında hem de Kürt Ulusal Hareketi karşısında daha vurucu, aktif, sivil faşist bir parti olarak konumlandırılmasıdır. **Meclis'te grubu bulunan diğer bir parti olan**

DTP ise Kürt ulusal burjuvazisi ve bir kısım toprak ağalarının partisidir.

Türk hâkim sınıflarının birinci kampını oluşturan kesimlerin bugün TÜSİAD, yüksek rütbeli askerler, yüksek yargı mensupları, Kemalist ulemayı oluşturan rektörler vb.den oluşan bürokrasiden oluştuğunu, AKP'nin temsil ettiği kampın MÜSİAD vb. derneklerde örgütlendiğini ifade edelim. TOBB gibi kuruluşlar her iki kamp arasındadır. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta şurasıdır. **Komprador burjuvazi ve büyük toprak ağaları değişmez, bir duvarla ayrılmış iki siyasi kamptan oluşmuştur.** Bu kamplardan bir diğerine geçiş daima mümkündür. Ve yine her iki kamp da kendi içinde yekpare bir bütün oluşturmamaktadır. Bu nedenle örneğin TÜSİAD içinde hâkim sınıfların ikinci kampına taraftar olan kesimler de bulunmaktadır. Burada belirleyici olan nokta uygulanan emperyalist politikalarla birlikte belli oranda birbirine yakın durarak menfaat elde eden, kendi çıkarlarını savunan kamplar olduğunun göz ardı edilmemesidir. **Bu kamplar birbirine en yakın durarak kendi sınıf çıkarlarıyla güçlendiren ve bu anlamıyla menfaat çelişkilerinin bir araya getirdiği kamplardır.** Birbirine yakın menfaati olanlar daha derin menfaat çelişkileriyle ayrıldıkları kesimler karşısında bir araya gelmektedir. Bu nedenle bu kampları tanımlarken TÜSİAD, MÜSİAD, TOBB gibi

örnekler yanıltıcı olmamalıdır. Bu kampları belirleyen onların sınıf çıkarlarıdır. Yoksa örgütlendikleri örgütlenmeler değildir. Bu örgütlere değinmemizin nedeni belli bir fikir vermesi açısından dır.

Ortak nokta; Emperyalizme hizmet, halka saldırı

Yukarıda ifade ettiğimiz kimi olgular Türk hâkim sınıflarının kendi aralarında iki esaslı siyasi kampa bölünmesi, aralarında yaşanan mücadele vb. bundan yıllar önce İbrahim Kaypakkaya tarafından oldukça açık ve net bir biçimde ifade edilmiştir. Bugün bu her iki kamp arasında çeşitli kavramlar üzerinden sürdürülen mücadeleye benzer bir biçimde geçmişte de çeşitli kavramlar üzerinden bir mücadele yürütüldüğüne tanık olmaktadır. Geçmişte Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan bu mücadeleye yönelik Kaypakkaya tarafından yapılmış olan bu değerlendirmeler, günümüzde hâkim sınıflar arasında yaşanan mücadeleyi daha iyi anlamamıza ve yorumlamamıza olanak vermektedir. Kuşkusuz ki Kaypakkaya'nın, bahsettiğimiz değerlendirmeleri gerçekleştirdiği dönemde emperyalizmin yönelimi arasında, politikalar arasında fark vardır. O dönem bizim gibi ülkelere farklı politikalar dayatılıyordu. Buna uygun olarak Türk hâkim sınıfları da politikasını belirliyordu. Yine o süreçten bugüne kadar yaşanan kimi gelişmelerin olduğu tar-

tışma götürmezdir. Örneğin yukarıda değindiğimiz üzere hâkim sınıfların ikinci kampında tali bir güç olarak yer alan ve kendisini **Milli Nizam Partisi**'nde ifade eden kesimler hâkim sınıfların ikinci kampının hâkim unsuru olmuşlardır. Bunda 12 Eylül 1980 AFC'sinin uyguladığı politikalar ABD emperyalizminin o dönemki "**yeşil kuşak**" projesi olarak adlandırılan politikası ve bu kesimlerin "Müslüman" sermaye

olarak da tanımlanan Arap sermayesi ile geliştirdikleri ilişkiler sonucunda palazlanması etkilidir. Bugün AKP'de somutlanan ve artık sadece "milli nizamcı", "milli görüşçü" olarak adlandırılmayacak (ki bu görüşün sahipleri Saadet Partisi olarak ayrı bir örgütlenmede varlıklarını devam ettirmektedir) kadar değişime uğramışlardır. Kısacası bugün AKP'de temsil edilen hâkim sınıfların ikinci kampı çeşitli kesimlerin bir araya geldiği bu kesimlerin kendi sınıfsal çıkarlarını sa-

vunduğu bir parti olarak konumlanmıştır. Geçmişte DP, AP olarak örgütlenen bu kesimler 1980 sonrası ANAP'da örgütlenmiştir. Bugün ise kendi politikalarını AKP'de hayata geçirmeye çalışmaktadırlar. Burada önemli olan nokta İbrahim Kaypakkaya'nın bahsini ettiğimiz değerlendirmelerini yaptığı dönemde Türk hâkim sınıflarının emperyalizmle ilişkileri, iki esaslı siyasi kampa bölünmüş olması olgusunun

ortadan kalkmamasıdır. **Hatta denilebilir ki süreçle birlikte Türk hâkim sınıfları arasında var olan bu iki siyasi kamp daha belirginleşmiş, birbirlerine yönelik siyasi alanda yürüttükleri mücadele daha da netleşmiştir.** Ve özellikle egemenlerin her iki kampının da emperyalizmle ilişkisi daha da yükseleli, bu kampların emperyalist sermayeye bağımlılığı daha da artmıştır. **Bu nedenle hâkim sınıfların konumlanışında yukarıda değindiğimiz gibi kısım bazı değişiklikler olsa da**

esasında değişen, birbirlerine yönelik mücadelelerinde kullandıkları argümanlardır. Bu nedenle Kaypakaya'nın yıllar önce Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan mücadeleye dair değerlendirmelerini bugünü daha iyi anlamak açısından aktarmakta yarar vardır. Kaypakaya hâkim sınıflar arasında her iki kamp arasında yürütülen mücadelenin siyasi alanda nasıl bir seyir izlediğini şöyle yorumlamaktadır:

“Birinci kamp devlet cihazına ve temel dayanağı olan orduya kesin olarak hâkimdir. Bu nedenle, birinci kamp öteden beri hâkimiyetini orduya dayanarak, ordu vasıtasıyla sürdürmüştür. Kemalist diktatörlük gerçekte askeri bir diktatörlüktür. İkinci kamp ise bir yandan, devlet kuvvetlerini ve orduyu kendi hizmetine koşmaya çalışırken, öte yandan, esas kuvvetini taşradaki toprak ağalarından, tefeci bezirgânlardan ve din adamlarından aldığı için bunlar vasıtasıyla geniş köylü kitlelerine hükmettiği için “çok particilik”ten ve “seçim”lerden yana olmuştur. Elbette bunların istediği “çok parti”nin içine proletaryanın partisi dâhil değildir. Bunların istediği “seçim”, gerici ittifaklar arasında halkı tercih yapmak zorunda bırakmaktan başka bir şey değildir. Bu iki kamp arasındaki, iktisadi alanda “devletçilik”, “hür teşebbüsçülük” şeklinde kendisini gösteren mücadele, siyasi alanda da bu şekilde yansıyor. Aynı mücadelenin bir benzerini bugün de görmekte-

yiz.” (İK-Syf. 109)

Aynı mücadelenin bir benzerini bugün de görmekteyiz. Bugün de Türk hâkim sınıfları “gerici ittifaklar arasında halkı tercih yapmak zorunda bırakmaktan başka bir şey” yapmaktadırlar. Bugün egemenlerin kendi aralarında sürdürdükleri mücadelede, geçmişten farklı kavramlar kullanıyor olmaları onların mücadelelerinin özünün değiştiği anlamına gelmiyor. Hatta denilebilir ki bugün egemenler, belki başka konularda örneğin ekonomik alanda her iki kamp da dâhil olmak üzere tam bir anlayış birliği içindedirler. Bu anlamıyla geçmişe göre daha “avantajlı” bir konumdadırlar. Bugün Türk hâkim sınıfları arasında ekonomik alanda yürütülen mücadelede “devletçilik”, “hür teşebbüsçülük” tartışmasının bir kıymet-i harbiyesi kalmamıştır. Özelleştirmeler konusunda yaşanan bazı “sıkıntılar” konusunda dillendirilen şikayetler söz konusudur. Her iki kamp da emperyalist sermayenin politikalarına uygun olarak bugün en hızlı “hür teşebbüsçü” kesilmişlerdir. Her iki kamp da neoliberal politikaların en yaman savunucusudur. Bugün Türk hâkim sınıflarının her iki kampı da özelleştirmelerden yanadır. Bu konuda yaşanan kimi sıkıntıların nedeni var olan menfaat çelişkileridir. Aslında bugün Türk hâkim sınıflarının her iki kampının da ekonomik alanda izlenen politikalarda ortaklaşması, emperyalist sermayenin bugün izlemiş olduğu

politikalarından bağımsız değildir. Bu konuda hâkim sınıfların her iki kampının da emperyalist sermayeye ve dolayısıyla emperyalist politikalara bir bağımlılığı söz konusudur. Denilebilir ki bugün her iki hâkim sınıfı kampı arasında ekonomik alanda sürdürülen mücadelenin özü “emperyalist sermayeye en iyi ben hizmet ederim”, “emperyalist sermayenin sömürü, yağma ve talanına en iyi olanağı ben sunarım” politikası üzerinden yükselmektedir. Nitekim bugün Türk hâkim sınıflarının ikinci kampının temsilcisi AKP'nin ABD ve AB emperyalistlerince desteklenmesi bu olgudan bağımsız değildir. AKP, emperyalist sermayeye en iyi hizmet etme biçiminde özetleyebileceğimiz bu ekonomik politikasında emperyalist sermayeye daha iyi olanaklar ve koşullar sunduğu için desteklenmektedir. Aslında bu destek karşılıklı bir durumdur. Emperyalist sermayenin bu desteğini alan AKP, Türk hâkim sınıflarının birinci kampına karşı mücadelesinde böylesi bir desteğe fazlasıyla ihtiyaç duymaktadır. Bu durum ise AKP'nin temsil ettiği Türk hâkim sınıflarının emperyalist sermayeye daha fazla bağlanmasını getirmektedir. Karşılıklı destekten kastımız budur. Yoksa AKP'nin temsil ettiği Türk hâkim sınıflarının “bağımsız” olduğu ve bu anlamıyla emperyalist sermayeyle ilişkilerinde bir tercih yapma durumu yoktur. AKP'nin temsil ettiği hâkim sınıfların devlet aygıtına

hâkim olan hâkim sınıflara karşı mücadelesinde emperyalist sermayeden destek alması, bu kesimleri emperyalist sermayeye daha fazla muhtaç hale getirmektedir. Bu durum ise emperyalist sermayenin daha fazla işine gelmektedir.

Öte yandan Türk hâkim sınıflarının emperyalizmle ilişkisini böyle ifade etmemiz, devlet aygıtına hâkim olan birinci kampın, emperyalizm karşısında bağımsız bir duruş sergilediği anlamına gelmemektedir. Kemalist-bürokrat olarak tanımlanan birinci kampın da emperyalist sermaye karşısındaki konumlanışı, AKP'nin, temsil ettiği hâkim sınıf klişine benzerdir. Bugün açısından emperyalizmin AKP'nin temsilcisi olduğu Türk hâkim sınıflarını tercih etmesi daha çok bölgesel politikalarla ilgilidir ve konjonktürelidir.

Emperyalistler neden AKP'yi tercih ediyorlar?

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Türk hâkim sınıflarının her iki kampının da emperyalist sermaye karşısındaki duruşları aynıdır. Bu konuda benzer ekonomik politikaları savunmaktadırlar. Aslında tam da bu nedenle, devlet aygıtına hâkim olan Türk hâkim sınıflarının birinci kampı AKP tarafından temsil edilen ikinci kampa yönelik eleştirilerinin ekonomik alanda değil, siyasal alanda, laiklik, şeriat vb. kavramlar üzerinden dillendirmektedir. Çünkü AKP'nin uygulamaya koy-

duğu politikalar devlet aygıtından nemalanan ufak bir kesim dışında (**ki bunlar bürokratik kesimi oluşturmaktadır**) birinci kampta yer alan Türk hâkim sınıflarının çıkarlarına da hizmet etmektedir. Birinci kampın temsilcileri Türk hâkim sınıfları AKP'nin uygulamaya koyduğu ekonomik politikalarla memnundurlar. **Asıl kaygıları ve itirazları AKP'nin temsil ettiği klişin devlet aygıtına hâkim olması noktasında attığı adımlardır.** Bu nedenle birinci kampta konumlanmış Türk hâkim sınıfları AKP tarafından uygulamaya konulan ekonomik politikalar değişmediği müddetçe (**ki bunun da emperyalizmin yönelimiyle birebir ilişkisi vardır**) tepkilerini çeşitli itirazlar ve uyarılar üzerinden özellikle siyasal meselelerde dile getireceklerdir. Ekonomik politikalar noktasında bir eleştiri olmadığı müddetçe hâkim sınıflar arasındaki bu mücadele bu kavramlar üzerinden sürdürülecektir. AKP'nin devlet aygıtını kendi temsil ettiği sınıfların çıkarını düzenleme, ele geçirme çabası ve adımları, birinci kampın temsilcileri tarafından, kadrolaşma uyarıları biçiminde **"Atatürk ilke ve inkılâplarının altı oyuluyor"**, **"laiklik tehlikede"** biçiminde propaganda edilerek karşı durulacaktır.

Emperyalizmin başta da ABD emperyalizminin Kemalist bürokratik birinci kamp yerine AKP tarafından temsil edilen ikinci kampını temsil etmesi bu açıdan bakıldığında eko-

nomik nedenlere dayanmamaktadır. Emperyalistlerin AKP tarafından temsil edilen "İslamcı" Türk hâkim sınıflarını desteklemesi bölgede izlenen emperyalist politikalarla doğrudan ilintilidir. **Bilindiği üzere AKP'li Başbakan T. Erdoğan emperyalist bir proje olan Büyük Ortadoğu Projesi'nin eş başkanıdır.** Bunun gibi örnekler çoğaltılabilir. Yani AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıflarının emperyalizm açısından bölgede üstlendikleri rollere ve görevlere dair birçok örnek verilebilir. Biz meseleyi çok uzatmadan son süreçte emperyalist ülkelerin burjuva medyalarında ABD emperyalizmine rakip olarak yükselen Çin ve Rusya tehlikesine karşı, ABD emperyalizmine hizmet etmeyi kabul eden ılımlı İslamcılarının desteklenmesinden bahsedilmektedir. İlimli İslam (ve bu arada AKP de) ABD'nin önümüzdeki süreçte bölgedeki politikalarında bir numaralı müttefik olarak tanımlanmaktadır.

Örneğin ABD istihbarat örgütü CIA ile ilişkili analiz sitesi Strafor'un 22 Ağustos 2007 tarihli yorumunda; AKP'nin devlet üzerindeki kontrolünü daha da artıracığından bahsedilmekte ve bu etkiyi ülkenin "laik" karakterini yeniden yorumlamakta kullanacağından bahsetmektedir. Cumhuriyet gazetesinde makaleleri yayımlanan **Ergin Yıldızoğlu** 5 Eylül 2007 tarihli makalesinde CIA ilişkili bu analiz sitesinin yapmış olduğu bu değerlendirme-

de AKP'nin temsil ettiği kliğin belli bir aşamada ister istemez İslamcı önceliklerle "ulusal" öncelikler arasında tercih yapmaya zorlanacağını aktarıyor. Türk hâkim sınıflarının "ulusal"cı olarak adlandırılan önceliklerinin emperyalizme hizmet etmek demek olduğunu bir kenara bırakalım. Burada önemli olan nokta şudur; CIA bağlantılı **Straför** değerlendirmesine göre; "Ulusalcı öncelikler Kuzey Irak'a müdahaleyi gerektirdiğinde İran'la işbirliğini içerirken İslamcı öncelikler Sünnilerle birlikte İran'a karşı konuşlanmayı (yani ABD tarafında kalmak) gerektiriyor" şeklinde yorumlandığını aktarmaktadır. Aynı yazar aynı makalesinde Al Hayat'tan Zou Heir Ksehati'nin şu ifadelerini de aktarmaktadır; "**ABD'nin Mezopotamya'dan çekilmesiyle oluşacak boşluğu, İran'ın doldurma çabasının karşısına dikilmeye en büyük adayın Gül'ün Türkiye'si olduğu öyle büyük bir sır değil**" diye yazdığını aktarmaktadır. (Bak. Ergin Yıldızoğlu; **Türkiye ABD İlişkisinin "Yeni" Jeo-politiği, Cumhuriyet Gazetesi, 5 Eylül 2007**)

Görüleceği üzere ABD emperyalizmi bugünkü süreçte Türkiye'nin bulunduğu bölgede bölgesel çıkarları açısından AKP'nin temsil ettiği Türk hâkim sınıflarını kullanmayı daha yararlı görmektedir. Kemalist bürokrat

birinci kampın "ulusalcı" öncelikler olarak adlandırılan meselelerde (Irak Kürdistanı'na saldırı, İran'la işbirliği vb.) emperyalizmden emperyalist politikardan farklı bir yol izleyemeyeceği gerçeği bir yana, bugün açısından "İslam" soslu bir hâkim sınıf kliğinin varlığı ve desteklenmesi emperyalizm açısından daha anlaşılabilir.

Türk hâkim sınıflarının iki kampı arasındaki mücadele siyasi alana nasıl yansımaktadır?

Hatırlanacağı üzere 22 Temmuz seçimleri öncesinde AKP kendi adayını cumhurbaşkanı seçtirmek istemiş ancak buna karşı devlet aygıtına hâkim olan Kemalist bürokratik kampın desteklediği, yönlendirdiği ve örgütlediği gösterilerle kitleler meydanlara dökülmüştü. Bu gösterilerde AKP'nin cumhurbaşkanlığını "ele geçirmesiyle", "cumhuriyetin tehlikede olduğu", "laiklik ilkesinin kaldırılacağı ve şeriatın getirileceği" vb. sloganlar dillendirilmiş, bu içrikli propagandalara hız verilmişti. Bu gösterilerle eşgüdümlü bir biçimde yayımlanan "e-muhtıra" ve alınan Anayasa Mahkemesi kararıyla AKP'nin temsil ettiği hâkim sınıf kampının cumhurbaşkanı seçmesi TC "demokrasisi" içinde başında bir müdahaleyle engellenmişti. AKP'de kendi politikalarını

ifade eden hâkim sınıf kliği bunun üzerine cumhurbaşkanını halkın seçmesi için yasa çıkarmış, bununla da kalmayıp erken seçim kararı almıştı. Böylelikle AKP Kemalist bürokrat kliğe karşı, iktidar mücadelesinde halk kitlelerinin desteğini almak için genel seçimlerin yapılmasını kararlaştırmıştı. Geline aşamada genel seçimlerin "mağduriyet" politikası üzerinden gerçekleştirildiği kampanyayla kendi lehine kullanmayı başaran AKP bu seçimlerden güçlenerek çıktı. AKP'nin bu görece "başarı"sı cumhurbaşkanlığı için kendi adayı A. Gül'ün seçilmesine yol açtı. Yaşanan bu süreç ana hatlarıyla biliniyor.

Türk hâkim sınıfları arasında cumhurbaşkanlığı seçimleri (öncesi ve sonrasında) gündeme gelen ve yoğun bir biçimde tartışılan "laik, anti-laik", "birinci cumhuriyet-ikinci cumhuriyet" vb. kavramları her iki hâkim sınıf kampı arasında yaşanan siyasi mücadelenin argümanlarını oluşturmuştur. Geride bıraktığımız süreçte yoğun bir biçimde tartışılan bu kavramlar Türk hâkim sınıflarının kendi aralarındaki mücadelenin siyasal alandaki yansımalarının sonucudur. Ve öyle anlaşılıyor ki bu kavramlar üzerinden yürütülen tartışmalar önümüzdeki süreçte gündemi işgal edecek.

Bugün yaşanan mücadele "türban" ve "mahalle baskısı"

vb. kavramlar üzerinden açıklanmaya, yorumlanmaya çalışılmaktadır. Ancak sonuçta Türk hâkim sınıfları arasındaki mücadele esas olarak **"laik, anti-laik"** mücadelesi biçiminde yansıtıldı-yansıtılıyor.

Türk hâkim sınıfları arasındaki mücadelenin bu kavramlar üzerinden yürütülmesi anlaşılırdır. Çünkü örneğin ekonomik alanda her iki kampın da birbirine yönelik eleştirisi söz konusu değildir. Türk hâkim sınıflarının her iki kampı da emperyalizme uşaklıkta hemfikirdirler. Bu nedenle Kemalist bürokratik kampın AKP'ye karşı ekonomik alanda **"ülkeyi emperyalizme peşkeş çekiyorsunuz"**dan öteye bir söylemi olmamaktadır. Ki zaten AKP de ekonomik alanda emperyalist sermaye açısından oynadığı rolü reddetmemektedir. Bizat AKP hükümetinin başbakanı R. T. Erdoğan'ın "ben ülkemi pazarlamakla mükellefim" demesi bu yüzdendir. Kemalist bürokratik kliğin AKP'nin izlemiş olduğu bu emperyalist sermayeye uşaklık politikasına yönelik çok fazla eleştiri getirmemesi benzer politikaların kendilerinin de savunmasından kaynaklıdır. **Bu kesimin kitlelere yönelik "bu ülkeyi en iyi biz satarız" diyemeyeceklerine göre dillendirebildikleri en fazla eleştiri "ülkeyi satıyor-sunuz" olabilmektedir.** Ekonomik alanda yaşanan bu mücadelede dillendirilen bu söy-

lemler dışında özellikle siyasi alanda Kemalist bürokrat klik "ulusalcı", "anti-emperyalist" kimi söylemlere başvurmaktadır. Bunun nedeni ise her iki kampın da desteklediği emperyalist neo-liberal politikalar sonucunda devrimden çıkarılan halk kitlelerinin yaşamak zorunda bırakıldıkları koşullar nedeniyle anti-emperyalist duygularına hitap etmektedir. Böylelikle ortaya çıkan hoşnutsuzluk ve muhalefet hâkim sınıfların bir kampının politikasını güçlendirmek için kaldıraç olarak kullanılmaktadır.

Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan bu mücadelenin siyasi alana bu tür kavramlar üzerinden yansımalarının diğer bir nedeni ise bu kavramlar üzerinden kitlelerin tepkisini kendiliğinden gelişen hareketlerinin daha kolay manipüle edilebilmesidir. Kitlelerin günlük yaşamına dair ortaya atılan kavramlar nedeniyle kitleler hâkim sınıfların kendi aralarındaki

iktidar mücadelesinde kullanılmak için daha rahat ve kolay taraf olabilmesi sağlanabilmektedir. Üçüncü bir nedenle ise halk kitlelerinin bu türden sahte gündemler ile aldatılması, hâkim her iki kampın halka yönelik gerçekleştirilen saldırıların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Kitleler türban meselesini tartışırken sosyal alanda yaşanan pek çok yasal düzenleme gerçekleştirilmektedir.

Bu nedenle şu noktanın altının çizilmesi gerekmektedir. **Türk hâkim sınıflarının her iki kampı da laik, ulusalcı, ilerici demokrasi yanlısı ya da anti-emperyalist değildir.** Her iki kampın da ileri sürdüğü politikalar mevzi kazanma ya da kaybetmeme içinde atıkları adımlar, halk açısından ilerici, demokratik hiçbir yan taşımamaktadır. Örneğin bugün AKP'nin temsil ettiği hâkim sınıf kliğinin devlet aygıtını elinde bulunduran Kemalist bürokrat kliğe karşı gerçekleştirdiği kimi düzenleme-

ler, atmış olduğu bazı adımlar kesinlikle demokrasi mücadelesi değildir. **Hâkim sınıfların hangi kampı olursa olsun onların anladıkları demokrasi, kendileri için demokrasidir. Halk için, halkın çıkarına bir demokrasi değildir. Tamamen kendi sınıfsal çıkarları için devlet aygıtını kendi temsil ettikleri sınıfların çıkarları doğrultusunda kullanmak için verilen bir mücadeledir söz konusu olan.** Örneğin CHP ve bir kısım ordu destekli "sivil toplum örgütünün" AKP politikaları karşısında dillendirdiği "ulusalcı", "anti-emperyalist" söylemlere de kendisini kaptıranlar fena halde yanılmaktadır. **Yukarıda bahsini ettiğimiz aynı olgu "laik, anti-laik" meselesinde de geçerlidir. Kuşkusuz ki AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıfları bazı noktalarda harekete geçirdikleri kitleleri tatmin etmek istemektedir. Türban meselesi bununla ilgilidir. Ancak bu durum AKP'nin cumhuriyet karşıtı bir kesimin politikalarını dillendirdiği anlamına gelmemektedir. Çok daha çarpıcı olması açısından bugün laiklik propagandası yapan Kemalist bürokrat kliğin gerçekte laik olmadığı gibi.** Türk hâkim sınıflarının ve özellikle de Kemalist bürokrat kliğin laiklik adı altında geçmişten bugüne izlemiş oldukla-

rı politikalar değerlendirildiğinde bu kesimin de laik olmadığı rahatlıkla görülür. CHP ve askeri bürokrat kesim gerçekte laik olmadığı gibi AKP ve temsil ettiği kesimler de cumhuriyet karşıtı değildir. AKP içinde belli bir kesimin böylesi bir istemi olabilir. Ancak bu kesimler belirleyici değildir. Bugün Türk hâkim sınıflarının iki kampı arasında sürdürülen mücadele en başından beri esas olarak cumhuriyet temel üzerinde kalmak şartıyla komprador büyük burjuvazi ve toprak ağaları arasında süren iktidar mücadelesidir.

TC devleti laik bir devlet midir?

Bu konuda ortada koca bir yalan söz konusudur. Türk hâkim sınıfları 80 küsur yıldır TC devletinin laik bir devlet olduğu yalanını tekrarlayıp durdular. Anayasalarının değişmez maddelerinden biri de budur. Peki, gerçekten TC devleti laik bir devlet midir? Tıpkı Anayasanın değişmez denilen maddelerinde ifade edilen TC'nin "demokratik sosyal bir hukuk devleti" olduğunun ifade edilmesi gibi TC devleti ne kadar "demokratik", "sosyal" bir "hukuk" devletiyse o kadar "laik" bir devlettir. Laiklik en genel anlamıyla burjuva demokratik devriminin bir ürünüdür. Burjuva demok-

ratik devrimini gerçekleştiren ülkelerde laiklikten bahsedilebilir. Türk hâkim sınıfları tıpkı TC'nin "**emperyalizme karşı bir kurtuluş savaşıyla kurulduğu**" ya da "**demokratik sosyal bir hukuk devleti**" olduğu yalanında olduğu gibi bu konuda da kitlelerin halkın bilincini çarpıtmaktadır. Ve kabul edilmelidir ki Türk hâkim sınıfları bu konuda önemli bir başarı sağlamışlardır.

Kemalist laiklik politikası genel olarak toplumsal ilişkileri din ve dinsel simgelerden arındırma ve özellikle de dinin TC'nin kontrolü altına alınması biçiminde formüle edilebilir. Altını önemle çizmek gerekirse Kemalizm olarak formüle edilen faşist ideolojinin din ve dini kurumlar ile temelden bir sorunu yoktur. Sorun daha çok kontrol meselesinden çıkmaktadır. Din, Kemalistler açısından kontrol edilebildiği, yönlendirilebildiği oranda tercih edilir, desteklenir bir olgu olmuştur. Hele ki Kemalist iktidara karşı başka tehlikeler gündeme geldiğinde "laik" Kemalistler dine daha çok sarılmışlardır. Bunlara değineceğiz.

TC tarihine kısa bir değini bizlere Kemalist laiklik politikasının nasıl uygulandığına dair somut örnekler verecektir. **Bırakalım Kemalizm'in bir ilke olarak**

laikliği savunmaya başlamasını daha TC devleti kuruluşunu ilan etmeden önce TC devletinin kuruluşunda dinin ve din adamlarının küçümsenmeyecek derecede rolü olduğu görülür. M. Kemal önderliğinde "Milli Mücadele"ye önderlik eden İttihatçı kadro, din olgusundan ve dinin temsilcilerinden fazlasıyla yararlanmışlardır. "Milli Mücadele"de hacı hoca şeyh taifesinin müftülerin yadsınamaz bir etkisi söz konusudur.

Örneğin daha "milli mücadele" esnasında Ankara'da Meclis'in açılışı bilinçli olarak Cuma gününe denk getirilmiş, büyük bir dini merasimle meclis açılmıştır. Açılış nedeniyle yayınlanan bildiride "biz vekilleriniz cenabı hak ve resülü Ekrem namına yemin ederiz ki padişaha, halifeye isyan sözü bir yalandan ibaret" denilerek 5 Nisan 1920'de Sultan Vahidettin hükümetinin şeyhülislamının, Kemalistlere karşı yayınlamış olduğu fetvayı şerifeye yanıt olunmak istenmiş ve bu fetvaya karşı başta Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) olmak üzere 153 müftünün imzasını taşıyan karşı bir fetva yayınlanmıştır. (Bak. S. Selek Anadolu İhtilali Syf. 80)

Görüleceği üzere cumhuriyetin kurulu ekibi daha iktidarı ele geçirmeden önce dinden ve din adamların-

dan kendi politikaları doğrultusunda ustaca yararlanmışlardır. Ne zaman ki M. Kemal önderliğinde "eski" İttihatçı, "yeni" Kemalist kadrolar iktidarı ele geçirmişler, ondan sonra din ve dinsel simgelere karşı bir bastırma politikası izlemişlerdir. Bunda etkili olan neden ise M. Kemal başta olmak üzere Kemalist kadronun dinle ve dini kurumlarla sorunu olması değildir. Bastırma politikasının esas nedeni Kemalist iktidara yönelik diğer hâkim sınıf kliğinin din olgusunu kullanarak kitlelerin dini duygularını kendi politikaları arkasına yedekleyerek Kemalist iktidar açısından bir tehdit unsuru olmasıdır. Nitekim Terakki Perver Fırka ve ardından kurulan Serbest Fırka bu türden gerekçelerle kapatılmıştır. Kitlelerin Kemalist iktidara karşı hoşnutsuzluğu diğer hâkim sınıflar tarafından kullanılmış ancak Kemalist diktatörlük kendi iktidarı açısından açık bir tehlike gördüğü bu partileri **(danışıklı kurulan partiler olmasına rağmen)** kısa sürede kapatmıştır. Ancak altını önemle çizmek gerekir ki Kemalist iktidarın daha ilk yıllarında dini bastırma, dinsel simgeleri toplumdan arındırma politikası izlemesi tam anlamıyla dine ve dinsel kurumlara karşı olduğu anlamına gelmemektedir. Ke-

malistler bu konuda da pragmatisttirler. Tıpkı hilafetin kaldırılmasının İngiliz emperyalizmine, İngiliz emperyalizminin İslam dünyasındaki sömürgelerini kontrol etmesini sağlaması açısından bir mesaj vermesi gibi din ve dini kurumlar da Kemalist iktidarın denetiminde, yönlendirmesinde oldukları müddetçe bir sorun teşkil etmemişlerdir. Türk hâkim sınıfları ve en çok da kendisini laik olarak adlandıran Kemalistler kendi iktidarlarını sağlamlaştırdıkları oranda bu yönlü pratik adımları attıkları dönemde bile yine kendi sınıfsal çıkarları açısından din olgusunu kullanmaktan geri durmamışlardır. Çok çarpıcı bir örnek olması açısından bir yandan Türk hâkim sınıflarının diğer kampının kurmuş olduğu parti "irtica" gerekçe gösterilerek kapatılırken Türkiye Kürdistanı'nda yaşanan ulusal başkaldırı bu amaçla kullanılırken öte yandan aynı bölgede Kemalist iktidara tabi olan dini kişiliklere dokunulmamıştır. Kemalistlerin din ve dini kurumlara yaklaşımının pragmatist bir özellik arz etmesi özellikle T. Kürdistanı'nda izledikleri politikalarda çok somuttur. Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar gelen süre içinde Türk hâkim sınıfları T. Kürdistanı'nda dini kurumlara din-

sel ilişkilere, kendine tabi olduğu oranda dokunmamış bu gerici yapıyı T. Kürdistanı'na hâkim olmanın bir aracı olarak kullanmışlardır. T. Kürdistanı'nda bazı Kürt dini şeyhleri Kemalistlerce desteklenmiş ve hatta desteklenmekle kalmayıp bu kişilikler birer memur gibi mecliste milletvekili olarak konumlandırılmışlardır. Böylelikle T. Kürdistanı'nda din ve dini kişilikler Kemalist diktatörlüğün payandası olarak kullanılmıştır. (Bak. İ. Beşikçi, C.H.Fırkası Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu, Syf. 200-228)

Kemalist diktatörlüğün bugünkü yönelimine baktığımızda özellikle Kürt Ulusal Hareketi karşısında bu ulusun demokratik içerik taşıyan mücadelesinde din ve dini kurumları alabildiğine destekledikleri rahatlıkla görülür. TC devleti bir yandan laiklik propagandası yaparken diğer yandan T. Kürdistanı'nda Kürt ulusu üzerinde her türlü faşist terörü uygularken yandan bölgede şihlik, şeyhlik vb. dini kurumları kendi hâkimiyetinin devamı için desteklemekten, beslemekten geri durmamaktadır. "Laik" Türk hâkim sınıfları Kürt ulusal mü-

cadelesi karşısında "dinci" bir çizgi izlemektedir.

Çok isabetli bir örnek olması açısından bugün Kemalist bürokratik klikle AKP'nin temsil ettiği klik arasında yaşanan "laiklik" tartışmaları mesele sosyal kurtuluş mücadelesi veren Proletarya Partisi ile ulusal kurtuluş mücadelesi veren Kürt Ulusal Hareketi olduğunda geri plana itilmektedir. Her iki Türk hâkim sınıfı kampı da laikliği bir kenara bırakıp "yıkıcı" ve "bölücü" tehlike karşısında birleşmektedir. Yaşanan onca tartışmadan sonra cumhurbaşkanlığına seçilen A. Gül'ün ilk gezisini T. Kürdistanı'na yapması bu açıdan anlamlıdır. T. Kürdistanı'nda TC devletinin kuruluşundan itibaren uygulayageldiği faşist terörle yeterince teşhir olmuş Türk hâkim sınıflarının Kemalist bürokrat kliği bugün AKP'nin politikalarıyla bölgede hâkimiyetini sürdürmek

zorunda kalmıştır. Türk hâkim sınıfları AKP aracılığıyla bölge halkını kazanma mücadelesi vermektedir. TC devletinin hâkim kliğini Kemalist, ırkçı, şovenist gerçekliğinin sosyal pratik tarafından ispatlanmış bir gerçek olarak Kürt ulusu nezdinde hiçbir değerinin olmaması beraberinde Türk hâkim sınıflarının bir diğer kliğinin devreye girmesini getirmiştir ve kabul edilmelidir ki AKP temsil ettiği kliğin politikalarını hayata geçirirken bölge halkının önemli bir kesimini TC devletinin arkasına yedekleyebilmiştir. Bunda her ne kadar Kürt ulusal hareketinin özellikle yerelerde izlenmiş olduğu politikalar etkili olsa da Türk hâkim sınıflarının AKP aracılığıyla din ve dini ilişkileri kullanarak bölgede yürüttüğü çalışmaların etkisi göz ardı edilemez. Bunun dışında T. Kürdistanı'nda AKP aracılığıyla izlenen yoksullara yardım, yakacak dağıtımı,

KÖYDES vb. politikalar diğer böl-

gelerde olduğu gibi bu bölgelerde de gerçekleştirilmiştir. Ancak bölgede var olan yoksulluğun, açlığın ve işsizliğin diğer bölgelere göre daha fazla olması AKP'nin izlediği bu politikanın etkisini artırmıştır.

Türk hâkim sınıflarının AKP aracılığıyla bölgede izlemiş olduğu politikalar ve politikaların çözümlenmesi başka bir çalışmanın konusu olacakken konumuz açısından şu gerçeği vurgulamak yeterlidir. Türk hâkim sınıflarının her iki kampı arasında laiklik meselesi üzerinde bir bardak suda kopartılan fırtına iş "yıkıcılık" ya da "bölücülük" tehlikesine geldiğinde birdenbire unutulmaktadır. Türk hâkim sınıflarının gerek devrimci ve komünist örgütlere karşı mücadelesinde ve gerekse de Kürt Ulusal Hareketine karşı mücadelesinde din gerici bir ideoloji olarak başarıyla kullanılmaktadır. Daha dün kadar Hizbullah denen kontra örgüt bizzat devlet eliyle örgütlenmiş, Kürt halkına ve kurumlarına yönelik saldırılar düzenlemiş, katliamlar gerçekleştirmiştir. Türk hâkim sınıflarının her iki kampının da "yıkıcılık" "bölücülük" tehlikesine karşı ortaklaştıkları nokta tek dil, tek millet, tek bayraktır. Bunun dışındaki her konu Türk hâkim sınıfları arasında kendi "demok-

rasileri" içinde tartışılabilir.

TC devletinin gerçekte laik bir devlet olmaması da laikliğin tehlikede olmadığı, tehlikede olanın başka bir şey olduğunun en büyük ispatıdır. Böylelikle bugün laiklik üzerinde kopartılan fırtınanın gerçekte Türk hâkim sınıfları arasında sürdürülen iktidar mücadelesinin sahte gündemlerinden biri olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

Öte yandan AKP'nin 22 Temmuz seçimlerinde T. Kürdistanı'nda almış olduğu oy oranı Türk hâkim sınıflarının devlet aygıtına hâkim olan Kemalist bürokratik kliği adeta "çaresiz" bırakmıştır. Çünkü bölgede yeterince teşhir olmuş olan Kemalist bürokratik kliğe karşı var olan "bölücülük" tehlikesine yönelik ancak ve ancak AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıflarının diğer kampının politikalarının etkili olabileceği görülmüştür. Bu anlamıyla devlet aygıtına hâkim olan birincil kampın temsilcileri Kemalist bürokrasi bölgede AKP'de kendisini ifade eden kesimlere "muhtaç" durumdadır. Bir başka ifadeyle Türk hâkim sınıfları T. Kürdistanı'nda "milliyetçilik" silahından başka bir politikaya başvurmak zorundadırlar. Çünkü Kemalist ırkçı şoven politika doğallığında iflas etmiş du-

rumdadır. Bu nedenle "laik" TC devleti din silahını kullanarak bölgede hâkimiyetini sürdürmek zorunda kalmaktadır. CHP ve diğer Kemalist partilerin bölgede teşhir olmuşluğu, başka yönleri ön plana çıkartan din gibi gerici ideolojileri kullanan partileri kullanmayı gerektirmektedir. Meselelerin özü budur. Bu ise TC devletinin gerçekte laik bir devlet olmadığını çok açık bir biçimde göstermektedir.

Türk hâkim sınıfları açısından laiklik ilkesinin anlamı nedir?

TC devletinin ve bu anlamıyla Türk hâkim sınıflarının gerçekte laik olmadıklarını ifade etmeye çalıştık. Peki, bunca yıldır laiklik ilkesi olarak adlandırılan kavram ne anlama gelmektedir. Kemalizm'in ya da CHP'nin ilkeleri olan ve ilk önce (1927) 4 ilke olarak açıklanan, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik ve halkçılığa 1931'de devletçilik ve inkılâpçılık da eklenmiş ve bu ilkeler 1937'de Anayasa hükmü haline getirilerek faşist devletin ilkeleri olarak tanımlanmıştır. Anayasa hükmü haline getirilen ve sanki Kemalizm'e özgüymüş gibi yansıtılan bu ilkelerin evveliyatı İttihat ve Terakki Partisi dönemine kadar gitmektedir. Faşist TC devleti-

nin ilkeleri olarak tanımlanan bu kavramlar tek tek incelenerek TC devleti açısından ne anlamda kullanıldığı ortaya konulabilir. Örneğin devletçilik ilkesinin devlete hâkim olan Kemalist bürokrat kliğin devlet olanaklarını kullanarak zenginleşmesi, palazlanması anlamına geldiği, belli bir zaman sonra terk edildiği; yine halkçılığın TC açısından halkı düşünmekten çok devleti-devletin bekasını düşünmek, devletin menfaatlerini gözetmek olarak ele alındığı ortaya konabilir. Yine örneğin Kemalist milliyetçilik ilkesinin bugün kimi aydınların kullandıkları gibi "ulusalcılık" anlamına gelmediği "**anti-emperyalizmin**" yanından bile geçmediği tam aksine şovenizmin, ırkçılığın, hâkim ulus milliyetçiliği anlamına geldiği emperyalizme biat etme, emperyalist sermayeye uşaklık etme vb. olduğu ayrıntılarıyla ve tarihsel örnekleriyle ortaya konulabilir. Ancak bu durum bu çalışmanın kapsamını genişleteceği gibi esas konumuzdan uzaklaşmamıza neden olur. O yüzden biz burada sadece Kemalist laiklik ilkesi üzerinde duralım.

Kemalist faşizmin altı okundan biri olarak ifade edilen laiklik ilkesi pratikte tam bir çarpıtma aracı olarak kullanılmaktadır. **Ülkemizde burjuva demokratik**

devriminin bir ürünü olarak gelişen gerçek anlamda bir laiklikten bahsedilemez. TC devletinin laikliği devletin dini kullanarak, yönlendirerek, hâkim sınıfların sınıfsal çıkarları doğrultusunda kullanmasından ibarettir. TC devleti açısından laiklik dinin devlet tarafından kontrol edilmesi, din ve dini kurumların yönlendirilmesi olarak ele alınmaktadır.

Kemalistlerin her fırsatta övündükleri Kemalist modernleşmenin, aydınlanmanın arka planında dinin toplum hayatından soyutlanması gerekçe gösterilerek halk kitleleri üzerinde yoğun bir faşist terör uygulaması bulunmaktadır. Üretim ilişkilerine dokunmayan, feodalizmi tam anlamıyla tasfiye etmeyen ve toprak ağalarıyla iktidarı kol kola paylaşan Kemalist diktatörlük laiklik adı altında kendisine karşı gelişebilecek kitle hareketleri ihtimaline karşı halk kitleleri üzerinde terör uygulamıştır. Kemalist laiklik politikası dinin ortadan kaldırılmasını, halk kitleleri üzerinde gerici bir ideoloji olarak tamamen bertaraf edilmesini savunmaz. Kemalizm'in laiklik politikası gerici bir ideoloji olarak dinin kendi diktatörlüğünün sağlanması olarak ele alınmaktadır. **Laiklik politikası TC devletinin kuruluşuyla**

ya da Kemalistlerle icat edilen bir olgu değildir. TC'nin önceli Osmanlı devleti de benzer bir politikayı hâkim sınıflar açısından sürdürmüştür. Ancak bugün kimse Osmanlı devletine laik bir devlettir dememektedir. Ki bu yaklaşım doğru bir yaklaşımdır. Benzer politikayı devam ettiren TC devleti de laik bir devlet değildir. Osmanlı devletinde dinin hâkim sınıflarının çıkarları açısından sürdürülmesi, yönlendirilmesinin aracı olarak şeyhülislamlık kurumu bulunmaktaydı. **TC'nin kuruluşuyla birlikte Kemalistlerin diğer pek çok "devrim"i gibi din alanında da şeyhülislamlık kurumu yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuş ve geçmişten gelen bu politika bir ilke haline getirilerek bu kurum vasıtasıyla hayata geçirilmiştir.** Bu anlamıyla din-devlet ilişkisi ya da kimi biçimsel farklılıklarla birlikte Osmanlı-TC devlet geleneğinde aynı amaca hizmet eder biçimde ele alınmıştır. Geçmişte gerici bir ideoloji olarak Osmanlı devletinde hâkim sınıfların sömürü, yağma, talan, katliam vb. uygulamalarının hem aracı hem de fetih anlayışıyla meşrulaşmasına hizmet eden din, TC devletiyle birlikte yine hâkim sınıfların sömürü ve baskı aracı olarak kullanılmıştır. Türk hâkim sınıfları

açısından din özellikle Kürt ulusu başta olmak üzere çeşitli azınlık milliyetlerden ve inançlardan halkımız üzerinde asimilasyon, imha, inkar ve baskı aracı olarak kullanılagelmiştir.

Bugün de din gerici bir ideoloji olarak Türk hâkim sınıfları açısından işçi sınıfı ve emekçi halkı uyutmanın, bölmenin, yönlendirmenin ve böylelikle kontrol altında tutmanın bir aracı olarak önemini korumaktadır. Bu önem nedeniyledir ki laik bir devlet olduğunu ısrarla ileri sürülen TC devleti, 80 binin üzerinde imam ve din görevlisini kadrolu memur olarak istihdam etmekte ve maaş ödemektedir. Din böylelikle önemli bir olgu olarak toplumun bütün hayatında önemli bir yer işgal etmekte, devlet tarafından desteklenmektedir. Bu desteğin sadece resmi dine yönelik olduğunun altını çizelim. Kemalist faşizm Sünni-Hanefi mezhebi dışında-

ki din ve inançlara yönelik dışlayıcı, asimilasyoncu bir politika izlemektedir. Alevi mezhebinden halkımıza yönelik yaklaşımı biliniyor. Bu yüzden uzun uzadıya bu konuya değinmeye gerek yok. Bu anlamıyla TC devleti ve Türk hâkim sınıfları gerçekte asla laik olmamışlardır. Bunun bir nedeni ülkemizde demokratik devrimin gerçekleşmemiş olmasıdır. Bununla bağlantılı olarak ülkemiz burjuvazisinin güçsüzlüğünün emperyalizme bağımlılığının bir ürünü olarak faşist bir yönetimle yönetiliyor olması, beraberinde bu yönetim biçiminin ideolojisi olan Kemalizm'in yetmediği koşullarda bir başka gerici ideoloji olan dinin göreve davet edilmesini getirmiştir. Halk kitlelerine Kemalist ideoloji bir din olarak dayatılmış, laiklik ilkesi bu politikanın en büyük dayanağı olmuş, yetmediği koşullarda din

devreye girmiştir.

Öte yandan ülkemizde dinin etkisinin bu derece olmasının bir nedeni de Kemalist iktidara ortak olan toprak ağalarının varlığıdır. Feodalizmin tam anlamıyla tasfiye edilmemesi dinin bir üstyapı kurumu olarak etkisini ve varlığını korumasını beraberinde getirmiştir. Ki zaten iktidara toprak ağalarının ortak olması kitlelerin özellikle de köylülüğü din gibi gerici bir ideolojiyle uyutmanın ve yönlendirmenin bir politika olarak Türk hâkim sınıfları tarafından kullanılmasının adı laiklik ilkesi olmuştur. Böylelikle laiklik bazen Kemalizm'in bazen dinin bazen de her ikisinin kullanılarak Türk hâkim sınıflarının sınıfsal çıkarlarını kollamanın ve hayata geçirmenin adı olarak ustaca kullanılmıştır. Durum böyleyken TC devletinin laik bir devlet olduğunun ileriye sürülmesi tam bir yalandır, ikiyüzlülüktür.

Halk kitlelerine Kemalist ideoloji bir din olarak dayatılmış, laiklik ilkesi bu politikanın en büyük dayanağı olmuş, yetmediği koşullarda din devreye girmiştir.

Yukarıda değindiğimiz üzere TC devleti daha kuruluşunu ilan etmeden din Türk hâkim sınıflarının halk kitlelerini yönlendirmenin, kendi politikaları doğrultusunda harekete geçirmenin bir aracı olarak ustaca kullanılmıştır. TC devleti kurulduktan sonra 1928'e kadar TC'nin resmi dini İslam'dır yaklaşımı korunmuştur. 1924 tarihinde Genelkurmay Başkanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın aynı gün kurulması bilinçli bir politikanın ürünü olup olmamasından ziyade Kemalizm'in orduya ve dine verdiği önem açısından anlamlı bir göstergedir. Ve ne zaman ki Türk hâkim sınıfları kendi iktidarlarını sağlama almışlar; başta Kürt ulusu olmak üzere çeşitli azınlık milliyetlerden ve inançlardan halkımız üzerinde dini bir baskı-asimilasyon aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu amaçla özellikle din, Türk hâkim sınıfları tarafından halk kitlelerinin kendi iktidarlarına yönelik bir tehdit oluşturulması için özel bir kontrole tabi tutulmuş, laiklik ilkesi icat edilmiştir. TC faşizmi kendi iktidarını sağlamlaştırma adına resmi din olarak Hanefi fıkhı ve Maturidi itikadı doğrultusunda Osmanlı devleti geleneği üzerinden din politikasını şekillendirmiş, bu politika-

ya laiklik ilkesi demiş, Sünni Hanefi mezhebi dışında diğer inanç ve mezheplere yönelik bilinen baskı, asimilasyon ve imha politikasını yürütmüştür.

12 Eylül faşizminin Kemalist laiklik politikası

TC devletinin kuruluşundan 1980'lere kadar geçen süre içinde Kemalist laiklik politikası esas olarak dini baskı altında tutarak kontrol etme biçiminde özetlenebilecekken 1980 sonrası bu politika değişmiştir. 12 Eylül 1980 Askeri Faşist Cuntası, Kemalist laiklik politikasını özü aynı olmakla birlikte yeniden tanımlamıştır. 12 Eylül'ün Kemalist laiklik politikası dini baskı altında tutup yönlendirmek, kontrol altında tutmak politikasından vazgeçmiş; dini devletin ve toplumun bütün alanlarında besleme ve yönlendirme politikasına başvurmuştur. Bugün bazı Kemalistler ve Atatürkçüler 12 Eylül'ün bu politikasından hareketle darbecilerin laiklik ilkesine ve Atatürkçülüğe ihanet ettiklerini ileriye sürmektedir. Oysa ki 12 Eylül faşist generallerinin yaptığı Kemalist laiklik politikasını geçmişe oranla daha etkin kılmaktan, toplumu yönlendirmek için dini daha planlı kullanmaktan başka bir şey değildir. Bu anlamıyla dar-

beci generaller Kemalist laiklik politikasına ihanet etmemiş tam tersine zenginleştirmişlerdir.

1980 Faşist Askeri Darbesi'nden sonra Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan "Milli Kültür Raporu" Türk hâkim sınıflarının din ve din olgusunu kendi sınıfsal çıkarlarını gerçekleştirmek için nasıl ele aldıklarını ve kullandıklarını özetlemektedir. Adı geçen bu raporda "devletin mutlak bir din ve ahlak eğitimi politikası bulunmalıdır" tavsiyesi yer almaktadır. Nitekim böylesi öneriler sonrasında 12 Eylül darbeci generalleri yaptıkları Anayasada din derslerini zorunlu hale getirmiş, "milli" eğitim müfredatı da bu anlayış doğrultusunda şekillendirilmiştir.

"Milli Kültür Raporu"nda yer alan ve Türk hâkim sınıflarının din ve dini kurumları daha önceki Kemalist laiklik politikasından farklı ele almaları gerektiğini, bu ele alışın kendi sınıfsal çıkarları açısından daha yararlı olacağını ifade eden şu satırlar dikkat çekicidir: "Cumhuriyet döneminde çoğu yanlış bir yaklaşımla yorumlanan ve dine hayat hakkı tanımama şeklinde anlaşılıp anlatılmaya çalışılan laiklik anlayışının sonucu, sanayileşme sürecinde bulunan ve bunun getirdiği çok çeşitli, karmaşık

meselere tavır almayı beceremez hale düşen Türk toplumu, bu konuda en büyük yardımcısından uzak tutulmuştur. Türk toplumu bu suretle kültürünün hemen her kesiminin dinle yoğrulduğu için geçmişle bağını yitirmiş, dolayısıyla tabii temellerinden kopuk hale gelmiştir. **(Aktaran: Özgür Üniversite Forumu 02/2005, syf 76)**

Yeterince açık olduğu için uzun uzadıya yorum yapmaya gerek olmayan bu anlayış sonucunda din ve din olgusu Kemalist faşizmin iktidarını sürdürmesi için önemli bir araç işlevi görmüştür. Yine yukarıda ifade etmeye çalıştığımız anlayışa benzer bir biçimde "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu" tarafından hazırlanmış olan "Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikasının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar" başlıklı raporuna da değinmek gerekir. Bu raporda da "Milli Kültür Raporu"na benzer bir şekilde dinin bütünleştirici rolünden ve faşizmin "manevi kaynağının bir kısmına kültür unsuru olacak meşruiyet ölçüsünde dini eklemenin" faydalarından bahsedilmektedir. Değindiğimiz bu rapor 20 Haziran 1986 tarihinde gerçekleştirilen Milli Güvenlik Kurulu toplantısında görüşülüp kabul edilmiş ve tavsiyeler

doğrultusunda bütün toplum şekillendirilmeye başlanmıştır.

Görülebileceği üzere bugün üzerinde fırtınalar kopartılan din, türban, laiklik vb. meselelerde Türk hâkim sınıfları çok da uzak olmayan bir geçmişte dini kullanmanın, toplumu din aracılığıyla şekillendirmenin yararından bahsetmektedirler.

Böylesine bir gerçeklik özellikle Türk hâkim sınıflarının Kemalist bürokrat kesimi açısından bugün laikliğin tehlikede olduğu, irticanın hortladığı vb. propagandalarının nasıl bir temele dayandığını göstermesi açısından anlamlıdır. Geçmişte devrimci ilerici harekete karşı dini kullanan Kemalist bürokratik Türk hâkim sınıfları bugün aynı silahla güçlenip palazlanan rakip hâkim sınıf kliğine karşı sahtekarca bir biçimde laiklik propagandası yapmaktadır. Oysaki mesele laiklik, din vb. değildir. Mesele devlet aygıtını ele geçirmede hangi kampın kendi çıkarları açısından kullanılacağı meselesidir. Mücadele bunun için sürmektedir. Ve bir bardak su da kopartılan fırtınanın sebebi budur.

Türk hâkim sınıflarının 12 Eylül darbeci generaliyle gerçekleştirdikleri Kemalist laiklik politikasında ki bu "balans ayarı"nda 12 Eylül öncesinde devrimci

hareketin kitleselleşmesi ve ABD emperyalizminin bölgeye yönelik gerçekleştirmiş olduğu "**Yeşil Kuşak Projesi**"nin etkisi tartışılmaz. Türk hâkim sınıflarının 12 Eylül'le birlikte dini, faşizmin politikalarını güçlendirmenin bir aracı olarak kullanmaya başlamasının bir nedeni işçi sınıfı ve emekçi halk içerisinde devrimci, ilerici düşüncelerin artması iken bir diğer neden ise ABD emperyalizminin başta RSE olmak üzere bölgede kendi emperyalist çıkarlarına yönelik tehditleri bertaraf etmenin politikası olarak geliştirdiği İslamcılığı destekleme yönelimidir. Türk hâkim sınıfları bir yandan ABD emperyalizminin çıkarları doğrultusunda İslamcılığı besler ve desteklerken diğer yanda ise sola, devrimcilere, ilericilere ve demokratlara yönelik yoğun bir baskı ve işkence ve tutuklama terörü uygulamıştır. Üstelik bu politikaları aymazca bir biçimde laiklik politikası altında gerçekleştirmiştir. Türk hâkim sınıflarının 12 Eylül 1980 Askeri Faşist Darbesi'ne kadar devrimci harekete karşı sivil faşistlerle birlikte kullandığı İslamcı güçler, darbe sonrası devlet açısından aşırılıkları yontulmuş ve düzene yeniden entegre edilmiştir. **Uygulanmaya başlayan Kemalist laiklik politikasıyla bu**

İslamcı güçler devlet desteğiyle beslenmiş, işçi sınıfı ve emekçi halkın devrimci ve ilerici düşüncelerle buluşup tekrar bir tehlike haline gelmesi bu politikayla engellenmeye çalışılmıştır. Nitekim günümüzde Türk hâkim sınıflarının bu politikalarının sonuçlarını görmekteyiz. Bugün TC devletinin işbaşında olan kadrolarının geçmişte İslamcı sivil faşist kadroların olması tesadüf değildir.

Kısacası bugün Kemalist bürokrat kliğin "laiklik, cumhuriyet tehlikede" biçiminde propagandalarına neden olan AKP kadroları ve yönetici eliti, 1980 AFC sonrasında bizzat devlet eliyle yetiştirilmiş, devletle "barışık" kadrolardır. Bugün varlığından şikayet edilen (!) İslamcılık bizzat devlet eliyle desteklenmiş, gürbüzleştirilmiştir. Türk hâkim sınıflarının Türk-İslam Sentezi olarak tanımladığı ideoloji sayesinde bugün bir "mahalle baskısı"ndan, "şeriat tehlikesi"nden söz edilir olmuştur. Unutmamak gerekir ki bu "tehlike"yi yaratan Türk hâkim sınıflarının kendi politikalarıdır.

İki kamp arasındaki mücadeledeki son gündem: "Sivil" Anayasa Tartışmaları

Türk hâkim sınıflarının

iki kampı arasında yaşanan mücadeleye son günlerde "Sivil" Anayasa tartışmaları da eklendi. Aslında bu tartışma sadece bugüne ait değil. Geçmişte özellikle TÜSİAD'ın hazırlamış olduğu Anayasa raporları biliniyor. AKP'nin de seçim öncesi vaatlerinden birini Anayasa oluşturuyordu.

Burada önemli olan nokta, "sivil" anayasa tartışmalarının Türk hâkim sınıfları arasında yaşanan mücadelenin bir yansıması olduğunu görmektir. Her iki klik de hazırlığı yapılan "sivil" anayasada kendi çıkarlarını koruyan adımlar atmak istemektedir. Önümüzdeki süreçte mücadelenin seyrini anayasa üzerinde her iki hâkim sınıf kliğinin birbirlerine yönelik atıkları adımlar belirleyecek. Bu nedenle kamuoyunda "laiklik", "Atatürk ilkeleri" vb. tartışılmaya devam edilecek. Türk hâkim sınıflarının kendi aralarındaki ikti-

dar mücadelesini siyasal alanda bu kavramlar üzerinden yürüttüğüne daha önce de değinmiştik. Bugün hazırlıkları ilan edilen "sivil" anayasa vesilesiyle gündeme getirilen; "**renksiz ve sivil anayasa**", "**Atatürk ilke ve inkılablarının anayasadan çıkarılması**", "**laikliğin yeniden tanımlanması**" vb. söylemleri Türk hâkim sınıfları arasında süren iktidar mücadelesinin somut yansımalarıdır.

İlk önce şu olgunun altını çizelim. "Sivil" anayasa gibi bir kavram kullanılarak bundan önceki anayasaların "sivil" olmadığı itiraf edilmektedir. Kanımızca meselenin bu yönü çok da önemli değildir. Önemli olan böyle bir tanımlamayla hazırlığı yapılan anayasanın "sivil" bir anayasa olacağı yanılmasının yaratılmasının amaçlanmasıdır. Geçmişte hazırlanan anayasalar faşist anayasalardır. Bugün de hazırlığı yapıldığı iddia

edilen "sivil" anayasa faşist bir anayasa olacaktır. Bu anayasanın siviller ya da askerler tarafından hazırlanması, o anayasanın içeriğini değiştirmez. Bir anayasanın içeriğini belirleyen hangi sınıfın ihtiyacı doğrultusunda hazırlandığıdır. Belirleyici olan budur.

İkincisi, **"ideolojisiz, renksiz, sivil anayasa"** hazırlama gibi oldukça saçma açıklamalar bir yana, bugün hazırlanan anayasa, AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıf kliği ile Kemalist bürokrat Türk hâkim sınıf kliği arasındaki mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır. AKP tarafından temsil edilen klik, 22 Temmuz seçimlerinden "zaferle" çıktı, şimdi bu "zaferini" devlet aygıtını ele geçirme mücadelesinde, anayasada yapacağı düzenlemelerle sağlamamak istemektedir.

Kemalizm'in daha doğru bir ifade ile "Atatürk ilke ve inkılapları'nın anayasada yer verilmemesi ya da asıl metne dâhil olmaması önerileri, yapılacak olan anayasanın demokratik bir anayasa olacağı anlamına gelmemektedir. Kaldı ki, bugün Kemalizm'in ilkeleri olarak adlandırılan bazı ilkeler, pratikte uygulanmıyor bile. Devletçilik ilkesinin, inkılâpçılık ilkesinin Türk hâkim sınıflarının her iki kampı açısından bir kıy-

meti harbiyesinin kalmadığı açıktır. Laiklik ilkesinin nasıl ele alındığına ise yukarıda kısaca değinmeye çalıştık. Özcesi "Atatürk ilkeleri" olarak adlandırılan "şey"ler de, zaten hâkim sınıfların kendi sınıfsal çıkarları açısından ele alınmaktadır. Bunların "kaldırılması", "yeniden tarif edilmesi", anayasada yer verilip verilmemesi; anayasanın demokratik olacağı anlamına gelmez. Tıpkı laiklik ilkesinin gerçekte laiklik olarak ele alınmadığı gibi.

AKP'nin anayasa hazırlama vesilesiyle attığı adımların ülkemizi "demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti" yapmayacağı açıktır. Amaç AKP'nin temsil ettiği hâkim sınıf kampının, devlet aygıtını daha rahat ve etkili bir biçimde kontrol edebilmesidir. Nitekim burjuva-feodal medyaya yansıyan kimi açıklamalara göre AKP'nin hazırladığı bu taslakla, cumhurbaşkanlığının yasaları inceleme süresini kısaltmayı, YÖK'ün yetkilerinin azaltılmasını, Anayasa mahkemesinin yapısının ve karar alma oranlarının değiştirilmesini, parti kapatmanın zorlaşmasının sağlanmasını amaçladığı ifade edilmektedir. Bu adımların ise halkımız için, halkımızın çıkarları için bir demokrasi olmadığı açıktır. Devlet aygıtına hâkim olan

Kemalist bürokratik hâkim sınıf kliğinin hareket alanını artırmak demokrasi mücadelesi değildir.

Yaşanan anayasa tartışmaları vesilesiyle şu noktayı önemle ifade etmek gerekiyor. Gerek Kemalist bürokratik kampın ve gerekse de ikinci kampın dünya görüşü bazı nüanslar bir yana esas olarak serbest piyasaya övgüler dizen, emperyalist sermayeye biat eden, komprador burjuvazi ve toprak ağalarının dünya görüşüdür. Hazırlanan anayasa da bu sınıfların dünya görüşünü yansıtacak, çıkarlarını gözetecektir. Türk hâkim sınıflarının Kemalist bürokrat –"askeri" olmasıyla İslamcı olması arasında temelde bir fark yoktur. Her iki kesimin de ekonomik alanda aynı politikaları savunduğuna işaret etmiştik. Her iki kamp da emperyalist sermayeye uşaklık etmekte ve halka yönelik saldırıda, sömürde ortaklaşmaktadır. İşçi sınıfı ve emekçi halk açısından celatların Kemalist ya da İslamcı olması son tahlilde belirleyici değildir. İşçi sınıfının ve emekçi halkımızın Kemalist faşizmle İslamcı faşizm arasında tercih yapması mantıksızdır. Her iki hâkim sınıf kampının ideolojisi, serbest piyasa ekonomisi adı altında emperyalizmin neo-liberal politikalarını uygulamak,

emperyalist sermayenin sömürüsüne zemin hazırlamak ve bu sömürüden nemalanmaktır. Anayasa meselesi üzerinden kopartılan fırtınalarda önümüzdeki süreçte hangi hâkim sınıf kliğinin bu nemalanmadan daha fazla pay alacağıyla ilgilidir. Çünkü hareket alanını genişleten, devlet aygıtını kendi sınıfsal çıkarı için kullanan klik, emperyalist sermayenin ülkemizdeki sömürü, yağma ve talanından daha fazla pay alacaktır. Anayasa her iki hâkim sınıf kliği arasında sürdürülen iktidar mücadelesinin zeminini oluşturacaktır.

Bugün anayasa meselesi üzerinde gündeme getirilen tartışmalar yeni değildir. Daha önceden de değindiğimiz üzere, komprador burjuvazi ve toprak ağalarının örgütlenmesi TÜSİAD tarafından dönem dönem anayasa üzerine açıklamalar yapılmış, raporlar gündeme getirilmişti. Bu nedenle AKP'nin temsilcisi olduğu Türk hâkim sınıfları sadece kendi sınıfsal çıkarları için anayasa değiştirilmesini gündeme getirmemişlerdir. Örneğin TÜSİAD tarafından hazırlanmış olan ve 19 Ocak 2007'de kamuoyuna açıklanan **"Türk demokrasisinde 130 yıl; Türkiye'de demokratikleşme perspektifleri 10. yıl güncellemesi"** başlıklı rapor bu amaçla hazırlanmış-

tı.

Her iki hâkim sınıf kampının yeni bir anayasa hazırlanması gerektiği konusunda hemfikir olduğu açıktır. Bu hemfikirlik de bir noktada hazırlanacak anayasanın her iki hâkim sınıf kampının ekonomik alandaki dünya görüşünü yansıtmasıdır. Örneğin bugün kimse anayasada devletçiliğin yer almasını savunmamaktadır. **Her iki klik de özel mülkiyetin kut-sallığına inanmaktadır. Emperyalist sermayenin kur-tarıcılığını savunmaktadır.** Her iki klik de hazırlanacak anayasanın özelleştirmeler meselesinde daha önceden yaşanan kimi olumsuzlukların, sıkıntıların giderilmesine hizmet etmesi gerektiği konusunda anlayış birliğine varmıştır.

Hatırlanacak olursa geçmişte kimi özelleştirmeler, yargı kararıyla kesintiye uğramış, bu ise hem emperyalist sermaye hem de Türk hâkim sınıflarının her iki kampı açısından neo-liberal politikalar doğrultusunda atılan ve atılacak olan adımların alt yapısının oluşturulmasını amaçlıyor.

Hazırlanan anayasanın hangi amaca hizmet etmesi gerektiği ve Türk hâkim sınıflarının her iki kampının asıl amaçlarının ne olduğunu TOBB Başkanı Rifat Hırsarıoğlu bir demecinde şöyle özetlemektedir;

"1982 anayasası, karma ekonomi içinde gelişmeyi öngörüyordu. Oysa 1990'lardan itibaren dünyada rekabete dayalı piyasa ekonomisi hâkim olmaya başladı. Anayasanın buna uygun olması lazım. Yoksa önümüzdeki dönem pek çok yasal düzenleme Anayasa Mahkemesi'nden döner." (18 Eylül 2007, Radikal Gazetesi, Murat Yetkin'in makalesi)

Görüleceği üzere, Türk hâkim sınıfları hazırlanan anayasanın amacı konusunda ekonomik alanda net bir duruş sahibidir. **Bugün yaşanan tartışma bu nedenle ekonomik politikalar meselesinde bir tartışmadan ziyade, "laiklik", "türban", "mahalle baskısı" vb. kavramlar üzerinden her iki kliğin de birbirlerine yönelik sınıfsal çıkarları temelinde mevzi kazanma ya da kaybetme mücadelesidir.** Böylesi bir durum ise hazırlanan anayasanın gerçek amacının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Aslında bu "taktiği" Türk hâkim sınıfları sıklıkla kullanılmaktadır. Hatırlanacak olursa örneğin, TCK tartışmalarında zina meselesi ön plana çıkarılmış, bu mesele yoğun biçimde tartışılmış, hazırlanan yasada çok daha önemli olan noktalar bilinçli olarak bu vesileyle göz ardı edilmişti. Bugün de bu taktiğe benzer bir biçimde

anayasa tartışmaları laiklik gündemi etrafında, türban meselesi üzerinden sürdürülmekte, anayasanın özellikle neo-liberal saldırılara yönelik alt yapı düzenlemesi, özelleştirmeler konusunda var olan sıkıntıların giderilmesi, sosyal haklar ve özgürlükler meselesine yaklaşımı, Kürt ulusunun ve azınlık milliyetlerin inkarı, çalışma yaşamına, örgütlenme ve sendikal hak-

larının kendi aralarındaki iktidar mücadelesinde bu kavramları kullandıklarını da göz ardı etmememiz gerekir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Türk hâkim sınıflarının her iki kampı da hazırlanan anayasa taslağı üzerinden kendi sınıf çıkarlarını gözetmektedirler. AKP tarafından temsil edilen klik, 22 Temmuz seçimlerinden sonra devlet aygıtını kendi menfaatleri doğ-

gelmeye çalışmaktadır. Anayasa üzerinden yürütülen tartışmalar ve sonucunda sağlanacak olan "konsensüs" bu mücadelenin ürünü olacaktır. Bugün açısından devlet aygıtına hâkim olan klik, AKP'nin bu hamlelerine direnmekte, atılan adımların kendi menfaatine olması konusunda mücadele vermektedir. Sonuçta her iki kamp da istikrarın bozulmaması için çaba göstermektedir. AKP sözcüleri çeşitli açıklamalarında güvence üstüne güvence vermekte, TÜSİAD gibi kurumlar çeşitli uyarılarda bulunmaktadır.

AKP'nin devlet aygıtını ele geçirme ve kendi temsil ettiği kesimlerin sınıfsal çıkarları doğrultusunda kullanma çabalarına dair TÜSİAD sözcüsü A. Doğan Yalçındağ'ın İskenderun'da yapılan bir toplantıdaki konuşmasında yaptığı uyarılar ve özellikle AKP'nin Diyanet İşleri Başkanlığını kullanarak devlet içinde kadrolaştığına dair eleştirileri, bu anlamıyla dikkat çekicidir ve Türk hâkim sınıflarının her iki kampı arasında sürdürülen mücadelenin anlamına uygundur.

Burada bir noktanın daha altını çizmeliyiz. Türk hâkim sınıflarının her iki kanadının ekonomik alanda uzlaşmasına benzer bir biçimde, Kürt Ulusal Soru-

lara dair vb. bir dizi oldukça önemli konuda Türk hâkim sınıflarının lehine düzenlemeler göz ardı edilmektedir.

Türk hâkim sınıflarının anayasa üzerinde asıl meselelerde ortaklaşmalarına rağmen türban, laiklik vb. gündemler üzerinde tartışma yöntemlerinin bir nedeni yukarıda ifade ettiğimiz üzere halk kitlelerinin gerçeği anlamasını engellemektir. Ancak bunu ifade ederken, Türk hâkim sınıf-

rultusunda kullanmak için anayasal düzenlemeler yapmak istemektedir. AKP hükümeti ile birlikte ekonomik alanda sağlamış olduğu avantajları somut birer kazanıma dönüştürmek istemektedir. AKP tarafından temsil edilen klik "devlette söz sahibi olmak" istemektedir. Buna yönelik ise devlette söz sahibi olan Kemalist bürokratik klik, AKP'nin attığı bu adımları dengelemek istemekte, "fazla ileri gitmesini" en-

nu'nda da Kürt ulusunun varlığının ret ve inkar temeli üzerinde yükselen "gele-neksel" faşist politikasında da ortaklaştıkları ve bunun da hazırlanan Anayasaya yansıtılacağı da ifade edilmektedir. Bugün "sivil" Anayasa adı altında gündeme getirilen Anayasanın bir amacı da, 12 Eylül Askeri Faşist Cuntası tarafından hazırlanan ve o dönem Türk hâkim sınıflarının menfaatlerini yansıtan anayasanın, bugün bazı noktalara yanıt olmamasıdır. Bu yanıt olamamaya ekonomik alandaki yansımaları açısından değinmiştik. Benzer bir durumda Kürt Ulusal Sorunu konusunda yaşanmaktadır. 12 Eylül Anayasasında oldukça "kaba" bir biçimde varlığı inkar edilen Kürt ulusuna dönük, ret, imha ve inkar yaklaşımı günümüz açısından yaşanan bir dizi gelişmenin etkisiyle "göze batmaktadır." Türk hâkim sınıflarının bu faşist politikasının daha da inceltilmiş bir hale sokulması "günün koşulları gereği" daha uygundur. Böylelikle geçmişteki "kaba" inkar, ret ve asimilasyon politikası daha "demokratik" bir biçimde sürdürülecektir! Örneğin burjuva-feodal basına yansıyan kimi düzenlemelere göre, anayasada geçmişe göre devletin resmi dilinin Türkçe olduğunun ifade edileceği, bunun ise Kürtçe

diye bir dilin var olduğu, Kürtçenin tanınacağı", resmi düzeyde olmasa bile, böyle "özgürlükçü bir çözüm" bulunduğu ifade edilmektedir. Böylelikle Kürtçe'nin yasaklanması, yok sayılması konusunda haklı olarak getirilen eleştiriler bertaraf edilmek istenmektedir. Bertaraf edilmektedir çünkü aynı anayasal düzenlemeyle, diğer diller kanun maddesiyle düzenlenir denilerek geçmişte sürdürülen imhacı, inkarcı ve asimilasyoncu politikanın "ince" bir biçimde devam ettirileceğinin işaretleri verilmektedir. Bu konuda olduğu gibi vatandaşlık meselesinde de, "vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkese Türk denir" yaklaşımı devam ettirilmektedir. Kısacası Türk hâkim sınıfları hazırladıkları "sivil" anayasada, faşist yaklaşımlarına günümüz koşullarında makyaj yapmaktadırlar.

Türk hâkim sınıflarının her iki kampının ve onların temsilcilerinin anayasa tartışmalarında hareket noktasının, daha önce de değindiğimiz gibi Cumhuriyet temeli üzerinden yükseldiğinin bilinmesi önemlidir. Bugün kimse çıkıp da biz "monarşist bir Cumhuriyet istiyoruz" dememektedir. Yaşanan tartışmanın kökeninde AKP'nin gelmiş olduğu çizginin etkisi vardır. Daha önce de değindiğimiz

üzere AKP'yi oluşturan bir kısım kadro geçmişte, Türk hâkim sınıflarının ikinci kampında tali bir güç olarak bulunan hilafetçi, eski feodal bürokrasi, din adamlarının vb. temsilcisi Milli Nizam Partisi içinde yer almışlardır. Ancak bilinmektedir ki, AKP'yi oluşturan kadrolar, MNP'nin devamı olan Refah Partisi'nden koparak AKP'yi kurmuşlardır. Ve AKP kuruluşundan günümüze kadarki süreçte kendisine liberal diyen en değme partileri geride bırakan bir pratikle neo-liberal politikaları uygulamış, başta ABD emperyalizmi olmak üzere emperyalist politikaların bir numaralı sadık uygulayıcısı olmuştur. Zaten AKP lideri Erdoğan'ın "gömlek değiştirme" açıklamaları bu yüzdendir. Kısacası bugün AKP; Türk hâkim sınıflarının ikinci kampına dâhil olan komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarının partisidir. Bu partide, Cumhuriyet karşıtı kimi kesimlerin olması, bu kesimlerin AKP'nin politikalarını belirlediği/belirleyeceği anlamına gelmemektedir. AKP'de belirleyici olan kesimler komprador burjuvazi ve toprak ağalarının temsilcileridir. Bunlar da mücadelelerini Cumhuriyet temeli üzerinden Kemalist bürokratik klikle sürdürmektedirler. Bugün anaya-

sa tartışmalarında, geçmiş anayasanın ilk dört temel maddesine göndermeler yapılması bu açıdan anlamlı ve dikkate değerdir. Nitekim Başbakan yardımcısı Cemil Çiçek, 21 Eylül'de İstanbul'da TÜSİAD'ın gerçekleştirdiği toplantıda, anayasanın bu maddelerinin kendileri için birer "siyasi amentü" olduğunu ifade etmesi anlamlıdır.

Türk hâkim sınıflarının her iki kampının ortaklaşmaları, üzerinde konsensüs sağladıkları nokta; Cumhuriyet'tir. Cumhuriyet'in "tek bayrak, tek vatan, tek millet ve emperyalizme hizmet etme" ilkeleridir. Hâkim sınıfların her iki kampının üzerinde yükseldikleri bu zemin dışında birbirlerine yönelik getirmiş oldukları eleştirilere, kullandıkları siyasi argümanlara, ilerencilik-gericilik, laiklik-demokrasi vb. anlamlar biçmek ve bununla kalmayıp bu tartışmalarda pratik olarak, hâkim sınıfların herhangi birisinin ardında taraf olmak, anayasanın böylelikle demokratik, laik, ilerici bir anayasa olabileceğini sanmak en hafif deyimle siyasi körlüktür. Hâkim sınıflar arasında anayasa hazırlama vesilesiyle gündeme getirilen kavramlar üzerinden yürütülen tartışmalar, halkın çıkarını gözetken, halkın ilerici-demokratik taleplerine yanıt olabi-

lecek tartışmalar değildir.

Bu gerçek böyle olmakla birlikte, kendisine solcu, ilerici, aydın diyen kimi çevreler tarafından bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde Türk hâkim sınıflarının anayasa meselesiyle gündeme getirmiş oldukları çeşitli kavramlar üzerinden tartışmakta ve iki klikten birinin arkasında taraf olunmaktadır. Örneğin AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıflarının bir kesiminin attığı kimi adımlar, bazı "aydınlara", "solcular", "ilericiler" ve liberaller tarafından demokrasinin sivil hak ve özgürlüklerin gelişmesi olarak tanımlanır ve alkışlanırken; AKP'nin bu adımlarını, gericiliğin, şeriatın saldırısı olarak tanımlayıp laikliğin Cumhuriyetin ve demokrasinin tehlikede olduğunu ifade eden bazı "aydınlara", "ilericiler" ve "solcular" da bulunmaktadır. Bunlar da kitlelere AKP'nin şeriatı getireceği propagandası eşliğinde Kemalist-bürokratik klik arkasında yedeklenmeyi salık vermektedir. Bunun dışında "üçüncü cephe" vb. yaklaşımlar da vardır. Bu türden anlayışlar ise Türk hâkim sınıflarının iki ayrı kliğine karşı, üçüncü bir mücadele mevzisi açma anlayışıyla hareket etmektedir. Açık ki bu yaklaşımın sınıflar, sınıf mücadelesi vb. konularda yetmezliğin ürünüdür.

Türk hâkim sınıfları iki ayrı klik biçiminde hareket etmeler de, işçi sınıfı ve emekçi halk karşısında bir bütün olarak hareket etmektedirler. Bugünkü mücadele, komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarının diktatörlüğü ile, işçi-köylü diktatörlüğü kurmak isteyenler ya da burjuva cumhuriyet ile Demokratik Halk Cumhuriyeti isteyenler arasındaki mücadeleden ibarettir. Komprador burjuvazi ve toprak ağaları arasındaki mücadele, mesele işçi sınıfına ve emekçi halka yönelik saldırıya geldiğinde tali duruma düşmektedir. Hâkim sınıfların kendi aralarındaki klik mücadelesini, iktidar mücadelesini, işçi sınıfının ve emekçi halkın, Proletarya Partisi'nin iktidar mücadelesiyle karıştırmamak gerekir. Eğer karıştırılırsa, üçüncü cephe gibi "anlamsız" kavramlar kullanılır. Kavramın anlamlı olup olmaması bir yana, böylesi bir anlayış, hâkim sınıflar arasındaki iktidar mücadelesinde, herhangi bir hâkim sınıf kliğinin arkasında yedeklenmek zorunda kalınır. Darbe tehlikesinden ya da burjuva demokrasisinin olanaklarından bahsedilir vb. vb.

AKP tarafından temsil edilen Türk hâkim sınıflarının ikinci kampının devlet aygıtına hâkim olan birinci kampına yönelik, onun hâ-

kimiyetini daraltma, kendi hâkimiyetini artırma mücadelesini "demokrasi" mücadelesi olarak değerlendirmek ne kadar doğru bir yaklaşım değilse, Kemalist bürokratik kliğin, AKP'nin izlemiş olduğu politikalara yönelik getirdiği eleştirilerden hareketle bu kesimi "ulusalci" olarak değerlendirmek de doğru değildir. "Kemalist faşizm" yerini "ümmetçi faşizm" in alması halk açısından, halkın sömürüden, yoksulluktan, işsizlikten kurtulması anlamına gelmeyeceği, halkın ilerici ve demokratik taleplerinin karşılanmayacağı çok açıktır. Devlet aygıtının hâkim sınıf klikleri arasında el değiştirmesi, o devletin niteliğini değiştirmeyeceği, devlet aygıtının hâkim sınıfların sınıfsal çıkarları açısından kullanılmaya devam edeceği çok açıktır.

Sonuç

Türk hâkim sınıflarının birinci kampının, devlet aygıtını elinde bulunduran Türk hâkim sınıflarının bu kesiminin, TC devletinin kuruluşundan itibaren Kemalizm'i, Atatürkçülüğü, "demokratik", "ulusalci", "laik" vb. şeklinde propaganda ettiği biliniyor. Bazı ufak farklar dışında bu yaklaşım ikinci kampa dâhil olan kesimler tarafından da propaganda edilmektedir. Özetle her iki kampın önde-

ri de M. Kemal'dir. Her iki kliğin de hareket noktası Cumhuriyet'tir. Buna rağmen, bugün burjuva-feodal medyanın bir kısmında AKP'nin temsil ettiği hâkim sınıf kliğinin, Kemalist bürokratik hâkim sınıf kliğine karşı, devlet aygıtına hâkim olma mücadelesi "laikliğin", "cumhuriyetin tehdit altında olduğu" şeklinde propaganda edilerek, Kemalizm'in ve Kemalist faşist diktatörlüğün gerçek yüzü ve niteliği karartılıyor. AKP'nin bu adımlarına karşı bir kesim "solcu" Kemalizm'in "laik", "ulusal kurtuluşçu", "demokratik" olduğu iddialarını dillendirmeye başladılar. Böylelikle Kemalizm'in faşist karakteri emperyalizm uşağı yüzü ve kesinlikle laik olmayan yönü, kitlelere tam tersi bir biçimde yansıtılmaya çalışılıyor. Ve kabul edilmelidir ki Türk hâkim sınıflarının bu politikaları, Türkiye ilerici devrimci hareketinin bir kesimi tarafından esaslı bir şekilde mahkum edilmeyen Kemalizm "virüsü" nedeniyle, ilerici kitlede belli bir etki bırakıyor. İşçi sınıfı ve emekçi halkımız "laikliğin ve cumhuriyetin, demokrasinin tehlikede" olduğu yalanlarıyla "şeriat gelecek" umacasıyla, Kemalist faşist Türk hâkim sınıflarının ardında yedeklenilmesine neden olunuyor. "Ümmetçi faşizm" tehlikesine karşı "Ke-

malist faşizm" arkasında yedeklenmek kitlelere bir çözüm olarak sunuluyor.

Bir kez daha kısa bir biçimde ifade etmek gerekirse, Kemalizm faşist bir ideolojidir. Kemalizm, Türk hâkim sınıfları olan komprador büyük burjuvazi ve toprak ağalarının, orta burjuvazinin sağ kanadının faşist ideolojisidir. Kemalizm'in birakalım ilerici olmasını, demokratik, laik, ulusal kurtuluşçu olmasını, bizzat ilerici devrimci düşünceye, demokratik laik taleplere düşman gerici bir ideolojidir. Kemalizm demek; laik, din vb. gibi meselelerde tamamen, Türk hâkim sınıflarının sınıfsal menfaatleri açısından meseleye yaklaşımdır. Halk açısından, halkın sınıfsal çıkarları açısından hiçbir ilerencilik arz etmez. Tam tersine, bu tür meselelerde, kitlelerinin bilincini bulandırmak için Türk hâkim sınıfları elinde önemli bir silah işlevi görmektedir.

Bugün anayasa hazırlıkları meselesiyle gündeme gelen ve tartışmaya açılan kimi kavramlar, Türk hâkim sınıflarının, kendi aralarındaki iktidar mücadelesinde kullandıkları kavramlardır. "Laiklik, anti-laiklik", "Cumhuriyet-İlmli İslam", "demokrasi-statükoculuk" vb. kavramlar bu minvalde değerlendirilmelidir. Bu türden tartışmalarda halkın çıkarına, halkın yararına olan

hiçbir yan yoktur. Tam aksine bu tartışmalar, Türk hâkim sınıflarının, her iki kampının halka yönelik elbirliği ile gerçekleştirdikleri saldırıları perdelediği için, bilinçli olarak burjuva feodal medyada yaygınca yer verilmekte gündemde tutulmaktadır.

Kuşkusuz ki bir komünist hareket açısından iki gerici klikten birini tercih etmek ve onun politikaları altında yedeklenmek söz konusu olamaz. Komünistler her iki hâkim sınıf kampını düşmanları olarak değerlendirirler. Ancak bunlar arasında, her iki kampın birbirine yönelik mücadelesine kayıtsız kalınmamaktadır. **Bu mücadeleden, kendi müca-**

delemizi güçlendirmek, yarar sağlayacak bütün imkân ve olanakları değerlendirmek gerekmektedir. Somut şartların, somut tahlili ilkesinden hareketle, Türk hâkim sınıfları arasındaki en gerici olana yönelik mücadelemizi yöneltmemiz gerekir. Bunu yaparken ise diğer hâkim sınıf kliğiyle aramızdaki düşmanlık çizgisini bir an olsun ortadan kaldırmamalıyız.

Bugün açısından Türk hâkim sınıflarının her iki kampı arasında sürdürülen mücadelenin geçici olduğunu, yarın bir başka gündemle bu mücadelenin kendi aralarında sürdürüleceğini, ancak bu kliklerin halka yönelik, ilerici devrimci hare-

kete yönelik saldırılarında ortaklaşmada bir an için bile tereddüt göstermeyeceklerini bilmek önemlidir. Hâkim sınıfların kendi aralarındaki çelişki tali, halka yönelik, ilerici devrimci harekete yönelik saldırıları esastır. Bu ilke bir an için akıldan çıkartılmamalıdır. Unutmamak gerekir ki bugün Türk hâkim sınıflarının "**laiklik**", "**türban**" gibi meselelerde, bir bardak suda kopardıkları fırtınanın arka planında halka yönelik saldırı vardır. Hazırlanan anayasa Türk hâkim sınıflarının önümüzdeki dönem, halka yönelik hemen her türlü alanda saldırısının yasal temellerini oluşturacaktır.

Bilimsel ırkçılık ya da tarihsel görev Faşizm inkara devam ediyor!

Yusuf Halaçoğlu'nun yaptığı ve ısrarla savunduğu açıklamaların mantığını anlayabilmek için, TC devletinin ve dolayısıyla da onun resmi ideolojisi olan Kemalizm'in oluşum sürecine bakmak gerekmektedir.

Ağustos ayı içinde Kayseri’de düzenlenen “Türk Tarihi ve Kültüründe Avşarlar” konulu sempozyuma katılan Türk Tarih Kurumu Başkanı **Yusuf Halaçoğlu**, özüne ırkçılığın damga vurduğu açıklamalarla kamuoyunun karşısına çıktı. Yusuf Halaçoğlu’nun açıklamalarında en çok tartışılan kısım ise, Türkiye’de yaşayan Kürtlerin Türkmen, Kürt Alevilerin ise Ermeni kökenli olduğu, “TİKKO” ve “PKK” gibi “terör örgütlerinin” esas desteği “Ermeni dönmesi” olan Kürt Alevilerinden aldığı, bu örgütlerin aslında sanıldığı gibi Kürt hareketi olmadığı iddiaları oldu. Bu sözlerin ardından kamuoyundan gelen tepkilerin üzerine, Yusuf Halaçoğlu bir “düzeltme” yaparak iddialarının çarpıtıldığını söyledi. Yaptığı “araştırmalar” sonucunda Türkiye’de yaşayan Kürtlerin % 30’unun Türkmen kökenli olduğu, birçok Türkmen aşiretinin sonradan Kürtleştiğini, bunun Osmanlı döneminde Kürt bölgelerine Türkmen aşiretlerin yerleştirilmesi sonucu oluştuğunu iddia etmiştir. Yine Ermeni tehciri sırasında “tehcir”den kaçmak isteyen Ermenilerin bir kısmının kendilerini Kürt Alevisi olarak gösterdiğini açıklamıştır. Halaçoğlu yaptığı “bilimsel” açıklamalar sonucunda bu “gerçeklere” ulaştığını, elinde kayıtlar olduğunu da belirtmiş ve kendini ırkçılıkla suçlayanları ırkçılıkla suçlamayı da ihmal etmemiştir. Kuşkusuz ortaya çıkan tepkilerden kaynaklı Halaçoğlu’nun geri adım at-

ması beklenemezdi.

Halaçoğlu’nun açıklaması üzerinde durmadan önce, açıklamanın “Türk Tarihi ve Kültüründe Avşarlar” konulu sempozyumda yapılmasının yarattığı ironiye değinmekte fayda var. Osmanlı Devleti’ne karşı birçok kez ayaklanmış, dolayısıyla kıyımlar yaşamış, sürekli baskı altında tutulmuş Avşarların ve yine bir bütün Türkmenlerin Osmanlı’nın mirasçıları tarafından sahiplenilmesi gerçekten de ironiktir. Fakat bu ironi içinde gizli olan bir diğer olgu, mevcut düzenle ezen/ezilen ilişkisi yaşayan Avşarların, bugün ideolojik manipülasyonla devlet saflarına kazanılması, kendi tarihlerinin unutturulması için gösterilen çabadır. Bu, Türk egemen sınıflarının politikalarının klasik bir tekrarıdır. Asimilasyon, baskı ve zorla kendine benzetmek... Aksi halde yok etmek! Elbette bu sadece Avşarlar açısından geçerli değildir. Türklüğün egemen sınıflar tarafından çok daha önce, Türk olmak Osmanlı açısından çok makbul değildi. Denilebilir ki, Türkmenlik göçebelik ile aynı anlama geldiği için, “Türk” sıfatı bir aşağılama terimi olarak kullanılıyordu. Osmanlı egemenleri, kendilerini –adı üstünde- Osmanlı olarak ifade ediyorlardı. Tarihte Türklerin Osmanlı Devletinden gördüğü de zulümden ötesi değildir bu yüzden. Pir Sultan Abdal’ın, Dadaloğlu’nun ve daha birçok halk ozanının türkü ve deyişleri bunu özlü bir şekilde anlatır. Türk egemen sınıfları “Ferman

padişahın dağlar bizimdir!” diyenleri sahipleniyorlar! Bunun nedenlerini, aşağılama kavramı olarak kullanılan Türklüğün nasıl devletin temel dayanaklarından biri haline geldiğini yazımız boyunca anlatmaya çalışacağız.

Öncelikle yapılan bu açıklamaların şaşırtıcı olmadığını söylemek doğru olacaktır. Yusuf Halaçoğlu tarafından dile getirilenler sadece kendisine ait söylemler değildir. Aksine Halaçoğlu, devletin resmi ideolojisinin temsilcilerinden biridir. Onun görevi faşizmin ideolojik söylemlerini, ırkçı/inkarcı politikalarını “bilimsel” çalışmalarla desteklemek, temellendirmektir. Aynı şekilde başkanı olduğu TTK da en baştan bu amaçla kurulmuş, kurulduğu günden bu yana da bu şekilde hizmet vermiştir. TC tarihine baktığımızda bu vb. “bilimsel” çalışmaların sıklıkla yapıldığını görürüz. Tüm dillerin Türkçe’den türediği, Kürtlerin dağ Türkleri olduğu, Kürt kelimesinin karda yürürken çıkan kart kurt sesinden türediği, Hatay Araplarının “Eti Türkleri” olduğu vs. vs. sayısız örnek mevcuttur. O halde TC devletinin resmi bir sözcüsünün yaptığı bu açıklamalar yeni değil, aksine aynı pilavın ısıtılıp ısıtılıp tekrar ortaya sürülmesinden ibarettir.

Zira Yusuf Halaçoğlu’nun kendisine tepki gösterenleri “ırkçılıkla” itham etmesi de, bu gerçeklikten doğan rahatlığın bir sonucudur. Yusuf Halaçoğlu da biliyor ki, yaptığı her şey devlet için meşrudur. O

halde kendisine yapılan “saldırılar” esas olarak devlete, devletin bölünmez bütünlüğüne yöneliktir ve uygun şekilde (!) yanıtlanmayı hak etmiştir. Ki Yusuf Halaçoğlu da gösterilen tepkilerin ardından cansiperane bir şekilde kendisini ve dolayısıyla devletini savunmuştur. Bu noktada belirtmek gerekir ki, gösterilen tepkilerin sadece (!) bir tarihçi olan Yusuf Halaçoğlu’nu hedeflemesi haksızlıktır. Söylediğimiz gibi O, farklı veya yeni bir şey ifade etmemiştir. Esas tepki TC devletinin resmi ideolojisine dönük olmalıdır. Ancak bu şekilde faşizme karşı tutarlı bir tavır alınmış olunacaktır.

TC devletinin resmi ideolojisinin oluşumu üzerine...

Yusuf Halaçoğlu’nun yaptığı ve ısrarla savunduğu açıklamaların mantığını anlayabilmek için, TC devletinin ve dolayısıyla da onun resmi ideolojisi olan Kemalizm’in oluşum sürecine bakmak gerekmektedir. Bahsini ettiğimiz gibi bu türden iddialar yeni değildir. Ancak asıl önemli olan bu iddialardan ziyade, neden bu türden iddialara ihtiyaç duyulduğudur. Bu anlaşıldığında, neden “TC’ye vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu”, neden “Ne mutlu Türk’üm demeyenin düşman ilan edildiğini” anlayabiliriz. Özetle Yusuf Halaçoğlu’nun iddiaları faşizmin resmi ideolojisinin bir parçasıdır ve onun oluşum sürecine bakmak res-

min bütününe görmek açısından faydalı olacaktır.

Kemalizm’in temel dayanak noktalarından Türk milliyetçiliğinin bir anlayış olarak ortaya çıkması ve Türk egemen sınıfları tarafından sahiplenilmesi 20 yy.’ın başına yani Osmanlı Devleti’nin son sürecine rastlamaktadır. Kemalistler, kendi öncelleri olan İttihat ve Terakki Fırkası’nın (İTF) içinden çıkmış, İTF’nin ırkçı/şoven politikalarını sahiplenmiş ve TC’nin kuruluşundan sonra da çok daha sistematik bir şekilde uygulamıştır. Bu nedenle İTF’nin ortaya çıkış sürecine bir göz atalım;

Osmanlı Devleti’nin “gerileme dönemi” olarak nitelenen son süreci, kapitalizmin emperyalizm aşamasına doğru ilerlediği, bununla birlikte Fransız Devrimi’nin etkisiyle ulusalcı ayaklanmaların yaşandığı, imparatorlukların sarsıldığı, kısaca söyleyecek olursak, dünyanın yeniden şekillenmeye başladığı bir süreçtir. Osmanlı Devleti de bu süreçten dolaysız olarak payını almıştır. Osmanlı

Devleti bu sürece Burjuva Demokratik Devrimi’ni tamamlamış ve kapitalizme adım atmış olarak girmede. Aksine bir yarı-sömürge olarak dâhil oldu. Devletin bu niteliği savaşlar ve ulusal ayaklanmalar yoluyla yaşanan toprak kayıpları ile birleştirildiğinde, yıkımı çok daha yakın bir hale getirmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin işgali altındaki topraklarda yaşanan ulusal ayaklanmalar, Türk egemen sınıfları cephesinde de Türk milliyetçiliğinin gelişmesini, ivme kazanmasını sağlamıştır. Elbette bunu söylerken Türk milliyetçiliğinin diğer milliyetçi anlayışlara tepki olarak çıktığını söylemiyoruz. Dönemin egemen akımı olarak milliyetçilik, farklı ülkelerde olduğu gibi Osmanlı devleti içinde de etkili olmuştur. Ancak yine de bu etkilenme farklılıklar taşımaktaydı, bu farklılıkların nedeni, Türklerin Osmanlı Devleti içinde ezen/egemen ulus olması ve ezilen ulusların içinde gelişen milliyetçiliğin (ulusalcılığın) Osmanlı Devletini giderek güç-

süzleştirmesiydi. Türk milliyetçiliğinin temsilcisi İTF'nin ortaya çıkışı ve bir darbe ile iktidarı ele geçirmesi bu tarihsel konjonktür içinde mümkün olmuştur. Kuruluşunda her ne kadar ileri söylemlere sahip olsa da ve içinde Ermeni ulusal reformcuların temsilcilerini barındırsa da İTF ve onun içinde yer alan Türk egemen sınıflarının amacı yıkıma doğru giden devleti kurtarmaktan başka bir şey değildi. Bunun başlıca nedeni ise İTF'nin daha ötesini yapacak ideolojik perspektif ve sınıfsal temelden yoksun olmasıdır. Yenilikçi söylemlerle iktidarı ele geçiren İTF kliği, bu aşamadan sonra yenilikçi söylemlerini bir kenara bırakmış veya başka bir ifadeyle devleti kurtarma kaygısıyla bunları ötelemiştir. Devletin kurtarılması, yaşatılması gereken ilk kurum; yeni toprak kayıplarını engellemek ve ülke içinde görece zayıf olan Türk Müslüman burjuvaziyi korumak olarak konmuştu. Bu anlayışın somut yansımaları 1910 yılında İTF'nin II. Kongresi'nde ortaya atılan "Milli İktisat" politikası ve "tek ulus, tek devlet, tek dil" söylemi oluşturuyordu. Bu iki hâkim söylem, 20. yy'ın başında Türk hâkim sınıflarının yönelimini de açıklar niteliktedir.

Toprak kayıpları sonucunda giderek Anadolu'ya doğru daralan Osmanlı Devleti açısından durum burada da "pek iç açıcı" değildi. Çünkü Anadolu da ülkenin dört bir yanında yaşanan kaynaşmadan nasibini

almaktaydı, ki tersi olması da düşünülemezdi. Dönemin Anadolu'sunun Türk, Kürt, Ermeni, Laz, Çerkez, Arap, Arnavut, Boşnak, Azeri vd. parçalı etnik yapısı ve yine Sünni Müslümanlık dışında başka din ve mezheplere ev sahipliği yapıyor olması düşünüldüğünde Türk egemen sınıflarının taşıdığı kaygılar daha iyi anlaşılır. Osmanlı, bir **ümme toplumu** olarak örgütlenmiş ve uzun süre bu çeşitlilik üzerinde hâkimiyet kurabilmişse de gelinen aşamada bu "birliğin" çatırdadığını söylemek gerekir. Azınlık ulus ve milliyetler üzerindeki baskı ve bunun sonucunda gelişen ulusal hareketler, reform talepleri vs. çürümüş bir devlet mekanizmasına ve yarı-sömürge bir ekonomik yapıya sahip Osmanlı Devleti'ni zorluyordu.

Özellikle Ermeni ve Rumlar ekonomik hayattaki etkilerinden dolayı ulusal uyanışı görece daha erken yaşamışlardır. Bu durum kuşkusuz ezilen ulus konumundaki Ermeni ve Rumların reform taleplerinin giderek yükselmesine neden oluyordu. Ermenilerin bu yönlü talepleri henüz 19. yy'ın ikinci yarısında başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin buna yönelik cevabı ise **Hamidiye Alayları**'nın kurulması ve peş peşe gelen katliamlardır. Genel olarak baktığımızda Ermeni ve Rumlar (ve diğer gayri Müslim azınlıklar) her dönem Osmanlı Devleti tarafından baskı altında tutulmuş, hak talepleri katliamlarla ve başka türlü saldırılarla

karşılanmıştır. Ancak elbette ki bu, sorunu çözmekten öte daha da derinleştirmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi Ermeni ulusal reformcularının bir kısmının iktidara gelme sürecinde İTF'ye destek vermeleri Osmanlı sarayının zorbalığına karşı İTF'nin umut vaat etmesidir. Ancak bu umutlar boş çıkacaktır.

Yine üzerinde durulması gereken bir diğer nokta o dönem açısından ülkenin ekonomik hayatına gayri Müslim azınlıkların (Ermeni ve Rumlar) hâkim olmasıdır. "Ülke içinde toptan ticaretle uğraşanların % 15'i Müslüman olup, perakendecilerle birlikte bu oran sadece % 24'e ulaşıyordu. İstanbul'dan uzaklaşıp Ege Bölgesi'ne, İzmir'e, Ankara'ya, Anadolu'ya bakıldığında bu azınlıkların tüm ticari faaliyetlere egemen oldukları bir manzara ile karşılaşılıyordu." (Ayhan Aktar ve Rıfat Bali'den aktaran Gülçiçek Günel, İttihat Terakki'den Günümüze Yek Tarz-ı Siyaset, Türkleştirme, syf:63)

Yaptığımız alıntıda da anlaşıldığı gibi, Türk egemen sınıfları kendi ülkeleri içinde ekonomik açıdan oldukça zayıf durumdaydı. Bunun nedenlerinden birinin devlet aygıtının sahibi olan Türk egemen sınıflarının daha çok askerlik, memuriyet ve tarımla uğraşmaları olduğunu söyleyebiliriz. Elbette kapitalizmin ortaya çıkışıyla birlikte bu tarz bir ekonomik hayatın ihtiyacı karşılaması düşünülemezdi. Ve yine söyle-

mek gerekirse ekonomik alandaki güçsüzlük, başka alanları da etkileyecek güçsüzlük demektir. Türk egemen sınıfları bu yönlü dezavantajlarını devlet iktidarının sahibi olarak tersine çevirmeye çalışmışlardır. Ki bunda da bir başarı sağlamışlardır.

“Milli İktisat” ve “tek dil, tek millet, tek devlet” politikası bu gerçeklik içinde daha iyi anlaşılacaktır. Ancak tam da burada bir parantez açarak belirtmeliyiz ki, “Milli İktisat”tan

kasıt bağımsız bir iktisat sistemi yaratmak, yarı-sömürge yapıyı parçalamak değildir. Daha önce de belirttiğimiz gibi İTF kliği bunu yapabilecek güçten yoksundu. Ve bunu emperyalizme karşı ülkenin toplumsal dinamiklerini harekete geçirecek –bir burjuva demokratik devrimle- yapamayacağına göre sermaye birikimini Ermeni ve Rumlardan sağlamaktan başka bir yol kalmıyordu. Böylece “Milli İktisat” politikası Rum-Ermeni komprador burjuvazisinin tasfiye edilerek yerine Türk-Müslüman komprador burjuvazisinin geçirilmesi şek-

linde yaşam buldu. Meselenin bir diğer yanı bu sürecin aynı zamanda emperyalistler arası dalaşın bir yansıması olarak gelişmesidir. İngiltere-Fransız emperyalizmine bağlı olan gayri-Müslim komprador burjuvazi yerine, Alman emperyalizmine bağlı Türk-Müslüman komprador burjuvazinin geçmesi! Sermayenin, pazarın, toprağın el değiştirmesi süreci! Elbette ki bu süreç halkın kanı üzerinden ilerlemiştir. Türk egemen sınıfları Alman emper-

yalizmine olan bağlılıklarını I. Emperyalist Paylaşım Savaşı’nda Almanya safında savaşa girerek ispatlamışlardır.

“Milli İktisat” politikasının ilk pratiği Ege Bölgesi’nde başlatılan “Rum mallarının boykotu” kampanyasıdır. Açıktır ki amaç ticareti ele geçirmek, Rumları bu alandan tasfiye etmektir. Tabi ki pazara hâkim olma, toprak bütünlüğünü sağlama çabası, sadece ekonomik alanda sürdürülemez. Daha önce de bahsini ettiğimiz gibi Türk milliyetçiliği egemen sınıflar tarafından geliştirilir. O zamana kadar halkı birleştiren

Müslümanlık paydasına bir de bu eklenir. Ki sürecin esas unsuru da bu olacaktır. Örneğin Ermeni Soykırımı suçlularından ve İttihatçıların önde gelenlerinden **Dr. Nazım**’ın “Bu toprakta Türklerin, sadece Türklerin yaşamasını ve ona tamamen sahip olmasını istiyoruz. Milliyeti yahut dini ne olursa olsun, Türk olmayanlar kahrolsun!” sözleri Türk egemen sınıflarının dününü ve bugününü anlatması açısından çarpıcıdır. Unutulmasın, Genelkurmay 27 Nisan tarihli “emuhıra”sında “Ne mutlu Türk’üm demeyen düşmandır” diyordu. Söylediğimiz gibi iktisadın ve coğrafyanın Türkleştirilmesi süreci sadece ekonomik kampanyalarla sürdürülemez, bu süreç aynı zamanda katliamdır, Soykırımdır. Yazımızın esasını oluşturmadığı için Ermeni Soykırımı üzerinde durmayacağız. Fakat belli yönleriyle üzerinde durmak hem sürecin daha iyi anlaşılması ve hem de TC devletinin sahip çıktığı tarihsel mirasın ne olduğunun görülmesi açısından faydalı olacaktır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ermenilerin reform hareketleri henüz 19. yy’ın ikinci yarısından itibaren gelişmiş ve Osmanlı Devleti’nin buna yanıtı Kürt aşiretlerinden kurulan Hamidiye Alayları eliyle yapılan katliamlar olmuştur. Bu saldırılar birçok dönemde tekrarlanmıştır. Osmanlı Devleti’nin “meselenin kesin çözümü” için geliştirdiği formül, Ermenilerin ortadan kaldırıl-

masından başka bir şey değildir. Bu politika daha sonra İTF öncülüğünde de uygulandı. Ve yapılan başka katliamların yanında 1915 Ermeni Soykırımı Türk egemen sınıfları açısından “meselenin kesin çözümü”ydü. Türk egemen sınıfları bugün 1915 Soykırımını inkar etmekte, yaşananın “karşılıklı vuruşma” olduğunu, hatta asıl soykırıma uğrayanın Türkler olduğunu iddia etmekte. Yine egemen sınıflar “1915 tehcir’i” için gerekçeleri “savaş bölgesinde bulunan Ermenilerin orduyu arkasından vurmasını engellemek”ti. Kısacası Tehcir (sürgün) bir güvenlik önlemi olarak gösterilmek istenmektedir. Oysa yaşananlar böylesi boş iddialarla çarpıtılmayacak kadar açıktır. **Birincisi, “tehcir” daha savaş başlamadan önce planlanmış ve ikincisi, sadece savaş bölgesinde değil, bütün Anadolu’da uygulanmıştır.** Henüz 1914 Ekim’inde yani Osmanlı Devleti Alman emperyalizmi safında savaşa katılmadan önce verilen bir emirle Ermeni bölgeleri silahsızlandırılır. Yine 18-60 yaş arası erkekler askere alınır. Ermenilerin ülke içinde seyahatleri yasaklanır. Bütün bunlar planlanan eylem öncesi alınan “güvenlik” önlemleridir. Ermeniler “orduyu arkadan vurdular” iddiasının kaynağı olan **Van Ayaklanması** ise bunlardan sonradır. Osmanlı Devleti bu ayaklanmayı bahane ederek harekete geçer, 24/25 Nisan 1915’te gelen bir emirle İstanbul’da Ermenilerin ileri

gelenleri tutuklanır ve birçoğu idam edilir. Bu tehcirin başlangıcıdır. Ordu içindeki Ermeni askerler daha öncesinden silahsızlandırılıp geri hizmete alınmıştır. Bu askerler toplu olarak katledilirler. Sürgüne gönderilen Ermeni kabileler içinde de erkekler en başta ayrılıp katledilmişlerdir. Bütün bunlar tehciire karşı gelişebilecek olası bir direnişi baştan engellemek için alınan “güvenlik” önlemleridir. Bu süreçte Ermenilerin mal alım ve satımları yasaklanmış, Ermeni kabilelere yardım eden kim olursa olsun ağır şekilde cezalandırılacağı duyurulmuştu. Böylece halkın diğer kesimlerinin yardımlarının da önüne geçilmiştir. Sürgün kabilelerinin yanlarına ne binek hayvanı ne de başka ihtiyaç malzemelerini almalarına izin verilmiştir. Ölümler sadece yorgunluk, açlık ve susuzluktan da gelmemiştir. **Teşkilat-ı Mahsusa** eliyle örgütlenen çeteler doğrudan katliamlara girişmiştir. Soykırım sadece yollarda değil, toplama kamplarında da sürmüştür. Açlık, susuzluk ve salgın hastalıklar... Tüm tehcir eylemi sonucu ne kadar insanın öldüğü tam olarak bilinmemektedir. Bilinen, savaş öncesi Osmanlı topraklarında Ermeni kilisesine göre 2.1 milyon, Türk kaynaklarına göre 1.3 milyon olarak bilinen Ermeni nüfusundan geriye son derece küçük sayıda bir insan grubunun kaldığıdır. 1919’da İstanbul’da İttihat Terakki önderlerinin yargılanmalarında ölü sayısı 800 bin dolaylarında verilmektedir.

Lepsius ise 1 milyon dolayında bir rakamdan bahsetmektedir. Konuya ilişkin verilen diğer rakamlar 600 bin ile 1.5 milyon arasında değişmektedir. (G. Günel, age, Syf: 70) Söz konusu olan 20 yy’ın ilk soykırımıdır ve bunun altında Türk egemen sınıflarının imzası bulunmaktadır.

Yine aynı dönem içinde Ege ve Karadeniz gibi Rumların çoğunluğu oluşturduğu yerlerde de benzer politikalar yürütülmüştür. Yüz binlerce Rum sürgünler ve katliamlar yoluyla Anadolu’dan temizlenmiştir. Süryanilerin başına gelenler de farklı değildir. Anlaşılacağı gibi ilk hedef gayri Müslimler olmuş ve amaçlanan büyük oranda başarılıdır. Osmanlı coğrafyasında 1913-18 arası dönemde yaklaşık 5 milyon insan yer değiştirmiştir. Hedef bir bütün olarak coğrafyanın demografik yapısını değiştirmek, ülkeyi Türkleştirmektir. Ve böylece Kürtler, Araplar, Lazlar, Çerkezler, Boşnaklar, Arnavutlar vd. Türk olurlar, Ermeni ve Rumlar ise zaten bu topraklarda hiç yaşamamış kabul edilirler! İşte Türk egemen sınıflarının azınlık ulus ve milliyetlere yaklaşımı bundan ibarettir.

TC devletinin kurulmasının ardından Rum, Ermeni ve Kürt korkusu devam etmiştir. Bu korkunun temelinde TC devletinin kurulmasının diğer ulusların yok sayılması, tasfiye edilmesi anlamına geldiği yatmaktadır. Rum ve Ermeniler nüfus açısından yoğun ve ekonomik

açılardan hâkim oldukları bölgelerden çıkarılmışlardır. Türkiye Kürdistanı üzerindeki ilhak, TC'nin kuruluşundan beri sürmektedir. Söylemeliyiz ki, "Anadolu'nun bin yıllık Türk yurdu" olduğu söylemi, Kürt, Ermeni, Rum vd. ulusların Anadolu üzerindeki binlerce yıllık tarihini yok saymak için icat edilmiştir. "Bin yıllık Türk yurduna en son gelen Türklerdir!"

Buraya kadar yazdıklarımızdan da anlaşılacağı gibi 20. yy.'ın ilk çeyreği, Anadolu topraklarının yeniden şekillenme sürecidir. Türk egemen sınıflarının, iktisadın ve coğrafyanın Türkleştirilmesi politikası bu topraklarda yaşayan diğer azınlık ulus ve milliyetlerin soykırım, katliam, sürgün ve asimilasyon vb. her türlü zor yoluyla tasfiye edilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum TC devleti kurulduktan sonra da devam etmiştir. Ancak büyük oranda "çözülmüş" olan gayri Müslim sorununun yerine "Kürt sorunu" baş sırayı almıştır. Tabii bu gayri Müslimlerin TC tarihi boyunca rahat yüzü gördükleri anlamına gelmiyor. Aksine sürekli uygulanan baskılar ve dönem dönem girişilen katliamlarla gayri Müslimler saldırı hedefi olmuşlardır. Bunun örneklerini bugün de görüyoruz. TC devletinin Kürt ulusuna yönelik politikalarını ise sanırım ayrıntılı olarak anlatmaya gerek yoktur.

Bugün ilerencilik namına sıklıkla Kemalist milliyetçiliğin faydalarından dem vurulmakta-

dır. Kemalist milliyetçiliğin tarihsel geçmişi ortadadır. Bu milliyetçilik yurtseverlik ile karıştırılmamalıdır. Kemalizm emperyalizme kesin itaat, işçi sınıfı ve emekçi halk üzerinde sınırsız sömürü, ezilen ulus ve milliyetlere karşı zorbalık demektir. Halaçoğlu'nun söylediklerini yeni olmaktan çıkararak, ırkçılığımıza şaşırmanızı engelleyen de, onun bu tarihsel mirasa, bu ideolojiye sahip olmasıdır.

Kürtlerin Türkmenliği ve Kürt Alevilerinin Ermeniliği üzerine

Halaçoğlu'nun açıklamalarında öne çıkan iki noktaya değinelim. Kürt Alevilerin Ermeni dönmesi olduğu ve Kürtlerin önemli bir kesiminin Türkmen olduğu...

Türk egemen sınıfları her ne kadar Ermeni soykırımını inkar etse de, bugün gerek yurtiçinden gerek yurtdışından gelen baskılarla önemli oranda köşeye sıkışmış durumdadır. TTK Başkanı Halaçoğlu'nun ve diğerlerinin bu sıkışmışlık durumuyla baş etmek için nasıl çaba harcadıkları bilinmektedir. Yapılan bu son açıklamalar da bir bakıma bununla ilgilidir. Halaçoğlu, on binlerce Ermeni'nin kendilerini Kürt Alevileri olarak gösterip, tehirden kurtulduğunu iddia etmektedir. Buradaki hesap aslında 1915 tehirdinde sanıldığı kadar çok insanın ölmediği, verilen rakamların abartılı olduğu ve do-

layısıyla ortada soykırım olmadığını ispat etmektir. Yine belirtmek gerekir ki, Halaçoğlu'nun iddialarının ne kadar "bilimsel" olduğunu göstermek için Ermeni dönmelerinin kayıtlarının elinde olduğunu söylemesi, hırsızın marifetini anlatırken suçunu itiraf etmesinden başka bir şey değildir. TC devletinin her türlü muhalif, devrimci, demokrat ve aydını fişlediği bilinen bir gerçektir. Bu durumun ülke için potansiyel tehlike taşıyan gayri Müslimler için de yapıldığını belirtmeye gerek yoktur. 1934 yılında çıkartılan **İskân Kanunu**, 1941'de oluşturulan **Amele Taburları**, 1942'de çıkartılan **Varlık Vergisi Kanunu** uygulanırken bu kayıtlardan faydalanılmıştır. 1955 6-7 Eylül olaylarında saldırganlar aynı kayıtlara göre hareket ediyorlardı. Fakat Halaçoğlu'nun da belki bilmeden itiraf ettiği gibi bu kayıtlar sadece Cumhuriyet döneminde değil, Osmanlı döneminde de mevcuttu. Ermeniler Osmanlı egemenliği altında vergi veriyor ve askerlik yapıyorlardı. Askere gitmeyenler bunun karşılığında bir bedel ödüyordu. Bu gerçek Ermeni halkın tehcir sürecinde kendini "Kürt, Türk, Müslüman, Alevi vb." şekillerde de göstermesini engellemiştir. Üstelik daha önce de belirttiğimiz gibi tehcir bir günde alınıp uygulanan bir karar değildir. Aksine planlanması, hazırlığı aylar öncesinden yapılmış bir eylemdir. Bu da aynı şekilde Ermeni halkın soykırımdan kurtulmasını en-

gellemiştir. Elbette ki tehcirden kurtulanlar, halkın diğer kesimlerine sığınanlar olmuştur. Ancak bunların varlığı Halaçoğlu'nun iddia ettiği gibi ne soykırım kurbanlarının sayısını azaltır ne de soykırım suçunun üstünü örtmeye yeter.

Yeri gelmişken değinmek gerekirse, kimi burjuva “aydınlar” Ermeni soykırımı söz konusu olduğunda bir yandan demokrattığı elden bırakmamakta ve diğer yandan soykırımın Osmanlı döneminde yapıldığını, Kemalist Cumhuriyetin bu suçla ilgisinin olmadığını iddia etmektedirler. Bunlara göre soykırımın tanınmasında bir sakınca yoktur. Türk egemen sınıflarının bunca inadı ise kazın ayağının öyle olmadığını göstermektedir. Çünkü daha önce de bahsini ettiğimiz gibi Kemalist hareket İttihatçıların devamıdır. “Milli Mücadele” döneminde soykırımın örgütleyicisi Teşkilat-ı Mahsusa, karakol örgütüne, Anadolu’da bulunan İttihat Terakki teşkilatları Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerine dönüşmüştür. Mustafa Kemal’in kendisi eski bir İttihatçıdır ve Cumhuriyetin kuruluşuna önderlik eden kadroların birçoğu soykırım ve katliamlardan sorumludur. Aynı şekilde Kemalizm’in uyguladığı “Milli İktisat” politikası Türk milliyetçiliği ve de İttihat politikalarının devamı ve hatta sistemleştirilmiş halidir. Ermeni Soykırımının kabul

edilmesi demek, yıllardır oluşturulmaya çalışılan TC devletinin bu topraklardaki “meşruiyetini” ortadan kaldıracaktır. Örneğin bu durumda Türkiye Kürdistanı’ndaki ilhak nasıl açıklanacaktır? Evet, Kemalizm sağlam bir duvar gibi görünmektedir. TC egemenlerinin “Kürt sorunu vardır-yoktur” diye tartışmalarının, bunun üzerinden bunca gürültü koparmalarının nedeni de budur.

Kürtlerin önemli bir kısmının sonradan Kürtleşmiş, Türkmen aşiretlerinden oluştuğu da iddiaların bir diğer kısmıdır. Yazımız boyunca bahsini ettiğimiz gibi, Kürtlerin Türk olduğu, Türk egemen sınıfları tarafından sıklıkla ortaya atılan bir iddiadır. “Kürtlerin asimilasyonu üzerinden yeni bir ulus devlet yaratma projesinin sahibi **Ziya Gökalp**, AMMU (Aşari ve Muhaellin Müdüriye-i Umumiyesi) bünyesinde kurulan “İlim Encümen Heyeti” ile İttihatçıların en önem verdiği Kürtler ve Türkmenler konusunda iki propaganda eser hazırlar. İki yayın ile (“Türkmenler” ve “Kürtler”) iki tez ileri sürülür. Aleviliğin eski Türk inanışlarından kaynaklandığı ve Kürt denen bir milletin olmadığı. Osmanlı Devleti’nin bir kuruluşu olan AMMU tarafından bu eserler basılmasına rağmen, İttihatçılar bu iki iddiayı sesli dile getirmez. Çünkü her iki çalışmada da **uydurma** isimler kul-

lanılır. Berlin Şark Akademisi’nden **Dr. Fritz**’in yazdığı iddia edilen “Kürtler; Tarihi ve İçtimai Tetkik” adlı kitap tam bir propaganda kitabıdır. Ne böyle bir akademi yayını vardır ne de böyle bir Alman yazar mevcuttur. Dr. Fritz ve mühendis Rolig, (İttihatçı tez: Kürtlerin Türkmenliği, Fuat Dünder/Radikal-05.09.2007) İttihat Terakki Fırkası’nın ve onun resmi ideologlarından biri olan –Türkçülüğün babası- Ziya Gökalp’ın bu iddiaları o dönemde açıktan savunmamaları süreç meselesidir. Bugün Halaçoğlu örneğinde de görüldüğü gibi Türk egemen sınıfları bu türden iddiaları ileri sürmekte hiç de “utangaç” davranmamaktadırlar. Kürtlerin “aslında Türk” olmaları TC açısından önemlidir çünkü bu T. Kürdistanı’ndaki ilhakı meşrulaştırmayı kolaylaştıracaktır! “Aslında Türk” olmayan Kürtlerin katledilmesi, baskı altına alınması, mümkünse asimilasyona tabi tutulması normaldir! Halaçoğlu “siz aslında Türksünüz, neden ayrılmak istiyorsunuz?” diyor ve “bölücülük” yapanı da Ermeni olmakla suçluyor! Kısaca söyleyecek olursak, Yusuf Halaçoğlu bir taşla çok kuş vurmak istiyor. Ancak öne sürdüğü iddialar aynı TC devleti gibi çürük, on yıllardır öne sürülen “bilimsel” tezlerin bir başka versiyonu olduğu için de elden düşmedir!

“Bölücüler Ermenidir” söylemi

Bilindiği gibi Ermenilik (aynı Rum, Yunan veya gavur olmak gibi) egemen sınıfın söyleminde her zaman bir küfür olarak anılmış ve bu durum halkımızı da önemli oran da etkilemiştir. Kuşkusuz bunun arkasında yatan neden Türk egemen sınıflarının Osmanlı'dan bu yana halka karşı uyguladıkları en etkili yöntemin kimi zaman dini, kimi zaman etnik kimliği kullanarak halkı halka kırdırma yöntemini kullanmasıdır. Örneğin Hamidiye Alayları'nın kurularak Ermenilere saldırılması sadece “Ermeni sorununun çözülmesine” yönelik değildi. Bu aynı zamanda Kürt ulusu içinde kendine dayanak noktaları yaratmak, çıkabilecek olası isyanlara karşı önlem almak içindi. Bu gelenek sadece Osmanlı'da kalmamış, mirasçısı olan TC devletinde de sürdürülmüştür. “Milli Mücadele”de halkı seferber etmenin başlıca yolu Rum-Ermeni korkusu yaratmaktır. 6-7 Eylül olayları aynı temelde örgütlenmiştir. Ki bugüne baktığımızda da azınlıklara karşı tutum değişmemiştir. Hrant Dink'in katledilmesinin ardından yaşananlar ortadadır. Benzer şekilde Maraş, Çorum, Sivas, Gazi katliamları Alevi-Sünni çatışması söylemiyle, devlet eliyle örgütlenmiş katliamlardır. 2004'te yaşanan “bayrak provokasyonu” ve peşi sıra geli-

şen ırkçı, şoven dalga, Kürt halkına karşı saldırılar, linç girişimleri vs. aynı politikanın uygulanmasıdır.

Türk egemen sınıflarının gelenekselleşmiş politikaları ve buradan beslenen söylemleri daima devrimci, demokrat, aydın ve yurtseverleri hedef almıştır. En sonu Halaçoğlu da “PKK ve TİKKO esas desteği Ermeni dönmelelerinden alıyor” diyerek, benzer söylemi “bilimsel çalışmaları” vesilesiyle dile getirmiştir. Bilindiği gibi PKK, ortaya çıktığı günden bu yana “Ermeni örgütü” olarak yaftalanmaya çalışılmakta, önderi Abdullah Öcalan'a “Ermeni dölü” denerek hakaret edilmektedir. Bu ve benzeri söylemler TC faşizminin, kitlelerin bilincini bulandırmak için kullandığı amiyane söylemlerdir. Kürt ulusal hareketinin yükselttiği savaş karşısında aciz duruma düşen TC devleti, geniş halk kitlelerinin Kürt ulusunun mücadelesine sempatiyle bakmasını engellemek için böylesi bir jargona ihtiyaç duymaktadır. Bu mücade-

leyi bastırmak için kullandığı başka birçok aşağılık yöntemden sadece biridir bu.

Halaçoğlu'nun aynı açıklamasında Proletarya Partisi'nin veya daha doğrusu Halk Ordusu'nun adını da zikretmiş olmasına değinmek gerekir. Türkiye devrimci hareketi içinde özellikle Proletarya Partisi'nin anılması elbette Komünist Partisi açısından özel bir övünç kaynağı değildir/olmayacaktır. Proletarya Partisi'nin stratejik hattı, kurucu önderi İbrahim Kaypakkaya'nın oluşturduğu temel teorik tezleri ve 35 yıldır ortaya koyduğu pratik, TC faşizminin Proletarya Partisi'ne saldırması açısından yeterlidir! Proletarya Partisi farklı ulus ve milliyetlerden emekçi halkımızın bağrından çıkmış militanların kan-can pahasına yazdıkları bir tarihe sahiptir. Proletarya Partisi'nin bugün sahip olduğu değerlerin yaratıcılarından biri olan Ermeni ulusuna mensup **Armenak Bakırcıyan**'dan karşılaştığı her türlü olumsuzluğa rağmen ille de Parti diyen

Boşnak kökenli **Murat Deniz**'e Halk Ordusu'nun ilk komutanı ve şehidi olarak ölümsüzleşen Kürt halkının yiğit komutanı **Ali Haydar Yıldız**'a kadar Türk, Türk, Ermeni, Arap, Laz, Çerkez çeşitli ulus ve milliyetlerden militanların emekleriyle yaratılmıştır bu tarih. Kuşkusuz onları Proletarya Partisi saflarında birleştiren sahip oldukları ulusal köken değil, komünist ideallerdi. Proletarya Partisi'ne bu inançla katıldılar, savaştılar ve şehit düştüler. Halaçoğlu ve benzeri faşistlerin ağzında küfre dönüşen bu gerçek, Proletarya Partisi'nin farklı ulus ve milliyetlerden halkımızın bağrına nasıl kök saldığının göstergesidir. Sanıyoruz faşist egemenlerin asıl korkusunun da buradan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır!

Resmi ideoloji ile hesaplaşmak

TTK Başkanı Y. Halaçoğlu yaptığı açıklamaların ardından oldukça geniş bir kesimden tepki gördü (elbette sahip çıkanlar da oldu). Böylesi bir tepkinin ortaya çıkması elbette ki olumludur. Ancak yine de bu tepkinin yetersiz olduğunu söylememiz gerekir. Yazımızın başında da vurguladığımız gibi Halaçoğlu'nun dile getirdiği iddi-

aların hiçbiri yeni değildir ve bunların kaynağında devletin resmi ideolojisi olan Kemalizm vardır. Halaçoğlu'nun bütün gayreti de onu savunmaktır. Tabi bunu söylediğimizde Yusuf Halaçoğlu'nun sadece bir memur olduğunu ve ancak o kadar suçlu olduğunu söylemiş olmuyoruz. Bu Halaçoğlu'nu masum göstermek anlamına gelirdi. Aksine Halaçoğlu devletine layık yeminli bir faşisttir ve hizmet ettiği sınıflar kadar suçludur!

Bizim açımızdan sorunun merkezinde bahsi geçen iddiaların neden ileri sürüldüğünün ortaya çıkarılması ve resmi ideoloji ile hesaplaşılması bulunmaktadır. Suçu Halaçoğlu'nun üzerine yıkmak, sorunun çözümünü onun istifasında görmek, meselenin çözümünde tek bir adım bile ileri gitmemektir. Eğer tersinden söyleyecek olursak, devletin resmi ideolojisiyle doğru bir şekilde hesaplaşmadığı takdirde, gösterilen tepkinin boyutu Halaçoğlu'nu istifaya davet etmekten, onun görevden alınmasını istemekten öteye geçemeyecektir.

Yine benzer şekilde değinilmesi gereken bir diğer nokta, bir taraftan Halaçoğlu "lanetlenirken" diğer taraftan başkanı olduğu Türk Tarih Kurumu'na saygınlık payesi biçilmektedir. TTK

ne için kurulmuş, şimdiye kadar kime, nasıl hizmet etmiştir? Kısaca bir göz atalım; 1931 yılında kurulan bu kurumun bütün amacı yeni Türk devletine yeni bir tarih yazmaktır. Elbette bu "yeni tarih"ın temelini Türk ulusunun yüceltilmesi oluşturacaktı, çünkü devlet eliyle ulus yaratma çalışmaları henüz yeni sayılırdı! Türkleştirme politikaları henüz oturuyordu. Bunun kurumsal alt yapısı TTK ve TDK gibi kurumlarla oluşturulmuştur. Örneğin 1932 yılında orta ve yüksek öğretimdeki bütün tarih öğretmenlerinin katılımıyla toplanan 1. Türk Tarih Kongresi'nde Anadolu'nun Türk yurdu olduğu, Mezopotamya ve Anadolu'daki Hitit, Sümer, Akad gibi medeniyetlerin Türk medeniyeti olduğu vs bilgiler verilir ve bunları öğrencilerine anlatmaları istenir. Yine örneğin Mustafa Kemal öncülüğünde oluşturulan Güneş Dil Teorisi de bütün dillerin atasının Türkçe olduğunu iddia ediyordu. Evet bunlar bugün için saçmadır, fakat bu kurumların egemen sınıfların hangi ihtiyacını karşılaması için kurulduğunu göstermesi açısından da çarpıcıdır. Okurun affına sığınarak uzunca bir alıntıyla devam edelim. Dönemin TTK Başkanı **Afet İnan** şöyle diyor; "Türk Tarih Kurumu'nun büyük Türk

eliyle kuruluşundan beri, Türk Tarih ufku beşer tarihinin geniş ölçüsü içindedir. (...) Çünkü o aynı zamanda, mazisinin kuvvetli temelleri üzerinde yükseliyor. İşte bizim üzerimize aldığımız vazifeler, bu temelin sağlam malzemesini dünya ilim alemine tanıtmaktır. Bu kutlu görev şu esaslardan ilhamını ve planını alır: Türk ırkı beyaz ve biekisephaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri en eski kültür kurucularının aynı irki vasıflarını taşıyan çocuklarıdır. Onun kültür meşalesi ile yayıldığı sahalarda, dünyanın medeniyetle kavuşabilen yerleridir. Önyasya, Akdeniz havzası bu medeniyete mihrak olmuştur. (dikkat edilirse Antik Helen ve Mezopotamya uygarlıkları söz konusu edilmektedir-yn) Avrupa, Pasifik'ten geçilerek eski Amerika kültürü (İnka ve Mayalar-yn) hep aynı kökten kuvvet ve filiz almıştır. İşte bu geniş ölçü, neolitik ve maden devirlerinin medeniyet çerçevesidir. Bu esaslar ilk kongremizin tez izahında ve münakaşalarında tespit edilen hakikatlerdir. TTK beş yıldır bunları tespit etmek için çalışıyor. Türk tarihinin ana hatlarını yazmak ve cihan kültürü içindeki yerini vermek, kurumumuzun kuruluş gayesidir.” (AKT. Sibel Özbudun-Temel Demirer. Özgür

Üniversite Forumu- Sy:3-Nisan-Mayıs 2005) İşte TTK gerçeğinin, üstelik kendi dilinden açıklaması. Doğrusu, Halaçoğlu Kürtleri Türkmen ilan edip, böylesi köklü ve derin bir uygurluğun parçası yapmaya çalışırken “tevazu” gösteriyormuş! Gösterilen bu “inceliğe” karşı çıkılmasının, Halaçoğlu'nu şaşkınlığa düşürüp, “asıl ırkçı sizsiniz” demesinden daha doğall ne olabilir?!

1931'de bahsi edilen amaçla kurulan TTK 12 Eylül faşizmi ile birlikte önce kapatılmış, gelişen toplumsal mücadeleden etkilenen yanları törpülenmiş, Türk-İslam ideolojisine göre yeniden düzenlenmiş ve tekrar açılmıştır. Yani şimdiki TTK sadece geçmişle değil, 12 Eylül faşist cuntası ile de özdeşleşmiştir. Bundan dolayıdır ki Halaçoğlu bu kurumun başına pek de güzel yakışmıştır/yakışmaktadır.

Ülkemizde Kemalizm zehri kendini demokrat olarak ifade edenlerden küçük burjuva aydınlara, reformistlerden devrimci hareketin kimi bileşenlerine kadar geniş bir kesimi etkilemiştir. Bugün Halaçoğlu'nun açıklamalarına gösterilen tepkilerden soykırım tartışmalarına, Kürt ulusal sorunu üzerine dile getirilenlerden demokrasi söylemlerine kadar bir dizi so-

runda alınan tavır bu zehrin hangi düzeyde etkili olduğunu göstermektedir.

Türk egemen sınıfları son yıllarda gerek dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeler ve gerekse ülke içinde var olan sınıfsal-toplumsal çelişkilerin keskinleşmesi ile giderek daha fazla saldırganlaşmaktadır. En başta Kürt ulusal sorununun ülke içinde ve Irak'ın işgali sonrası bölgemizde aldığı biçim işsizlik, yoksulluk ve sosyal hakların gaspı ile giderek keskinleşen sınıfsal çelişkiler, emperyalist-kapitalist sistemin yaşadığı ekonomik-politik sorunlar ve bunların TC devletini de doğrudan etkilemesi Türk egemen sınıflarını, ülkeyi yönetme konusunda derin bir krizin içine itmektir. 2004 yılında yaşanan bayrak provokasyonu ile TC devleti krizi nasıl yöneteceğinin işaretini vermişti. Bu sürecin bir parçası olarak okunmalıdır. Amaç, ırkçı/şoven dalgayı beslemek, halkımızı karşı karşıya getirmek, TC devletini menzile dışına çıkarmaktır. Bu amacı boşa çıkarmak, “Türk-İslam” güneşinin halkımızın beyninde yarattığı karanlığı parçalamak, süreci doğru okuyarak kitleleri aydınlatmak ve mücadelenin nişangâhına faşist devleti oturtmak ile mümkündür.

Kapitalizmin kriz yasası geçerliliğini koruyor

*ABD’de en düşük gelirlili gruplara verilen konut kredisinin geri dönmeme-
siyle Ağustos ayının ortalarında “başlayan” kriz, Merkez Bankalarının mü-
dahaleleriyle bitirilmeye çalışıldı. Merkez Bankalarının yüz milyarlarca do-
larlık likidite pompalamasına; sonrasında FED’in piyasaların beklediği faiz
indirimini yapmasına rağmen, piyasalar bir türlü yatışmadı.*

ABD’de en düşük gelirli gruplara verilen konut kredisinin geri dönmemesiyle Ağustos ayının ortalarında “başlayan” kriz, Merkez Bankalarının müdahaleleriyle bitirilmeye çalışıldı. Merkez Bankalarının yüz milyarlarca dolarlık likidite pompalamasına; sonrasında FED’in piyasaların beklediği faiz indirimini yapmasına rağmen, piyasalar bir türlü yatışmadı.

En son Eylül ayının sonunda İngiltere’de Mortgage piyasalarına yatırım yapan, ülkenin en eski ve en büyük bankalarından **Northern Rock**, İngiltere Merkez Bankası’ndan (BOE) destek istedi. BOE, mevduatlarına sınırsız güvence vermesine rağmen, bankanın önünde uzun kuyruklar oluştu. Bir iki gün sonra da **Alliance&Leicester** isimli finans kuruluşunun piyasa değerinin % 13 oranında eridiği haberleri çıktı.

Krizin nedenleri, FED’in faiz indirme gerekçeleri, alınan önlemlerin işe yarayıp, yaramayacağı burjuva ekonomi politikçiler arasında tartışılmaya devam etmektedir. Fakat artık en “serbest piyasacılar” bile faiz indirmenin de-artırmanın da pek bir işe yaramayabileceğinden, krizin sadece ötelendiğinden, bir devrin kapanmaya başladığından söz etmektedirler. Burjuva ekonomi-politikçilerin doğasına uygun bir şekilde, sürecin nereye doğru evrildiği günlük verilerle, teknik bilgilerle boğulup; sadece parçaların değerlendirilmesiydi.” (!) 1980’li yıllara geldiğimizde bu sefer tam tersi paradigma savunuldu; “Devlet çok müdahale ediyor, krizler bu yüzden çıkıyor!”

Oysa ki krizler “*daima mevcut çelişkilerin ancak geçici ve zora dayanan çözümleridir. Bunlar bir süre için bozulmuş dengeyi tekrar kuran şiddetli patlamalardır.*” (Marks)

Yani sorun ne hükümetlerin iyi yönetip-yönetmemesinde, ne devletçi kapitalizmin uygulanıp-uygulanmamasında, ne faiz oranında, döviz kurunda vs. değildir. Mevcut çelişkiler; doğru bir yöntemle, özgünlükleri ve neye evrilecekleri dikkate alınarak süreç içerisindeki tüm güçler değerlendirilerek, çelişkinin tüm yönleri görülerek çözülmeye çalışılmadığında; sürecin illaki krizlerle sonuçlanacağı kesindir!!

“*Çelişki, genel bir deyişle kapitalist üretim tarzının, değer ve bu değer içerdiği artı-değer hesaba katılmaksızın, kapitalist üretimin yer aldığı toplumsal koşullar dikkate alınmaksızın, üretici güçlerde mutlak bir gelişmeye doğru bir eğilim taşımasından ileri gelir. Öte yandan ise, bu üretim tarzının amacı, mevcut sermayenin değerini korumak ve kendisini genişletmeyi en üst sınıra ulaştırmaktır.*” (Marks)

Marks’ın çözümlediği bu çelişki, olması gereken şekilde yani üretici güçlerin toplumsallaşmasıyla sonuçlanacak şekilde, proletaryanın öncü güç

Krizler karşısında ilk refleksler genelde “*hükümetlerin, MB’larının ekonomiyi iyi yönetemedikleri, iyi yönetseleldi krize gidilmeyeceği*” yönlü olur. Ve faturalar düzene değil mevcut bakana-hükümete kesilir. Veya sorunun geçici ve kısmi olduğu, doğru bir kriz yönetiminin olması durumunda sorunun aşılacağı söylenir.

1930’lu yıllardaki krizde; sorun “*devletin az müdahale*

olduğu bir sosyalist devrimle çözümediği müddetçe; hükümetler-ekonomi yöneticileri ne yaparsa yapsın, burjuva ekonomi-politikçiler hangi yeni teoriyi-kuramı geliştirirse geliştirsün krizler ortaya çıkacaktır ve üstelik gitgide daha kısalan sürelerle, kitleler üzerindeki olumsuz-yıkıcı etkisi daha da katlanarak patlak verecektir, **bu kaçınılmazdır!**

Kapitalist-emperyalist sistemde, aşırı üretim krizi **yapı-saldır!** Sermaye birikimi, artı-değere sürekli büyüyen miktarda el koymakla gerçekleşir. Rekabetten kaynaklı, teknolojinin de hızlı gelişmesiyle birlikte; sermayenin artı-değer kaynağı olan canlı emeğin yerini makineler yani sabit sermaye almaya başlar. Bu kâr oranının sürekli olarak düşmesinin temelidir. Sermaye birikiminin hızlı

olduğu gönenç dönemlerinde, yatırımlar daha fazla artar, her sermayedar en fazla kazanmak için en fazla metayı üretmeye ve bunu pazarlamaya çalışır. Bir süre sonra bunların pazarlanamaması, rakip sermayedarların etkisiyle de gelişen teknoloji nedeniyle kâr oranının düşmesi, üretimin yavaşlamasına, işsizliğin artmasına yol açar. Bir durgunluk ve sonrasında kriz dönemine girilir. Ve bu döngü bu şekilde devam eder.

Burada ek bilgi olarak vurgulanması gereken bir diğer

nokta da kâr oranının düşme yasasından kaynaklı, borç sermayesinde olan birikimdir. **Burjuvazi, biriken sermayesini tekrar üretken sermaye olarak kullanmak yerine, daha kolay, daha hızlı ve daha fazla büyümesini sağlayan mali sektördeki** (bankacılık-sigortacılık-piyasalar) **yatırımlara-araçlara yöneltmektedir.**

“Maddi servetin büyümesiyle birlikte para kapitalistler sınıfı da büyür; bir yandan, işten elini-eteğini çekmiş kapita-

listlerin rantiyelerin sayısı ve serveti artar öte yandan kredi sisteminde gelişme daha da hızlanır ve bankerlerin, borç para verenlerin, parabalalarının sayısını çoğaltır. Mevcut para sermayedeki gelişmeyle birlikte, faiz getiren senetlerin, devlet tahvillerinin, hisse senetlerinin miktarı büyür. Şu da var ki, aynı zamanda, mevcut para-sermayeye olan talep de büyür ve bu senetler üzerinden spekülasyon yapan komisyoncular para piyasasında egemen bir rol oynarlar.” (Kapital C:3

Syf: 452)

Marks'ın deyimiyle bu **“kumarbazlar sürüsü”** sermaye miktarı büyüdükçe artacak ve emekçilerin alınterleri üzerinden, onları sömürerek el koydukları para ile **“kumar”** oynatacaklardır. Kumar oynarken tek amaç oyunun en çok kazananı olmak olduğu için birbirlerine karşı her türlü hile, spekülasyon meşru olmaktadır!

Şimdi yine birçok, farklı ama özünde aynı olan- yorumların yapıldığı bir kriz sürecinden geçiyoruz. 1970'li yıllarda **Bretton Woods** sisteminin çöküşünden sonra içine girilen kriz, 20 yıldır, birçok kriz yönetme aracı oluşturulduğu halde sürmektedir.

Aradan geçen yaklaşık 30 yıllık süreçte; belli başlıları **1980** borç krizi, **1987** borsa, **1990** Japonya, **1992** Meksika, **1997** Asya, **2000** dot.com krizleri

olmak üzere birçok kriz yaşandı. Bunların her biri aslında 1970'lerle birlikte sadece şekil değiştiren yapısal krizin içerisindeki devrevi krizlerdir. Burjuvazi tarafından genişleme-büyüme dönemi olarak yansıtılan bu 30 yıllık süreç, dünya ekonomisinin sürekli daraldığı, mali sermayenin dünya gelirinin % 778'ine yani 8 katına ulaştığı bir süreçtir. Büyüme oranı bize bununla ilgili tartışmasız bilgi verecektir.

Son 30 yılda dünya genelinde mali sektörün bu genişleme-

Büyüme oranı	1950-1973	1973-1992
ABD	% 2.4	% 1.4
Avrupa	% 3.9	% 1.8

si, finansallaşmanın vardığı boyut ve krizlerin ilk görüngüsünün para sisteminde ortaya çıkması, sanki kapitalizmin yapısal sorunu olan aşırı birikimle krizlerin bir ilgisi yokmuş gibi bir izlenim oluşturmaktadır. Ki egemenlerin de istediği budur. Çünkü böylece krizlerin altından kalkabilmek ve kumarlarına devam edebilmek için halklardan daha fazla artı-değer sömürüsü demek olan vergilerin, faizlerin artırılmasının, “**sıkı para politikaları**” olarak açıklanan ve sonucu her zaman daha fazla işsizlik, yıkım demek olan politikalarının açıklaması onlar açısından daha kolay olur.

Bretton Woods sistemi

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'na da yol açan 1929 bunalımından çıkış yolu, **Keynesçi** politikalar denilen devletlerin ve çeşitli uluslararası mali örgütlerin ekonomiye müdahalesi ve aşırı üretime karşı tüketimi canlandırmak için sosyal refahın artması olarak görüldü. (Bu politikaların benimsenmesinde SSCB'nin varlığı kesinlikle önemli bir etkindir ama konumuz olmadığı için girmeyeceğiz.)

1944 yılından Bretton Woods'ta, savaş sonrası dünya

ekonomisinin finansal mimarisi kuruldu. Bretton Woods sistemi:

i- 1929 krizinin derslerinden hareketle, finansal piyasaları ulusal hükümetlerin hizmetine verecek biçimde denetim altına aldı.

ii- Doları altına bağlayarak uluslararası rezerv para olarak kabul etti.

iii- Bu sistemi korumak ve düzenlemek için IMF ve Dünya Bankası'nı kurdu.” (Bağımsız Sosyalist Bilimciler 2007 Raporu, S: 5)

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı'ndan en az zararlı çıkan ABD, 1945 yılında altın rezervinin dörtte üçüne sahipti. Alt yapısı hiç yıpranmayan, askeri gücünü koruyan, henüz hiçbir devletin sahip olmadığı atom bombası denilen bir silaha sahip olan ve üstelik savaşı bitiren (!) bir devletti. II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası dönem, ABD'nin hegemonik emperyalist güç olarak ortaya çıktığı dönemdir. “**Batmayan güneş Britanya'nın**”, Fransa'nın yerini almaktadır.

Bretton Woods (BW) sistemi, ekonomik-mali (ve dolayısıyla politik) tüm düzenlemelerin, ABD çıkarlarına göre yapılması demektir. IMF, DB ve BM de bu yapılandırmada başrol oyuncularındır.

Başta Avrupa ve Japonya olmak üzere dünyanın geri kalan ülkeleri yeniden imarları için Amerikan sermayesini kullandılar. Savaştan dolayı yaşadıkları tahribatı bunu zorunlu kılıyordu.

Doların altına sabitlenmesi, ABD parasının rekabet edilemeyecek ölçüde değerlenmesi demektir. ABD parasının rezerv para olması nedeniyle, fazladan para basması sorun yaratmıyordu. Daha doğrusu oluşan cari işlemler açığı, ticaret dengesizlikleri rezerv para olması nedeniyle, ekonomisini direkt olarak etkilemiyordu. Bu durum Avrupa ülkelerinin kendilerini toparlamaları ve kendilerindeki dolarların altın karşılığını istemelerine kadar sürdü. 1960 yılında ABD'nin dış yükümlülüğü altın stoklarını ilk defa aştı. **Ayrıca Vietnam savaşında aldığı mağlubiyet, 1960'lı yıllarla birlikte birçok ülkede anti-ABD'ciliğin yaygınlaşmaya başlaması ABD'nin hegemonyasını sarsan gelişmelerin belli başlılarıydı.** ABD, 1945 yılıyla başlayan ekonomik büyümesini 1948-49, 1953-54, 1957-58, 1961, 1966-67 yıllarında yaşadığı krizlere rağmen, yavaşlayarak da olsa sürdürdü. Bu krizler BW sisteminin yarattığı dünya ekonomik örgütlenmesinin içinde IMF, DB ve BM'nin eliyle bizim gibi yarı-sömürge ülkelere kaydırıldı ve bu şekilde 1970'li yıllara kadar gelindi.

1950'li yıllardan sonra dünya üretim kapasitesinde olan artış, petrol fiyatlarının da artmasını getirdi. Petrol fiyatlarının yükselmesinde 1960'ta kurulan OPEC'in henüz tam olarak ABD'nin denetimine girmemiş olması, petrolü İsrail'e karşı silah olarak kullanmak istemesi gibi nedenler de vardı. Petrol fiyatlarının yükselmesi

PARTİZAN 63

Tablo 1: 1820'den Günümüze Gelişmiş Kapitalist Ülkelerde Yıllık Ortalama Büyüme Oranları (%)

	İhracat	Birim sermaye başına çıktı
1820	4.0	1.0
1870	3.9	1.4
1913	1.0	1.2
1950	8.6	3.8
1873	5.6	1.8
1979	3.8	1.3

Tablo 2: İmalat Sanayinde Geri Dönüş Oranları (%)

	1960	1970	1982
ABD	22.2	16.8	10.6
Japonya	36.5	26.4	21.5
Almanya	20.9	15.7	11.7
Fransa	15.6	16.0	9.5
İngiltere	13.6	8.1	5.5
İtalya	18.3	15.3	16.1
Kanada	15.2	3.1	6.7

Tablo 3: Endüstriyel Üretim Yıllık Ortalama Yüzde Artış

	1960-70	1970-80	1980-90 (ilk 6 ay)
ABD	4.9	3.3	2.6
Japonya	15.9	4.1	3.9
Fransa	5.2	2.3	1.0
İtalya	7.3	3.0	1.3
İngiltere	2.9	1.1	1.8

(Kaynak: 1995-96 Petrol-İş Yılığ, Syf: 678)

enflasyonu yani fiyat artışlarını da getirdi.

ABD ve AB ülkelerinde durgunluk 1960'lı yıllarda başlamıştı. Tabloların incelenmesi, durgunluğun boyutlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1970'lere gelindiğinde reel ekonomi ile ilgili temel verilerin hepsinde düşme görülmeye başlamıştı.

Tablo 2 bize özellikle sermayenin, reel sektörden kaçış oranını vermesi açısından önemlidir. ABD'nin sabit kur sisteminden ve doların altına bağlanmasından vazgeçmesiyle serbestleşmenin önündeki önemli engeller kalkmış oldu. 1963-1970 arasında, dünyadaki para miktarı artışı % 7 iken, 1971'de % 14'e, 1973'te % 20'ye tırmanmıştır. Yani 3 yıl

içinde % 300 oranında artmıştır. 1971 yılında 63 milyar dolar olan para miktarı 1970'lerin sonunda 450 milyar dolara ulaşmıştı.

Emperyalist ülkelerin reel ekonomisinde mevcut olan durgunluk ve yüksek enflasyon nedeniyle faizlerin eksiye kadar düşmesi, sermayenin daha fazla kâr olanağı sağlayan yarı-sömürge ülkelere artarak kaymasını getirdi. Verilen para karşılığında yüksek miktarda faiz isteniyordu. Çünkü "yarı-sömürge ülkelerin mali yapısı daha riskliydi!!" Yüksek oranda sömürünün gerekçesi bu sefer de buydu: Yüksek risk! 1970-1982 arası yarı-feodal, yarı-sömürge ülkelerin borçları 10 kattan fazla artmıştır. Ülkelerin borçları bu kadar çok artmışken, ABD 1979 yılında ünlü FED Başkanı **Volcker** döneminde faizlerini artırmaya başlıyor. Eksilerde olan faiz oranı 1981'e gelindiğinde % 19'a ulaşmıştı. Borçlanan ülkeler, faizleri bile ödeyemez duruma gelmişlerdi. ABD'nin faizini bu oranda yükseltmesi, birbiriyle bağlantılı olarak şu nedenlerle açıklanabilir. **Birincisi**; faizin yüksek olması, sermayenin tekrar ABD'ye akmasını sağlayacaktır. Bu şekilde en azından durgunluğunu geçici de olsa aşmasını sağlayacak bir likidite bolluğu yaşayacaktı. **İkinci** olarak ve aslında esas neden; yarı-sömürge ülkeleri borç krizi içerisine sokmak ve

sonrasında “can kurtaranlar” olarak IMF ve DB’nin borçları tahsil etmesi için gerekli olan “yeniden yapılandırılmalar” yoluyla bu ülkeleri sermayenin sınırsız talanı için açmak...

1982 yılında Meksika; borçlarının faizini bile ödeyemeyeceğini açıkladı. Ve onu peş peşe birçok ülke izledi. Devreye hemen “cankurtaran IMF” girdi. Öncelikle verdikleri “borçları” geri alamamış olan bankaları, emperyalist ülkelerin sağladığı 3 milyar dolarla finanse etti. Sonrasında 1945 yılından sonra genel olarak yarı-sömürge ülkelerde uygulanan, “kalkınma” sözcüğüyle de görünüşte ülkelerin sanayileşmesini sağlayan bir modelmiş gibi olan ithal ikameci modele son vermenin adımları atıldı. “Yapısal Uyum Programları” artık en çok duyulacak sözcüklerin başındaydı. “Kalkınma” söyleminin zamanı geçmişti. Dönem; özelleştirmelerin, sınırların sermayeye sınırsızca açılması -

nın, serbest piyasacıların dönemiymiş artık. Keynes’çi politikalar rafa kaldırılıyordu. Keynes yerine Friedman geçiyordu...

Her şeye muktedir para!

1980’le birlikte Friedman kuramı olarak da bilinen monetarist yani parasalcı görüş Keynes’çiliğin yerine geçmeye başladı. Monetarizmin kökeni ilk merkantilistlerden sayılan Jean Bodin’e kadar dayanmaktadır. Merkantilistler, zenginliğin kaynağını altın ve gümüş stokunun ulusal devlet sınırları içerisinde artmasında bulmuşlardır. Merkantilizm ve günümüzdeki uyarılması monetarizm özünde parasal önlemlerle ekonominin “düze çıkarılacağını” savunmaktadırlar. Tıpkı şimdi son Mortgage krizinde olduğu gibi; piyasalarda para oranının artırılması veya azaltılması, “gevşek para politikaları” veya “sıkı para politikaları” gibi politikalarla krizlerin aşılacağı iddia edilir.

Oysa ki, **“dolaşımın amacı olarak para, değişim değeridir ya da soyut zenginliktir. Zenginliğin üretimin belirleyici ereğini ve devindirici ilkesini temsil eden herhangi bir maddi araç ögesi değildir.”** (Ekonomi

Politiğin Eleştirisine Katkı, Syf: 181) ve **“dolaşım araçlarının genişleme ve daralmasının, değerli madenlerin değeri aynı kalmak üzere fiyat dalgalanmalarının her zaman sonucu olmadıklarını, hiçbir zaman nedeni olmadıklarını, genel olarak para dolaşımının ancak ikincil bir hareket olduğunu ve paranın gerçek üretim sürecinde dolaşım aracı biçiminden bütün öteki biçimlere büründüğünü...”** biliyoruz. (age: 211)

Kıscası, paranın dolaşım süreci içerisinde artırılması veya azaltılması gibi “önlemler” anlık olarak “piyasalara” moral destek verme, mevcut olan durumun (veya aşırı ısınmayı) faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki oynamalarda diğer ülkelere (özellikle yarı-sömürge ülkelere) ihraç etmek vs. dışında bir anlam taşımamaktadır.

ABD’nin çeşitli dönemlerde yaşadığı enflasyon dönemlerinde, faiz artırımına giderek, tüketimin kısılmasına yol açması, kendi piyasasında paranın değerini düşürerek ithalat pahalandırmasıyla belli süreçler için mali sektöründe yaşanan sorunlara “çözümler” bulunduğunu biliyoruz.

Türkiye 1980’lerden 2000’lere kadar çok yüksek bir enflasyonla yaşadı. 2002 yılına gelindiğinde bu enflasyon hızlı bir şekilde % 8’lere düşürüldü. Enflasyonun bu kadar uzun süre “indirilememesi” o dönemlerde Türkiye gibi birçok yarı-sömürge ülkede yaşanan bir durumdu. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, ücretlerde

sağlanan reel kayıplar yoluyla kâr marjları yükseliyor. Bu işin birinci yanıyken diğer yanı; bizim gibi ülkelerin ABD ve diğer bağımlı olunan emperyalistlerin ihraç ettikleri enflasyonlarını (krizlerin) yaşamak zorunda bırakılışdır. Nitekim 2000'den sonra sadece **Türkiye** değil **Brezilya, Meksika** gibi hep enflasyonla “mücadele ettikleri” bilinen ülkelerde de enflasyonun düşürüldüğünü görüyoruz. Çünkü paranın değer kaybı veya paranın değerindeki oynaklıklar finans sermayesinin –sıcak paranın can düşmanıdır. Ülkeyi rahatça talan edebilmesi için enflasyonun belli sınırlarda tutulması zorunludur.

İşte 1980'li yıllara geldiğimizde Keynesçi politikalar yerine, krizden çıkış yolu olarak getirilen monetarist politikaların özü budur; “**ekonomi, yani üretim sürecinin kendisi olmayıp, üretimi yürüten çeşitli kimseler ya da üreticiler arasındaki değişim biçimi**”ne (Marks) dayanan parasal ekonomi ve kredi ekonomisine dayanarak, kapitalizmin aşırı üretimle karakterize olan yapısal krizini “çözmeye” çalışmaktadırlar.

Monetaristler; piyasalara devletin hiçbir şekilde karışmaması gerektiğini, piyasaların kendi kendini düzenleyeceğini savunmaktadırlar. Buna göre devlet müdahalesi piyasaların dengeye gelme eğilimini bozar.

“**Devlet; serbest piyasanın işleyişinin genel çerçevesini oluşturmalı, kamu işletmeleri,**

ekonomiye müdahale araçları, gelirler ve fiyat politikası, tam istihdam gibi politikalardan ve araçlardan da vazgeçmelidir. Devlet enflasyonu engellese bunun için gerekli sıkı para ve denk bütçe politikalarını tutarlı bir şekilde uygulamaya koysa görevini yapmış olur.”

“**İkincisi; zenginlerin vergiler yoluyla yoksulları, işsizleri finanse etmesi ekonomik olarak gereksizdir. Ekonomik kriz aşılmaya başlanınca yoksullar da zaten yoksulluktan kurtulacaklardır.**” (Ergin Yıldızoğlu)

Öngörülen sistem, tamamıyla borç (spekülatör) sermayenin en rahat ve hızlı bir şekilde dolaşmasıdır. 1980 öncesi, Sovyetlerin de etkisiyle benimsenen bir kriz yönetme biçimi olan Keynes'çi politikalarla; “sosyal devlet” anlayışıyla, zorunlu bir şekilde istihdam, sabit sermaye yatırımı, sağlık, eğitim gibi konulara kaynak aktarılırken, bunlar tamamen kaldırılmakta yerine “zenginler daha zenginleştikçe, yoksullara da pay düşer” fikri getirilmektedir!

Gelinen aşamada; ne “sıkı para politikasının”, “ne gevşek para politikasının” sistemi krizlerden çıkaramadığı artık pratik olarak da görülmüştür. Gerçekler ne kadar tahrif edilmeye çalışılırsa çalışılsın; bir gün mutlaka bir yerlerden boy verirler ve o zamana kadar kurulan sanal dünyayı paramparça ederler! Üretimin ve üretkenliğin parasal etkenlere bağlı olmadığı bir kez daha ortaya çıktı. Likiditenin pompalanması ancak

kısa bir süreliğine; dolaşımın hızlanmasını sağladığı için rahatlatma sağlar. Ama reel ekonomideki aşırı üretim gerçeği, kâr oranlarının düşme yasası gerçeği bir kâbus gibi kapitalistlerin peşini hiç bırakmaz.

Monetarist görüş –ki 80'li yıllara uyarlanan Friedman'a zenginleşmelerine katkıları nedeniyle birkaç yıl önce Nobel Ödülü verilmiştir- paranın fetişleştirilmesinin, üretimden kopuk sistemin devam ettirilebileceği düşüncesinin en üst safhasıdır.

“**Para şeklindeki nispeten küçük bir kısım dışında kalan ve toplam sermayeyi oluşturan üretim araçlarını satın alacak ve bunlardan yararlanacak kimseler olmaksızın bütün sermayeyi para-sermayeye çevirme fikri, hiç kuşkusuz düpedüz saçmalaktır. Hele sermayenin herhangi bir üretken işlevi yerine getirmeksizin, yani faizin ancak bir kısmını teşkil ettiği artı-değeri yaratmaksızın, kapitalist üretim temeli üzerinde faiz sağlayabileceğini; kapitalist üretim tarzının, kapitalist üretim olmaksızın da yoluna devam edebileceğini düşünmek daha da büyük saçmalık olur. Eğer kapitalistlerin çok büyük bir kısmı, sermayelerini para-sermayeye çevirecek olsaydı, para sermayede korkunç bir değer kaybı, faiz oranında müthiş bir düşme olur, pek çoğu hemen, faizle yaşamlarını sürdüremeyecek hale gelir ve tekrar sanayi kapitalisti haline gelmek zorunda kalırlardı. Ama yineliyoruz, bu ancak bireysel kapi-**

talistler için söz konusudur.”
(Kapital, C: 3, Syf: 232)

Monetarist görüşün hâkim olduğu, borç sermayesinin katlanarak büyüdüğü bu 30 yılın sonuçları, burjuvazinin kriz yönetmedeki ustalığını (!) verir bize:

Monetarizmin yılmaz savunucusu Thatcher'ın ülkesi İngiltere'de; 1979 yılında her 10 kişiden biri resmi yoksulluk sınırının altında iken 1990'ların sonunda her 4 kişiden biri ve her 3 çocuktan biri yoksulluk sınırının altına yaşıyor.

1965'te dünya nüfusunun en zengin % 20'si toplam gelirin % 69.5'ini alırken, bu oran 1980'de % 75.5'e, 1990'da % 83.4'e ulaştı.

En zengin 3 dolar milyarderinin servetinin değeri, nüfusu 640 milyon olan en az gelişmiş 48 ülkenin milli gelir toplamından fazla.

En zengin 200 kişinin geliri saniyede 500 dolar, günde 4.32 milyar dolar artıyor. Oysaki 3 milyar insan yeterli beslenemiyor...

Bu rakamlar geçmiş 30 yıla bakıp, “ekonom-

miye büyüme var”, “istikrar sağlandı”, “piyasalar her derde deva” diyenlerin ne demek istediklerini açıklar! Bu büyüme bir taraftan zenginliğin bir taraftan yoksulluğun büyümesidir! Bu büyüme bir taraftan lüks tüketimin, sefahatin, vurgunculuğun, kumarbazlığın büyümesi diğer taraftan açlıktan ölenlerin sayısının, bir damla suya muhtaç kalanların sayısının büyümesinin istikrarıdır.

Elbette ki, 1980 sonrası sefaletteki bu büyüme devletin ekonomiden elini eteğini çekmesiyle açıklanamaz. Böyle bir yanılğı da mevcuttur. Sanki özelleştirmeler olmazsa, sömürü olmayacak; sömürünün oranı bu kadar artmayacakmış gibi vs... Oysa ki aynı devlet; piyasaların önündeki engelleri MAI, MİGA gibi anlaşmalarla DTÖ'nün getirdiği tüm sınırlamaları harfiyen yerine getirmekle, 15 günde 15 yasa çıkarmakla, spekülâtif sermayenin önündeki sınırları kaldırmıştır.

Ülkenin tüm yeraltı-yerüstü zenginliklerinin, emek gücünün

Sİ-

nir-sızca sömürülmesi devletin direkt etkin müdahalesiy-

le veya değil kapitalist üretim tarzı var oldukça olacak olan bir şeydi...

1982 Borç Krizinden 1987 Borsa Krizine

Yarı-sömürge ülkelerde yaşanan borç krizi ile spekülâtor sermayenin, rahatça atılabileceği alanlardan biri geçici olarak kapanmış oldu. IMF, DB ve BM eliyle, yapısal uyum denilen program belli ölçüde yaşama geçinceye kadar, sermaye kendisi için daha az riskli yerlere kaymaya başladı. Bu her zaman için böyledir. Çekirge sürüsü gibi, mevcut olan değerler talan edildikten sonra; talan edilecek yeni yerler aranır! Böylece öncesinde mahvedilmiş, çoraklaştırılmış tarlaların bir kez daha yeşermesine olanak sağlanmış oluyor.

Borç krizinden sonra, ABD faizlerini az da olsa düşürdü. Yüksek faizle istediği sonuca ulaşmıştı çünkü. Bunun dışında monetarist uygulamalar nedeniyle ABD ve diğer emperyalist-kapitalist ülkelerde sermayeden alınan vergi ya çok düşürülmüştü ya da kaldırılmıştı. Mali sermayenin önündeki engeller tek tek kaldırılmaya başlanmıştı. Bunun üzerine spekülâtif sermaye, bu ülkelerin borsalarına aktı. 1982-1987 aralığında belli başlı borsalarda hisse senedi fiyatları ortalama % 300 arttı.

Aynı süreç içerisinde do-

ların da değeri yükseldi. Doların değer kazanması, ABD'nin ihracatının azalmasına, bu da cari açığının artmasına neden oldu. 1987'ye gelindiğinde ABD'nin cari açığı % 3.5'a ulaşmıştı. ABD'nin cari açığının sisteme tehlike arz eder hale gelmemesi için AB ülkeleri tıpkı şimdi Çin ve Japonya'nın yaptığı gibi ABD'yi finanse ediyorlardı. ABD ekonomisinde cari açığın, AB ülkelerinin de çabalarına rağmen tehlike çanları çalması, durgunluğun başlaması, kısacası reel sektörden elde edilen gelirin azalmaya başlaması, sermayenin gitme vaktinin geldiğini gösteriyordu. 5 yılda % 300 oranında "şişen" borsa 19 Ekim 1987'de ABD'de patladı. Bir günde 500 milyar dolar hisse senedinin fiyatı silindi.

Mali sermaye tekrar yarı-feodal, yarı-sömürge ülkelere yöneldi. **Kısa bir süre sonra Sovyet revizyonizminin çökmesiyle yeni, hiç girilmemiş alanlar da ortaya çıkmıştı. Bu ülkelere şiddetli bir sermaye akımı başladı.** "Yükselen yerler" artık bunlardı.

Bu sırada ABD ve AB ülkeleri girdikleri durgunluktan çıkmaya çalışıyorlardı. 1982 borç krizinden sonra sermaye her ne kadar bu ülkelere geri dönmüş ve belli bir büyüme yakalanmış olsa da; büyüme esasta tüketime yönelik, borçlanmayla sağlanan bir büyümeydi. Ekonomik durgunlukla birlikte, emperyalist ülke-

lerde gayri menkulde şiddetli düşüşler yaşandı.

1987 sonrasının önemli bir özelliği de "türev piyasaları"nın faaliyetlerinin artması, büyük mali fonların oluşması ve etkinliklerini hızlı bir şekilde artırmalarıdır. Bankalarda da değişimler yaşanıyor. Önceden işlemlerinin ağırlığını, sanayi kapitalistlerine, ticaret sermayedarlarına kredi sağlamak oluştururken; şimdi oluşturdukları fonları, döviz kurları farklarından, faiz oranları arasındaki farktan yararlanarak büyütme işlevini üstlendiler.

1980-1984 yılları arasındaki gelişmeleri kısaca toparlarsak; serbest piyasacılık anlayışına uygun olarak; emek pazarının dünyanın her tarafında esnekleştirilmesi, sendikasılaştırma-örgütsüzleştirme politikaları şiddet politikasıyla iç içe daha da yoğunlaştı. Haklardan alınan vergi oranları artırıldı.

Yarı-feodal, yarı-sömürge ülkelerde gümrük duvarları kaldırıldı. Sözde "**Bölgesel Ekonomik Gruplar**" vasıtasıyla sermayenin önündeki engeller kaldırıldı.

Yarı-feodal, yarı-sömürge ülkeler mali yapılarını, hukuklarını, işgücü piyasalarını IMF, DB ve BM eliyle, spekülatif sermayenin ihtiyacına göre düzenlediler...

1997 Asya Krizi

1987 Borsa Krizinden sonra spekülatif sermaye baş-

ta Uzakdoğu ülkeleri olmak üzere yarı-sömürge ülkelere tekrar yöneldi.

Bu ülkelerin dünya ihracatı içindeki payları, ihracata dayalı ekonomik paradigmanın benimsenmesinden sonra; 1970'te % 5'ten 1993'te % 22'ye çıktı. Asya ülkeleri bu oranlarda, özellikle emeğin örgütlülüğünün çok zayıf olması nedeniyle kölece çalışma koşullarının dayatıldığı ve ucuz hammadde kaynaklarına sahip olmaları nedeniyle aslan payına sahiptiler. Aysa ülkelerinin dünya ihracat ve ithalatı içindeki payları sırasıyla 1980'de % 8.3 ve % 9.3 iken, bunlar % 108 ve % 103 oranında artarak 1994'te % 17.3 ve % 18.6'ya ulaştı.

Asya ülkeleri 1980 öncesinde ithal ikameci model ile, giyim deri, ayakkabı, hafif makineler, elektronik parçalar gibi sektörlerde belli bir gelişme yakalamışlardı. Bu sektörler (ve sonrasında gemi yapımı, çelik ve petrokimya ürünleri) devletin koruyucu politikalarıyla, ihracat teşvikleriyle destekleniyordu. İthalata karşı yüksek ticaret vergileri konmuştu.

1990 sonrasında OECD'ye üye olmanın siyasi koşulları olarak, Asya ülkeleri bu koruyucu politikardan vazgeçmeye, gümrük duvarlarını kaldırmaya başladılar. Birçok sektör, "borçlanarak" büyüme yani "serbest piyasanın nimetlerinden" faydalanmayı seçti, zaten rekabet

dolayısıyla da buna zorunluydular. Bankalar ve şirketler tamamen, yabancı spekülative sermayeye açıldı. Özel sektör kur farkı dolayısıyla dışarıdan aşırı derecede borçlanmıştı. Asya'nın kaplanları kısa bir süre içinde borç batağı içerisinde yüzen, birer spekülasyon ve borçlanma cennetine dönüştüler.

Bitmeyen oyunun tekrarı

1987 Borsa Krizinden sonra Latin Amerika ve Uzakdoğu ülkelerine yoğun bir sermaye akımı oldu. Gelen yabancı sermaye Meksika'da 1993'te GSYİH'nin % 22'sine, Uzakdoğu ülkelerinde ise % 35'ine ulaşmıştı.

Sıcak paranın gelmesiyle birlikte artan tüketimin etkisiyle büyüme, hedeflenen enflasyon oranına ulaşmak için ithalata getirilen serbestleştirme ve döviz kuruna değer kazandırma politikaları ile rekabet gücü hızla azaldı ve 1993'te büyüme oranı % 0.7'ye düştü. 1994'te cari açık GSYİH'nin % 7'sine ulaştı.

Cari açığın bu kadar artması, risklerin artması demektir ve **"sıcak para, risklerin arttığı yerde durmaz!"** Meksika'da bunlar yaşanırken ABD tıpkı 1979'da yaptığı gibi yine faizleri artırdı. Ve Meksika'yı talan için gelen sermaye, 4-5 yıl

içinde artı-değerleri, tasarrufları emmiş ve palazlanmış olarak buradan hızlıca ayrıldı.

1997 Asya krizi de aynı şekilde yaşandı. 1991-1995 arasında dolar, yen karşısında değer kaybetti. Doların değer kaybetmesi Uzakdoğu ülkelerinin ihracatını artırdığı için onlara bir rekabet gücü kazandırdı. Fakat 1996'dan sonra dolar tekrar değer kazanmaya başlayınca aşırı birikim krizi patlak verdi. Oyun aynı şekilde sahnelenmiş ve ufak nüanslar dışında aynı şekilde gelişip aynı şekilde bitmişti. Faiz oranları, döviz kurları birer silah olarak kullanılıyordu.

Krizden en çok etkilenen 3 ülke, **Tayland, Endonezya, G. Kore**'nin cari açıkları 1996'da GSMH'nin % 9'unu aştı. Cari açığın kapatılması, kısa vadeli borçlarla, sıcak paranın gelişiyi sağlandı. Meksika'dan farklı olarak tek sayabileceğimiz, yatırım oranının biraz daha fazla oluşudur.

Doların değer kaybettiği ve bu ülkelerin işleri **"iyi gidiyor"** gibi gözükken dönemlerde, gayri-menkule, arsaya hisse senetlerine yoğun "ilgi" vardı. Bu alanlarda balonlar oluştu. Bankalar orta ve uzun vadeli yerli yatırımları dövizle borçlanarak finanse ettiler. Bunun sonucunda, borsa ve özel-

likle gayri-menkulde bir kredi patlaması, sanayide aşırı birikim, yatırımlarda verimliliğin azalması ve bankacılık sisteminden kaynaklanan şüpheli alacakların hızla artması oldu.

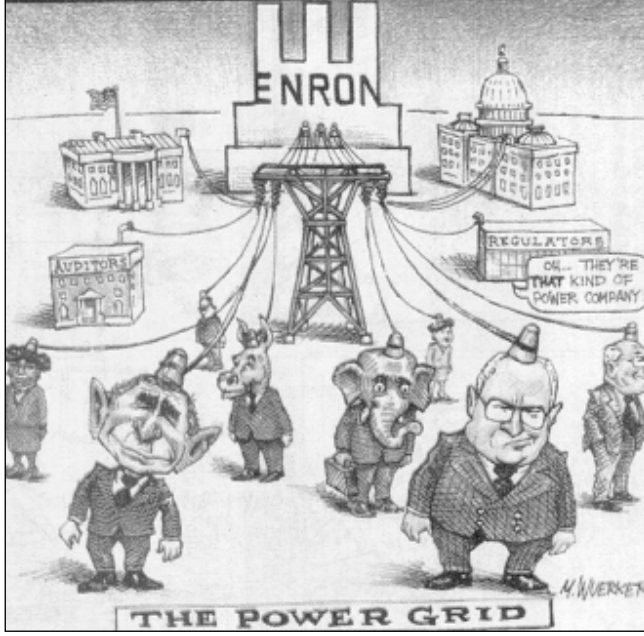
Kur beklentilerinin değişmesiyle birlikte sıcak paranın ilk terk ettiği alanlar, gayri-menkuller oldu ve sonrası bilinen çöküş... Bu kriz de zincirleme bir şekilde etkilerini Rusya'da, Brezilya'da, Türkiye'de ve birçok ülkede gösterdi. ABD ve AB borsalarında düşüşler yaşandı.

Bu süreçte FED, 2 ay içerisinde 3 kere faiz indirdi. Burada da amaç, riske girmekten kaçınan bankalar, dolayısıyla kredi sisteminde yaşanan durgunluğun aşılmasıydı. Doların değerinin düşmesiyle de, Asya ülkelerine karşı ABD bir kez daha rekabette öne geçmiş oluyordu. Ve sıcak para bir kez daha asıl mekânına, emperyalist-kapitalist ülkelere doğru yön değiştirdi.

2001 dot.com krizi

Sıcak para Asya krizinden sonra ABD ve diğer emperyalist-kapitalist ülkelerin borsalarına yöneldi. En çok yoğunlaşılan borsaya; teknoloji borsası denilen Nasdaq'tı.

Nasdaq firmalarının çoğu çok yeni olmalarına ve hatta bazılarının fiiliyatta

sadece isimleri olmasına yeni bir faaliyetleri-kazançları olmamasına rağmen piyasa değerleri hızla artmıştı. Bunun böyle olmasının sebebi, piyasa yapıcılarının “teknoloji hisseleri çok değerlenecek”, “artık yeni teknoloji var!” söylemleriydi. Kısa sürede, borsada çok büyük bir balon olmuştu.

Enron şirketi; Fortune listesinde 7. sıradayken 2 Aralık 2001’de iflasını açıkladı. **Enron**, hisse sahiplerinin servetinden 70 milyar \$ silerek onlarca milyar \$ da borç takarak battı.

Enron; piyasaların özdenetim mekanizmalarından biri olduğu sayılan kredi derecelendirme kuruluşlarının, **Arthur Andersen**’in yardımlarıyla battığını uzun bir süre sakladı. Emeklilik

fonlarını hisselerine yatıran 20 bin çalışanını, kendisine yatırım yapan binlerce kişinin parasını hortumlayarak “battı”. Tırnak içinde “battı” diyoruz, çünkü **Enron**’un üst düzey yöneticileri batıştan hemen önce hisselerini satmışlardı. **Enron** seçimlerde hem cumhuriyetçilere hem de demokratlara “yardım” yapmıştı. Her iki partinin de üst düzey yöneticilerinin burada hisseleri olduğu ve iflasın hemen öncesinde sattıkları ortaya çıktı.

Enron’dan sonra 2002 yılı boyunca, birçok teknoloji şirketinin değerlerini olduğundan fazla göstererek, usulsüz işlemlerle, piyasaları “yanıttıkları” ortaya çıkmıştı! Asya krizi sırasında faiz indiren FED, bir süre sonra faizleri kademeli

olarak 1.625’e kadar çıkarılmıştı. Yaşanan bu krizle bir kez daha % 1’lere indirdi. Yani spekülasyon sermaye öyle ki kumar masasına, kasada bir kuruşu bile olmadan masaya oturur hale gelmişti! 2001 krizi

ABD cari açığının diğer ülkeler tarafından finanse edilmesi

Asya krizinden sonra özellikle Uzakdoğu ülkeleri; dış ticaret fazlası vermeye, döviz rezervlerini yüksek tutmaya, IMF borçlarını öncelikli olarak ödemeye önem verdiler. Fakat bu ülkelerin fazla vermeleri, döviz rezervlerini yüksek tutma “kararları” sadece kendilerine ait değildir! 1999 Köln Zirvesi’nde “Yeni Uluslararası Finansal Mimari” oluşturulması hedeflendi. Adının içerisinde her ne kadar “yeni” kelimesi olsa da, aslında son 25 yılda uygulanan ekonomipolitiklerden farklı bir karar alınmamıştı; “daha fazla istikrar için daha fazla reform ve serbestleştirme sürmesi”. Ayrıca “yükselen piyasalar” olarak adlandırılan ve stratejik olarak önemli olduğu düşünülen yarı sömürge ülkelerin daha yakından denetlenmesi kararı alındı.

Bu süre içerisinde özellikle Uzakdoğu ülkelerinde,

Tablo: Dünya Ekonomisinin Cari İşlem Dengeleri (Milyar \$)

	1996	2003	2006
Metropol	36	-302	-651
ABD	-118	-527	-857
Japonya	66	136	170
Diğer Batı	88	89	36
Çevre	-85	228	631
Petrol ihracatları	39	109	396
Çin	7	46	239
Diğer Çevre	-131	73	-4
Kayıt dışı	49	74	-20

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, farklı yıllardan yapılan hesaplamalar.

bir çeşit sabit kur sistemine dönüşü ifade eden (Bretton Woods-II olarak da anılan) bir sistem oluşturuldu:

“Bazı ülkelerde döviz kurunu bir arpa olarak kullanan resmen veya fiilen ‘para kurulu’na dayalı anti-emperyalist politikalar IMF tarafından oluşturuldu ve uygulandı. Öte yandan bir diğer grup ülke de paralarını gayri resmi olarak dolara bağlı tutmaya başladılar. Bu ikinci grup 1997 Asya krizinden sonra dış ticaret ve cari işlem fazlaları oluşturmak, bir daha krize girmemek, yüksek döviz rezervleri tutmak istiyorlardı. Başlangıçta IMF de bu konuda onları teşvik ediyor, hatta zorluyordu.

Bu ülkeler ABD’ye devalüasyon sonrası çok düşük fiyatlardan ihracat yapmaya başladılar. Paralarını dolara bağlı tutuyorlar, büyük ölçüde dolardan oluşan döviz rezervlerinin değerini

korumak için de finansal piyasalarda doları desteklemiş oluyorlardı. Böylece bu ülkeler ABD’ye karşı verdikleri dış ticaret fazlalarının finansmanını kendi tasarruflarıyla sağlamış oluyorlardı. Dış ticaret fazlasını ABD’ye günde yaklaşık 3,5 milyar \$ hızında geri dönüyordu.” (**BSB 2007 Raporu’ndan**)

Yukarıdaki tabloyu yakından incelediğimizde ABD’nin 1996 yılından itibaren sürekli büyüyen bir şekilde cari açık verdiğini görürüz. 1996 yılındaki rakamlardan, o yıllarda ABD’nin açığını “**Japonya ve diğer Batı**” olarak tanımlanan, diğer emperyalist-kapitalist ülkelerin kapattığını görürüz.

ABD’nin 2001’den sonra gitgide artan açığı; bu tarihten sonra sadece Japonya ve AB ülkelerince finanse edilmiyor; devreye “**çevre ülkeleri**” diye tabir edilen

yarı-feodal, yarı sömürge ülkelerin de girdiğini görüyoruz. Yani dünya halkları, hep ABD’yi finanse etmek için çalışıyor.

Yukarıda BSB’lerin raporundan alıntılanarak açıklamaya çalıştığımız, Asya krizinden sonra cari fazla verilmesi zorunluluğu bu verilerle daha anlaşılır olmaktadır.

ABD’nin cari açığı GSMH’nin % 6’sını aşmış durumdadır. Toplam borçları 30 Trilyon \$’a ulaştı.

ABD Hazinesinin internet sitesine göre 2007 yılında ABD hazine kağıtlarında devletlerin tuttukları para miktarı 2.2 trilyon \$’a ulaştı. Nakit parayla birlikte hesaplandığında bu miktar 3 milyar \$’ı buluyor.

ABD’nin üretmeden nasıl tükettiğine, 1944 yılından sonra Bretton Woods I ve II sistemleriyle dünyanın geri kalanını nasıl sömürdüğüne dair bu rakamlar epey somut bilgiler vermektedirler. Ama biz yine de kısaca **Dünya Gazetesi** yazarı **Tevfik Güngör**’e sözü bırakalım:

“ABD Hazinesinin internet sitesinden edinilen bilgilere göre Türk özel sektörü de 14 milyar dolarlık bir yatırımı ABD Hazinesinde tutuyor.

Hem Merkez Bankası hem de özel sektör toplam 41 milyar doları ABD Hazinesinde tutuyor.

Döviz rezervleri ile ABD Hazine Bonosu alan ülkeler

	2000	2002	2004	2006	2007
Japonya	317.7	378.1	689.9	622.9	613.3
Çin	60.3	118.4	222.9	396.9	405.1
İngiltere	50.2	80.8	95.8	92.6	190.1
Körfez ülkeleri	47.7	49.6	62.1	110.2	122.3
Brezilya	0	12.7	15.2	52.1	93.6
Lüksemburg	0	23.9	41.4	60	62.5
Hong Kong	38.6	47.5	45.1	54	60.5
Almanya	49	37.3	50.3	46	48.3
Meksika	15.3	24.9	32.8	34.9	36.6
Kanada	14.2	10.4	33.3	26.9	29.3
Türkiye	0	13.5	12	23	27.1

% 5 faizle tutuyor.

Oysa son 5 yılda Türkiye'ye akın akın gelen ABD'li fonlar Türk Hazine bonolarında % 20 faizle yatırım yapıyor.

Eğer Türkiye ile birlikte 31 ülke ve özel sektör bu parayı ABD Hazinesinde tutmasaydı ABD'de trilyon dolara ulaşan fonlar da bu parayı bulamayacak ve yüzde 20 faizle Türkiye'ye yatırım yapacak bir likidite oluşmayacaktı.”

Faiz oranları, döviz rezervleri üzerinden oluşturulan bu sömürü çarkı işte böyle işlemektedir. ABD yıllardır, rezerv paraya sahip olmanın avantajlarını en üst boyutta kullanmıştır. % 20 faizle Türkiye'ye gelen sıcak paranın kaynağı da yine diğer ülke halkları oluyor! Tevfik Güngör'le devam edelim:

Türkiye, “27 milyar doları ABD Hazine bonosun-

da geri kalan yaklaşık 27 milyar dolarını da AB üyesi ülkelerin hazine kağıtlarında tutuyor.

Böylece hem ABD hem Avrupa ülkelerinin kağıtlarında ortalama % 4 ile tutulan 54 milyar dolardan Türkiye yıllık 2.1 milyar dolar faiz elde ediyor.

Buna 14 milyar dolarlık ağırlıklı olarak bankaların yatırım yaptığı özel sektörün satın aldığı tahvilleri eklersek Türkiye 68 milyar

doları yabancı ülkelerin bonosunda tutarak 2,7 milyar dolar faiz alıyor.

Oysa son 5 yılda Türkiye'ye 90.2 milyar dolar getiren yabancı fonlar (döviz kurunu sabit kabul edersek) ortalama % 25 faiz oranı ile yılda 22.5 milyar dolar faiz alıyor...

ABD Hazine bonolarına yapılan bu yatırımlar ABD'nin dış ticaret açığını finanse ediyor.” (Tevfik Güngör, Dünya Gazetesi,

24.09.07)

“Kaşıkla verip kepçeyle almak” sözü burada çok az kalıyor!

“Cari fazla verip ABD’yi finanse etmek” 2000 sonrası için kullanılabileceğimiz en uygun tanımlamadır. Yalnız Türkiye ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri istisnai bir durum oluşturmaktadırlar. Bu ülkeler cari açık vermektedirler. Şu anda elimizdeki verilerde Doğu Avrupa ülkelerinin faiz oranlarıyla ilgili bir bilgi olmadığı için çok somut değerlendirme yapmayacağız. Ama Türkiye cari fazla vererek “**finans etme işini**” yapmasa da; % 17.25 faizle bu aradaki farkı kapatmaktadır. Ki çeşitli yazılarımızda incelenen carry trade mekanizması içinde; yüksek faiz-düşük kura sahip olan ülkelerin var olması da zorunluydu.

Cari açık oranı, reel sektörün döviz kurundaki farklardan dolayı dış ülkelere borçlanarak büyümesi, sıcak paranın başta 1993 sonrası “**Asya kaplanları**” olarak değerlendirilen Uzakdoğu ülkelerinin ekonomisine benzemektedir. Yani döviz kurunun yükselmesi durumunda veya Türkiye’nin faizini sıcak para çekemeyecek bir orana düşürmesi durumunda şiddetli bir çöküş yaşayacağı açıktır.

“Likidite bolluğu, türev araçlar, fonlar...” Kumar masasının yenilenen araçları!

2000’den sonra oluşan durgunluktan çıkışın yolu; gevşek para politikalarının uygulanmasında bulundu. Enflasyon, tüm Merkez Bankalarının önüne asli görev olarak, “**fiyat istikrarının**” konulmasıyla birlikte dünya genelinde düştü. Bu yüzden likidite fazlasının enflasyona neden olmasının önü kesilmiş oldu. Ayrıca likidite artışının mal fiyatlarını çoğaltmaktan ziyade, varlık fiyatlarını (gayri-menkul, arsa vs.) artırıyor olması enflasyonun denetlenmesinde diğer bir etkidir.

Şu anda dünya piyasalarında **birincisi**, özellikle cari fazla veren ülkeler dolayısıyla oluşan parasal likidite, **ikincisi**, teknolojinin gelişmesiyle birlikte gitgide büyüyen türev piyasalar aracılığıyla “oluşan” likidite mevcuttur.

“**Türev araçlar; bir metanın veya hisse senedinin fiyatı, faiz oranı, döviz kuru, borsa endeksi gibi çeşitli değişkenlere bağlı olarak fiyatlandırılan, diğer finansal varlıklardan ‘türetilen’ araçlardır ve alınıp-satılan metaldir.**” (İktisat Dergisi)

Türev araçlarının etkin kullanımına örnek olarak, faiz oranları arasındaki farka dayanarak yapılan carry trade işlemini verebiliriz. Düşük faizli ülkeden borç alınarak, yüksek faizli ülkeye verilmesi ve aradaki oran kadar kazanç sağlamaktır söz konusu olan. Bu piyasalarda kullanılan araç sayısı arttıkça, yapılan işlemler daha karmaşıklaşmakta; bir süre sonra ilk anda yatırılan paranın yüzlerce katı büyüklüğündeki bir miktar üzerinden işlem yapılabilmektedir. Ve arada hiçbir denetleme mekanizması olmadığı için kimin aldığı borçları ne kadar ödeyebileceği, kimin kime borç verdiği, paranın kaynağının neresi olduğu vs. tamamen belirsizleşmektedir.

Türev piyasalarındaki en önemli aktörler, oluşan devasa büyüklükteki fonlardır. Daha iyi anlaşılması için bu fonlarla ilgili kısaca bilgi vermek iyi olur:

Hedge fonlar: Bu fonlara katılabilmek için mali yatırımcıların servetlerinin en az 5 milyon dolar olması ya da son 2 yılın her birinde en az 200 bin dolar gelir elde etmeleri gerekiyor. Tam da serbest sermayenin ruhuna uygun bir şekilde; bu kadar paraya sahip olan insanların, bu paralarını riske atmayacakla-

rı ve sermaye için en iyi olasılıkları değerlendirecekleri göz önüne alınarak üzerlerinde hiçbir denetim yok. Gerçi olsaydı da bir şey fark etmeyecekti. Ama uluslararası tüm mali kuruluşların; IMF'nin, OECD'nin, DB'nin üzerlerinde en çok durdukları konunun "kayıtdışılık" olduğu ve bununla kastedilenin daha çok küçük üreticiler, KOBİ'ler olduğu düşünüldüğünde, denetim olmaması üzerine neden bu kadar vurgu yaptığımız anlaşılır.

Hedge fonların tek avantajı, istedikleri ülkeye sınırsızca girip çıkmaları değil sadece; vergi avantajları nedeniyle merkezleri de "**Caymon Adalarında**" bulunuyor!

1992'de 1000 civarında olan Hedge fonlar; 2006 yılında 10 bine ulaşmışlardı ve en az 2 trilyon doları yönettikleri sanılıyor.

Özel yatırım fonları: Borcuyla birlikte zor durumda olan şirketler de dahil olmak üzere; şirketleri satın alıp, birkaç yıl sonra satma üzerinden "**yatırım**" yapıyorlar. Bu fonlarda sonuçta azami kârı hedefledikleri için satın aldıkları şirketlerde; yoğun işten çıkartma, kölece çalıştırma gibi önlemlere başvurmaktadırlar ve genelde 1-2 yıl içinde "**zarar eden**" şirket-

leri kârlı hale getirip-satıyorlar. 2006 yılında 684 tane fon, 432 milyar doları yönetiyordu. Bugünkü verilerle her dört ABD'li çalışandan birinin yatırım fonları için çalıştığı sanılıyor. İsmi çok bilinen **Duracell**, **Toy'R'Us**, **Deutsche Telekom**, **Carrefour** **Danone**, **Chrysler**, **Burger King** gibi şirketlerin bazılarının tamamı, bazılarının belli yüzdeleri bu fonlar tarafından idare ediliyor.

Servet fonları: Devletler tarafından oluşturuluyorlar. Özellikle birikmiş cari fazlasıyla Çin ön plana çıkmaktadır. Çin rezervlerinin 300 milyar dolar kadarını, ABD bonoları yerine yatırım amacıyla farklı şirketlere yönelteceğini açıklamıştır. İlk tepki Almanya'dan gelmiş ve bunun gerçekleşmesi durumunda, denetlenmelerinin

zorunlu olduğunu belirtmiştir.

Spekülatif sermaye, bu fonlar aracılığıyla yatırımcılarına en yüksek kârı kazandırmak amaçlı dünyanın her köşesine gitmekte, piyasalardaki anlık değişimleri bile izlemekte ve buna göre "**yatırım**" yapmaktadırlar. Elbette ki trilyonlarca doları yöneten bu fonların piyasalardaki değişimi sadece izleyip yatırım yaptıkları düşünülemez. "**Yatırım**" yapmayı düşündükleri piyasalarda spekülasyonlarla, vurgunculukla esas olarak "kâr" elde etmektedirler. Ünlü spekülâtör Soros'un bir açıklaması piyasaları altüst etmeye yetmektedir. Ve çoğu zaman sözü geçen "ekonomistler" bazen bir krizi tetiklemek için bile, çeşitli "varsayımlarda" bulunabilirler. Çünkü her kriz, daha altta kalanların

ezilmesi, yok olması ve sadece küçük bir azınlığın kazanması demektir.

Artık sürdürüle-meyen dengeler

Kredi türevleri hacmi 1990'da 3.5 trilyon dolarla dünya gelirlerinin % 27'sine eşit bir büyüklükten, 2007 yılında 380 trilyon dolara ulaşarak dünya gelirinin % 778'ine ulaşmış durumdadır.

Finansallaşma konusunda yapılan bir araştırmaya göre ABD'deki şirketlerin kazançlarının % 50'den fazlası finans sektöründen; yani borsadaki hisse senetlerinden veya çeşitli türev araçlarıyla yaptıkları yatırımlardan sağlanıyor.

Fakat dünya ekonomisinin büyümesinde belirgin bir yavaşlama var. Dünya ekonomisi 2004'te % 3.8; 2005'te % 3.2; 2006'da % 3.1 büyüdü. Ve bu büyümenin daha da yavaşlayacağı artık herkesin bildiği bir gerçek. Sermayenin kaynağının; reel sektör olduğu en iyi durgunluk ve kriz durumlarında anlaşılır. Büyümenin yavaşlamasıyla orantılı bir şekilde 2005'te sermaye akışı 509 milyar dolar, 2006'da 502 milyar dolar iken 2007'de ise 470 milyar dolar bekleniyor. Yani 2000'den sonra başlayan mali genişleme, daralmaya başladı.

Dünya ekonomisinin yavaşlamaya başlaması, ABD'nin BOP'ta yaşadığı başarısızlıklar, Japonya ekonomisinde yaşanan canlanma ve Çin'in aşırı büyümesinin yarattığı "ısınma" (**biz bunu "aşırı üretim" olarak okuyalım**) dolayısıyla almayı düşündüğü önlemlerin hepsi 1970'lerden itibaren oluşturulmaya çalışılan ABD ekonomisine bağlı denge kurma çalışmalarının çökmesidir.

Yukarıda ayrıntılı olarak açıklamaya çalıştığımız, ABD'nin cari açığının finanse edilmesi artık sürdürülemez duruma gelmiştir. Cari işlem açığının yıllardır kesintisiz bir tempoyla artması ve inme eğilimi göstermemesi, bununla birlikte ABD ekonomisinde yaşanan durgunluk; sermayesini ABD ile bağlantılı kaynaklara bağlayanlardan bir korku oluşturmuş durumdadır.

Aşırı şişme dolayısıyla ilk olarak ABD Mortgage piyasalarında patlak veren kriz; geçici, kısmi vs. değildir. FED faiz indirdikten sonra, hiçbir yatırımcı "rahatladığını" ifadelendirmemiştir. Çünkü faiz indiriminin sadece geçici bir çözüm olduğu, sorunun tamamen reel sektörle-büyümeyle ilgili olduğu bilinmektedir. Ayrıca günümüze kadar defalarca kez olu-

şan krizlerde bir şekilde ABD'nin "hegemonik" güç olması nedeniyle açıklarını kapatan, kendini ABD'yi finanse etmek zorunda gören ekonomi-politik yapı değişmeye başlamıştır.

Latin Amerika'da dünyanın büyük petrol üreticilerinden olması nedeniyle özellikle önemli olan Venezuela'nın anti-ABD'ciliği; İran'ın petrol ihracatında dolar yerine Euro'yu kullanmasıyla düşündüğünü açıklaması ve en son Eylül ayının ortalarında FED'in faiz indirmesinden hemen sonra Suudi Merkez Bankasının, dolar cinsi varlıklarını azaltacağını açıklaması 1970'lerden sonraki dengelerin altüst olması anlamını taşımaktadır.

ABD'nin 2000 krizinden sadece borsadaki kayıplarla çıkabilmesinin nedeni; açıklarının dışarıdan fonlanmasıdır! Krizleri en az zararla atlatabilmenin en etkin yollarından biri de askeri güç kullanımını; yani savaşlardır. Nitekim 11 Eylül'le birlikte bu fırsat yakalanmıştır (**veya bu fırsat ABD eliyle yaratılmıştır**). Devreye hemen BOP sokulmuş ve AB ülkeleriyle birlikte; büyük bir mali genişleme dalgası başlatıldı. Diğer taraftan da oluşan açıkları; Çin, Japonya, Uzakdoğu ülkeleri

Mortgage krizi sadece bu mali genişleme sonucu birçok alanda oluşan köpüğün; konutta patlamasıdır. Devamının gelip gelmeyeceği tartışılırken; ABD'deki istihdam verileri açıklandı. Buna göre ABD'deki normal aylık istihdam oranı 147 bin iken son üç ayınki sadece 44 bin seviyesinde.

kapattı.

Şimdi Mortgage krizi sadece bu mali genişleme sonucu birçok alanda oluşan köpüğün; konutta patlamasıdır. Devamının gelip gelmeyeceği tartışılırken; ABD'deki istihdam verileri açıklandı. Buna göre ABD'deki normal aylık istihdam oranı 147 bin iken son üç ayınki sadece 44 bin seviyesinde. Yani üçte iki oranında bir düşüş var.

Yine FED'in faizleri indirdiğini açıkladığı hafta içinde yani sözde "piyasalar rahatlamışken" kaynak sıkıntısı dolayısıyla Mortgage piyasasında iş yapan iki kurumun Merkez Bankası'ndan destek istediği İngiltere'de de durgunluk sinyalleri gelmektedir. Ülkede halkın toplam kredi borcu 7 trilyon dolara yaklaşmış durumdadır. Tüketimde ciddi bir yavaşlama yaşanmakta ve konut fiyatları düşmektedir.

Bu yaşananlar yoruma yer bırakmayacak açıklıktadır. Başta ABD ekonomisi olmak üzere dünya ekonomisinde resesyona

doğru gidilmektedir.

Kapitalist-emperyalist sistemin yapısal krizi tekrar günışığına çıkmıştır. Bu krizin en hafif şekilde atlatılması için muhakkak ki tıpkı 1930'larda veya 1970'lerde olduğu gibi yeni kriz yönetme araçları geliştirilecektir!

Burjuvazi yeni bir oyun kurmaya hazırlanıyor, izin vermeyelim!

IMF'nin 60. kuruluş yılı nedeniyle yapılan toplantılarda; 5 yıldır 1970'ten bu yana yaşanan en hızlı ekonomik büyümenin görüldüğü, ama bu büyümenin parasal genişlemeden, kredi köpüğünden kaynaklandığı, zengin-yoksul uçurumunu artık sürdürülemez boyutta derinleştirdiği vs. konuşuldu. Ve bu toplantılarda **IMF Başkanı Rodrige Rarte**; IMF'ye artık yeni bir misyon biçilmesi gerektiğini söyledi.

IMF, ilk kurulduğunda, yarı-sömürge ülkelerin döviz ve dış ödeme güçlüğüyle karşılaştıklarında,

borç vererek "kalkınmalarını" sağlama amacı taşıdığını ilan etmişti! 1970'te yaşanan krizden sonra 1980'lere geldiğinde yani mevcut ekonomi politikalarında değişikliğe gidildiğinde IMF'ye yeni bir rol verildi. Bu sefer sadece döviz ve dış ödeme güçlüklerinin giderilmesi için uğraşmayacak, ülkelerin mali, hukuki, politik tüm alanlarının yeniden yapılandırılması için çalışacaktı. Yani IMF, dönemin değişen ihtiyaçlarına göre yeniden konumlandırılıyor.

Şimdi de önerilen; uluslararası dengesizlikler üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturmak, IMF denetiminin iki taraflı değil çok taraflı olmasını sağlamak... İşin esas yanı IMF'nin yarı-sömürge, ülkeleri değil emperyalist-kapitalist ülkeleri denetlemesinin istenmesi. Yani bu durumda IMF; ABD'nin cari açığıyla ilgili veya Çin'in parasını düşük tutmasıyla ilgili söz haklarına sahip olacak. Fakat bu söz hakkı şimdiki gibi "emir"

Artık çok net olan şey, 1980’li yıllarla birlikte hakim olan parasalcı görüşün, “serbest piyasanın her şeye kadir olduğu görüşünün” sarsıldığıdır. Oluşan köpüklerin patlamaya devam etmesi kaçınılmazdır.

şeklinde değil yaşanan sorunlara bağlı olarak üçlü, dörtlü vs. yapılması şeklinde olacak. Yani diyelim ki; IMF-Çin-ABD masaya oturup döviz kurları, cari açık vs. üzerine anlaşmaya varacaklar. Bu toplantıların bir diğer önerisi de Hedge fonların ve diğer yatırım fonlarının denetlenmeye başlanmasının istenmesiydi.

Bu konular Nisan 07’de yapılan G-7 Toplantısı’nda da konuşuldu. Emperyalist-kapitalist devletler her zamanki gibi çalışmalarına başlamışlardır. Fakat artık çok net olan şey, 1980’li

yıllarla birlikte hakim olan parasalcı görüşün, “serbest piyasanın her şeye kadir olduğu görüşünün” sarsıldığıdır. Oluşan köpüklerin patlamaya devam etmesi kaçınılmazdır. Faiz indirmek, döviz kurlarıyla oynamak, vergi oranlarını değiştirmek vs. sadece krizi biraz daha zamana yayma mekanizmalarıdır, öze ilişkin değillerdir. Ki 1930’lu yıllarda olduğu gibi “devletçi” ve “korumacı” politikalara bir dönem için ağırlık verilse de, reel sektöre bu süreçte yatırımlar artsa da (2006’da olan doğrudan yatırım miktarı

185 milyar dolar iken 2007’de bunun 211 milyar dolara ulaşması bekleniyor) değişen bir şey olmayacaktır. Aşırı birikim krizi, kâr oranlarının düşme yasası yürürlükte kalmaya devam edecektir çünkü...

Burada söylenecek en önemli şey; bir kriz döneminden daha geçerken devrimci ve komünistlerin bunu en iyi şekilde kullanmaları, örgütlülüklerini geliştirmeleridir... **Kriz dönemleri her zaman geliştikleri dönemlerdir... Kapitalist sistemin yeni bir oyun kurmasına izin vermeyelim!**

Yeni sol arayış; reformizmle egemenlerin sürecini tahkim etme arayışıdır!

Egemen sınıfların ideologlarına göre; kompradorların ve toprak ağalarının bir kısmının siyasi temsilcisi olan faşist CHP'nin konjonktürün getirdiği söylemleri ile açığa çıkan ve bütün pencerelerden görülen katıksız faşist özü yeni parlayan yıldızlar yaratma ve solun temsil edilmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Özü faşist olan ve bugün sol söyleme ihtiyaç duymayan CHP ve DSP gibi oluşumların işçi ve emekçileri manipüle etme kabiliyetlerinin kalmaması gerçeği, arayışlarda çeşitliliği ve farklı alternatifleri gündeme getirmiştir.

1980 Askeri Faşist Cunta-sının başta devrimci hareketin ve demokrat, aydın, duyarlı, ilerici kesimin üzerinden silindir gibi geçmesi; işçi sınıfı ve ezilen emekçi kesimlerin örgütlülüklerinin dağıtılıp muhalif hareketin tırpanlanması ve devamında başta devrimci hareketin ve ilerici kesimlerin bu sürecin devamında “belini” doğrultamaması geniş anlamda **“Türkiye Solunun”** durumunun ne olacağına, nereye gittiğinin, kendisini nasıl toparlayacağına süregelen bir **tartışma konusu** ve **problemi** haline gelmesine neden olmuştur. Bu konu son 15 yılda burjuva aydın çevrelerinin de “ideolojilerin” öldüğü propagandalarına olan inançlarının rahatlığıyla kafa yorduğu, fikir ürettiği bir konu olmuştur.

Bu kesimlerin özellikle **sosyal-demokrasinin** durumu esas ilgi noktalarıdır. Ülkede sosyal-demokrat özelliklere sahip bir siyasi oluşumun olmaması ise artık bir ön kabul olmuştur. 1960’ların ortasında gelişen devrimci-ilerici muhalefete paralel olarak dünyadaki dengeler gözetilerek o güne kadar olmayan, olmasına da müsaade edilmeyen sosyal-demokrat siyasi parti misyonunu “bu gerekliyse devlet gerekeni yapar” veciz perspektifinden yola çıkarak faşist TC’nin kuruluşunun siyasi temsilcisi olan faşist CHP bir anda “ortanın solundayız” söylemiyle “doldurmuştur”. TC’nin tarihsel

şahsiyetlerinden milli şefi olan faşist **İsmet İnönü**’nün bu çıkışı yapmış olması ise ayrıca manidardır. 70’lerin ilk yarısında ise bu “sol” söylemleri taşınmıştır. Bu sosyal ve halkçı söylem, kitlelerin o dönemki hareketine paralel olarak bir yanıt bulmuştur. Kitlelerin ilerici devrimci dinamikleri solculuk adı altında CHP’de toplanmıştır.

Ne tarihsel kökleri ile ne

yo-ekonomik yapı tahlili ve Kemalizm ideolojisine yönelik bilimsel çalışmasının sadece bir ürünüdür.

Ancak sosyal-demokrat özellikleri taşıdığını söyleyen bu partinin maskesinin tamamıyla düşmesi, belirli tarihsel gelişmeler ile görmek istemeyenlere birtakım gerçekleri göstermiştir... 1980 AFC’si ve devamındaki gelişmeler artık su götürmeyecek bu olguyu herkesin gözüne sok-

de siyasal temsiliyet özelliği ile sosyal demokrat özellikleri olmayan faşist bir partinin bu misyonu yüklenmesi Kemalist Türkiye’ye özgü bir özellik olarak görülmelidir. Ancak “takkenin düşüp kelin görünmesi” uzun sürmemiştir. 1971’de **İbrahim Kaypak-kaya**’nın CHP ve niteliği konusundaki berrak teorik açıklımları kelin görünmesinde etkili olmuştur. Geçerken belirtelim bu berraklık İbrahim’in devletin niteliği, sos-

Bugün **CHP’nin faşist nitelikli bir parti olduğunu söylemeyen kalmamıştır. Asker ve sivil bürokrasinin siyasi temsilcisi olduğunu en gerici-bağnaz kesimler dahi dile getirmektedir.**

PARTİZAN 63

Yeni sol arayış; reformizmle egemenlerin sürecini tahkim etme arayışdır

muştur. Bugün CHP'nin faşist nitelikli bir parti olduğunu söylemeyen kalmamıştır. Asker ve sivil bürokrasinin siyasi temsilcisi olduğunu en gerici-bağnaz kesimler dahi dile getirmektedir.

Bu gerçeklik üzerinden Türkiye'de artık solun kalmadığını, sosyal-demokrasi söylemini kullanan bir siyasal oluşumun zarureti tartışılır hale gelmiştir.

CHP'nin artık bu sol maskeye ihtiyaç duymaması, açıktır ki ortada duran ya da güçlü bir potansiyele sahip olan kitlelerin kendiliğinden gelişecek muhalif yanlarının manipülasyonunda bu kesimlerin devlete yedeklenerek, tehlikeye olmaktan çıkmasına ve yönetilmesine kaçınılmaz bir ihtiyaç doğurmaktadır. Zira kitleleri sol söylemle manipüle ederek onları kendine yedeklemeyi başaramayan böyle bir siyasi oluşumun var olmaması egemenler açısından kabus derecesinde korkulacak gelişmelerin koşullayıcısı ya da kolaylaştırıcı ögesi olacaktır.

Egemen sınıfların ideolojilerine göre; kompradorların ve toprak ağalarının bir kısmının siyasi temsilcisi olan faşist CHP'nin konjonktürün getir-

diği söylemleri ile açığa çıkan ve bütün pencerelerden görülen katıksız **faşist özü** yeni parlayan yıldızlar yaratma ve solun temsil edilmesini ihtiyacı doğurmaktadır. Özü faşist olan ve bugün sol söyleme ihtiyaç duymayan CHP ve DSP gibi oluşumların işçi ve emekçileri manipüle etme kabiliyetlerinin kalmaması gerçeği, arayışlarda çeşitliliği ve farklı

alternatifleri gündeme getirmiştir.

Özellikle bu durumun arka planı 90'lı yılların ortasına denk gelmektedir. RSE'nin çöküşü ile ideolojilerin öldüğü yaygarası yoğun bir şekilde kitlelere empoze edildi. Özelde devrimci mücadelenin genelde ise sosyal-devlet politikalarının dahi işlevsizleştiği vurgulandı. "Bırakınız yap-sınlar, bırakınız geçsinler" fel-sefesi çerçevesinde neo-libe-

ralizmin kutsanması halen yaşanmaktadır. Artık sınıf temelli farklılıkların kalmadığından ya da bu temelde mücadeleye dayalı saflaşmaların kalktığından hareketle "demokrasi", "uzlaşma" gibi değerlerin esas olduğu empoze edilmeye çalışıldı. Emekçilerin örgütlenme ve hak arama talepleri dahi militanlık, uzlaşmazlık adı altında sergilenen ideolojik yaklaşımlar ile boğulmaya çalışılmaktadır. **Bu genel atmosfere uygun olarak mücadeleye dair her şey geniş bir saldırının parçası olarak ele alındı.**

Bu sürece uygun olarak yeni duruma ve gerçekliğe uyacak ideolojik argümanları oluşturma kaygısı 90'ların ortasında, sınıf mücadelesinde ortaya çıkan yeni oluşumların da fitilleyicisi oldu. "Aşkın ve Devrimin Partisi" adı altında geçmiş devrimci geleneğe nedamet getiren ve alabildiğince sınıf mücadelesini bayağı bir şekilde ele alan ÖDP bu defa belli yönleriyle egemen sınıflardan daha geçerli bir vize olarak bu misyonu omuzlamaya çalıştı.

Reformizmin parlatılma operasyonu kısa vadeli bir rüzgar oluştursa da icazetli bir siyaset anlayışından dolayı ve ideolojik hamurun ülke gerçekliğiyle hiç de örtüşmemesi nedeni ile **saman alevi misali** bir parlamadan öteye geçemedi.

2000'li yıllarda AB eksenli devletin kendini yeniden yapılandırma gayreti ve süreci

ülke içindeki kimi siyasi dengelerin oynamasına ve yeni boşlukların doğmasına neden oldu. **Kürt Ulusal Hareketi**'nin devrimci çizgiden reformist eksenli çözüm güzergahına girmesi, TC'nin AB eksenli yapılanmasına belli yönleriyle ivme kazandırmıştır. Yine ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi'nin temel argümanları ve Türkiye'ye biçilen rol modeli misyonu, ABD-AB eksenli iç ve dış politikaya uyum zarureti ve bu temelde artık işlemeyen, tıkanan ideolojik, siyasal, ekonomik, hukuki, kültürel şekillenişlerine yeni bir biçim verme durumu yeni rolleri ve aktörleri kaçınılmaz kılmıştır.

TC'nin temel özü olan faşist yapılanmasına dokunmadan ve ideolojik yapılanmasını deforme etmeden (mümkün olduğunca) ekonomik, siyasal ve hukuksal temelde kendisini emperyalizmin yönelimine uyumlu hale getirme gayreti içerisinde. Bu yapılanma kaygısı yeni aktörleri yaratma ya da bu zeminde aktör olma misyonu yüklenenlere, sınırları ve çerçevesi belirli olan bir zeminde yol açma durumunu beraberinde getirmektedir.

AB rüzgarıyla sol liberal aydın kesim ve reformist hareketler özellikle soldaki boşluğu doldurma misyonu ile daha etkin olma gayreti içindedir. Özellikle AB'yi kutsayan, bu temelde barış, özgürlük, demokrasi enstrümanlarını bu oluşumdan bekleyen ve

TC'nin AB emperyalistleri ile geliştirdiği ilişkilere tapınma derecesinde değer vererek süreci örgütlemeye çalışmaktadırlar. Bu eksenle özellikle devletin yeniden organizasyonunda demokratikleşmeyi başlatma unsur olarak ele alınarak geleneksel faşist devletin tekçi, inkarcı, en küçük demokratik talebe karşı kısıyıcı tutumunu törpüleyerek "burjuva demokrasisi" oluşturma "iyi niyeti" ile hareket etmektedirler.

Bu temelde sol oluşuma soyunan birçok aktör vardır.

DİSK'in önderlik ettiği kimi sendikaların, liberal aydınların, SHP-CHP kökenli kimi "sosyal demokratların" **10 Aralık Hareketi**yle başlattığı oluşum devlet güdümlü sol harekete AB eksenli muhalif sol oluşumun ilk işaretlerini verdi.

22 Temmuz seçimleriyle birlikte Baskın Oran, Ufuk Uras gibi burjuva aydın-reformist kesimler bağımsız millet-

vekili adaylığı ile bir rüzgar oluşturmaya çalıştılar. Özellikle Baskın Oran'ın Meclise taşınması için yüzlerce aydın, liberal kesim ezberi bozma söylemleri ve güçlü bir medya desteğiyle "**meclise muhalefet gerek**" diyerek siyasette sol dinamik yaratma iddiası güderek sürece dahil oldular. Seçim sonuçları ile çıkan tabloda bu söylem, daha da güçlenerek ve daha fazla "yeni bir sol oluşum" tartışmasını gündemleştirerek devam etti.

Baskın Oran ve çevresi seçimlerde milletvekili seçile-

2 Temmuz seçimleriyle birlikte Baskın Oran, Ufuk Uras gibi burjuva aydın-reformist kesimler bağımsız milletvekili adaylığı ile bir rüzgar oluşturmaya çalıştılar.

memesine rağmen sürecin yeni başladığını söyleyerek, Ufuk Uras'ın, mecliste olmasının verdiği avantajla "özgürlükçü" sol oluşuma ihtiyaç olduğu söylemini daha fazla dilendirmesi, yine Anayasa tartışmaları ekseninde 10 Aralık Hareketi'nin çekirdeğinin bu tartışmalara sol siyasal özneler olarak dahil olma çabaları ve nihayet burjuva medyanın patronaj icazetli birçok yazınının "sol" ve "sosyalist" olu-

şumun faydalarına ve gerekliliğine dair düzdükleri methiyeler dikkatten kaçmayacak derecede göze çarpmaktadır.

Elbette her oluşumun, ortaya çıkan boşluk üzerinde kendi siyasal, ideolojik tutumuna göre kimi kaygılarla hareket etme eğilimi vardır. AB tapınıcısı ve kutsayıcısı Basın Oran ve liberal aydın çevresi ve bunlara göre daha solda duran Ufuk Uras gibi çevrelerin kaygıları **sistemi burjuva demokrasisi lehine reformize etmek** gibi “iyi niyet” çerçevesinde değerlendirilebilecek bir oluşum yaratmaktır.

Bu kesimler özellikle bu süreçte TC’nin parlamenter rejimini biraz daha işlevli kılma temelindeki adımlarına paralel olarak bundan faydalanma kaygısı içindeler.

Ancak bu kesimlerin sürece yaklaşımı ve tutumları köklü olarak ideolojik ve siyaseten Kemalizm virüsü ile lekelenmiştir. Bu kesimlerin medyada bolca çıkan röportajla-

rında ne büyük Kemalist olduklarını “Mustafa Kemal’in meclisinde” bulunmaktan dolayı ne denli mutlu olduklarını, mevcut egemen güçlerin Kemalizm’i nasıl da yanlış anladıklarını ispatlama gayretkeşliklerine baktığımızda ideolojik lekelerin köklü olduğunu rahatlıkla görebiliriz.

Suya sabuna dokunmadan muhalefet yaratmak, yeni sol oluşturmaya çalışmak, bu toplumların nesnel gerçekliğinden kopuk, kitlelerden kopuk siyaset yapmak kendi sesinin sadece “mahallesinde” muhitinde yankılanmasından başka bir işe yaramayacaktır. İdeolojik mayasında Kemalizm olan hiçbir hareket, gerçek anlamda sol özelliği taşıma kudretine sahip olamaz.

Kemalizm’in ırkçı, şovenist, işçi-emekçi düşmanı faşist bir ideoloji olduğu ve emperyalizme sadakat yemini etmiş, onun işbirlikçisi olduğu ön kabulü olmaksızın nafîle olarak bu ideolojide ilerici

öğeler arama gayretinden kurtulmaksızın ve elbette bununla hesaplaşma ve de arınma cüreti kuşanılmaksızın gerçek anlamda bir sol yaratılamaz.

Devlet güdümünden çıkmış, ya da ona salt siyasal zemine bir muhalefet etme ve sol yaratma anlayışı açıktır ki; başta işçi sınıfı ve emekçileri kucaklayacak bir alternatif olamaz. Kemalizm’in başta Kürt ulusuna yönelik inkarcı, asimilasyoncu, katliamcı özü ve diğer milliyetlere karşı inkarcı yaklaşımı reddedilmeksizin, bununla ideolojik temelde bir hesaplaşma olmaksızın gerçek sol yaratılamaz.

Yeni sol oluşumun aktörü olma niyetiyle hareket eden kesimler bu temelde bir ışık vermemektedir. Anti-şovenist, kardeşlikçi, özgürlükçü demokrat tutumları ise “iyimser” bir çabanın ötesine geçemeyeceği gibi konjonktürel olarak ve elbette tarihsel olarak sistemin yeniden organizasyonu ve kitlelerin yönetil-

Oluşacak bir ağır krizin sonuçlarının zaten yaşamları çökmez hale gelen ve krizi yaşam standartlarıyla sürekli ödeyen emekçilere yansısının daha da ağır olacağı muhakkaktır.

mesi ve sisteme entegre edilmesinin ötesine geçemeyecektir.

Peki sol, hatta “sosyalist” bir oluşuma ihtiyaç duyulması ve birçok oluşumun buna aday olması hangi zemin üzerinde yükselmektedir? Özellikle bu reformist, işbirlikçi kesimlerin burjuva medya tarafından parlatılması nedenidir?

Birçok burjuva ideologu son 2-3 yıldır sol bir hareketin gelişeceği öngörüsünde bulunmaktadır. Bu öngörünün ülkemizdeki ekonomik, sosyal, siyasal gelişmelerden bağımsız olduğunu düşünmek yanıltıcıdır.

Özellikle 2001 krizinden sonra suni bir büyüme oranı ile dış alım ve satımlardaki devasa büyüme ve bu temelde oluşan cari açık, yönetilebilir olmaktan hızla çıkmaktadır. İstatistik verileri ve rakamlarla ekonominin iyiye gittiği söylemi emperyalizmin küresel ekonomik krizinin tipik patlama noktasına doğru ilerleyen arife niteliği taşımaktadır. Bu temelde emekçi kesimlerin her zamanki gibi ödediği faturaların ağırlığı her geçen gün ağırlaşarak devam etmektedir. Ekonomik politikalarının sürdürülebilirliğinin tıkanma sürecine hızla gidilmektedir. Ağır bir ekonomi krizinin oluşacağı ve bunun kimi siyasal gelişmeler/krizler ile tetikleneceği aşıkardır. Oluşacak bir ağır krizin sonuçlarının zaten yaşamları çekilmez hale gelen ve krizi ya-

şam standartlarıyla sürekli ödeyen emekçilere yansımasının daha da ağır olacağı muhakkaktır. Mevcut durumda işçi, memur, köylü ve diğer emekçi kesimlerin içten içe bir memnuniyetsizliği ortadayken devasa işsizlik oranı ve bunun her geçen gün artması toplumsal memnuniyetsizliğin kat sayısını her geçen gün yükseltmektedir.

Yine ABD ve AB emperyalistlerinin bölgemizde uyguladığı politikaların ekonomik, siyasi, askeri anlamda halk düşmanı tutumu anti-emperyalist tutumla kristalize olmaktadır. TC'nin AB eksenli iç politikalarındaki sebat ve dış politikada BOP eksenli konumlanması önümüzdeki süreçte kendisini daha fazla hissettirecektir. Bu her yönüyle emekçi kesimlerin bilinçlerinde dolaysız olarak yansımaları bulacaktır. Bu temelde özellikle ABD'nin askeri saldırganlık politikasının dolaylı ve dolaysız bir parçası olan BOP eşbaşkanlığıyla yükümlü TC Türkiye kesimlerinin gözünde gerçekliğini daha açık göstermekten kurtulamayacaktır.

Egemen sınıfların bugünkü dengelerine baktığımızda ufukta oldukça çetin kavgalar görüldüğünü söylemek abartılı olmayacaktır. Bu ögenin özellikle yönetememe krizinde önemli sonuçlar doğuracağını; çeşitli toplumsal kesimlerde derin yankılar uyandıracığını belirtmek gerekir. Parlamenter rejime bu konjonk-

türde hiç biçmedikleri kadar misyon yüklemelerine rağmen 22 Temmuz seçimlerine götürülen 11. cumhurbaşkanını seçme sürecindeki dalaşları ve tutumları ortadadır. E-muhtıralar ile süreç biçimlendirilmeye çalışılmış, kavgaları tiksinti yaratan toplumsal bir huzursuzluğa ve devletin “meşru parlamentosunun” işlevini gözler önüne sermeye yetmiştir. Ki gerek seçim sonuçları ile oluşan oy dağılımı gerekse de onca çabaya karşın seçime katılım oranı memnuniyetsizliğin işaretlerini vermiştir. Manipülasyonlarla oluşan saflaşmada kitlelerin sandıkta ve sokakta öyle ya da böyle devlet geleneğine ve siyasal gidişata karşı bir tepkiyi açığa çıkarmıştır. Özellikle kitlelerin değişim istemli (onca kandırmaca ve aldatmacayla alınan oylara rağmen) talebini bu seçim sonuçlarıyla okumak mümkündür.

Bu nesnel gerçeklik üzerinden projeksiyonu olgular ve yaklaşımlar üzerine çevirmek ve durumu tanımlamak faydalı olacaktır. Özellikle önümüzdeki süreçte başta işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimlerin memnuniyetsizliği güçlü bir devrimci dalganın patlama noktasına doğru yol almaktadır. Bugün küçük ve istikrarsız şekilde belli hareketler söz konusudur. Ancak ülkemiz gibi devrimci durumun sürekli olduğu ülkelerde bunun güçlü patlamalara yol açtığı önemli süreçler de yaşanır. Önümüzdeki süreç bu temelde oluşa-

cak patlamaların bir dizi emareleriyle doludur.

Oluşacak patlamaların, çikışların rengi ve biçimi çeşitli ve zengin olabilir ama hareketin özü ve muhtevası belirleyicidir. Bu temelde her siyasal özne buna göre konumlanarak bu toplumsal muhalefet ve hareketin gidişatını belirlemeye ve muhakkak önderlik etmeye çalışacaktır.

10 Aralık Hareketi, Baskın Oran ve liberal çevresi, Ufuk Uras vb. gibi hareketler gerek sürecin ve zeminin yarattığı baskılanma ve gerekse de geleceğe dair hazırlıklar ekseninde konumlanmak gayreti içindeler. Bu temelde “solun” ihtiyaç zeminini kendi perspektiflerinden belirlemektedirler. Özellikle bu kesimlerin toplumsal memnuniyetsizliği ve olası güçlü toplumsal muhalefeti reformizmin girdabında boğarak sisteme yedekleyeceklerinden şüphe duyulmaması gerekir. **Zira ideolojik ve siyasal tutumları ve sınıfsal nitelikleri bu belirleme için yeterli bir kanıttır.**

Oluşan toplumsal rahatsızlığın yedeklenmesi, kontrol altına alınması ve yönetilmesi çakışma halindedir. Çatışma ve çakışma denkleminde dengelerin yer yer oynayacağı, kitle hareketinin basıncı ve gücü ile belli alanların açılıp darlaşacağı kesindir. Ancak mevcut durumda özellikle resmi söylem ve yönelimle köklü sorunu olmayan, bunu sorun etmeyecek, hesaplaşma yeteneğinden yoksun, çatışmayı

tali, uzlaşmayı esas alan siyasal-sol oluşuma belli yönleriyle egemenler tarafından ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Özellikle AB güzergahında yapılanmaya çalışılan devletin boşlukta duran ya da durmaya müsait toplumsal kesimlerde çekim merkezi olacak, kendiyile esasta barışık bir sol oluşuma sınırları belirlenmiş bir alan tanıyacağı, buna ihtiyacı olduğu da görülmelidir.

Bu ihtiyacı Serdar Turgut

Egemen sınıfların bugünkü dengelerine baktığımızda ufukta oldukça çetin kavgalar görüldüğünü söylemek abartılı olmayacaktır. Bu ögenin özellikle yönetememe krizinde önemli sonuçlar doğuracağını; çeşitli toplumsal kesimlerde derin yankılar uyandıracağını belirtmek gerekir.

Akşam gazetesindeki köşesinde şöyle açıklıyor: “AKP’nin alternatifsiz kalması kendisine yapılacak en büyük kötülüktür. Siyasette mutlak güçten başka mahvedici başka bir şey bulmak da zordur. AKP’ye alternatif bir kontrol merkezi oluşturmak gerekiyor...” (Akşam, 2 Eylül 2007) Öznenin ne derin devlet ne de CHP olabileceğini vurgulayarak “Gelen bu noktada, siyasal hare-

ket olarak kendisini farklılaştırıp alternatif olarak ortaya koyabilecek bir tek sosyalist hareket kalıyor” (age) diyerek alternatif siyasi denge unsuruna işaret ediyor. Burada siyasi dengeyi, özellikle toplumsal kesimlerin siyasi arayışının neyle doldurulacağına ve bu dengenin bağlanmasına işaret olarak okumak gerekiyor.

Peki, nasıl bir sosyalist hareket isteniyor? Aynı yazıda görelim; “Kültür politikalarında, sosyal problemlere el atma konusunda bu oluşum daha rahattır da solun ekonomi konusunda söyleyeceği fazla bir şey yok. Burada bizlerin Avrupa sosyalist partilerinden öğreneceğimiz çok şey var. ‘Piyasa kavramı’ nı görüp ona göre ideolojik tavırlar alınmalı” (age) diyerek sol-sosyalist hareketin temele dokunmadan devletin bekasını bir avuç sömürücü egemenin iktidarını koruması zaruretine vurgu yapıyor.

Serdar Turgut ve daha birçok sahibinin sesi burjuva yazar, çizer takımı bu konu üzerine itina ile kafa yoruyor. Vardıkları sonucun özeti ise yukarıdaki alıntılardır.

Olası toplumsal muhalefeti ya da siyasal boşlukları dolduracak bir sol ihtiyaçtır. Zira sistem dışına taşacak, kontrolden çıkacak bir toplumsal durumun tanımı ve bundan korkunun tezahürüdür. Daha açık ifadeyle, mevcut zeminde devrimci hareketin gelişmesi ve toplumun gerçek anlamda bir muhalefet yapma kaygısı

Halk Savaşı ve gerilla mücadelesini temel almaksızın yapılacak hazırlıklar, yürütülecek mücadeleler dönemsel taktik başarı ve kazançların ötesine geçmeyecektir.

esas telaşlarıdır. Ki bu konu, tartışıkları konu özgülünde **kodlanarak** sunulmaktadır.

Egemen sınıfların ihtiyacına yanıt olacak, sistemi belli yönleriyle yeniden konjoktüre ve AB'ye uygun olarak tahkim edecek bir reformist oluşum arayışı söz konusudur. Bu yönlü yoğun çabalar olduğu da görülmelidir. Ancak mevcut haliyle ve bu role soyunan kesimlerle toplumsal muhalefetin niteliğini en geri ve kontrol edilir noktaya taşıma kaygılarına karşı, komünistlerin Yeni Demokratik

Devrim perspektifiyle Halk Savaşı stratejisinde ve gerilla mücadelesinde ısrarlı olması gerekliliği daha beraklaşmaktadır. Mevcut gelişmelerde ortaya çıkacak boşluk ve olanaklar gerçek anlamda kitlelere yanıt olacak, onların kurtuluşunu sağlayacak olan silahlı mücadeledir. Ülkemiz topraklarının ekonomik-sosyal ve siyasal mayası bu mücadeleye yanıt verecek niteliktedir.

Temel stratejimizdeki sebat ve ısrar devrimci mücadelenin kat be kat daha hızlı gelişmesinin de koşullayıcısı

olacaktır. Aksi takdirde, Halk Savaşı ve gerilla mücadelesini temel almaksızın yapılacak hazırlıklar, yürütülecek mücadeleler dönemsel taktik başarı ve kazançların ötesine geçmeyecektir. Savaş olmaksızın yaratılacak kazanımlar stratejik hedefe varışta yolu kısaltan, hedefe varmayı hızlandıran, kuramsallaşık iktidar perspektifine sahip olmayı sağlayan durumu yaratmayacağına kuşku yoktur. Ülkemiz devrim tarihine kabaca bakıldığında dahi bu rahatlıkla görülecektir.

Köylülüğün geçirdiği değişimlere genel bir bakış

Bu coğrafyada köylülük hala ağırlığını korumakta ve genel nüfus içinde en yoksul kesimi oluşturmaktadır. Bu durum politikamızda ve pratik örgütlenmemizde yankısını bulmak zorundadır. Bunun pratik adımı köylülük içindeki çalışmalara önem vermek, köylülükteki gelişmeleri incelemekten geçmektedir.

Giriş:

Emperyalist kapitalizmin ihtiyaçlarına paralel tüm dünya ekonomileri önemli değişimler geçiriyor. Bu değişimin Türkiye ayağında sanayiden tarıma, inşaattan bankacılığa kadar, ekonominin her bir alanını kapsayan adımlar atıldı. Yarı-sömürge, yarı-feodal sosyo-ekonomik yapısı itibarıyla “tarım ülkesi” özelliğindeki Türkiye’de değişimin belirleyici çerçevesini doğal olarak ülkenin tarımsal yapısı oluşturuyor. Başka bir deyişle kırsal alanlar ve köylülük, ekonomik, siyasal ve sosyal boyutlarıyla tüm ülkeyi etkileyen bir değişimin, daha doğrusu saldırının konusu olmuş durumda. Son yıllarda köylülük ve tarıma dair artan ilgi ve araştırmaları buna bağlı düşünmek gerek. Fakat tek neden olarak değil, hükümet ve bakanların, büyük sanayi ve ticaret çevrelerinin, medya ve burjuva basının “yoğun” bir çabayla tarım ve köylülüğü tartışmalarına, her gün yeni “çözüm stratejileriyle” ortaya çıkmalarına **kuşkuyla** yaklaşmak işin doğası gereğidir. Tabi ki onların temel kaygılarını, en büyük sömürünün nasıl gerçekleştirileceği, gerçeklerin ne şekilde gizleneceği ve tarımsal üretimdeki yıkım nedeniyle tepkilerin, daha doğrusu sınıf mücadelesinin önüne nasıl geçileceği oluşturmaktadır. Bu konuda ülke egemen sınıflarının, onlara bağlı devlet kurumlarının ve medyanın önemli bir başarı ve yetkinliğe ulaştığını kabul etmek gerek. Geçmişte DİE’nin oynadığı rolü, bugün yeni şekliyle daha

hızlı ve yetkin bir biçimde sürdüren TÜİK’in yıllık, aylık hatta bazen haftalık açıklamaları yaşamın “doğal” bir parçası haline getirilmiş durumda. TÜİK’in bir istatistik kurumu olmanın ötesinde, devlet ve hükümetin yönlendirilmesinde artık bir think-tank/düşünce kuruluşu gibi işlev gördüğünü söylemek pek de abartı olmayacaktır. Bir farkla ki TÜİK’in “resmi rakamları” yorum yapmıyor, fakat istediği yönde yorum yapılabiliyor. Bu sayededir ki halk yoksullukla boğuşurken “ekonomiler büyüyor”, yedek işçi ordusu sokakları doldururken “işsizlik azalıyor”, insanlar hastane, banka kapılarında ölürken “sosyal refah artıyor”... Kuşkusuz bu alandaki çarpıtmaların en önemlilerinden biri de tarım ve köylülük üzerinde gerçekleştiriliyor. “Ulusalıcı”, akademik çevrelerden anti-MLM, reformist çevrelere dek tarım ve köylü sorununa bakıştaki bulanıklıkları düşündüğümüzde, yapılan çarpıtmaların hiç de yabana atılmayacak yanlış yaklaşımları doğurduğunu görebiliriz. Köylülükte yaşanan değişimi, burjuva demokratik devrimiyle ilişkilendirmeleri, kapitalizmin gelişimine bağlayanları veya bir şekilde buna ilerici misyonlar biçmeleri duymak şaşırtıcı olmamalı. Bu noktada bilimsel temellere dayanmayan, burjuva ideolojisiyle malul yaklaşımlar bir yanda dururken biz MLM’lerin soruna yaklaşımları daha da önem kazanmış durumdadır. Son yıllarda ülke tarımında gerçekleştirilen yeniden yapılandırmanın,

bugün temelleri atılan ve ileride daha ağır sonuçlar doğuracak adımlara bakarak, karşı karşıya olduğumuz sorunun çapını da anlayabiliriz. Bu anlamda hükümet yetkililerinin tarımsal nüfusun yüzde 10’a düşürüleceği söylemlerini ciddiye almak gerekiyor. Geleceğin sınıf mücadelesine şekli verecek temel önemde gelişmeler yaşanırken bunlara hazırlıklı olabilmek, en başta sorunu doğru kavramayı gerektiriyor. Bunun önemli bir ayağını da somut araştırma ve incelemeler oluşturuyor. Türkiye’de köylülüğün geçirdiği değişimlere ve bunların olası anlamlarına girmeden önce teorik-siyasal planda kafa karışıklıklarına karşı bazı temel gerçeklere konumuz dâhilinde yer verelim.

Emperyalizm ve köylü sorunu

Bilindiği gibi “küreselleşme” söylemleri ile birlikte ortaya çok çeşitli teoriler atıldı. Bunlar her geçen gün yeni yüzlerle karşımıza çıkmaya devam ediyor. Devrimlere ve sosyalizme inançsızlığın geliştirildiğine, buna paralel temelde bir dizi MLM doğru hakkında kuşku yaratıldığına tanık oluyoruz. Mali sermayenin uç boyuttaki büyümesi ve üretim teknolojilerindeki gelişime koşut olarak “birileri” tarafından ultra-emperyalist teoriler tarihin çöplüğünden tekrar piyasaya çıkarıldı. “Küreselleşme” ideolojisiyle, tüm dünya ekonomilerinin birleştiği, ulusal sınırların anlamsızlaştığı iddia edildi. Yine bilgi ve enformasyon alanındaki

gelişmelere atfla dünyanın küresel bir köy haline geldiği, her türlü bilgi ve hizmetin insanların ayağına kadar ulaştığı propagandada edildi. Sonuçta ise, emperyalist küreselleşmenin –tüm zararlarına karşın- ilerici, kaçınılmaz ve ayak uydurulması gereken bir olgu olduğu ortaya atıldı. Bu post-modern ideolojik saldırıların tek tek her alanda yansımalarını görmek mümkündür. **Bunların başında da işçi sınıfına ve onun tarihsel rolüne dair saldırılar geliyordu.** Teknolojideki gelişime paralel üretim yeniden örgütlenirken, artık işçi sınıfının gereksizleştiği, üretimin esas unsuru olmaktan çıktığı iddia edildi. Devamında, işçi sınıfının devrimin öznesi olamayacağı, işçi sınıfına dayalı ideolojilerin ve bu doğrultuda devrimlerin imkansızlaştığı geliyordu. Hizmet sektöründeki büyüme ve tüm dünyada ücretli işlerin artışı artık farklı bir kategoriye yerleştiriliyor ve proletaryanın sınıf savaşımını köreltilmek isteniyordu.

Proletaryanın devrim ve sosyalizm yürüyüşünde, dünya çapında temel müttefiki niteliğindeki köylülük de artık artan bir hızla bir ideolojik propagandaların hedefi haline geliyordu. Dünyadaki tarımsal üretim yoğun bir biçimde emperyalist tekellerin elinde toplanırken milyarlarca köylü nüfus üretimsizlik, göç ve açlıkla yüz yüze bırakılıyor. Kırsal alanlardaki bu yıkım bir yandan egemenlerin “sosyal yardım ve uyum projelerinin” ilgi odağı olurken diğer yandan yaşanan gelişmelerin kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla “yeni koşullara” göre

üretimin düzenlenmesi gerektiği belirtiliyor. Diğer bir deyişle de emperyalist sömürüye gönüllü olarak ayak uydurulması gerektiği propaganda ediliyor. Bu propagandanın diğer bir ayağında var olan tarımsal üretimin verimsiz, kalitesiz ve ekonomik getiriden yoksun olduğu söylemleri oluşturuyor. Bu söylemlerin, onlarca ülkenin sanayi, hizmet, ticaret ve hammadde üretiminde temel kuruluşları ve büyük fabrikaları emperyalistlere peşkeş çekilirken ortaya sürülenlerden bir farkı bulunmuyor. Aynı iddiaların bu sefer **tarımsal üretim** alanındaki yansımalarıyla karşı karşıyayız.

Köylülükte yaşanan yıkımı gelişim, modernleşme veya sanayileşme olarak gösteren, “çözüm reçeteleri” ortaya atarak sonuçta yine emperyalizmi kutsayan teoriler bu yansımaların bir başka alanını oluşturuyor. Bu noktada Samir Amin’e kulak vermek, bazı gerçekleri aydınlatmak açısından yararlı olacaktır: “... Elli yıllık bir dönemde, az

çok rekabetçi hiçbir sanayileşme, dünyanın dörtte üçü sürekli olarak yıllık ortalama % 7 büyüme dahi, bu işsizler rezervinin üçte birine bile iş sahası yaratamaz. Bu da demektir ki **kapitalizm doğası gereği köylü sorununu çözemez.** O zaman geriye bir tek perspektif kalıyor: gecekondulaşmış bir gezegen ve yolun sonunda beş milyar ‘insan fazlası’ daha...” Demek ki gerçeğin bir yanı köylülerin felaket boyutunda bir yıkımla karşı karşıya olmalarıyla diğer yanı emperyalist talanın yol açtığı göç de dâhil köylü sorununu daha da katmerlendirdiğidir. Bu aynı zamanda geniş köylü kitlelerinin **devrim mücadelesinin daha ileri bir müttefiki** haline gelmeleri demektir. Sanayileşme, modernleşme vb. safsatalarının emperyalizmin özünü gizlemekten başka bir işlevi olmadığı açıktır. Bunu anlamak için dünyada hala 1,3 milyar köylünün sadece eliyle, yüz milyonlarcasının ise hayvan gücüne dayalı olarak tarımsal üretimde bulunduğunu bilmek ye-

terlidir. Emperyalizmin, milyarlarca köylü nüfusun üretim biçimlerini modernleştirme derdi olmadığı gibi, tarımsal üretimdeki her modern tekniğin tarımsal nüfusu boşa çıkararak bir özelliği olduğu açıktır. Dolayısıyla soyut iktisat teorisi bakımından çözüm, bu “fazla” nüfusun sanayi ve diğer sektörlerde istihdamını zorunlu kılıyor. Oysa emperyalist kapitalizm zaten bu alanlardaki üretim krizlerinin sonucu olarak dünya tarımsal üretimine bu derece el atmıştı. Öyleyse Samir Amin’in de belirttiği gibi kapitalizm-emperyalizm köylü sorununu çözemeyecektir. O ancak çelişkileri keskinleştirerek devrim mücadelesini güçlendirecek, kendi sonunu hazırlayacaktır-hazırlıyor.

MLM'lere düşen görev

MLM'ler yaşanan tüm değişimleri somutluğu inceleyerek tespit eder ve öngörülerde bulunurlar. Bu anlamda, köylülükte yaşanan değişimlerin çapı bize araştırma ve inceleme görevleri yükliyor. Demokratik Halk Devrimi mücadelemizin temel gücü köylülüğe dair bunca yazılıyor, değerlendirmeler yapılıyor, analiz etmemek doğru politik tutumu oluşturamamakla da eşdeğerdir. Yedinci'nin ve daha sonra Sekizinci'nin bu konudaki yaklaşımı açıktır. Yetersizliklerimizi, “gerçeğe hükmedemeyen bilinçsizliğimizde” aramalı, gelişimin ancak Marksizm-Leninizm-Maoizm'in yaşayan ruhunu, somut şartların somut tahlilini hayata uygulamamızla olanaklı olacağı-

nı bilmeliyiz.

Şu an irdelemeye çalışacağımız sorunun, köylülüğün ortadan kalkması, köylülükteki farklılaşmanın tamamlanması ya da yarı-feodalizmin tasfiyesi olmadığı açıktır. Fakat nasıl olursa olsun sorunun somut ve tarihsel süreci içerisinde incelenmesi gerektiği bellidir. Bu bir kez yapıp bırakılan bir şey değil, sosyo-ekonomik yapıdaki her türden değişime paralel, doğru politikalar belirlenebilmesinin temel bir koşulu olarak da gerçekleştirilmesi gereken bir görevdir. Lenin'den bir alıntıyla devam edecek olursak; “... Bilimsel araştırmacının görevi, eğer kendini, yıkıma düşen küçük köylülerin durumunu burjuvazinin çıkarına bilinçli ya da bilinçsiz suçlu yapmak istemiyorsa, her şeyden önce ve esas olarak yoksullaşmanın –hiç de basit ve tekdüze olmayan- özelliklerinin tam bir belirlenmesi; sonra da bu özelliklerin kaydedilmesi, izlenmesi, bunların yaygınlaşmasının mümkün olduğunca güvenlik hesaplanması ve zaman sürecinde değişimin incelenmesidir. Konunun bu çok önemli yanına zamanımız iktisatçıları ve istatistikçileri son derece az ilgi göstermektedirler...” İktisatçı ve istatistikçilerin aynı yetersiz ilgiyi bugün de gösterdikleri bir gerçek. Bu onların “mesleki” işlevlerinden de bağımsız değildir. Fakat MLM'lerin tavrının böyle olmayacağı, soruna sınıf mücadelesi perspektifinden bakılmasının temel önemde olduğu açıktır. Bu amaçla bugünü anlamak için, tarihsel süreci içinde tartışarak,

özellikle de yakın geçmişe bakarak köylülükteki değişimi incelemeye çalışalım.

Tarihsel sürecin ana başlıkları

Türkiye’de köylülüğü inceleyenler, Osmanlı’dan devralınan feodal üretim yapısı ve eşitsiz toprak dağılımı başa konulmalıdır. Çünkü bugüne dek ülkemizde, ne gerçek anlamda bir toprak reformu ne de köklü bir dönüşüm veya devrim yaşanmıştır. Bu da geçirdiği süreç içerisinde Türkiye kırsalında yarı-feodal ilişkilerin oluşmasından ve bugün hala hâkim biçim olmasından öteye sonuç doğurmamıştır. 1912-13 yıllarında yapılan ve 1 milyon aileyi kapsayan tarım sayımına baktığımızda; bu ailelerin yüzde 5’inin toprakların yüzde 65’ini, yüzde 87’sinin ise toprakların yüzde 35’ini kontrol ettiğini görürüz. Bu, bugün dahi dünyanın en eşitsiz toprak dağılımına sahip ülkelerden biri olan Türkiye’nin kırsal yapısının tarihsel temellerini anlamak açısından önemlidir. Bu kapsamda, 1927 yılında ise köylü nüfusun yüzde 22’sinin iş hayvanı olmadığı, aile başına bir karasabanın bile düşmediğini belirtelim.

1930’larla başlayan süreçte, TC’nin emperyalistlerle işbirliği halinde ekonomik gelişmeye ve devletin temel dayanaklarını oluşturmaya yöneldiğini görürüz. Bu süreçte emperyalistler I. Emperyalist Paylaşım Savaşı’nın yarattığı tahribatla meşguldürler. 1933 dünya ekonomik buhranı da emperyalizmin birçok yarı-sömürgeye görece zayıf

PARTİZAN 63

müdahalesinin koşullarını oluşturur. Bu dönemde TC'nin emperyalistlerden bağımsız olmasa da ülkenin verili sosyo-ekonomik yapısına uygun olarak tarımsal alanda üretimi artıracak belli girişimlere yöneldiğini söylemek mümkündür. Göstermelik tarım reformu girişimleri, toprak ağalarının etkinliğiyle hemen hiçbir olumlu sonuç doğurmasa da devletin tarımsal üretimde üstlendiği rol artmıştı. 1935 yılında **Tarım Kredi ve Satış Ko-**

operatifleri, 1937 yılında **Zirai Kombinaları**, 1938 yılında ise **Devlet Ziraat İşletmesi** kurulmuştu. Ağırlıklı olarak toprak ağalarının ve zengin köylülüğün palazlanmasına hizmet etse de bu kurumsal adımlarla tarımsal üretimde **nispi artışlar** gerçekleşiyordu. 1940'larda kurulan **Köy Enstitüleri**yle de ihtiyaç duyulan üretime paralel kırsal yapıda kimi eğitsel ve teknik adımlara yönelinmişti. Tüm bu girişimler ülkenin ekonomik yeterliliği için zorunluluk taşıırken, hiçbir şekilde emperyalizmin yarı-sömürgelere, özelde de Türkiye'ye yakla-

şımıyla tezatlık içermiyordu. Çünkü biliyoruz ki emperyalizm her zaman için kendi çıkarlarına uygun olarak, sömürü ağının somut temellerini yaratabilmek amacıyla yarı-sömürgelerde belli bir ekonomik gelişmeye izin verebilmektedir. Bu anlamıyla TC'nin 1950'lere kadar olan sürecini emperyalizmden bağımsız, ulusalcı ve halka dönük gelişmeler olarak sanan görüşlerle araya net bir çizgi çekilmelidir. Bu sorun Kemalist iktidar ve ku-

rulan devletin karakteriyle de doğrudan bağıntılıdır. Dolayısıyla MLM bilimi ışığında ideolojik bir tavır gerekli kılmaktadır.

1950'li yıllara gelindiğinde II. Emperyalist Paylaşım Savaşı sonrası koşullar, sürece damgasını vuruyordu. Başlayan dönemde yarı-sömürgelerde, o ülkelerin temel koşullarına uygun olarak ithal ikameci politikalar hayata geçiriliyordu. Emperyalist merkezlerde baş gösteren kıtlıkla paralel olarak Türkiye'ye ve daha birçok yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeye tarıma dayalı gelişme ("Yeşil Devrimler") po-

litikası belirlenmişti. Emperyalist ülkeler ağırlıklı olarak daha kârlı alanlara (sanayi vb.) yönelirken Türkiye gibi ülkeler tarımsal üretim ve emperyalistlerin pazarı olmakla sınırlı kalıyorlardı. Bu politikalar temelinde Türkiye'ye biçilen rol ise **Ortadoğu'nun tahıl ambarı** olmağı. "Marshall Planı" çerçevesinde Amerika'dan sağlanan "yardımlar" ve özellikle getirilen 40.000 traktörle tarımda önemli bir mekanizasyon ve üretim artışı sağlanmıştı. Belirlenen rol, devletin tarımsal üretimde daha güçlü ve aktif yer almasını, köylülere de kısmi de olsa destek sağlanmasını gerekli kılıyordu. Bu amaçla makineleşmeye paralel meralar tarıma açılıyor, tohumluk, ilaç, sulama projeleri ve yeni kurulan KİT'lerle üretimin altyapısı geliştiriliyordu. Aynı zamanda tarımsal üretim daha da ticarileştiriliyor ve emperyalist merkezlerin ihtiyaçlarını karşılar pozisyona getiriliyordu. Belirlenen kapsamda kırsal alanlar dönüşüme uğrattılırken makineleşmenin de etkisiyle 60'lı yıllardan itibaren kırdan kente göç başlıyordu.

1970'li yıllar Türkiye tarihinde daha yoğun makineleşme ve kimyasal girdi artışlarına paralel üretimde ve kâr oranlarında artış da getiriyordu. Bu sayede, teorik olarak ülke ekonomisi gelişirken artan GSMH'de tarımın payı azalması gerekirken, tarımın GSMH'ye katkısı hala yüzde 40'lar düzeyinde bulunuyordu. Tabi ki bu durumun diğer tamamlayıcı sanayi üretiminde ciddi bir gelişmenin olmayışydı. Ağırlık tarımsal üretimdeydi.

Tarımsal üretimdeki tüm bu gelişmelerin kırsal yapıda ve üretim biçimlerinde köklü bir değişiklik yaratması yine söz konusu değildi. Ancak emperyalist sermayeye eklemeli olduğu biçimiyle çeşitli değişimler de yaşıyordu. Daha sonraki yıllara daha da damgasını vuracak olan kırdan kente göç bu sürecin öne çıkan unsuruydu. Bu noktada, emperyalizmin şekillendiriciliğinde gerçekleşen değişimleri kırsal alanlarda kapitalist üretim biçiminin hâkimiyeti olarak sunan görüşlerle araya temel önemde ikinci bir çizgi çekmek gerekiyor. Bu süreçle bağlantılı olarak kırsal dönüşüm tartışmalarına tekrar yer vereceğimiz için şimdilik bu noktayı belirterek geçiyoruz.

70'li yıllarda tarımsal üretimde sağlanan ilerleme 1980'lere kadar varlığını koruyabilmiş ve ülkenin verili küçük üretim yapısında önemli değişiklikler yaşanmamıştı. Emperyalizm, Türkiye'nin küçük üretime dayalı kırsal yapısına uyumlu olarak, ağırlıklı devlet kurumları üzerinden üretim artışlarını ve tarımda kısmi bir gelişmeyi sağlamıştı. Ancak 70'li yıllarda petrol kriziyle paralel dünya ekonomisinde yaşanan tıkanma yarı-sömürge, yarı-feodal ülkeleri de derinden sarsacak bir durgunluğun ve gelecekteki yıkımın temellerini oluşturuyordu. İthal ikameci/Keynesyen politikalar son buluyor ve artık neo-liberal politikalar hayata geçiriliyordu. Türkiye'de 24 Ocak 80 kararlarıyla neo-liberal politikalara uyumlu bir sürece geçiliyordu.

'80, 24 Ocak kararlarıyla gelişen süreç, tarımın gerilediği, iç ticarete tarımın zararına gelişmelerin yaşandığı bir gidişatı başlatmıştı. Tarım alanında yapılan özelleştirmeler, tarımsal desteklerin kapsamının daraltılması, tarımsal kurum ve kuruluşların adım adım işlevsizleştirilmesi vb. ile Türkiye kırsalında yoksullaşma ve çözülme büyük bir hız kazanmıştı. Kısacası süreç, her açıdan tarımsal üretimi ve dolayısıyla köylülüğü geriletirdi. 1960'larda hala yüzde 40'lar düzeyinde olan tarımın GSMH'ye oranı, 1980 yılında yüzde 25'e, ilerleyen yıllarda ise çok daha gerilere düşecekti. 80'li yıllar göçün en yoğun yaşandığı yıllar olarak kırsal nüfusun şehir nüfusu karşısında hızlı bir gerileişine tanık olacaktı.

Bugün ülkemiz köylülüğünün geldiği nokta bakımından '80, 24 Ocak kararlarının önemi biliniyordu. Üretim krizinin ve kâr oranlarındaki düşüşün sonucu olarak emperyalizm, dünya tarımsal üretimini de tamamıyla kendi sömürü ağına katmak zorunda kalmış ve bu doğrultuda tarıma dayalı birçok yarı-sömürge, yarı-feodal ülkenin ekonomik çöküşünü de başlatmıştı. Artık bu ülkeler sadece emperyalistlerin izin verdiği dar bir çerçevede üretimde bulunacak, esasta ise üretimlerini kısırarak - zamanla yok ederek- emperyalizmin tarımsal ürünlerinin daha yoğun pazarı haline geleceklerdi.

80'lerle başlayan sürecin köylülükte yarattığı değişimlere biraz daha ayrıntılı olarak eğile-

ceğiz. Fakat önce, 1950'lerle adımları atılan ve ithal ikameci politikalar çerçevesinde 70'lerle birlikte daha da ilerleyen kırsal alanlardaki dönüşüme dair kimi tartışmalara girmek istiyoruz.

Kırsal dönüşümün niteliği

Açıktır ki kırsal dönüşüm tartışmalarının hız kazandığı 70'li yıllarda ne sanayi alanında ne de tarımsal alanda emperyalizmden bağımsız ve ciddi önemde bir gelişme söz konusu değildi. 80'lerle birlikte çok daha yoğun bir biçimde gerçekleşen kırdan kente göçün, kapitalizmin klasik gelişiminde olduğu gibi, sanayi üretiminin toplandığı mekan olarak şehrin, kır nüfusunun soğurması şeklinde olmadığı bilinen bir gerçek. Yaşanan göçler, tamamıyla emperyalizmin belirlediği üretim koşulları sonucu, artık kırsal alanda tutunamayan yoksul kitlelerin zorunlu bir yer değiştirmesinden başka bir şey değildi. Bu gerçek ilerleyen yıllarda çok daha belirgin olarak kendini gösterecekti.

Burada açıklığa kavuşturulması gereken bir konu, emperyalizmin kendi ekonomik hegemonyasını sağlarken hiç de tek biçim ve yöntemle hareket etmediğidir. Emperyalizm, sonuçta kendi sermaye birikimine hizmet edecek şekilde feodal ya da kapitalizm öncesi üretim ilişkilerini çok çeşitli biçimlerde kendisine eklemleyebilir. Coğrafi ve yerel koşullara, girilen tarımın tipine, devletin yapısına göre bu ilişki biçimleri birçok özgünlük taşıyabilir. Bu anlamda geçmişten

bugüne Türkiye kırsalında hâkim küçük çaplı üretimin korunabilmesinde asıl nedeni, emperyalizme yarı-sömürgelikle oluşan yarı-feodal yapıda; emperyalizmin Türkiye coğrafyasıyla kurduğu ilişki biçiminde aramak gerekir. Örneğin Latin Amerika ve Afrika’da sömürgelik sürecinden başlayan ve daha sonra biçim değiştirerek devam eden **büyük plantasyon tipi sömürü biçimleri** ülkemizde görülmez. Bunun nedeni tamamıyla o coğrafyaların kapitalizm öncesi üretim ilişkilerinin özgünlükleri ve emperyalist müdahalelerin tarihsel koşullarıyla ilgilidir.

Türkiye’nin “yeşil devrimlerin” öngörüldüğü ülkelerden biri olması yanında, SSCB’ye karşı “yeşil kuşak” stratejisinin de önemli bir parçası olması, emperyalizmin Türkiye’yle kurduğu ilişkileri ve görece korunan yapısını anlamak açısından önemlidir. Ters bir durumda tümüyle yıkıma sürüklenecek kırsal yapının egemenler cephesinde hiçbir alternatifi yoktur. Bu, çok yoğun bir göç, on milyonların açlık ve sefaleti demektir. Başka bir deyişle de “istikrarsız” bir yapı, zayıf bir iktidar ve devrim mücadeleleri için muazzam koşullar demektir. Doğal olarak bu, emperyalistlerin ve onların yerli uşaklarının ekonomik-siyasi çıkarlarıyla ters bir durumdur. Bu nedenle siyasi baskıyla (devlet) eski üretim ilişkileri korunurken ve yine **siyasi baskıyla** emperyalizme bağımlı bir ekonomik yapı kurulur ve geliştirilir.

Ülkemizde var olan kırsal

yapıyı, küçük üretimin değişime ayak direyen ve her seferinde kendini yeniden var eden karakteriyle ya da Asya Tipi Üretim Tarzı ile açıklayan görüşler vardır. Küçük üretimin bahsedilen karakteri temel olmak üzere, köylülerin kendiliğinden geliştirdiği beka stratejileri, ekonomik direnme yöntemleri de bu paralelde ifade edilebilmektedir. Küçük üretimin belirtilen karakteri ve ülkemiz köylülüğünün yaşadığı yoksullaşma karşısında ortaya koyduğu toplumsal davranışlar reddedilemeyecek gerçekler olarak görülebilir. Fakat bunu, tartıştığımız süreç içerisinde Türkiye’deki kırsal yapıyı şekillendiren asıl etken olarak görmek, emperyalizmin karakterini anlamamak, emperyalizmden bağımsız, ona rağmen bir gerçeklik ortaya koymaktır. Tabi ki bu doğru olmayacaktır. Bu hataya düşülmesinin önemli bir nedeni, emperyalist müdahalenin tek biçimli, değişmez bir şekilde olacağını düşünülmesi olabilir. Oysa ülkelerin genel ekonomik-siyasi koşulları bir temel oluştururken, bu temeli tümüyle yadsımadan onu şekillendiren emperyalizmin müdahalesidir.

“... Uluslararası sermaye tarıma üretici sermaye, finans sermayesi, ticari sermaye biçiminde kimi hallerde doğrudan doğruya kimi hallerde yerel devlet mekanizmalarını kullanarak ya kırsal kalkınma projeleri olarak, ya köylüye üretici kredisi olarak, ya ihracatçı olarak, ya girdi üreticisi ve dağıtıcısı olarak, ya üretimi doğrudan veya dolaylı olarak örgütleyen bir unsur olarak girmiş-

tir...” **Zülküf Aydın**’ın açıkladığı bu çeşitlilik, tarihsel ve yerel koşullara göre emperyalizmin müdahalelerinin aldığı biçimleri anlamak açısından önemlidir. Sermayenin yoğunlaşmasının aynı zamanda çeşitlilik gerektirdiğini biliyoruz. Bu anlamda itihale ikameci süreçte ülkemiz köylülüğünün, emperyalizm karşısında mülksüzleşme yaşamadan temelde ihracat ürünleri üreticileri haline getirildiğini söylemek mümkün.

Marks, daha klasik kapitalizm koşullarında başlangıç halindeki kapitalizmin, karşısında bulunduğu toprak mülkiyeti biçiminin ona uymadığını, kapitalizmin önce tarımı sermayeye bağlı kılarak kendisi için gerekli olan biçimi yarattığını belirtmişti. Marks’ın deyimiyle –başlangıç halindeki kapitalizm “Böylece –hukuki biçimleri ne kadar farklı olursa olsun- feodal toprak mülkiyetini, klan mülkiyetini, Mark komünlerindeki küçük köylü mülkiyetini, bu üretim biçiminin gereklerini karşılayan iktisadi biçimlere...” dönüştürmüştü. Bu böyleyken, bugünün emperyalizm koşullarında kapitalist sermayenin yarı-sömürgelerdeki ekonomik egemenliğinin çok daha dolaylı ve çeşitli biçimleri içereceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Marks’tan yaklaşık yüzyıl sonra, Komünist Enternasyonal Programı’nın aktaracağımız belirlemesi de sorunun anlaşılması açısından yararlı olacaktır: “... Toprak tekelinin ve mutlak rantın varlığı nedeniyle zorunlu olarak genel gelişme temposunun gerisinde kalan ta-

rımda, yoğunlaşma ve merkezileşme yasası, sırf köylülüğün ayrışmasında ve geniş köylü tabakalarının proleterleşmesinde değil, **her şeyden önce** küçük köylü ekonomilerinin açık ve gizli biçimlerde büyük sermayenin egemenliği altına sokulmasında da ifadesin buldu; küçük işletme ancak son derece büyük bir emek harcayarak ve sistematik olarak normal altında tüketimde bulunmak pahasına bağımsızlık görüntüsünü koruyabildi.” Bu belirtilenler ışığında, ülkemizdeki küçük üretimin “bağımsızlık görüntüsünü” –her ne kadar bugün o da kayboluyorsa da– ancak sermayeye tabi oluşundaki farklılıklara bağlamak yerinde olacaktır. Bu, küçük üreticilerin kendilerini koruma yöntemlerini yadsımadığı gibi, onun asıl itici gücüdür de.

Son 25 yılın bazı yansımaları

24 Ocak 80 kararlarıyla köylülükte yaşanan değişim, tarımsal alanda yaşanan yeniden yapılandırma süreci ve T. Kürdistanı’ndaki savaşın yıkıcı etkileriyle son 20-25 yılda görülmedik bir hız ve yaygınlık kazanmıştı. Tarımsal üretimde yaşanan gerilemenin bu sürecin esas unsuru olduğu ve T. Kürdistanı’nda süren savaşla da iç içe geçerek daha yoğun etkiler yarattığı açıktır.

1980 yılında yüzde 25 olan tarımın GSYİH’deki payı, 2000 yılına gelindiğinde yüzde

13.1’e, 2005’te ise yüzde 11.5’e doğru hızlı bir gerileme yaşamıştı. “2000 yılında tarımın istihdamdaki payı % 36 iken, 2005 yılında bu oran % 29.5’e gerilemiştir.”

“2005 yılında mutlak yoksulluk oranı kentlerde % 2.8, kırsal alanda % 9.3 olmuştur.

Bölgeler itibarıyla durum çok daha ağırdır. Karadeniz Bölgesinde yaşayan insanlarımızın % 8.1’i, T. Kürdistanı’nda yaşayan insanlarımızın ise % 17.5’i mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürme mücadelesi vermektedirler. Göreli yoksulluk oranı ise kentlerde % 21.8, kırsal alanda % 33’e çıkmıştır.” (Tarım ve Mühendislik, Sayı: 78, 79. Sayfa: 11)

Tarımda çalışan sayısı 1980’de 9.5 milyon iken 2000 yılında bu rakam 8.5 milyona, 2006 yılında ise 6.8 milyona düşmüştür.

1970’te nüfusun yüzde

71.3’ü köylerde, yüzde 28.7’si kentlerde yaşarken, gerçekleşen göçlerle 1980’de kent nüfusu yüzde 35.9’a, 90’da yüzde 51.3’e ve 2004’e gelindiğinde yüzde 60.3’e çıkmıştı. Bugün kırsal nüfus daha da gerileyerek yüzde 35 seviyelerine düşmüş durumda. Sadece 2004-2005 döneminde yalnızca 1 yılda yaklaşık 1.3 milyon kişinin kırsal alanlardan kopması yaşanmıştır.

Bu durumun oluşmasında tarımın geniş köylü kitleleri için artık gelir getirici bir niteliğinin kalmaması belirleyicidir. Kırsal alanlarda, kendi öz tüketimine dönük üretim yapan yoksul köylüler başta olmak üzere, ürettiklerini pazara sunan küçük, orta ve büyük işletmeler artan bir hızla gelir kaybına uğramışlardır. “Hedeflenen” enflasyon oranının yüzde 8 olduğu dönemde, 2004-2005 sürecinde tarımsal girdilerde (tohum, gübre, tarım ilacı, mazot) ortalama yüzde 16 oranında fiyat artışları yaşanırken, tarımsal ürün fiyatları (yaş meyve-sebzede yüzde 46, hububat ürünlerinde yüzde 13, yağlı tohumlarda yüzde 12 olmak üzere) ortalama yüzde 25 düzeyinde gerilemişti. İç ticaret oranlarında tarımın her geçen gün gerilemesi de yoksulluğu ve göçü tetikleyen önemli bir etken olmuştu.

90’lı yıllarda tarımsal alana baktığımızda, daha önceki dönemden başlatılan tarımsal KİT’lerin özelleştirilmelerinin

gerçekleştirildiğini görürüz. Yine 1990-94 yıllarındaki işçi mücadelelerinin etkisiyle “emeğin” bölüşüm ilişkilerindeki payı göreceli olarak artarken köylülüğün payı azalmıştı. Emperyalizmin kontrolünde sermaye hareketlerinin Türkiye gibi birçok ülkede büyük yapısal krizlere yol açması 90’lı yılların bir başka belirleyeni olmuştu. Bu anlamda 94 krizi Türkiye ekonomisinin ve bunun içinde en çok da tarım sektörünün büyük kayıplar yaşadığı dönemler olmuştur. Devlet harcamalarını azaltma politikası doğrultusunda 1994 krizi sonrası desteklenen tarımsal ürün sayısı 26’dan 9’a (hububat ürünleri, şeker pancarı, haşhaş ve tütün) düşürülmüştü. Daha sonra DTÖ kapsamında imzalanan **Tarım Anlaşması** ve AB ile imzalanan **96 Gümrük Birliği Anlaşması**, ülke tarımını emperyalizmin çok yönlü ve daha yoğun düzenleyiciliğine teslim etmenin büyük adımları oluyordu. DTÖ ve AB (Ortak Tarım Projesi) başta olmak üzere IMF, DB ile gerçekleştirilen anlaşmalar, ülke tarımının dış belirleyenlerini her geçen gün daha etkin konuma getiriyordu.

‘98 krizinin daha önceki krizlere benzer özellikleriyle köylülüğün daha da yoksullaşmasına yol açtığı biliniyor. ‘97 yılı, tarımdaki yeniden yapılandırmanın önemli bir dönüm noktası olarak, ‘80’lerden itibaren temelleri atılan bu adımların sonuçlarına ulaşıldığı **başlangıç noktası** oluyordu.

Tarımsal KİT’lerin özelleştirilmesi ve emperyalist devletlerin isteklerine uygun olarak destekleme kapsamında değişikliğe gidilmesi ve genel anlamda tarımsal desteklerin dibe çekilmesi tarımda yeniden yapılandırma sürecinin öne çıkan başlıklarıydı. Bu anlamda aşağıda tarımsal destek ve sübvansiyonlara dair yer verdiğimiz iki tablo tarımdaki yıkımın ve yeni

Tarımsal girdi sübvansiyonlarının GSYİH’ye oranı (%)	
1987	5.0
1991	2.9
1995	1.6
1996	3.5
1987	3.3
1998	2.7
1999	1.6
2000	1.0
2001	0.8
2002	0.2

şekillendirilen biçimlerin anlaşılması açısından faydalıdır:

Kırsal yapının genel görünümü

2007 yılına ait verilere göre Türkiye’nin kırsal alanları içinde; 22.65’i belde, 36.527 köy ve 42.098 köy altı yerleşme (köy bağılı) olmak üzere 80.890 kırsal yerleşmede yaklaşık 23.8 milyon kişi yaşamaktadır. Yine 2001 DİE verilerine göre, tüm köyler ve nüfusu 25 binden az olan il ve ilçe merkezlerinde toplam 6.2 milyon hane bulunuyor. Bu hanelerin ise 4.1 milyonu tarımsal faaliyette bulunuyor. Yani Türkiye kırsalındaki hane halkının yaklaşık yüzde 70’i tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlamaktadır. Nüfusu 2000’in altındaki yerleşim yerlerinde tarımsal işletmeler dışındaki işletmelerin yarısından çoğunun bakkal ve kahvehanelerden oluşması, aslında tarım dışı gözüken ekonomik faaliyetlerin de görüldüğünden daha önemsiz bir durumda olduğunu ortaya koyuyor. Kırsal alanlarda ta-

1999-2002 (milyon dolar)		
Destek kalemleri	1999	2002
Kredi desteği	956	0
Gübre desteği	183	0
KİT’lere ayrılan bütçe	261	138
KİT açıklarını karşılama	2213	355
Pamuk ve yağlı tohumlar primleri	205	58
TSKB’ye destek	450	0
DGD ödemeleri	0	628
Toplam	4268	1179
Kaynak: OECD, Economic Surveys: Turkey, Ekim 2002 Tablo 36		

Tablo 2: Türkiye’de Tarımsal İşletme-mülkiyet ilişkileri
A: İşletme sayısı, B: Arazi (dekar)

İşletme büyüklükleri (da)		Türkiye, 1991		Türkiye, 2003	
		Sayısal	%	Sayısal	%
Tüm işletmeler	A	3.966.822	100	3.021.190	100
	B	234.510.993	100	184.329.487	100
Yoksul köylüler 50’den az	A	2.659.738	67	1.958.266	65
	B	51.889.612	22	39.331.133	21
Küçük köylüler 50-99	A	713.149	18	559.999	19
	B	46.750.693	20	38.123.216	21
Orta köylüler 500-499	A	557.097	14	481.018	16
	B	95.704.005	40	85.957.939	47

rım dışı ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı olarak yine tarımsal üretime dayalı ekonomiler olduğu düşünülürse, ülke kırsal yapısında tarımın tüm üretim ve ekonomiyi belirlediği daha iyi anlaşılır. Tarımsal üretimin ve ona dayalı ekonomilerin bu derece yer kapladığı bir yapının geri bir sosyo-ekonomik yapıya tekabül ettiği açıktır.

Tarım ve Mühendislik dergisinden aktaracağımız aşağıdaki tablo da Türkiye’deki kırsal yapının niteliğini anlamak açısından faydalı olacaktır.

Kaynak: www.die.gov.tr verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Sadece toprak mülkiyetine dayalı bir değerlendirmenin yeterli olmayacağı açıktır. Fakat toprak mülkiyetinin diğer ilişkileri de belirleyen bir temel oluştur-

masından hareketle ortaya çıkan tablonun genel görünümü yansıttığını söyleyebiliriz. Diğer yandan DİE verilerinin ne kadar güvenilir olabileceği de akılda tutulmalıdır. Bu anlamda özellikle, 10 yıllık dönemde tarım işletmeleri sayısındaki yaklaşık 400 bin azalmanın soru işaretleri doğurduğu bilinmelidir.

Türkiye’deki ortalama tarımsal işletme büyüklüğünün 60 dekar (dönüm) olması, Türkiye kırsalına damgasını vuran biçimin küçük çaplı üretim olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tabloda da yansıdığı gibi, 10 hektardan az toprağa sahip yoksul ve küçük köylülere ait işletme sayısı, ülkedeki toplam işletme sayısının yüzde 85’i ve bunların sahip olduğu arazi, toplam arazinin yüzde 42’si oranındadır. Orta ve zengin

köylüler Türkiye’de toplam işletme sayısının yüzde 15’ine sahip ve toplam arazinin yüzde 46’sına sahiptir. 50 hektardan büyük işletmelerin sayısal oranı yüzde 1 iken, bu işletmeler toplam arazinin yüzde 17’sine sahiptirler. Ayrıca bu kapsamda olmak üzere, 4.091.00 köylü ailesinin 102 bininin hiç toprağı bulunmamaktadır.

Anlaşılabacağı üzere Türkiye’de köylülük kendi içinde sınıflardan ve çok çeşitli katmanlardan oluşmaktadır. Köylülüğün çok büyük bir bölümü ya topraksız durumda ya da işçilik, ortacılık, kiracılık vb. ilişkilere girmeden kendisini üretemeyecek ölçüde toprağa sahiptir. Zaten ülkemizde, kır-şehir ilişkileri, mevsimlik işçilik, ek işler ve çok çeşitli dayanışma biçimleriyle gerçekleşen eko-

nomik gerilemeyi ve yok-sulluğu gizleyen bir ilişki ağı mevcuttur. Köylünün “beka stratejileri” olarak da ifade edilen değişik gelir yaratmaya veya gider kısma yöntemleri özellikle 90’lı yıllar boyunca tarımdaki tasfiyeyi ve kırsal alanlardaki çözülmeyi yumuşatan bir etki yaratmıştı. Ancak geldiğimiz aşamada bu beka stratejilerinin, kır-şehir aile dayanışmalarının başka bir deyişle “havuz sisteminin” işlevsiz kalmaya başladığını söylemek gerekiyor.

Tarımsal üretimdeki, diğer bir deyişle kırsal alanlardaki gizli işsizlik ve kadın istihdamı günümüz köylülüğü incelenirken dikkate alınması gereken nitelikler olarak önem kazanmıştır. Tarımda çalışanların ezici çoğunluğunu “ücretsiz aile işçileri” oluşturmaktadır. Ancak bu geniş kitle işsizlik rakamlarına dâhil edilmediği için, Türkiye kırsal yapısı aynı zamanda genel işsizliği gizleyen bir rol de üstlenmektedir. Bu konu hala devletin ve TÜ-İK’in çarpıtıcı açıklamalarının önemli bir parçasını oluşturmaya devam etmektedir.

1999 verilerine göre kadınların yüzde 72.2’si tarım kesiminde çalışmaktadır. 1990-2000 yılları arasında kadınların genel istihdamında yüzde 34’ten yüzde 28’e olmak üzere yüzde

6’lık bir daralma olmasına karşın, aynı dönemde kadınların tarım istihdamındaki payı yüzde 49’dan yüzde 49.2’ye yükselmiştir. Verilerden öte gerçek yaşananın bundan daha fazla olduğunu söylemek mümkün. **Bu da tarımın artık ağırlıklı olarak kadın emeğine dayalı bir üretim biçimi haline geldiğini göstermektedir.** Ancak ikincil konumu ve zaten ücretsiz aile işçisi niteliğindeki varlığı nedeniyle bu gelişmenin kırsal alanlardaki kadınları ileriye taşıyan değil toplumsal yüklerini artırarak gerileten bir özellik taşıdığını belirtmek gerek. Geri üretim ilişkilerine dayalı ülkemiz kırsal alanları, feodal kültürün kadın cinsini aşağılayan kalıplarıyla da birleşerek artık kadınlar için çok daha ağır koşullar yaratıcısı olmuştur. Bu anlamda ülkemizdeki köylü sorununun yer yer kendini kadın sorunu biçiminde de ifade edeceğini söylemeliyiz. Ülkemizdeki köylü sorununun ulusal sorunla olan bağı da düşünüldüğünde kırsal alanlarda çok çeşitli çelişkilerin ülkemizin özgün bir gerçeği olduğu ve gelişmekte olduğu bilinmelidir.

Sonuç yerine

Türkiye köylülüğündeki değişimleri, bunların nedenlerini ve aldığı biçimleri tarihsel süreci içerisinde

belli başlı yönleriyle anlatmaya çalıştık. Köylülükte yaşanan değişimin klasik kapitalist gelişmenin bir sonucu olmadığını ortaya koyduk. Şehirlerde sanayiye dayalı bir büyümenin bu kapsamda gerçekleşmediğini, kırdan kopan geniş kitlelerin büyük oranda işsizler ordusuna katıldığını ortaya koymaya çalıştık. Tabi ki tüm bu süreç boyunca emperyalizme bağımlı olarak kısmi bir kapitalist gelişme ve bunun kırsal yapıyı çözücü etkileri de oldu. Ancak sürecin esas yanı bu değildi. Yaşanan, emperyalist sermayenin “ithal ikameci” ve “neo-liberal” süreçlerinden sonra “küreselleşme” sürecindeki ihtiyaçlarına paralel Türkiye ekonomisinin, dolayısıyla kırsal yapısının yeniden yapılandırılmasıydı. Bu da geri üretim ilişkileriyle iç içe geçen yeni biçimlerin çok daha karmaşık ve çeşitli bir sosyo-ekonomik yapıyı ortaya çıkarmıştı. Ancak yarı-sömürge, yarı-feodal üretim ilişkileri, sosyo-ekonomik yapıya damgasını vurmaya devam ediyor. **Toprak sorunu ise biçim değiştirerek varlığını koruyor.**

Bugün Türkiye köylülüğündeki değişimi tartışırken en önemli iki sorunun üretimsizlik ve göç olduğu ortadadır. Son aylarda emperyalist politikalar teme-

linde Türkiye kırsalının neredeyse parsel parsel incelenerek ayrıma tâbi tutulduğunu, tarımsal ürünler de dâhil bu ayrımlara göre tarımsal üretimin şekillendirildiğini biliyoruz. Tarım Bakanı'nın "24 ana ve 80 tali havza", "20 rekabetçi ürün" olarak açıkladığı planlar, sadece emperyalist şirketlerin belirlediği oranda bir üretime izin verileceğini ve bunun da ağırlıklı olarak büyük-zengin işletmelerde gerçekleşeceğini göstermişti. Yine kırsal alanlarda çok uluslu şirketlerin ve onlara bağlı özel şirketlerin hâkimiyetlerini genişletmesi, bu kapsamda yoksul-küçük-orta köylülüğe dayatılan "sözleşmeli çiftçilik", yaşadığımız yılların köylülük için mutlak sonuçlar doğuracak bir yıkımı getireceğini ortaya koymaktadır.

Çok çeşitli biçimlerle artık köylülerin arazileri de özel şirketlerin elinde toplanmaya ya da köylünün toprak mülkiyeti **sembolik** hale getirilmeye başlanmıştır. Köylünün kendi toprağında işçi olarak çalışır bir konuma sürükleniş sürecin öne çıkan bir özelliğidir. Aynı zamanda yeni kurulan sömürü ilişkilerinin kırdaki ne derece büyük bir yoksullaşma yarattığını

anlamamız açısından da önemlidir. Bugün en büyük yoksulluk köylülükte yaşanmakta ve çelişkiler her gün daha da keskinleşmektedir.

Bu coğrafyada köylülük hala ağırlığını korumakta ve genel nüfus içinde en yoksul kesimi oluşturmaktadır. Bu durum politikamızda ve pratik örgütlenmemizde yankısını bulmak zorundadır. Bunun pratik adımı köylülük içindeki ça-

lışmalara önem vermek, köylülükteki gelişmeleri incelemekten geçmektedir. Küçük bir incelemeyle bile köylülüğün devrimimizdeki yerinin değişmediğini aksine P. Partisinin genel stratejik hattını bir kez daha doğruladığını, sorunumuzun ise çe-

lişkilerin aldığı yeni biçimleri ortaya çıkarıp bu çerçevede örgütlenmeler yaratmak esasta da köylülüğün savaş içinde örgütlemek olduğunun altını bir kez daha çizelim.

Yararlanılan kaynaklar:

* Tarım ve Köylü Sorunu/ Leninizm dizisi, 6. Defter, İnter Yayınları

* Toplum ve Bilim Dergisi/ Sayı: 88, 2001 Bahar

* Özgür Üniversite Forumu/ 28 Ekim-Aralık 2004 ("Küreselleşme Çağında Tarım sorunu")

* Tarım ve Mühendislik/ 76.77. sayıları 2006

* Tarım ve Mühendislik/ 78.79-2006

* Özgür Üniversite Forumu-15, Temmuz-Eylül 2001

* Teoride Doğrultu- 26. Sayı

EKİM DEVRİMİ'NİN 90. YILINDA PARİS'TEN BAKÜ'YE, KOMÜNDEN KOMÜNE

Bakü komün tarihi ve komünarların kahramanlık dolu direniş yaşamları araştırılıp incelendiğinde, “bilinmeyen”, öğrenilmesi gereken daha çok şeylerin olduğu görülecektir. Zengin bir devrimci tarihe sahip olan Bakü komün deneyimi mutlaka sınıf bilinçli proleterlerin gündemine girmelidir.

“Bizi boşuna ölümler arasında aramayın!” Paris Komünarları.

“Biz beyaz bayrak sallandırmayız” Bakû Komünarları

Ekim Devrimi, insanlık tarihinde ezilen ve sömürülen sınıfların ve ulusların yoksulluk ve cehalet dolu kölelik dünyalarından kurtuluşun yoludur. Her türlü kapitalist ve askeri zulümden, sömürge zulmünden kurtuluşun ve özgürleşmenin adıdır. Ekim Devrimi, özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinin ışıklı yoludur. Ekim Devrimi yol gösterici kapsamlı bir bilimsel öğretinin adıdır. Toprak köleliğinden, ücretli kölelikten ve her türlü manevi kölelikten kurtulmanın manifestosudur. Tarihte ilk kez proleterler ve tüm ezilenler Ekim Devrimi sayesinde her türlü maddi ve manevi kölelikten kurtularak günahlarından arınmıştır. Ekim Devrimi, sınıfsız toplumu yaratma mücadelesinde en ileri en gelişkin devrim öğretisidir. Eskiyle yeninin, geri olanla ileri olanın her alanda ve her düzeyde çatıştığı, yenilgilerle zaferin, başarısızlıkla başarının iç içe geçtiği zengin bir devrim laboratuvarıdır.

Şubat ve Ekim Devriminin muazzam öğretileri Çin Devrimi'nin ve ondan sonra gerçekleşen tüm devrimlerin de yol göstericisi olmuştur. İdeolojik-politik-örgütsel-askeri deneyimlerin sentezlendiği Ekim öğretisi günümüzü aydınlatmaya ve açıklamaya muktedir bilimsel bir öğreti olmaya devam etmektedir. 90. yılında Ekim Devrimi'nin kazanımları proletaryanın ve ezilen dünya halklarının kaza-

nımlarıdır. Bu kazanımlar, savaşmanın, kazanmanın, devrimi örgütleyip büyütmenin iktidara taşıyıp sınıfsız topluma ulaştırmanın kazanımlarıdır. Öneminde ve değerinden hiçbir şey kaybetmeden sınıf bilinçli proleterlerin kazanımları olmaya devam etmektedir.

Uçsuz bucaksız topraklarda sayısız ulus ve azınlıkların yaşadığı bir coğrafyada gerçekleşen devrimin, Türkiye devrimci hareketi tarafından bütün yönleriyle bilindiğini ve kavrandığını söylemek zordur. Devrim ve örgüt bilimi açısından muazzam düzeyde değer taşıyan devrimci teori ve taktiğin, proletarya diktatörlüğü tezlerinin ve her türlü örgütsel deney ve tecrübelerin sentezlendiği SBKP(B) tarihi, Şubat ve Ekim Devriminin özlü ancak kısa bir özetidir. Özetlenen bu kapsamlı eserde Kafkaslarda özellikle de Bakü'de yaratılan komünün yaşatılması için ağır ve büyük bedeller ödeyen komünarların yaşamları ve yürüttükleri mücadele hakkında yeterli bilgiye sahip olunduğu söylenemez. Olması da beklene mezdi. Çünkü bu konuyla ilgili sayısız kitap broşür ve materyalin Rusça yazılı olması ve bunların henüz Türkçe'ye çevrilmiş olması bu konudaki zorlukların nedenleri olmaktadır. Kafkaslar'da yaşanan politik-askeri gelişmelerin ve Bolşevikler önderliğinde Kafkasya'da gerçekleşen devrimler ve kurulan üç önemli (Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan) Sovyet Cumhuriyeti'nin tarihi hakkında Türkiye devrimci hareketinin yeterli dü-

zeyde kapsamlı bir bilgiye sahip olduğu söylenemez.

Bakü Komünü'nün yaratılması ve yaşatılması tarihi ve komünarlarının kahramanlık dolu ölümsüz mücadele deneyimi, Türkiye devrimi ve tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Unutulmamalıdır ki, sınıf mücadelesinin Kafkas coğrafyasında yaşanan gelişmelerin önemli bir bölümü Türkiye devrimci hareketinin tarihini de doğrudan ilgilendiren gelişmelerdir. Dolayısıyla sınıf bilinçli proleterlerin Kafkaslar'da gerçekleşen devrimler ve bu devrimler etrafında yaşanan ekonomik-politik gelişmeler hakkında bilgilenmeleri sınıf bilinçli proleterlerin tarih bilgilerini güçlendirecek sınıf bilinçlerini geliştirecek, önemdedir. Bakü komün deneyiminin, Paris Komünü deneyiminden daha az önemde olduğu söylenemez. Her iki komün deneyimi de sınıf bilinçli proleterlerin tarih bilincini geliştirimleri açısından muazzam derecede önem taşımaktadır.

Bakü komün tarihi ve komünarların kahramanlık dolu direniş yaşamları araştırılıp incelendiğinde, “**bilinmeyen**”, öğrenilmesi gereken daha çok şeylerin olduğu görülecektir. Zengin bir devrimci tarihe sahip olan Bakü komün deneyimi mutlaka sınıf bilinçli proleterlerin gündemine girmelidir. Bolşevik kadroların fedakârlık dolu yaşamları, kararlılık dolu mücadeleleri ve ileri düzeyde gelişkin devrimci politik niteliklerinin parlaklığı Bakü komün deneyiminde ve Kafkaslar'da gerçekleşen devrimle-

PARTIZAN 63

rin her bir adımında ve inşasında görülecektir. Bolşevik kadroların ve militanların sahip oldukları manevi saygınlıkların düzeyi, Marksizm bilgisine sahip olmanın derinliği görülecektir. Ve yine görülecektir ki en ileri düzeyde devrimci teoriye ve tarih bilgisine sahip, pratik hareketi derinliğine kavrayan kadrolar olmadan devrimci hareketi zafere ulaştırmanın imkânsızdır.

Bakü Komünü'nün yaratılma ve yaşatılma tarihi İngiliz, Fransız, Alman emperyalizmine, Osmanlı (İttihat Terakki önderliğindeki) işgalcilerine, işbirlikçi tasfiyecilerle oportünistlere (Menşevik-Eserler) karşı mücadele tarihidir. Sayıca fazla, teknik olarak üstün birden fazla sınıf düşmanına karşı direnme ve komünü yaşatma tarihidir. Kazanma ve başarmanın en zor koşullarda devrime olan inancın, halka olan güvenin ve Lenin'in önderliğine olan sonsuz bağlılığın tarihidir. **Bu tarih daha kapsamlı araştırılıp incelendiğinde, öğrenilip kavrandığında Türkiye proletaryası kendi davasına daha güçlü sahip çıkıp, öncüsü etrafında daha güçlü kenetlenip, elverişsiz ve zor koşullara katlanma, yenilgi anında paniklememe, başarısızlık anında karamsarlığa düşmemek gerektiğini daha güçlü kavrayacaktır.** Ve geleceğini özgür şekilde belirleme kavgasına daha ileri düzeyde katılmasına katkı sağlayacaktır.

Elverişsiz ve zor koşullarda sayısız maddi ve teknik olanaksızlık içinde, açlık ve kıtlığın ağır bunalıcı koşulları altında devrimi örgütleme ve geliştirip

büyütme kavgasının nasıl verildiği, parti önderliğine olan güvenin ve bağlılığın nasıl korunup yaşatıldığı, kuşatma altında nasıl savaşıldığı tutsak düşüldüğünde nasıl direnilip karşı konulduğu, kurşuna dizildiğinde nasıl devrim ve direniş sloganlarının haykırıldığı tarihi daha iyi anlaşılacaktır. Ve devrim denilen kavganın elverişli koşullarda kolay gerçekleşmediği, devrim tarihinin kolay yazılmadığı gerçekliği bir kez daha Bakü komünarlarının mücadele dolu tarihlerinde görülecektir.

Tarihte yenilgi tehlikesi taşımayan devrim yoktur

“Tarihte kesinlikle yenilgi tehlikesi olmayan hiçbir devrim yoktur” der, devrim biliminin usta teorisyeni Sovyet devriminin eşsiz mimarı **Lenin** yoldaş. Sınıflı toplumlar tarihinde sosyal devrimlerin gelişiminde zaferler kadar yenilgilerin, başarılar kadar başarısızlıkların, gelişme ve ilerleme kadar duraklamaların da yaşandığına dair sayısız ör-

nekler mevcuttur. Devrimler elverişli koşullar altında yapılsaydı tarih yazmak çok kolay olurdu. Devrimler tarihi elverişsiz ve zor koşullar altında mücadeleyi sürdürmenin, yenilgilere ve yaşanacak başarısızlıklara da hazır olunması gerektiğinin tarihidir. Sınıflı toplumların ve devrimlerin yasaları diyalektiğin hükmüne uygun gelişir ve yaşanır.

Sınıf savaşımı tarihi yengiler ve başarılar kadar aynı zamanda devrim girişiminin yenilgilerle (**Spartaküs ayaklanması, Şeyh Bedrettin ayaklanması, Şeyh Sa'it-Ağrı-Zilan-Koçgiri ayaklanmaları, Antranik Paşa (Fedai) ayaklanması, Paris Komün deneyimi, 1905 Burjuva Demokratik Devrimi, İspanyol direnişi vb.**) ve ayaklanmaların başarısızlıkla sonuçlandığı örneklerin de tarihidir. Bundan dolayı değil midir ki Çin devriminin usta kurmay, proletaryanın ve ezilen dünya haklarının eşsiz öğretmeni **Başkan Mao**, “**Savaşmak, yenilgiye uğramak, yeniden savaşmak, yeniden yenilgiye uğramak, yeniden savaşmak... Ta ki zafere ulaşmaya kadar. Bu da**

halkın mantığıdır ve halk asla bu mantığa aykırı hareket etmez. Bu da başka bir Marksist yasadır, Rusya halkının devrimi de, Çin halkının devrimi de bu yasa-yı izlemiştir” diyerek, devrimlerin nasıl bir yol aldığını ve alacağı yasaların genel özelliklerini belirtir.

İlk sınıfsız toplumu yaratma yolunda eşitsiz ve elverişsiz koşullarda yürüten **Parisli işçileri** 1870 sonbaharında Marx **uyarır**. Parisli işçileri uyarak hükümeti devirme girişiminin umutsuzluk olacağını belirtir. Fakat ne zaman ki burjuvazinin savaş davetini 1871 Mart'ında Parisli işçiler kabul eder, ayaklanma kaçınılmaz bir olgu haline gelir, başarısızlık dolu bir dizi gelişmeye rağmen Marx, ilk proleter devrimi büyük coşkuyla selamlar. Marx, Marksizm'in Rus dönüğü Plehanov'un yenilgiyle sonuçlanan 1905 Devrimi'ni yorumladığı gibi Paris komün girişimini **“zamansız”** bir hareket olarak **“silaha sarılmamak gerekirdi”** şeklinde yorumlamaz. O bilir ki, toplumların gelişimi uğruna (içinde bir dizi zaaf ve eksikliği barındırma pahasına) ileri doğru atılan her bir adımın, bir düzine yorumdan ve bir düzine tumturaklı sözden daha anlamlı ve önemlidir.

Devrimler tarihi ne Kaustky gibi oportünist ukalaların yorumlarıyla yazılır ne de Plehanov gibi dönemlerin, Menşevik-Eserler gibi ihanetçilerin devrimi engelleme girişimi ve çabalarıyla engellenir.

Parisli proleterlerin devrimci hareketi patlak verdiğinde başta

Marx olmak üzere proletaryanın öncüleri tarafından selamlandığı gibi bu büyük devrim girişimi aynı zamanda proletaryanın geleceği biçimlendirmenin en görkemli sanat atölyesi olur. Deney ve birikimin sentezlendiği büyük bir devrim laboratuvarı olur. Başarısızlığına, kısa süreliliğine ve gözle görülür güçsüzlüğüne rağmen, emeğin kurtuluşunun gerçekleştirilebileceği fikri proletaryanın elinde somut bir savaş silahına dönüşür. **Paris Komünü proleter devrimi burjuva devlet mekanizmasını ilk parçalama girişimi, parçalanmış burjuva devletin yerine ne konabileceği ve ne konması gerektiği fikri Marx tarafından keşfedilir.** Proletarya diktatörlüğü tezi ilk kez ete kemiğe bürünerek, sınıfsız topluma giden yolun koruyucu güvencesi olur. Paris Komünü'nün eseri, başka koşullar altında 1905 ve 1917'de Rusya'da sürdürülür. Marx'ın dâhiyane tarihsel tahlilleri Sovyet devrimin ve inşa edilen sosyalizmin görkemli yaratıcılığında doğrulanır.

Komünarların şanlı direnişi devrim biliminin en büyük kuramcısı olan K. Marx'ın hayranlığını kazanır. K. Marx **“Paris proletaryası yeni toplumun görkemli kehanetçileri komüncüleriyle daima saygı duyacaktır. Proletarya sınıfı kendi şehitlerini sonsuza kadar yüreklerinin derinliklerinde yaşatacaktır. Onların cellâtlarını ise tarih daha şimdiden lanet duvarına öylesine çivilemiştir ki, onları oradan kurtarmak için papazların tüm duaları bile güçsüz kalacaktır”** der.

Tarihin direniş dolu onurlu

sayfalarına Parisli komünarların **“Boşuna bizleri ölümler arasında aramayın!”** sloganı yazılır ve dünyanın yoksulları arasında hızla yayılır. Burjuva devlet mekanizmasını ilk parçalama girişimi, yenilgiyle sonuçlanan sınıfsız toplumu yaratmanın ilk denemesi, Paris'in sokaklarına ve duvarlarına destansı bir kahramanlıkla kan ve ateş pahasına yazılır. Paris Komünü ve onun yılmaz savunucuları komünarlar, emeğin ilk büyük kurtuluş eylemi ve özgür geleceğin yol göstericileri olarak selamlanır. Komün battanitesi aynı zamanda proleter yılmaz sanatçıların ilham kaynağı ve onların sanat örtüsü olur.

Parisli Komünarların direnişi Bakü'lü komünarların devrim ateşinde büyüdü!

Kurşuna dizilen Parisli Komünarların **“Bizi boşuna ölümler arasında aramayın!”** ölümsüz haykırışları bu kez yumruk ve yüreklerini birleştiren, onurlarıyla ölmeye cesaret eden 26 Bakülü komünarların elinde **“Biz beyaz bayrak sallandırmayız”** direniş bayrağına dönüşür. Sınıflı toplumlar tarihinde devrim denilen alt üst dolu fırtınalı sınıf mücadelesinde bir üçüncü yola tanıklık edilmediği gerçekliği bir kez daha İstevan Şahumyan'ın komutasındaki 26 Bakülü komünarların kahramanlık dolu direnişinde ispatlanır. **Ancak onuruyla ölmeye cesaret edebilenler devrim denen büyük kasırganın öncüsü olabilir.** Bu büyük alt üst

PARTİZAN 63

oluşa öncülük etmeye cesaret edemeyenlerin (oportünist ve revizyonistlerin) gideceği yer her zaman ihanetin ve alçaklığın yolu olmuştur.

Parisli komünarların direniş ve kavga geleneği bu kez tarihin başka bir kesitinde proletaryanın başka bir yurdunda (Kafkaslar'da) proletaryanın beşiği olan Bakü'da komünarların kahramanlığında yaşatılır. Onların ellerinde kızılbaşan bayrak Bakülü komünarların ellerinde zafere taşınır. Bırakılan, hazine değerindeki deney ve tecrübe Bakü komünarlarının bilincinde iktidara taşınır. Bir kez daha elverişsiz ve zor koşullar altında güçler dengesinin eşitsizliğinde devrimi kazanmanın, zaferi kucaklamanın nesnel koşullarının zayıf olduğu ağır kuşatma ve işgal altında komün yaşatılmaya çalışılır. İngiliz emperyalistlerin ve İttihat Terakki önderliğindeki (Enver, Talat, Cemal paşa) işgalci Osmanlı Ordusu'nun kurşunlarına boyun eğilmez, **beyaz bayrak sallandırılmaz**. Emperyalist haydutların kuşatması Osmanlı işgalcilerin saldırısı Menşevik-Esserler, ulusal burjuva milliyetçilerinin (Taşnaklar-Ermeni burjuva nasyonalistleri, Musavatlar-Azeri burjuva milliyetçilerinin) ihaneti altında açlık ve kıtlık içinde her türlü fedakârlığa katlanarak, komünarlar direnir ve savaşır. Bakü Komünü yaşatılmaya çalışılır. Canlarını proletaryanın kurtuluş davasına, Komünün yaşatılması uğruna feda eden 26 Bakülü Komünarın direnişinde **büyük insanlık günahlarından ancak devrimle arınacak-**

tır fikri gerçek olur. Ve onların savaş ve direniş geleneği Kafkaslar'dan Sovyetlerin uçsuz bucaksız topraklarında yaşayan emekçilerin devrim haykırışında, sosyalizmi inşa mücadelesinde yankılanır. İngiliz emperyalistlerin kurşunları, Menşevik-Esserlerin ihanetçi politikaları tarihin ihanetçi duvarlarında bir kez daha çivilenerek lanetlenir.

26 Komünarın sosyalizm idealleri ve düşü Kafkaslarda ve Sovyet Rusya'nın topraklarında yaşam bulur. Her yeni doğan özgür Sovyet çocuğun adı, inşa edilen her okulun, eğitim ve kültür merkezlerinin, en görkemli dağların, en verimli toprakların, bölgelerin adı olur **Şahumyan**. Komünarlar Sovyet topraklarında yaşayan ve devam eden direnişin ölümsüz adı olur. **Bu direnişin ölümsüz geleneğidir Stalingrad önlerinde Alman faşizmine diz çöktüren**. Ve onlar çok iyi bilmektedir ki ancak haklı davaları uğruna büyük bedeller ödeyerek cesaret ve kahramanlıklar göstererek özgürlük ve bağımsızlıklarına sahip çıkabilirler. Onlar bu gerçekliğin tanıklığını Bakü komünarların direnişinde yaşadılar. Tarihin bu onurlu direnişine tanıklık eden en soylu devrim sayfalarında ölümsüz komünarlar hep en önde ve en saygın yerde olmuştur. Ve onlar emekçilerin yüreklerinde sonsuza dek yaşayan ve sönmeyen devrim ateşi olmuştur.

Ve bundan dolayıdır ki; **Uluslararası devrimciler birliğinin giriş salonuna bir hatıra levhası asılır, üzerine "Bu binanın temel taşları arasında -uzak Kaf-**

kasların taşları da konmuştur-onları buraya Stepan ve Alyoşa getirmiştir" kabartma bir yazıyla duvara perçinlenir.

Ekim Devrimi'nin Kafkaslar'daki yankısı

"Hiçbir siyasi parti devrimci teoriye ve tarih bilgisine sahip olmadan ve pratik hareketi derinliğine kavramadan büyük bir devrimci hareketi zafere ulaştıramaz." (Mao)

Ekim Devrimi'nin yankısı kısa sürede Kafkaslar'ın tüm cephelerinde kendisini hissettirir, Rusya'daki ordunun önemli bir bölümü bölgedeki Sovyetler iktidarını destekler. Böylece dev bir güç haline gelen Kafkasya ordusu, Kafkaslar'da bulunan karşı devrimci hükümetlere ve cephelerde bulunan tüm gerici komutanlıklara karşı her türlü önlemlerini ve tamamen tasfiye edilmeleri için çalışma başlatır.

Bakü ve tüm Kafkasya'da Sovyet iktidarının kurulması için yürütülen devrimci çalışmalar üzerinde derinleşen Bolşeviklerin Kafkaslar'daki önder kadrolarından Şahumyan'ın özel olarak görevlendirdiği Kamo (**'Lenin'in fedaisi' adlı kitaptaki kahraman**), beyaz orduların yoğun olduğu askeri bölgelerden geçerek, bir dizi zorlukları aşarak Aralık ayı başlarında Petrograd'a ulaşır. S. Şahumyan'ın kaleme aldığı mektubu **V. İ. Lenin** yoldaşa teslim eder. Kafkasya'daki son gelişmeleri ve kendi izlenimlerini de önder yoldaşa aktarır. **V. İ. Lenin** bütün olanak-

ları seferber ederek Bakü komünü için yardımın örgütlenmesi için çalışmalar başlatır. **16 Aralık 1917'de** onun başkanlığında toplanan **Demokratik Halk Komiserleri Konseyi**, Kafkasya'daki sorunları derhal incelemeye alır. Konsey toplantısı, **Kafkasya bölgesinin tüm çalışmalarından sorumlu olarak S. Şahumyan yoldaşı**, tüm Kafkasya bölgesinin olağanüstü komiseri ve **yardımcısı olarak da N. Podvoyski'yi atar.**

Neden İstevan Şahumyan?

Lenin yoldaşın İstevan Şahumyan yoldaşı Kafkasya bölgesinin Olağanüstü Komiseri olarak atamasının haklı ve devrimci nedenleri vardır. Lenin yoldaş başından beri önem verdiği, devrimci çalışmalarına değer verdiği iki temel komitenin başında Bakü ve Kiev komitesi gelmektedir. **"1910 ve 1911 Rusya'sında, Bakü ve Kiev örgütleri gibi önemli ve örnek sosyal-demokrat örgütlerde bu ittifak, hemen hemen tam bir kaynaşmaya, Bolşeviklerin çok beğendiği, parti yanlısı, bölünmez, tek bir sosyal-demokrat organizmaya dönüştü."** Ve çalışmalarına önem verdiği Bakü komitesinin yönetiminde devrimi örgütleme çalışmalarında başından beri hep İstevan Şahumyan yoldaş olmuştur.

O, 1900' lü yılların başından itibaren yaşamının sonuna dek Lenin ve Bolşeviklerle birlikte hareket ederek Menşevikler başta olmak üzere ortaya çıkan bütün tasfiyecı oportünistlere karşı

mücadele etmiştir. Bakü Komitesi'nin yönetiminde sekreter olarak görev yapar. Kafkaslarda Rusça, Gürcüce, Ermenice, Azerice yayınlanan birçok Bolşevik gazetesinin basın yayın sorumluluğunda yönetici düzeyde görev alır. Kafkaslar bölgesine ilişkin sayısız araştırma ve inceleme yazılarına, devrimci makaleye imzasını atar. Kafkaslar coğrafyasının her bir parçasında Bolşevik parti örgütlülüğünün inşa ça-

lışmasının başında Şahumyan olmuştur. Onun kolay doldurulamaz yeri Bolşevik önder kadro niteliği Kafkaslar'da örgütlenen devrimin niteliğinde ve Bolşevik partinin inşa gücünde yatmaktadır. **O, derin bir tarih, toplum ve devrim bilimine sahip olduğu kadar sanat ve edebiyat bilimine ileri düzeyde vakıf bir komünistti.** O sahip olduğu bu değerlerin yanı sıra eşsiz bir propagandacı, usta bir yeraltı örgütleyicisi, sayısız Bolşevik kadronun eğitici ve yetiştiricisi olmuştur. Marksist klasikleri bölge dillerine çeviren iyi bir devrimci çevirmen-

di (Rusça-Almanca-Gürcüce-Ermenice-Azerice bilmekteydi). Berlin ve Riga'da üniversitede yüksek eğitim almıştı. **Lenin** yoldaşın deyimiyle **"devrimin ağır topu"** olmuş, **"Kafkasların Lenin'i"** olarak anılmayı hak etmiştir.

Onun sekreterliğini yapan **O. G. Şatunovskaya**'dan dinleyelim **Şahumyan** yoldaşın kim olduğunu; "O, gece ve gündüz çalışma odasından çıkmaz, bir işten diğerine saatlerce dinlenmeden çalışırdı, sık sık Lenin yoldaşa mektuplar yazardı... Fransız askeri delegelerini kabul eder, petrol rafinelerini, tersaneleri ve donanmanın ulusallaştırılması ve de Küçük hanın kullanılmaya açılmasının planlarını yapardı, oluşturduğu basın-yayın bürosunun **ajitasyon-propaganda çalışmalarının güçlendirilmesi için sabahlara kadar başını kaldırmadan saatlerce makale ve yazılar yazardı.** Hayatın her alanında onun düşüncesinin nüfuz etmediği ve üzerinde yoğunlaşmadığı tek bir politik sorun, tek bir konu ve üzerinde kapsamlı araştırma yapmadığı ve derinleşmediği bilim, kültür, sanat ve edebiyat alanı yoktu. Kendisini çevreleyen ezilen halk yığınlarının en yaşamsal sorunlarını bu kadar derinlemesine düşünen, son derece fedakâr ve **ilkelerine bu kadar bağlı bir devrimci komünist** ilk kez tanık olduğumu söyleyebilirim."

Lenin yoldaşın Kafkaslar'da yürütülen politik ve örgütsel çalışmalarına en fazla güvendiği, görüşlerine en fazla değer verdiği ender kadrolardan biridir İste-

PARTİZAN 63

pan Şahumyan. **Lenin** yoldaş mücadelenin en zor anlarında onun için “**Ben Şahumyana sonsuz güveniyorum**” derken ona güvenmekte ne kadar haklı olduğunu sürecin devrimci gelişmeleri ispatlamıştır. Lenin yoldaş, Kafkaslı Bolşeviklerle yaptığı her görüşmede Şahumyan'ın sağlık durumunu, hangi koşullar altında nasıl çalıştığını sürekli öğrenmeye çalışmıştır. Ve onun ölüm haberini aldığı anda saatlerce derin bir sessizliğe bürünerek, acısını yüreğine gömmüştür.

Onun Kafkaslar'a ilişkin yaptığı ekonomik-politik tahlillerine, ulusal konudaki derin araştırmalarına önem verip, yaptığı çalışmaların bilimselliğine ve doğruluğuna en fazla güvendiği **Şahumyan** yoldaş olmuştur. **Lenin** yoldaş, onun bölgeye ilişkin yürüttüğü çalışmalardan yararlanmayı bilmiştir. Ona duyulan güven, haklı ve devrimci bir güvendir. **Şahumyan** 25 yoldaşıyla birlikte İngiliz emperyalistleri tarafından kurşuna dizilirken **Lenin** yoldaşın ona duyduğu sonsuz güvenin haklı sahibi, onurlu ve değerli bir yoldaşı olduğunu ispatlar. **Lenin yoldaşın** Kafkasların bu saygın Bolşevik önderine neden bu kadar güvendiğini tarih ve Komünarların kurşuna diziliş anı bir kez daha ispatlamıştır.

Kafkasya bölgesinin **Olağanüstü Komiseri** olarak **Şahumyan**'ın atanması kararını **Lenin** yoldaş onaylar. Böylece 18 Aralık 1917'de Demokratik Halk Komiserleri konseyinin başkanı V. İ. Lenin, S. Şahumyan'ın yeni görev atama kimliğini imza-

lar, imzalanan belge... “**Bolşeviklerin parti merkez komitesi üyesi, Bakü proletaryası ve asker vekilleri Sovyetlerinin başkanı Stepan Şahumyan'ın Kafkaslar ülkesinde Sovyetler iktidarının oluşturulması süresince, geçici olarak Kafkasya olağanüstü komiserliği görevinin tek yetkilisi olarak atanmıştır**” şeklindedir.

Demokratik Halk Komiserleri Sovyetleri tarafından Kafkasların olağanüstü komiseri olarak atanan Şahumyan “**Bana, nerede Sovyetler yoksa orada oluşturmamı, var olup olmamak arasında direnen zayıf ve güçsüz olan komünlerin de güçlendirilmesini sağlamak görevi verilmiştir. Benim başlıca görevim Kafkasya'daki Sovyetler iktidarını güçlendirmektir. Rusya'daki Demokratik Halk Komiserleri Konseyi'nin belirttiği gibi, bu iç savaşta Bakü Sovyetleri, Kafkasya'nın en güçlü kalelerinin merkezi olarak çeşitli milliyetlerden Kafkasya emekçi halklarını, enternasyonalizm bayrağı altında kan emici sınıflara karşı proleterleri zafere götürecektir sınıfın önder gücü olduğunu kanıtlamalıdır**” bilinciyle hareket eder.

Keza Şahumyan, Kafkaslar'da yaratılacak güçlü Sovyetlerin ve silahlı güçlerinin, gerek Kafkasya'daki sınıf mücadelesine ve gerekse de devrimci Sovyetlerin yaratılmasında sunacağı muazzam katkının bilinciyle hareket etmiştir. Şahumyan ileri düzeyde devrimci Marksizm'e vakıf olmanın yanı sıra bölgenin ekonomik-politik-ulusal sorunlarına da vakıf, usta bir yeraltı

örgütleyicisi olmuş, aynı zamanda aldığı görevleri layıkıyla yerine getiren örnek bir görev adamı olmayı her zaman başarmıştır. Yeraltı örgüt yaşamının zorlu ve ağır koşulları altında (**bütün diğer Bolşevik kadrolar gibi sürgün koşullarında hastalanır, işsiz ve uzun süre parasız kalır. Ağır ve kötü koşullarda yaşar.**) beş ciltlik değerli eser ve sayısız devrimci makale, mektup ve ceviri kitapları bırakır. O aynı zamanda kısa yaşamında hiçbir küçük burjuva duygusallığa ve küçük burjuva (Türkiye devrimci hareketinde yazdıkları bir iki kitapla kendilerini kahraman ilan edip ünlenme ihtiyacı duyan, kendilerini alim sanıp, padişah elçisi gören küçük burjuva emek mülkiyetçisi kaprisli kötü yazarlara Bolşevik kadroların yaşamına ve mücadelelerine ve bıraktıkları yazılı eserlere bakmalarını öneririz. Ve yine iyi bir öğretmenin, iyi bir yazarın nasıl ve hangi özelliklere sahip olması gerektiğini Bolşevik kadroların yaşamlarına ve mücadelelerine bakarak öğrenmelerini öneririz...) kaprislerine yer bırakmayacak kadar alçakgönüllü bir eylem adamı, yoldaşlarının ve işçilerin sonsuz güvenini kazanmış örnek bir yoldaştı. “**Ben, Bakü Sovyetlerinin üzerlerine düşen bu ağır sorunların üstesinden geleceğine sonsuz güveniyorum. Bizler karşı devrimcilere karşı girişeceğimiz bu savaşta kaçınılmaz olarak elbette kayıplar vereceğiz, ama buna rağmen bütün gayretimizle üzerimize düşen bu görevi, sosyalist devrimin zaferine olan inançla, olağanüstü feda-**

kârlıkla yerine getirmeliyiz.”
(Şahumyan)

Bakü İşçi-köylü Sovyetlerinin oluşturulması

Ekim Devrimi Rusya'nın uçsuz bucaksız geniş coğrafyasında emekçilerin ve ezilen ulusların özgürlük isteminde yankılanır. Proletarya ile burjuvazi arasındaki büyük çatışma iktidar sorununda şiddetlenir. Kafkaslar'ın tüm cephelerinde iktidar olma merkezli çatışmalar yaşanır. Bakü ve tüm Kafkasya'da Sovyet iktidarları kurulur. Bakü'de kurulan Sovyetlerin başına **Istapan Şahumyan** seçilirken çoğunluğu Bolşevikler değil Menşevik-Eserler ve nasyonal burjuva partiler (Musavvatlar-Taşnaklar) oluşturur. Bolşeviklerin arkasından gidenler sadece sol Eserler ve sol Taşnaklar olur.

Bu durum Bakü komün yaşamının devam etmesine ve geleceğinin belirlenmesine ciddi düzeyde etki eder. Bu durum aynı zamanda Bolşeviklerin bir

dizi devrimci kararları alıp bu kararları kabul ettirme, onaylatıp uygulatma yönünde ciddi engellerle karşılaşmasına yol açar. Komünün güçlenmesini, nasyonal ve küçük burjuvalar partilerden (Menşevik-Eserler) arındırılıp, yolunu Lenin önderliğinde çizilen devrim ve sosyalizm güzergâhında belirlenmesi yönünde de engellerle karşılaşmasına neden olur.

Bolşeviklerle Menşevik-Eserler arasında toplumsal ve politik sorunlara yaklaşım ve sorunların çözümü konusunda belirlenen tutum temelinde çatışmalar yaşanır, buna kaynaklık eden onların farklı iki zıt sınıfa ait olma gerçekliğidir. Bolşevikler proletaryanın politik temsilciliğini yaparken Menşevik ve Eserler (sosyalist devrimciler) küçük burjuvaların, esnaf ve zanaatkarların politik temsilciliğini yapmaktaydı. Kafkaslar çok uluslu ve küçük burjuva yoğunluklu bir toplumsal yapıya sahip olmasıyla birlikte farklı ulusların uzun süren çatışmalarına sahne olmuş bir coğrafyaya ev sahip-

liği yapmıştır. Bu durum aynı zamanda Bolşeviklerle Menşevik-Eserler arasındaki ideolojik-politik çatışmanın derinleşmesine de yol açmaktaydı. İki sınıf arasında yaşanan ideolojik-politik çatışma hemen her toplumsal ve politik konuda hızından ve etkisinden hiçbir şey kaybetmeden şiddetlenerek sürüp devam etmiştir.

Kafkaslar'da politik iktidarın bütünüyle kime ait olacağı temeli üzerinde yaşanan sorunlar giderek derinleşir ve bir çatışma ortamına dönüşür. Bunun başlıca nedenleri dünyadaki ve Kafkaslar'daki **nesnel durum** ve **yaşanan politik** gelişmelerdir. I. Emperyalist Paylaşım Savaşı devam ediyordu. İki farklı emperyalist blok (İngiliz ve Fransız emperyalistlerin başını çektiği blokla Alman emperyalistlerinin ve uşağı olan Osmanlıların İttihat ve Terakki Partisi) arasındaki çelişki ve çatışma Kafkaslar'da ve petrol yatağı olan Bakü üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Bakü'ye ve Kafkaslar'a hâkim olacak güç, aynı zamanda bölgenin zengin enerji yataklarına da sahip olacaktı. Bölgenin tek hâkimi olma yönündeki politikanın iki emperyalist blok arasında çatışmaya dönüşmesinin altında yatan gerçeklik bölgenin zengin enerji kaynaklarına sahip olmasıdır.

Nasyonal burjuva partilerine (Taşnaklar ve Musavvatlar) İngiliz-Fransız-Alman emperyalist güçlerine, işgalci barbar Osmanlı (Türk) ordusunun sal-

dırılarına karşı takınılan politik tutum sorunu, Bakü Komünü'nün yaşatılmasına yön verecek politikanın belirlenmesi ve yolun çizilmesi sorunları Bolşeviklerle-Menşevikler arasındaki politik çatışmaların temel nedeni olmuştur. Ayrıca Ekim Devrimi'ne karşı takınılan tavır ve Sovyet Rusya'sına karşı izlenen politika, Kafkaslar'da izlenecek politik yol Bolşeviklerle Menşevikler arasında ciddi görüş farklılıkların yaşanmasına ve giderek çatışmalarla sonuçlanan gelişmelere yol açmıştır. Başta Bakü olmak üzere Kafkaslar'ın geleceğinin nasıl ve ne şekilde belirleneceği sorusu Bolşeviklerle Menşevik-Eserleri karşı karşıya getirmiştir. Bakü sovyetinde ekonomik-politik ve yönetsel sorunda yaşanan farklılık Bolşeviklerle Menşevikleri hep karşı karşıya getirmiş ve farklı iki zıt politik tutum takınılmıştır.

Menşevik-Eserlerin işgal karşısındaki işbirlikçi tavrı

Menşevik-Eserler (sosyalist devrimciler) ittifak halinde birlikte hareket edip Bakü Sovyetinde sayısal çoğunluğu oluştururken, bu ittifaka özellikle Ermeni nasyonal burjuva partisi olan Taşnaklar ve dönem dönem Azeri nasyonal burjuva partisi olan Musavatlar da destek olmuştur. Menşevik-Eser ittifakı, Bolşeviklere karşı mücadelesinde her türlü desteği nasyonal burjuva partilerinin

den almıştır.

I. Emperyalist Paylaşım Savaş koşullarında Bakü'deki durum görüldüğünden çok daha zordu, bölgede sınıfsal ve ulusal çelişkiler giderek hızla keskinleşiyor, içinden çıkılmaz bir yumak haline dönüşüyordu. Bölgede her an ciddi çatışmalar yaşanabilir ve büyük tehlikelerle karşı karşıya gelinebilirdi. Kafkaslar ve Bakü patlamaya hazır bir çelişkiler yatağı durumundaydı. Burjuva nasyonalist partiler (Musavatlar-Taşnaklar) her gün her saat ulusları birbirlerine karşı kışkırtarak var olan gergin ortamı daha da kızıştırmakta, halklar arasında düşmanlık tohumları serpip, halkların birbirlerine karşı kan dökmelerine hatta katliamlar gerçekleştirmelerine zemin hazırlamaktaydı. Diğer yandan Bakü etrafında ve çevresinde Osmanlılar tarafından yaşanan kuşatmadan dolayı Bakü'de açlık ve kıtlık devam etmekteydi ve Bakü halkında her an Osmanlı saldırıları yaşanabilir korkusu vardı.

Menşevikler-Eserler ve Taşnaklar'dan oluşan blok Bakü'de yaşanan bu durumun artık umutsuz olduğu, Osmanlı (Türk) ordularına karşı savaşmak ve açlıktan kırılan Bakü'yü kurtarması için İngilizlerin bölgeye gelmesine davetiye çıkartmaktan başka kurtuluş yolunun kalmadığı yönünde diretiyorlardı. Bakü Bolşeviklerin önderi Şahumyan, Bakü Sovyetlerini içten yıkmaya çalışan bu sahtekârların gerçek

niyetlerinin komünün kurtarılması olmadığını, tam tersine yıkılması ve parçalanmasını hızlandırmak olduğunu, bunun için hep birlikte hareket ettiklerini belirterek bu tehlikeli girişimlerini sürekli olarak mahkûm edip, eleştirmiştir. Çözüm olarak Bakü Sovyetlerinin kuruluşunun Rusya'dan yalıtılarak değil birlikte mücadeleyle elde edileceğini, İngilizlerin davet edilmesinin bölgede yaşanan sorunları çözmeyeceğini aksine derinleştirip, kölelik zincirlerinin güçlenmesine neden olacağını belirtmektedir. O, Sovyetler iktidarının düşmanlarının asıl amaçlarının işçi-köylü devletini parçalayarak yeniden eskiye dönülmesinin çabası içinde olduklarını sürekli belirtmiştir.

Tam da bu amaç doğrultusunda hareket eden içteki tüm karşı devrimciler, dış emperyalist güçleri, işçi-köylü devletine karşı birlikte mücadele etmeye davet ederler. Bu doğrultuda hareket eden Musavatlar Osmanlı (Türk) işgalcilerle işbirliği yaparken, Menşevikler, Eserler ve Taşnaklar da umutlarını İngilizlere, Fransızlara ve Almanlara bağlayarak, sözde onların, "**Bizim için öcekler, ama bağımsızlığımızı bize bırakacaklar**" propagandasına ağırlık verirler. Bu görüşler sadece dar küçük burjuva bakış açısı değil, aynı zamanda bir katliama davetiye çıkartmaktır. Son tahlilde bu görüşler ve girişimler Bakü Sovyetlerinin imhasına, Kafkasya'nın köle-

leştirilmesine ve işçi-köylü Sovyetleri devletine darbeler indirerek zayıflamasına neden olan teslimiyetçi işbirlikçi görüşlerdir.

Bolşeviklerin tavrı ve Komünü yaşatma çalışmaları

Proletarya devriminin ilk deneyimi Paris Komünü, kendinden sonraki kuşaklara ders çıkartılması gereken paha biçilmez bir hazine bırakmıştır. Devrimci Rusya proletaryası Paris komüncülerinin pratiğinden çıkardığı derslerden hareketle, devrimin zaferinden sonra Sovyetler iktidarının kurulup güçlendirilmesi ve onun ekonomisinin temellerini oluşturan **“çalışma komünlerinin bağımsız birliği”**ni yaratarak sosyalizmin kendi ayakları üzerine dikilmesine önderlik etmiştir. Şahumyan **“Eğer kazanırsak, proleterler diyarı Bakü hiç şüphesiz örnek bir komün olacaktır”** der.

Böylelikle V. İ. Lenin'in dediği gibi, **“Rusya'nın komüncüler cumhuriyeti olması gereklidir”** sözleri bir kez daha Bakü'de kurulan komünle doğrulanmış olur. Ancak proletarya için iç ve dış tehditlerle dolu zorluklar tümüyle ortadan kalmış, engeller aşılmış, iktidarın sağlanlaştırılması ve korunması sorunu henüz bütünüyle çözülmüş değildi. Ancak bütün bu objektif zorluklara karşın Sovyetler Rusya'sını izleyen

proleterler şehri Bakü ve Kafkasya'da sosyalist devrimin bayrağı, ilk kez bütün elverişsiz koşullara, eşitsizliklik dolu dengesizliklere rağmen doruklarda dalgalanmaya başlar. Şahumyan, devrimci mücadeleye ve emekçi halka olan sonsuz güvenini **“Bakü çalışma komünleri, bütün Kafkasya proletaryası köylülerin ve tüm Rusya proletaryasının aktif desteğini aldığı anda güçlenebilir ve ancak böylelikle Bakü Kafkasya'nın ve bütün emekçi halkların gerçek kurtarıcısı durumuna gelebilir”** sözleriyle belirtir. Yaşanan sorunların çözülmesi ve zorlukların aşılması yolunun nereden ve nasıl geçtiğine dair önemli vurgularda bulunur.

Tüm Rusya'da olduğu gibi, Kafkasya'da da devrimin kurtuluşunun yegâne yolu işçi ve köylülerin çıkarlarını temsil eden Halk Sovyetlerinin iktidarının kurulmasıdır. Bundan dolayı Bakü, Kafkasya'daki Sovyetler iktidarı için sürdürülen mücadelenin merkezi, bir savaş kalesi haline dönüştürülmelidir. Bakü Sovyetlerinin güçlendirilmesi için alınan önlemlerin arasında Bolşevikler özellikle kızıl ordunun yaratılmasının stratejik öneme sahip olduğu bilinciyle hareket eder.

Bolşevikler bir yandan işçi-köylü ve askerler arasında propaganda ve ajitasyon çalışması yürütüp halkın

destek ve güvenini sağlamaya çalışarak Bakü Komünü'nü yaşatmaya ve güçlendirmeye çalışırken diğer taraftan ve her türlü dış saldırılara ve tehlikelere karşı halkı örgütleyip silahlandırmaya çalışırlar. Bir yandan İngiliz-Fransız emperyalistlerine karşı diğer taraftan Alman emperyalizminin uşağı olan İttihat ve Terakki Partisi önderliğindeki Osmanlı saldırılarına ve tehditlerin karşı direnmeye çalışırlar. Ve bölgede yaşanan politik gelişmeler başta olmak üzere ağır işgal ve kıtlık sorununun çözümü için sürekli bir şekilde Lenin yoldaşın değerli düşünce ve önerilerini ve Sovyet Rusya'sının desteğini almaya çalışırlar. Hemen her zor koşulda onun değerli düşüncelerini alarak, onu devriminin güçlü pusulası olarak kabul ederler. Lenin yoldaş da hemen her fırsatta Bakü'deki ve Kafkaslar'daki gelişmeler hakkında bilgi edinmek için büyük çaba sarf eder ve **Bolşeviklerin parti merkez komitesi üyesi, Bakü proletaryası ve asker vekilleri Sovyetlerinin başkanı Stepan Şahumyan** ile sürekli haberleşmeye (mektup-telgraf-kurye ile) çalışır.

Lenin, daha başından beri Bakü Komünü önderliğine ve yürüttüğü çalışmalarına sonsuz güven duymaktaydı. Sovyetler Bakü'sü, Kafkasya'nın çeşitli milliyetlerden halklarını kurtuluşa götüre-

cek güzergah olmuştur. Yolu aydınlatan sönmez bir meşale, sosyalist devrimin bölgedeki zaferinin onurlu temsilcisi olmuştur. İşçi-köylü Sovyetleri hükümetinin iç ve dış düşmanları, Bakü petrollerini tamamen kendi denetimlerine geçirmek ve tüm ekonomiyi kontrolleri altına alıp Rusya'ya karşı savaşmak için yeni yeni saldırı planlarıyla harekete geçmeyi denerler. Her fırsatta sinsî planlarla ve yalan propagandayla Bolşeviklerin önderliğine karşı saldırırlar. Onu yıkmak için her fırsatı değerlendirmeye çalışırlar.

Düşmanların kendi aralarındaki çelişkiden yararlanma taktiği

Düşmanların kendi aralarındaki çelişkiler derinleşmekte ve ittifak politikaları farklılaşmaktaydı. Ancak savaş halinde olan iki emperyalist blokun Bakü ve Kafkasya'yı işgal etme planları

sürekli var olmaya devam eder. Bu iki saldırgan emperyalist güç bir kez daha Bakü'yü ele geçirme konusunda karşı karşıya gelirler ve aralarındaki çelişki kızışır. Bir yandan Azeri burjuvanyasınal partisi olan Musavatlar Türklerle eskiden beri var olan geleneksel bağlarını güçlendirirken, diğeryandan da Menşevikler, Taşnaklar ve diğeryerleri de dönem dönem Almanlar dönem dönem İngiliz ve Fransız ittifak güçleriyle işbirliği yapmaktaydılar. İşte böylesine karmaşık ve oldukça zor durumlarda yapılması gereken, var olan bu çelişkilere ustaca yararlanmak ve her şeyi Sovyetler iktidarının çıkarlarına hizmet edecek bir şekilde kullanmaktır. Bu anlayışla hareket eden Bakü'lü Bolşevikler 1918 yılı Mart ayı sonlarında Stepan Şahumyan'ın önderliğinde ve berrak yol göstericiliğinde zafer elde etmekte gecikmezler. Musavatlarla karşı savaşanlar sade-

ce Bolşeviklerin önderliğindeki kızıl ordunun yiğit savaşçıları değildi. Dahası Taşnakların "ulusal birliklerinden" oluşan 3-4 bin asker de Bolşeviklerin komutası altında savaşır. İşgalci saldırganlara karşı Taşnakların 3-4 bin mevcutlu ulusal birlikleriyle savaşan Bolşevikler tamamen taktiksel bir ustalık gösterirler. Şahumyan onlarla bilinçli olarak ortak hareket eder. 1918 yılı Nisan ayında Şahumyan'a yazdığı önemli mektubunda V. İ. Lenin, daha sonra mükemmel bir şekilde uygulanan bu taktiklerle Ermeni ulusal birliklerinden savaşçıların, Bakü üzerine saldıran Türk işgalcilerine karşı kahramanca mücadele ettiklerini belirtir. Ve bu politikanın doğruluğunu belirterek, düşmanlar arasındaki çelişki ve çatışmadan yararlanmak gerektiğini vurgular.

Bakü Komünü'nün önderi gerek stratejiyi ve gerekse de taktik politikaları büyük bir ustalıklarla pratiğe uygulayan, eşine az rastlanan önder kadrolardan biriydi, özellikle önderliğin en zor olduğu ve bilimsellik gerektiren bu alanda gösterdiği kararlılık ve sahip olduğu çelikten irade, onun davasına olan sonsuz güveninde ve bilime olan inancında yatmaktaydı. Onda bu yeteneğin gelişmesi sınıf mücadelesinin ön saflarında ve en zor koşullarında yer alıyordı. Le-

ninist çizgiyi ısrarla pratiğe uygulamadaki gücü proletaryanın devrim bilimine ve ideolojisine olan güveninden almaktaydı. Koşulların git-tikçe ağırlaştığı ve devrimci güçlerin sayıca az olduğu bu dönemde taktik politikalar duyulan ihtiyacın önemi kaçınılmazdı. Dolayısıyla düş-man bloklarının arasında var olan çelişkilerden ustalıkla yararlanmak, bütün olanak-ları azami derecede zorlayarak mücadelede kalıcı zaferler elde etmek için kullan-mak, önderliğin taktik politikalarda ustalığını gerektir-mektedir. İşte Lenin'in bu konu üzerinde hassasiyetle durduğunu Mayıs 1918'de Şahumyan'a yazdığı son de-rece önemli mektubunda da dile getirir.

“Değerli yoldaş Şahumyan,

Gönderdiğiniz mektup için çok teşekkürler. Yürüttüğünüz güçlü ve kararlı politik duruşunuz, bizleri oldukça sevindirmiştir. Görülmemiş bir hassasiyet ve güçlü iradenizle sürdürdüğünüz mücadele, içinde bulunduğunuz bu zor koşulların da dayatmasıyla ustaca bir diplomasiyi gerekli kılmaktadır, eğer var olan güçleri bir çatı altında birleştirme başarısını gösterebilirseniz, işte o zaman zafer kaçınılmaz olarak bizim olacaktır.

Zorlukların haddi hesabı yoktur. Bizi şu anda kurtaracak olan sadece emperyalist-

lerin kendi aralarındaki çelişkiler ve mücadeledir. Bu çelişkilerden yararlanmak için şimdiden diplomasi yapmasını öğrenmemiz ve uzmanlaşmamız gereklidir.

Çalışmalarınızda başarılarınızın devamını temenni eder, bütün dostlarıma en samimi selamlarımı iletirim.

Dostunuz Lenin”

Bakü proletaryası, önderlerinin olağanüstü zenginlikteki bilimsel ve politik açıklamalarından ve yol göstericiliğinden aldıkları cesaretle, görevlerini büyük bir ustalıkla yerine getirirler. Adeta birer diplomasi uzmanı ve aynı zamanda Leninist güzergâhın onurlu temsilcileri olduklarını pratikleriyle sergiler. Onlar, Sovyet iktidarını korumak için olağanüstü çaba sarf eder.

Gerçekten de Bakü'de durum oldukça zordur, bir yandan Osmanlıların (İttihat Terakki önderliğinde) işgal korkusu yaşanırken diğer yandan yiyecek ve içecek sıkıntısı yaşanmaktadır. Konuyla ilgili olarak 14 Mayıs tarihli mektubunda Şahumyan **“Bakü'de yaşanan kıtlık bizim çalışmalarımızı korkunç derecede etkilemektedir. Proleterler açlık tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bir yandan açlık diğer yandan da Türklerin her an saldıracağı korkusu halk arasında telaş ve paniğe yol açmaktadır”** diyerek sorunun ciddiyetine dikkat çeker. Bu durumdan

yararlanan iç düşmanlar, ülkenin genelinde Bolşevikler aleyhinde yalan propaganda yaşıyorlar. Yaşanan açlık ve kıtlığın sorumlularının Bolşevikler olduğuna dair gerçek dışı propagandaya hız verirler.

Bu söylentilerin gerçek olmadığını ve bu yalanı yaygınlaştıranların gerçekte halk düşmanları olduklarını ve bu provokasyonlara gelmemesi gerektiğini, yaşanan ve var olan gerçekliği tüm ayrıntılarıyla halka anlatmaya çalışırlar. Ayrıca petrol madeninde çalışan on binlerce proletere yapılan çeşitli konuşmalarla durum hakkında bilgi verip var olan gerçekler hakkında onları aydınlatırlar.

Emperyalistlerin Kafkaslar'a egemen olma planı

Emperyalizme uşaklıkta sınırlanmayan burjuva nasyonalistleri tarafından kurulan Kafkasya Seymi (parlamento) kısa sürede yabancı emperyalist güçlerin adeta bir maşası haline gelir. Özellikle de Osmanlı işgalci güçlerinin istemlerini yerine getirmek için 22 Nisan 1918'de Kafkasya'nın **“Bağımsız ve Demokratik Cumhuriyetler Federasyonu”** olduğunu açıklar ve A. Çengel'in başkanlığında da yeni bir hükümet oluştururlar. Sovyetler Rusya'sını tanımayarak ba-

ğimsız olduklarını açıklayan bu hükümet, gerçekte tamamen Alman ve Türk işgalcilerinin sadık uşağıydı. Malesef kendilerine “Bağımsız Cumhuriyetler” diyenlerin varlığı sadece 34 gün sürdü ve 1918 Mayıs sonlarında Menşeviklerin hâkimiyetindeki Gürcistan, Musavatlar Azerbaycanı ve başını Taşnakların çektiği Ermenistan olarak üç ayrı hükümete bölünür ve daha sonra da her biri yabancı emperyalistlerin gönüllü birer uşağı olma da adeta yarışır. Şahumyan, burjuva nasyonalistlerinin bu politikalarını, onların traji-komedilerine uygun hazine bir son olarak değerlendirir.

Alman emperyalizminin uşaklığını ve bölgeyi ele geçirme planlarında üzerine düşen askeri saldırganlığını uygulamakla tanınan İttihat Terakki Partisi yönetimindeki Osmanlı ordusu Kafkaslar'daki gelişmeleri ve ortaya çıkan fırsatları iyi değerlendirir. Balkan ve Kafkas halkları nezdinde barbarlık ve gerçekleştirdiği katliamlarla ünlenen Osmanlı (Türk) saldırgan güçleri, Brest-Litovsk Antlaşması'nın aldığı kararları tanımadığını bildirir. Oysa Brest-Litovsk Antlaşması'nda alınan kararlar başta Almanları ve Osmanlı Türklerini doğrudan bağlamaktaydı. Osmanlılar Kaf-

kasya Seyminin (parlamento) kurulma girişiminden yararlanarak tüm cephelerde büyük bir saldırı başlatarak Ermenistan ve Gürcistan'ın içlerine doğru ilerler. Osmanlı (Türk) saldırganlarının özellikle Ermeni halkına karşı uyguladıkları vahşet korkunç boyuta tırmanır. Bu durum karşısında kayıtsız kalmayan Sovyetler hükümeti 1918 yılı Nisan ayında, Almanları ve onların desteklediği Osmanlı (Türk) müttfiklerinin barbarca uygulamalarını ağır bir dille eleştirerek uyarır. Ama emperyalist militarist Almanya, Osmanlıların bölgede estirdiği vahşetin önüne geçmek şöyle dursun, bölgenin bu şekilde işgal edilerek kendi yayılmacı hegemonyacı emperyalist emellerini gerçekleştirmenin ve bunu elde etmenin sinsice planlarını yapmak-taydı.

Diğer taraftan Gürcü Menşevikler ve Ermeni Taşnaklar, kendi kurtuluşlarının sadece Almanların “**yardımlarında**” olacağına kendilerini kaptırırlar. Yerevan ise Ermeni emekçi yığınlarının, Taşnakların çözümsüzlüğe çare olarak köleliği kurtuluşmuş gibi gören politikalarının tersine, 1918 yılının Mayıs ayı sonlarında (Ermenistan topraklarında ait olan Sardarabad, Baş-Abaran ve Karakilisede) Osmanlı (Türk) işgalcilerine karşı güçlü darbeler indirerek on-

ları geri püskürtmeye çalışır. Eğer bu direniş verilmemiş olsaydı büyük bir olasılıkla Ermenistan düşer ve belki de haritadan silinirdi. Yabancı işgalcilere karşı Sardarabad'da (Ermenistan'da bir bölge) verilen meydan savaşında kahramanca mücadele eden Ermeni emekçi yığınlarının zaferi aynı zamanda Bakü komüncülerinin sürdürdüğü haklı davalarının kendi davaları olduğunun da ispatı ve göstergesiydi.

Türk işgalcilerinin saldırganlıklarından aldıkları güçlü moralle harekete geçen bölgedeki Musavatlar, Gantsak'da kendi hükümetlerini (Han-Hoysku) kurar ve derhal Müslümanlardan oluşan alaylarını oluşturur. Tüm bunlar Osmanlı Türklerinin verdiği destekle gerçekleştirilirken, oluşturulan bu alaylar Osmanlı'dan aldıkları güçlü destekle Elizavetpolu vilayetini (Kirovakan-Gence) işgal eder. Nuri Paşa'nın önderliğindeki gerici Musavatlar çok geçmeden Gantsak'daki merkezi karargâhlarını güçlendirirler. Osmanlı işgalcilerinin bitmeyen rüyası, kendi deyimleriyle “**ikinci İstanbul**” dedikleri ve hayallerinden hiçbir zaman düşürmedikleri Bakü şehrine bir an evvel ulaşmaktı. O dönemde Osmanlı Türk ordularının karargâh komutanlığını yapan Alman **Yarbay Paraken**, bölgenin en stratejik şehri olan Bakü'yü işgal et-

menin planlarını yapmaktaydı. Bu işgali bir an evvel gerçekleştirmek için 1918 yılı Haziran ayı ortalarında harekete geçen Türklerden ve Musavatlardan oluşan ordu birlikleri, Gantsak'dan Bakü'ye doğru bir saldırı başlatır. Bu arada Gürcistan cephesini de güçlendirmeye çalışan Almanlar, enerji kaynaklarına olan büyük ilgisi ve buna duyduğu büyük ihtiyaçtan kaynaklı, Bakü'yü bir an önce işgal etmek istiyordu. Bakü işgali onların vazgeçilmez planları içindeydi. Bölgenin böylesine önemli olduğunu dönemin Alman Genelkurmay Başkanı Lyudendorf; "Gürcistan'ın stratejik konumundan akıllıca yararlanmamız için çok daha ciddi çalışmamız gerekiyor... İhtiyacımız olan petrolün tümünü buradan elde etmenin tek yolu, kendi güçlerimizi yeterince güçlendirmekten geçmektedir... Bunun için ise Albay Fon Kress'in Türkiye ile anlaşarak Batum-Tiflis-Bakü demir yollarından yararlanmayı ve kullanılmasını bir an evvel karar altına alınması gerekiyor, zira bu hatta kullanılan dev vagon-sisterlerinin taşımacılıkta bize sağlayacağı yararlar unutulmalıdır. Ama her zaman olduğu gibi, en önemli sorunların başında, Bakü'yü en kısa zamanda nasıl düşürebiliriz? İşte bizi düşündüren en zor sorun, nasıl?" diyerek soru-

nun o kadar da kolay olmadığına dikkat çeker.

Alman emperyalizminin Kafkaslar'daki çıkarları uğruna uşaklıkta kusur tanımayan ve askeri saldırganlığıyla bilinen Osmanlı ordusunun stratejik bölge olarak kaydedilen bölgenin en zengin enerji yataklarına sahip olmak için Bakü'ye saldırılar düzenler. Bu işgal planı ve saldırılar karşısında Bolşevikler de boş durmazlar. Şahumyan, 20 Mayıs'ta Mos-

kova'ya çektiği bir telgrafında "**Tiflis'ten bize ulaşan haberlerden çıkardığımız sonuca göre Türklerin büyük bir olasılıkla Bakü üzerine saldırılmayı planladıkları kesin, bu durumda bize acilen yardım gerekli. Petrovsk-Çervlyonnaya hattı daha açık değil. Kuzey Kafkasya ile -Bryanskaya üzerinden- olan bağlantımız ise çok kötü**" der. Ve Sovyet Rusya'sından direnişe komutanlık edecek gelişkin askeri komutanlar,

savaşçılar ve teknik malzeme yardımı için istemlerde bulunur.

Bakü Halk Komiserleri Konseyi (Bolşevikler tarafından oluşturulan) bütün olanaklarını seferber ederek olası provokasyon ve saldırılara karşı başta Sovyetleri savunmak ve yaşanan gıda sıkıntısına çözüm olarak kitleleri toplu üretime teşvik ederler. Aynı zamanda düşmana karşı güçlü bir direnişle karşılık vermek için de

emekçi halkı gönüllü olarak kızıl ordu saflarında savaşa katılmalarına teşvik ederler. Harekete geçen yığınların gruplar halinde katılımıyla Kafkasya kızıl ordusu askeri konseyinin önderliğinde direniş cephesinin safları oldukça güçlendirilir. Mayıs ayında "**Kafkasya kızıl ordusu**" yayın organı gazetesi, Suren Hovsepyan (daha önce de Bakü Sovyetleri "danışma" yayın kurulunu oluşturmuştur) önderliğinde ya-

yınlanmaya başlar. Kafkasya kızıl ordusu, enternasyonalist ilkelerin temelleri üzerine şekillendirilir. Çok geçmeden kızıl ordunun ana birlikleri, kuzeyde (Ğuba-Dağistan), güneyde (Lenkoran-Astara-Salyan) ve en önemli merkezi ve stratejik bölge olan (Kördamir-Gökçe) üç bölgeye ayrılır.

Bolşevikler bütün güçlerini proletaryanın ve çeşitli milliyetlerden emekçilerin kurtuluşu için seferber ederken, Menşevikler, Eserler ve Taşnaklar tam tersine işgalci güçlerle dayanışma içerisine girerek, var olan koşulların daha da ağırlaşmasına neden oldukları gibi daha fazla kan kaybına yol açarlar.

Brest-Litovsk Antlaşması'ndaki barış ve saldırmazlık olduğu halde Osmanlı ordusu işgallerine devam eder. Ve böylelikle işgal ettiği toprakların yüzölçümü 38000 km.'ye ulaşmış, bunun sadece 28000 km. lik alanında 90.000 bin nüfusun yaşadığı Ermenistan'ın topraklarıydı. Türklerin işgal ettikleri bu topraklarda yaşayan Türklerin sayısı yüzde 16'yı geçmezken, bölgenin genelinde çoğunluğu Ermeniler ve Gürcüler oluşturmaktaydı.

Batum Antlaşması'yla Ermenistan ve Gürcistan toprakları paylaşılır. Azerbaycan'a gelince, buradaki Musavatlar tamamen Osmanlı (Türklerin) uşağı konumunda ve hatta bütün Kaf-

kasya'yı onların ele geçirip hükmetmeleri ve bunu gerçekleştirmeleri için kendilerinin de onlara yardımcı olacağına hayalini kuruyorlardı. Bunun için de Enver Paşa'ya başvurarak Kafkasya'da yaşayan Müslümanların topraklarının Türkiye ile birleştirilmesini özellikle dile getirirken, "**Türkiye'nin büyük politik çıkarlarının buna ihtiyacı var**" der ve böylelikle kendileri de "**güçlü ve bağımsız**" bir devlet kurmayı planlar. Sultanlık Türkiye'sinin ise çok ince hesaplar peşinde sözüm ona "**adil ve adaletli**" görünmeye çalışmasının yegâne nedeni, Azerbaycan'ın tam desteğini almak ve böylelikle Kafkasya'yı işgal etmektir.

Böylelikle Batum Antlaşması'yla Kafkasya halklarının geleceği Ortaçağ barbarlıklarına rahmet okutan işgalci barbar Osmanlı ordusunun zulmüne, vahşetine teslim edilmiş olur

İşgal ve saldırganlık karşısında Bolşeviklerin tavrı

Şahumyan düşman güçlerinin kendilerinden sayıca çok olduklarını iyi bildiğinden, Sovyetler Rusya'sına başvurarak acil yardım talebinde bulunmanın gerekli olduğuna inanır. Kendisiyle Lenin arasındaki haberleşmelerini sadece J. Stalin'in aracılığıyla sağlayan Şahumyan, Tsaritsin'de bulunan J.

Stalin'e acil bir telgraf çekerek Kafkasya'daki son gelişmeleri ve özellikle de "**Türkler Aleksandrapol'ü işgal ettiler. Culfa'ya askeri birlikler göndermeniz için bundan üç gün önce Astrahan üzerinden sizlere haber ulaştırmıştım. Elizavetpol toprak ağaları ve beyleri Hacıkabul istikametinden üzerimize yeni saldırılar başlattı. Dün Bakü çevresini ve giriş noktalarını savunan birliklerimiz ve düşman kuvvetleri arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. Bize gerekli olan askeri ve silah yardımına acilen bölgeye ulaştırmanız gerekir.**"

22 Mayıs'ta bu kez Moskova'ya bir telgraf çeken Şahumyan, Halk Komiserleri Komisyonu'na yazdığı önemli yazısında, aradan geçen üç aya rağmen istedikleri güçlü bir haberleşme istasyonunun kurulmasının halen gerçekleşmediğini ve bundan dolayı haberleşmenin imkânsız hale geldiğini belirtir. Daha sonraki bölümlerinde ise Kafkasya'da oluşturulan kızıl ordunun bölgelere göre dağılımının gerçekleştirildiğini, güçlerinin bölündüğünü özellikle Bakü il sınırları ve Dağistan bölgeleri arasında bulduklarını önemle vurgular. Bunun da iyi olmadığını, zira dağılanın sadece güçler değil, para, silah ve insan sayısının yanı sıra komutanlara duyulan eksikliğinin çok daha büyük olduğunun altını çizerek...

“Önderlik edecek bir komutanlık merkezi bile yok, dahası Elizavetpol istikametine hareket etmesi gereken orduya komutanlık edecek tecrübeli komutanlardan da yoksunuz” der. Şahumyan'ın bu önemli telgrafına ilk açıklama askeri işlerden sorumlu halk komiseri G. Korganov'dan gelir. O, mektupta, en ince ayrıntısına kadar Kafkasya'nın konumunu, askeri-politik konumlanışlarını özetler ve onların 19 bölükten oluşan yarısı silahsız ve tecrübesiz olmak üzere 18 bin mekanize askeri birlikleri, 19 top, 60 makineli tüfek, ve bir kaç yüz piyade askeri (her iki birlikler de hazırlanıyor, ama at ve eğerlerinin olmadığını) bunun yanı sıra, her bir top için 1000 erlik cephanesinin, 9 milyon mermi, 3 zırlı araç, eski ticaret gemileri, işe yarayan bir kaç otomobilleri olduğunu, ama hiç uçaklarının olmadığını, yanı sıra en çok silah ve cephaneye duyulan ihtiyacın yanı sıra tecrübeli komutanlara olan ihtiyacı da dile getirir ve bölgeye komutanlarla birlikte 3-4 mayın uzmanı ve haberleşmede kullanılacak iki büyük radyo istasyonunun (Bakü ve Astahan için) vakit kaybetmeden derhal bölgeye gönderilmesiyle ilgili önemli mektubunu merkeze ulaştırır. Yazıda ayrıca “**Bakü ve çevresinde örgütlenen kızıl ordunun zamanının büyük bir kısmını**

savaşarak, yer değiştirerek ve de olağanüstü güvenliği sağlamak için ayırmakta” olduğunu önemle vurgularken, silahlı birliklerin güçlendirilmesinden de anlaşılacağı gibi saldırıların eskiye oranla çok daha güçlü olacağı, yeni yeni zaferler elde edeceğinin mesajına değinmekteydi. Bu aynı zamanda bölgede yaşayan tüm emekçi halkın moralini yükseltecek, tüm emperyalist işgalcilere ve onların işbirlikçisi gerici burjuvaziye ve de vurgunculara karşı savaşçı ruhlarını yeniden dirilteceği anlamına gelmekteydi. Tüm Kafkasya İngiltere ve Almanya'nın çıkar dalaşları için savaştıkları dev bir tiyatro alanı haline gelmiş, halklar ölüm tehlikesiyle adeta iç içe yaşamaktaydılar.

Bütün bunların yanı sıra Şahumyan'ın en çok kafa yorduğu sorunların başında, proleterlerin, askerlerin ve köylülerin birlikte mücadelesini örgütlemek ve önderlik etmek sorunu gelmekteydi. Bu amaçla kaleme aldığı “**Zafer Garantisi**” başlıklı (24.05.1918) makalesinde, bugüne kadar karşı devrimcilere ve onların çapulcu ve talancı ordularına karşı amansız mücadele eden Bakü proletaryasının, bundan böyle karşılarında sadece Kafkasya gerici seyminin değil, **düzenli Alman-Türk ordularının...** “**dünya emperyalistlerinin örgütlü gücü-**

nün” olduğunu önemle vurgular. Tüm bu zorluklara rağmen, zaferi Sovyetler iktidarının kazanacağını ve mücadelenin... “**sorunun köklü çözümünü kararlılığımız ve cesaretimizde yatmaktadır. Devrimin en büyük stratejisinin ölümsüz deyişiyle... Cesaret, cesaret ve yine cesaret- işte bizi zafere götürecektir ve yolumuzu aydınlatacak olan en büyük dayanışmamızın temelini bu oluşturmaktadır**” diyerek ne yapılması gerektiği konusunda önemli vurgularda bulunur. **1 Haziran'da yayınlanan S. Şahumyan, P. Çaparitz ve G. Korganov imzalı Bakü Halk Komiserleri çağrısı**, Kafkasya'da yaşayan çeşitli milliyetlerden tüm proleterlere ve köylülere seslenir. Yapılan **bu çağrıda**, ülkedeki karşı devrimcilerden aldığı destekle vahşice saldırıya geçen Türk işgalcilerinin, ülkenin dört bir yanına ölüm saldıklarını duyurur. Emperyalist işgalcilere, soyguncu ve talancı iç düşmanlara karşı tek kurtuluş yolunun, Kafkasya emekçi yığınlarının silahlı mücadelesiyle olacağını “**Bakü proletaryası üzerine yürüyen kana susamış vampirlere karşı isyan bayrağını yükseltin**” çağrısında bulunurlar. Kafkasya'nın yegâne özgürlük simgesi Bakü Sovyetlerinin kalesini ele geçirmek isteyen bütün karanlık ve gerici güçler ayaklanmıştır. Bakü Sov-

yetlerinin bayrağı, özgürlüğün emekçi yığınların kardeşliğinin bayrağıdır. Hepimiz, onurumuzu temsil eden kızıl bayrağımıza sahip çıkmalıyız. Kahrolsun gerici Kafkasya iktidarları... Kahrolsun Türk işgalcilerinin halkları boyunduruk altına alma despotluğu, Yaşasın devrimci Rusya birliği” diyerek direniş ve mücadele edilmesi gerektiğinin altını önemle çizerek proleterlere ne yapılması gerektiğini be-

lirtirler.

Ancak Bolşeviklerin tüm Kafkasya emekçi halklarını, Sovyetler iktidarının düşmanları işgalcilere ve gericilere karşı son darbeyi indirmek için ayağa kaldırma girişimleri başarısız kalır. Bunun asıl suçluları ülkenin burjuva nasyonalist idarecileri ve politikacılarıydı. Zira onlar daha başından beri Alman-Türk işgalcilerinin gönüllü işbirlikçileriydiler, dahası 4 Haziran 1918'de “**Barış ve kardeşlik**” antlaşması-

nı Türklerle birlikte imzalamışlardı. Ama bu gerçekte bir kölelelik antlaşmasıydı.

Sovyet Rusya'dan beklenen yardım gelmez

Bakü Komünü bu zor ve elverişsiz koşullar altında savaşı ve direnirken Biçerahov adında bir komutan Bakü Sovyeti saflarında işgalcilere karşı savaşıma önerisi getirir. Güvenilirliği ve sadakati tartışılır biri olarak Bol-

rılmasına kadar zaman kazanmak için öneriyi kabul ederler. Gelişmelerin en yakın tanıklarından birisi olan O. Şadunovskaya... “**Stepan Şahumyan bir kaç gündün beri (Biçerahov'dan) gelen öneriler üzerinde durmaktaydı, O, bunun bir aldatmaca olduğunun çok iyi bilincindeydi, çözüm yolları aramak için kafa yoruyor derin derin düşünüyordu, hepimiz Rusya'nın söz verdiği yardımları ne zaman gönderecek diye sabırsızca bekliyorduk. Maalesef beklediğimiz yardımlar gelmedi... Bütün güçlerimizle Bakü komününü düşmana teslim etmemek için ölesiyeye direniyorduk. Durum öylesine dayanılmaz ve öylesine ağırlaşmıştı ki adeta bir çıkmaza girmiş gibiydik ve işte Stepan Şahumyan böylesine ağır koşulların dayatmasıyla bu ölümcül adıma başvurarak, –Biçerahov'un davetiyesini- kabul etmek zorunda kalmıştı**” diyerek durumun gerçekten ne kadar vahim olduğuna dikkat çeker

Biçerahov'un sinsiliği

Biçerahov'un Bolşevikler safında savaşıma teklifini Bakülü Bolşevikler Sovyet Rusya'dan beklenen yardımların (daha önce gelen yardımların yetersiz olduğu) gelmemesi sonucu çaresiz bir şekilde kabul eder.

Çok geçmeden, Biçera-

şevikler tarafından bilinen bu komutanın önerisi zorunlu kalındığı için kabul edilir. Tamamen bir taktik olarak kabul olan bu politika daha sonra Bolşeviklere pahalıya mal olan bir acı yenilgiye neden olur.

Bağımsız Bakü Komünü önderleri, istemeyerek de olsa ileri sürdükleri bazı şartların yerine getirilmesi şartıyla, Biçerahov ve birlikleriyle görüşmeyi hiç değilse, Rusya'dan gelecek yardımların bölgeye bir an evvel ulaştır-

hov'un birlikleri 5 Temmuz'da yola çıkarak Bakü il sınırları dışındaki (Sovyetler tarafının şart koştuğu) Al-yat'a doğru ilerler. Ve 7 Temmuz günü birlikleriyle birlikte bu cepheye gönderilir. Biçerahov bu cephede **"Bazı başarılar elde ederken bir yandan da ağır koşullar altında binbir zorluk çeken proletarya sınıfına dış güçlerin de umut olabileceklerinin mesajını verir. O, bu durumdan yararlanmanın olanaklarını büyük bir kurnazlıkla sürdürür ve Sovyetlerin önüne uzlaşmacıların da desteğini alarak İngilizlerin bölgeye yardım için gelmelerine olanak tanımamasını talep eder"**. Gördüğümüz gibi, bununla da yetinmeyen Biçerahov ve yandaşları koşulların en zor en karmaşık olduğu bir anda daha da ileri giderek, savaş-tıkları cephelerden çekilerek sınırları tamamen savunmasız bırakırlar, bu tasfiye girişimi diğer cepheleri de etkisi altına alır. Bu gelişmeleri **A. Migoyan; "Biçerahov'un bu hainliği Bakü savunmasının kaderini değiştiren en büyük etkenlerden birisiydi"** diye yorumlar.

Yeterli sayıda askere ve güçlü bir merkezi komutanlığa sahip olunmamasına, cephe-deki tüm zorluklara karşın kızıl ordu birlikleri direnme-ye ve savaşmaya devam eder. Aktif savunmanın tüm şiddetiyle devam ettiği bu günlerde, kendi yerlerini dol-

duracak yedek askeri birlik-lerden yoksun olarak günler-ce uykusuz savaşmaktan bit-kin düşen kızıl ordunun ne-ferleri 10 Temmuz günü Kurdamır'dan çekilmek zorunda kalır. Ve çekildiği Şa-mah istikametinde yeni bir mevzi oluşturarak direnişle-rini sürdürür. Bu fırsattan yararlanmasını bilen düşman birlikleri, saldırılarını daha da yoğunlaştırarak komün-cülerin üzerine yeni bir sal-dırı başlatır. Saldırıların en yoğunlaştığı bir anda Şamah Cephesi'ni savunan kuvvet-lerin komutanlarından, eski çarlık Rusyası ordusunda görev yapmış askeri tecrübesi olan Albay Hazarov ve onun emrinde hareket eden 3. Tu-gay'ın komutanı Taşnak Ha-mazasp **"hastalanırlar(!)"**, durum böyle olunca savunma hatlarında belli boşluklar ve kırılmalar yaşanır. Ama en kötüsü hainler ve saflarını terk edenlerin yarattığı kar-gaşa ortamının ordu üzerin-deki etkisiydi. Bunun yarata-cağı tehlikeleri daha önceden hisseden tugayın siyasi komiseri A. Migoyan sert bir dille **"tüm engelleme çabala-rıma rağmen, Hamazasp'ın emrini dinleyerek geri çekil-meye devam eden askeri bir-liklerin bu girişimine uyan diğerleri de bunu aşama aşama uygulamaya başladı. Suçlular kesinlikle yargı önüne çıkarılmalıdır"** diye belirtir.

Şahumyan, 13 Temmuz

tarifli Lenin'e çektiği acil telgrafında... **"Cephede du-rum gittikçe daha da kötüle-şiyor. Bizim yeterince karşı koyacak ne gücümüz ne de cephanemiz kaldı. Sovyetler Rusya'sının yardımlarına acil ihtiyacımız var. Ben bu konuyu daha önce Astrahana daha sonra Tsaritsin'de bulu-nan Stalin'e bildirdim. Bu işi sizin takip etmeniz iyi olur. Durum çok karmaşık. Daha doğrusu mevcut koşullar hız-la değişebilir. İngilizler En-zeli istikametine doğru hare-ket ediyor. Mirbah'ın öldü-rülmesi sonra Kuzey Kafkas-ya'daki politik atmosfer da-ha da karıştı, bu kaos ortamı yerini kaçınılmaz olarak sert çarpışmalara bırakacaktır. Bir önder olarak sizin politik yol göstericiliğinizi ve acilen askeri yardımlarımızı bekli-yorum"** diye belirtir.

Düşman gittikçe Bakü Sovyetlerinin sınırlarını zor-lamaya başlamış, bölge ta-mamen olağanüstü duruma geçmişti. Doğrusunu söyle-mek gerekirse Temmuz ayı içerisinde Tsaritsin'den Ba-kü'ye gönderilen 380 ton buğday ve güney Kafkasya Kızılıyarov bölgesinden ulaştırılan 2600 ton buğday var olan koşulları iyileştirmeye yetmemişti. Proleterlerin günlük payına düşen ancak yarım ekmek, geri kalanı ise kişi başına çeyrek ekmek olmak üzere bölge halkına dağıtıldı. İnsanlar hayatta ka-labilmek için güçlekle elde

ettikleri ayçiçeği çekirdeği ve fındıkla besleniyorlardı. “**Bizleri en çok düşündüren açlıktır**” der Şahumyan. Bu durumdan yararlanan karanlık güçler ve özellikle de Menşevik, Eserler ve Taşnaklar tıpkı karşı devrimcilerin yaptığı propagandanın benzerini yaparlar. Var olan kötü gıdaşatın, açlığın, sefaletin tek sorumlularının Sovyetler iktidarının ve Bolşeviklerin olduğunu bas bas bağırırılar. İngilizlerin bir an evvel yardıma çağırılmasının kaçınılmaz olduğunun propagandasını yaparlar.

Ermeni halk kahramanı General Antranik Paşa'nın Bolşeviklerle birlikte hareket etme istemi

Osmanlı ordusunun adına Batı Ermenistan denilen topraklarda süren katliam ve kıyımlar karşısında dağılık direnişler örgütlenir ve sayısız Ermeni halk direnişçisi ortaya çıkar. Bunlar adına **fedai** denilen yoksul Ermeni köylülerinden oluşan **Partizan** birlikleri kurarak çeşitli bölgelerde (Muş-Van-Sason-Bitlis-Bingöl vb.) direnişler örgütler. Bu fedai gruplarının başında Şebinkarahisar doğumlu **ANTRANİK PAŞA (Yoksul Ermeni halkının ZAPATASI)** gelir. Gerek işgalci talancı ve katliamcı Osmanlı birliklerine karşı ge-

rekse bölgede Osmanlılarla uşaklık ilişkileri içinde olan bir avuç talancı Kürt aşiret beylerinin oluşturduğu çapulcu birliklerine karşı savaşıyor. Sayısız çatışma ve direniş örgütleyen **Antranik Paşa** bölgedeki yoksul Kürt ve Yezidi mazlumların da desteklerini alır. Ve bu direnişler içinde yoksul ermeni köylüleri arasında **Antranik Paşa** efsaneleşir. Büyük bir kurtarıcı gözüyle kendisine ve birliklerine bakılır. Batı Ermenistan topraklarının önemli bir bölümünde Osmanlı ve talancı bazı Kürt aşiret beylerine karşı savaşan **Antranik** oluşturduğu düzenli ordusuyla birlikte Nahicevan'a kadar uzanır.

Bu dönem Nahicevan'ı kurtarmak için gönüllüler ordusuyla savaşan General Antranik, 14 Temmuz'da Kafkasya olağanüstü siyasi komiseri S. Şahumyan'a çektiği telgrafında... “Brest-Litovski antlaşmasının kararlarını tartışmasız tanıdığımı belirtiyor, bundan böyle askeri birliklerimle bulunduğum Nahicevan'ın Rusya Cumhuriyeti'nin ayrılmaz bir parçası olduğunu ilan ediyorum. Ve sizlerden bu konuda kime başvurmam gerektiği konusunda yardımcı olmanızı istiyorum. Bugünden itibaren de birliklerimle merkezi Rusya (Sovyet) devletinin hizmetinde olacağımı

bilmenizi isterim. Bu arada Türk ordularının Nahicevan bölgesine girmesini engellemeye çalışacağım. Vereceğiniz kararlarınızın cevabını sabırsızlıkla bekliyorum” der.

Bu önemli belge Ermeni halkının yiğit kahramanının verdiği mücadelenin demokratik muhtevasını ve onun devrimci yanlarını çok yalın yansıtmaktaydı. O, Sovyetler Rusya'sının yanında yer almakla gerçek kurtuluşun yanında yer aldığının çok iyi bilincindeydi. Şahumyan, onun davası uğruna vermiş olduğu mücadele ve kendilerine olan ilgisinden memnuluk duyar ve 17 Temmuz'da Moskova'da bulunan **Lenin**'e ve Tsaritsin'deki **Stalin**'e bunu bir telgrafla bildirir. “**Culfa'da bulunan Ermeni halk önderi Antranik'ten aşağıda yayınladığım telgrafi aldım**” (telgrafi olduğu gibi yazar), devamına ek olarak Şahumyan... “**Bu telgrafa ben cevap verebilirim, çalışmalarınızda başarılar, sizden cevap bekliyorum**” **Dostlukla Suren. (Şahumyan'ın kullandığı ad)**

Telgraf Moskova'ya ancak 21 Temmuz'da ulaşır, ama “Bakinski Raboçi” gazetesini Antranik'ten gelen bu telgrafi 18 Temmuz tarihli sayısında hemen onun altına da Şahumyan'ın yazdığı cevabı yayınladı.

“Culfa,

Halkçı önder Antranik'e,

Telgrafınızı aldım. Yazının tamamını Moskova merkezi hükümetine ilettim. Bana gelince, özellikle sizi, gerçek bir halk kahramanı olduğunuzdan dolayı selamlıyorum. Eğer geri kalan erkekler de sizin kadar onuruна sahip çıkan ve fedakâr olabilselerdi, yoksul Ermeni köylüleri bugün bu acıları yaşamayacaktı. Bayrağınızın altında savaşan tüm yiğit savaşçılara ve bir taraftan Türklerin süngüleri altında diğer taraftan ulusal önderlerin ihanetlerine uğramış, çifte acılar içinde kıvranan yoksul Ermeni köylülerini ve sizleri dostça selamlıyor mücadelenizde başarılar diliyorum. Tüm bu zorluklara rağmen sizlere devrimci bayrağa saygısızlık yapmamanızı öneriyorum. Bakü proletaryası, büyük toprak ağaları ve beylerinin talancı ve çapulcularına karşı Sovyetler Rusya'sından aldığı aktif destekle onlara karşı kahramanca savaşmaktadır. Eğer biz Türkleri, toprak ağalarını ve beylerini, Gürcü hükümdarlarını ve Ermeni burjuvazisini yenmeyi başarısak, işte o zaman bütün Kafkasya proleterlerinin ve köylülerinin birlikte yapacağı genel kongre, Sovyetler iktidarını ilan edecek ve böylelikle yeniden Sovyetler Rusya'sı Cumhuriyeti'yle birleşmeleri ancak bu şekilde gerçekleşmiş olacak. Sizlere gereken desteği bulma konusunda yardımcı

olabildiysem bundan mutluluk duyarım, bağlanmanın yollarını siz de bulabilirsiniz” diye belirtir cevabında.

Şahumyanın telgrafını alan Moskova bunu merkezi yayın organında yayınlar, gazete çilekeş halkın bağrından çıkan bu büyük kahramanları için “**köylü demokrasisinin önderi**” olduğunu ve Sovyetler yanlısı kararlılığındaki duruşu hakkında geniş yer verir.

Antranik ve gönüllü birliklerinin ortaya çıkmasıyla panikleyen ve korkuya kapılan Türk hükümeti ve dönemin genelkurmay başkanı **Enver Paşa**, bütün ordu subaylarına gönderdiği 17 Temmuz tarihli genelgesinde “**Yüce ve adil Osmanlı hâlifelerinin adına Kafkasya'daki varlığımızı korumak için eli silah tutan bütün İslam dünyasını ayaklandırın. Stepan Şahumyan önderliğindeki Bakü Bolşeviklerinin Sovyetler iktidarına yardıma gitmeyi amaçlayan Antranik'in**

derhal önünü kesin. Bütün yolları kapatın. Eğer onlar birleşirse, artık bizim için Bakü'yü işgal etmek tamamen imkânsız hale gelir” diyerek düşünce ve kaygılarını dile getirir.

Türlere gelince, onlar tüm güçlerini birarada toplamayı başararak saldırıya geçer. Antranik ve birliklerinin Nahiçevan'da kendilerini kuşatmaya çalışan Türklerle şiddetli çarpışmalara girdiğini yazan “**Bakinski Raboçi**” gazetesinin (19.7.918) tarihli sayısında... “**buradaki köylüler eski devrimci Partizan Antranik'in önderliğinde küçük bir Sovyetler köşesi yaratmışlar**” ve “**kendilerini işçi-köylülerin büyük Rusya'sıyla bağları olduklarına inanıyorlar**” diye yazar. Antranik Paşa'nın “**Ben bir askerim, ezilenler ve sömürülenler ordusunun sıradan bir neferi, ezenlere karşı her nerede ne zaman bir özgürlük savaşı varsa, ezilenlerin yanındayım**” sözlerine yer ve-

rir.

Bu dönemde Antranik Sovyetler Rusya'sı yanlısıdır ve Stepan Şahumyan'la işbirliği yapmaya hazırlandığı bir anda, Taşnaklar da Bakü Sovyetlerine karşı yıkıcı iğrenç tuzaklar kurma peşindedir.

Bolşeviklerin Bakü Sovyetlerinden çekilmesi

Ağır koşullar altında 25 Temmuz'da olağanüstü (Menşevik-Eserlerin, Taşnakların çoğunlukta olduğu) Bakü Sovyetleri toplanır, oturuma halk komiserleri konseyi, bölge Sovyetleri, deniz ve bölük komitelerinin yanı sıra Kafkasya ordusunun devrimci askeri komitesi üyeleri de katılır. Toplantıya başkanlık eden **P. Çaparitze**, içinde buldukları durumun kapsamlı bir şekilde analizini yapması için söz hakkını **Şahumyan'a** verir. O, yaptığı konuşmasında, "düşmanların Bakü üzerindeki baskılarının nedeni Sovyetler Rusya'sına karşı saldırgan emperyalistlerin ve karşı devrimci hain odakların, işçi-köylü Sovyetleri iktidarına yönelerek sosyalist devrimi boğmak olduğunun altını çizerek vurgular. Bundan dolayı, Sovyetler iktidarının iç ve dış düşmanlarına karşı her zaman daha kararlı mücadele etmenin çok daha önemli olduğu ve bağımsız bir politikalarının olmasının gerektiğine

dikkat çeker. Tüm bunları açıkladıktan sonra Şahumyan, İngilizlerin davet edilmesi propagandasına kesinlikle bir son verilmesini talep eder, dahası bu sorunu gündemden çıkartılmasını ve Bakü'deki savunmanın güçlendirilmesi sorununun tartışılmasını önerir. Umudumuz yabancı güçlere bağlayacağımıza devrimci Rusya'ya başvurmamız en mantıklı ve gerçekçi olanıdır, bu arada üzerimize düşen en önemli görev başta proletarya sınıfımız olmak üzere var olan bütün ordu ve donanma güçlerinin birliğini sağlamak olmalıdır. Aynı zamanda Bolşeviklerin hükümet ile bağlarının kopmaması için, İngilizlerin davet edilmesi sorunuyla ilgili oylamanın kaldırılmasına ve yerine Sovyetler Rusya'sıyla birlikte cephemizin güçlendirilmesi için oylama yapılmasına davet ediyorum" diye sözlerini noktalar Şahumyan.

Aynı coşkunlukla konuşmalarına devam eden **P. Çaparitze, G. Korganov, M. Azizbekov, Ya. Zevin** ve diğerleri de, İngilizlerin davet edilmesinin en başlıca nedeninin Sovyetler Rusya'sına karşı olduğunun ve bunun da sadece yıkım ve felaketlere neden olacağına altını çizer. Oysa Menşevik-Eserler ve Taşnaklardan oluşan blok ve cephedeki durumları incelemekten sorumlu komisyon üyeleri, Sovyetlere karşı kin

ve nefret duyguları beslemekteydiler, bu grup da kesinlikle İngilizlerin yardımlarına başvurulması taleplerinde diretiyor ve Bakü'de bir koalisyon hükümetinin oluşturulmasını, oluşacak bu hükümetin, Bakü Sovyetleri içinde bulunan partilerin temsilcilerinden oluşmasını öne sürüyorlardı.

Gergin bir atmosfer hüküm sürer. En az 500'e yakın kişi, bu iki uzlaşmaz tarafın kararları doğrultusunda görüşlerini belirtmek zorundaydı. Yapılan oylamanın sonunda, emperyalistlerin sadık uşakları sağ partiler 23 oy üstünlüğüyle (236'ya karşı 259 oyla) kendi taslaklarını onaylatırlar.

Oylama işlemlerinden sonra oturuma kısa bir süre ara verilir, bu esnada sol Eserler ve sol Taşnakların katılımıyla Bolşevikler fraksiyonunun toplantısı yapılır. Toplantıya katılanların hepsi Şahumyan'ın kaleme aldığı ve bir an önce gerçekleştirilmesini istediği acil önlemler paketi taslağını desteklediklerini belirtirler. Bu taslakta "**Bakü, kendi devrimci öz güçlerimizle savunulmalı ve devrimci Sovyetler Rusyası güçlerinin aktif desteğiyle, İngilizlerin yararına onların davet edilmesiyle ilgili sürdürülen her türlü yıkıcı ve tasfiyeye yönelik propaganda çalışmalarına ve benzeri girişimlere artık bir son verilmesi gerekir**" diye belirtti-

lir.

Bolşevikler toplantıda sağ fraksiyonların zaferinin geçici olduğunu, bundan umutsuzluğa kapılmamasını, tam tersine buna karşı örgütlü mücadeleyi sürdürmelerini önerir. Daha sonra iktidarı teslim etmeyeceklerini ifade ederek, daha etkin ve direngen mücadele yöntemlerine başvurarak durumu kendi lehlerine çevirecek politik kararlar alırlar. İşte böylesine önemli kararlara damgasını vuran Bakü Sovyetleri çalışma kurulunun 26 Temmuz tarihli olağanüstü oturumu, P. Çaparitze önderliğinde toplanır. Toplantıda oy birliğiyle şehir savunmasının güçlendirilmesi, savaşa hazırlıklı olunması ve güvenliğinin sağlanmasında olağanüstü askeri önlemlerin yanı sıra zorunlu çalışma ve **“Bütün halk komiserleri, yerlerinde kalarak daha önce yaptıkları gibi halka önderlik ederek bu çalışmalarını organize etmeleri ve ta ki yeni bir hükümet kurulana kadar bu bilinçle özveriyle hareket etmelidirler”** gibi bir dizi kararı birlikte alırlar. 27 Temmuz'da ise parti şehir konferansı yapılır, burada kitlesel bir gösterinin organize edilmesi tartışılır. Ertesi gün Şahumyan, Çaparitze ve Şuboldayev'in imzasını taşıyan Bakü Halk Komiserleri konseyi ve Sovyetlerin çağrı duyurusu yayınlanarak halka dağıtılır.

Proleterlerin ve askerle-

rin toplu gösterileriyle sarsılan Bakü, ezilen halk yığınlarının da yoğun katılımıyla dev bir gösteriye dönüşür. Ve İngiliz emperyalistlerinin davet edilmesini isteyen bir avuç hain işbirlikçinin politikaları gösteriye katılan binlerce emekçi tarafından mahkûm edilir. Sovyetler iktidarını savunmak için hazır olduklarını büyük bir coşkuyla haykırırlar. Hacıkabul Cephesi'nde bulunan 3. zırhlı birlikler komutanı komiser Mudrin, 27 Temmuz'da kendi komutası altında savaşan kızıl ordu erleriyle yaptıkları olağanüstü toplantıda, İngilizlerin ve diğer emperyalist güçlerin bölgeye davet edilmesi politikalarını nefretle karşıladıklarını ve kızıl ordu askerlerinin kanlarının son damlasına kadar **“siperlerde onurumuzla ölmeyi tercih ederiz”** şiarıyla savaşımaya hazır olduklarını belirtir.

Bolşevikler Bakü Sovyetlerinden istifa ederek çekilir!

Bakü Halk Komiserleri Konseyi'nin 25 Temmuz 1918 tarihinde çoğunluğunu Menşevik-Eserler ve Taşnakların oluşturduğu Bakü-Sovyetinden istifa ettiklerini açıklamalarından sonra bir grup Bolşevik, Şahumyan'a başvurarak Bakü'de işgalcilerin saldırılarından dolayı durumun kritik noktaya geldiğini, vakit varken Astra-

han'a gitmesini defalarca kendisine önerirler. Ama her seferinde ret cevabı alırlar. Bu sorunla ilgili M. Varnaçev yazısında **“Biz yoldaş Şahumyan'ı tanıyan bir grup Bolşevik, onu ikna etmeye çalışıyorduk, önce acilen Astrahan'a oradan da Moskova'ya gitmesini öğütüydük. Ama yoldaş Şahumyan, bu önerimizi kesinlikle reddediyordu”** ve **“Eğer ben bu zor koşullarda onları ortaçağ barbarlarını aratmayacak Türk ve İngilizlerin saldırılarına bırakıp gidersem, Bakü'ye döndüğümüz zaman, proleterler ve Bakü örgütü bana ne der? Onlara ne cevap veririm ve onlara ne yüzle bakabilirim”** diye cevaplar.

Şahumyan, bu tanınmış devrimci komünist politikacı, sonuna kadar insanlığın toplumsal barışına sadık kalmış ve canı pahasına da olsa birlikte çalıştığı yoldaşlarını hiçbir zaman terk etmemiştir. Tüm zorlukların doruğa tırmandığı ve kana susamış emperyalist haydutların ve uşaklarının, içerideki ihanet odaklarının desteğiyle her an provokasyon ortamı yaratarak katliamlara girişeceği kaygılarının güçlü yaşandığı Bakü'de durum böyleyken gemiyi önce o terk etmez. O inançlı bir proleter olarak düşmanlarının her an kendisine ulaşmak için ailesine karşı provokasyon girişimin-

de bulunacağını önceden kestirir. Önce kadın ve çocukları yerlerinden alarak güvenli bölgelere gitmelerine yardımcı olur. Ve en son olarak eşini, kızını ve en küçük oğlu Seroj'u Astrahan'a yolcu eder. Ama Suren ve Levon (iki oğlu) babalarının yanında kalır ve sonuna kadar onunla birlikte mücadele eder ve komünarların yanında direnirler. Böylelikle Şahumyan, dünya tarihinde ilk kez Parisli komünarların "**Vive la Commun**" diye haykırarak ölünceye kadar ellerinden düşürmedikleri lekesiz kızıl bayrağı, Bakü komününde dalgalandıran onurlu bir devrimci komünist önder olarak tarihte yerini alır. S. Şahumyan eşine az rastlanır önder bir komünistti. Devrim için çarpan yüreğiyle ezilen dünya halklarının umut ve güven kaynağıydı. Hiçbir fedakârlıktan kaçınmadan bütün gücüyle ve ailesiyle birlikte mücadele alanlarında komüncülere önderlik eder ve Bakü'yü sonuna dek terk etmemekte direnir.

Ancak bütün koşulların aleyhlerine olduğu geri dönüp tekrar savaşıma gerekçelerinin henüz ortadan kalkmadığı bilinir. Bakü Bolşeviklerinin önderi Şahumyan, daha fazla kalmanın olanaklarının artık imkânsız olduğu Bakü'den, bir gün mutlaka geri dönerek bütün düşman-

larından hesap sorma bilinciyle ayrılır ve Astrahan'a gitmeye karar verir. Yoldaşlarıyla birlikte uzaklaşmayı kabul eder.

Bakü Komünü'nün üyeleri ve çalışanları, Sovyetlerin silahlı güçleriyle birlikte gemilerle Astrahan'a gitmek için 31 Temmuz'da Petrovski Limanı'nda toplanırlar. Bu arada Şahumyan'ı derin bir hüznün sarmıştır. Belki de

devrimci yaşamının en zor ve karar vermekte en çok zorlandığı anlarını yaşıyordu. O, mutlaka geri dönmek için geçici olarak Bakü'den ayrılmaya karar verir. Bu arada Çaparitze kendisine seslenerek "**Stepan yola çıkmanın zamanı geldi**" der, O da yoldaşına dönerek "**Evet, ama mutlaka geri döneceğiz**" cevabını verir. Ve böylece Şahumyan, kızgın yüreğini, bilincinden bir türlü çıkara-

madığı proleterler diyarı Bakü'ye bırakarak, buruk bir acıyla ama geri dönmenin kararlılığıyla sahilinden uzaklaşır.

Ama ne yazık ki, gemiler henüz kıyıdan (3-4 mil) kadar uzaklaşmadan, "**Astrabad**" isimli askeri donanmasına ait bir savaş kuruvazörü yollarını keser ve **Tsentrokasbi Diktatörlüğü (İngiliz emperyalist destekli Menşevik-Eser iktidarı)** adına derhal geri dönmeleri emredilir. Aksi takdirde ateş açacaklarını seslenirler. Bu durumda karşı koymak imkânsızdır. Şahumyan ve Der-Kaprielyan sınıf düşmanları tarafından kelepçelenerek askeri gemiye bindirilir. Ve başlarlar dalga geçmeye, alaya almaya ve aşağılayıcı sözler söylemeye. Gemi komutanı ve diğer subaylar kendi aralarında yüksek sesle ve de iğrenç bir lehçeyle Şahumyan ve diğerlerinin kurşuna di-

zilmeleri veya asılmaları gerektiğini konuşurlar. Daha fazla tahammül edemeyen Şahumyan sert bir ses tonuyla "**Aşağılık herifler, zannetmeyin ki biz sizin tutsağınız**" diye onlara yanıt verir. Olayı anında duyan diğer komiserler, önderlerinin başına her an korkunç şeylerin gelebileceği tehlikesi üzerine derhal harekete geçer. Petrov ve Amirov (Sovyet) tugaylarını silahlandırır ve tutukluların

derhal serbest bırakılmasını, aksi takdirde şiddete başvurmak zorunda kalacakları tehdidinde bulunurlar. Tsentrokasbi diktatörleri beklemedikleri bu durum karşısında geri adım atar. Burjuvaların temsilcilerinden biri (Lemleyn), Şahumyan ve DerKapielyanın tutuklanmalarının bir “yanlışlık” olduğunu, bundan dolayı kendilerinden özür dilediğini belirtir. Böylelikle serbest bırakılırlar.

Halk komiserleri konseyinin Bakü Sovyetinden istifalarından sonra bile Bolşevikler önderliğindeki işçi tugayları Bakü'yü işgale karşı savunur. **Bakü şehri, Petrov'un silahlı işçi tugayları tarafından kahramanca savunulur. Yine Petrov'un topçu bataryaları fedakârca savaşan proleterlere verdiği güçlü destekle, düşmanlarına dehşet saçarken ezilen yığınlara moral kaynağı olur.**

“Davet edilen” İngilizler Bakü'ye gelir

Bolşeviklerin Bakü Sovyetinden istifa edip çekilmelerine en çok İngiliz emperyalistleri sevinir. Bu durumdan çok memnun olan Denstervil yazısında “Bakü'de tam da istediğimiz gibi bir darbe gerçekleşti. İktidar organlarını kendi ellerine geçiren yeni hükümet başa geldiklerinde, daha önceden planladığımız gibi, yardım talebi ricasında

bulunmak için bize elçilerini gönderdiler” diye kaleme alır. Gerçekten de 4 Ağustos'ta Bakü'ye gelen az sayıdaki İngiliz birliği (hepsi 800-900 asker), cepheye gideceklerine şehrin sokaklarında gövde gösterisine çıkar (çok kalabalık olduklarını göstermek için), sözümlerine halka ekmek vereceklerine, yanlarında getirdikleri şempanzeleri onlara gösterirler

Bakü, bir yanda Antant Bloğu diğer yanda Almanların ve Türklerin oluşturduğu iki vahşi emperyalist gücün açıktan savaş alanı haline dönüşmüştü. Şehirde faaliyet yürüten karşı devrimci güçler bu savaş ortamından yararlanırlar. Özellikle bu dönem en aktif faaliyet yürüten Anglofil (İngiliz-Fransız) bloğuydu efendilerinin gelişini büyük bir coşkuyla karşılayan Eserler, Menşevikler ve Taşnaklar, hiç vakit kaybetmeden şehri baştan başa talan etmeye başlar. Korkunç miktarda zenginlik elde ederler, Enzeli'ye 700 ton petrol gönderirler. Komünistler ve demokratlara karşı anti propagandaya hız vererek onlar hakkında yalan ve inkâr kampanyası başlatırlar.

Bu durum Bakü proletaryasının hareket alanını daraltır ve çalışmalarını etkiler. Moskova ile olan bağları tamamen kopar, ama buna rağmen her türlü olanağı zorlayan V. İ. Lenin, bölgedeki

gelişmeler ve olup bitenler hakkında kapsamlı bilgi edinmek ve acilen yardımların yapılabilmesi için girişimlerde bulunur. Bu doğrultuda bir adım atar ve 29 Temmuz'da Astrahan askeri konsey üyelerinden Eliyoviç'e direkt olarak bağlanır ve ona; **“Çok rica ediyorum, lütfen bana Bakü Halk Komiserleri Konseyinin istifattıklarının doğru olup olmadığını belirtin... Ve eğer bu doğrusa Bolşevikler iktidarı bu koşullar altında Bakü'de ne kadar dayanabilir”** diye sorar. Görünen bir gerçek var ki, Lenin, Bakü Komünü ile hassasiyetle ilgilenir. Özellikle Bakü Komünü'nün içinde bulunduğu ağır çalışma koşullarının zorlukları ve ortamın gerginliğinden duyduğu endişeden bir hayli düşüncelidir. **Hatta ne onları eleştirmiş ne de suçlamıştır, onun tek bilmek istediği, “acaba bu durumda daha ne kadar dayanabilirler”,** bu da tamamen yardımlara bağlı bir sorundur.

Bolşevikler'in Bakü'den geçici çekilme kararı

10 Ağustos'ta Bakü Bolşeviklerinin Petrovski kampında ikinci konferansları yapılır. Şahumyan, oturumun açılış konuşmasında, yaşanan bu ağır bunalım döneminin nedenleri ve bu durumun Sovyetler Rusya'sını da etkilediğini derinlemesine

analiz eder. Sovyetler Rusya'sının içinde bulunduğu koşulların acil yardım yapmalarına uygun olmadığı ve kendi güçleriyle de daha fazla direnmenin olanaksız olduğu, Bakü Sovyetleri kendi güçleri ve onlara ait malzemelerle birlikte geçici olarak Astrahan'a yer değiştirmeleri, ve burada karşı devrimcilere karşı yürütülen mücadele içinde yer alarak savaştıktan sonra, yine Bakü'ye zafer elde etmek için uygun bir zamanda dönmenin en doğru olacağı konularında hem fikir olurlar. Bu kararın oylanması esnasında bazı yoldaşlar Şahumyan'ın önerisine karşı görüş belirtir. Onlar buldukları yerde (Bakü'de) kalmayı ve kendi öz güçleriyle "Tsentrokasbi diktatörlüğüne" karşı savaşıp gerici diktatörlüğü yıkmayı ve iktidarı tekrar ele geçirmeyi önerirler. Oturumda bulunan yoldaşların çoğunluğu Bakü'de kalıp savaşıma önerisinin yanlış olduğunu, aksi takdirde daha ağır kayıplara uğranacağını, Bakü'de ortamın katliamlara gebe olduğunu belirtirler. Yapılan oylama sonunda (28 oya karşı 8 red oyuyla) Leninci politikayla tamamen örtüşen Şahumyan'ın önerisi kabul edilir.

Lenin yoldaş da daha sonra Bakü'den geçici olarak geri çekilme kararının doğru olduğunu belirtir. "Emperyalistleri ne davet, ne de onlar-

la korsanca antlaşma imzalamayan, sadece bir kez zorbalarmın saldırısında geri çekilmek zorunda kalan tek parti, Bolşevik-komünistlerinin partisi" der Lenin ve devam eder... "Kafkasya'daki komünist yoldaşlarımızın bulunduğu koşullar gerçekten zordu, çünkü onlar her gün Menshevikler tarafından ihanete uğruyorlardı." (Eserler ve Taşnaklardan söz etmeye bile değmez.) Çünkü onları destekleyen dış düşmanların ta kendisiydi. Şahumyan'ın önderliğindeki Bakü komünistleri güçler dengesi arasındaki korkunç eşitsizlikten işte böylesine doğru karar alarak adım atmak zorundalardı. Ama zorluklar ve düşmanlarının gücü, Bakü Bolşevikleri örgütünün çelikten birliğini bozmaya yetmedi, bu onların komünist önderleri S. Şahumyan'a olan sonsuz güvenlerinin yalın bir ifadesiydi.

"Bakü'de artık devrimci bir cephe yok, emperyalistler cephesi var!"

12 Ağustos'ta "Rusya Merkezi Sovyetler iktidarının ve Bakü komünistleri örgütünün temsilcileri arasında Sovyet güçlerinin yer değiştirmeleriyle ilgili bir deklarasyon" imzalanır. Bu bildiriye Kafkasya olağanüstü komiseri S. Şahumyan, Mer-

kezi Halk Komiserleri Konseyi adına Bakü Komünü askeri komiserleri G. Petrov, Merkezi Halk Komiserleri Konseyi adına Hazar Denizi askeri donanması komiseri V. Poluhin, RKP(B) Bakü Komitesi temsilcisi P. Çaparitz ve sol Taşnaklar adına A. Nuricanyan imza atarlar. Bildiride, Biçerahov ve Taşnak komutanların işlediği suçlardan dolayı askeri mevzilerin boşaltıldığı ve Türklerin saldırılarına maruz bırakıldığı, sağ partilerin de proleterler arasında bilinçli olarak kafa karışıklığı yaratarak İngilizleri davet etmeleri sonrası, Bakü'nün iki emperyalist koalisyon gücünün askeri savaş alanına dönüştürüldüğü ifade edilir ve "Bakü'de artık devrimci bir cephe yok, emperyalistler cephesi var" denilir. Bakü Sovyetlerinin güçleri çok azdı. Ne direnmeye yetecek ne de karşı saldırıya geçecek kadar güçleri vardı. Emperyalistlerle ve karşı devrimcilerle her türlü işbirliğini reddettiklerinden, onların geçici olarak çekilmekten başka yapacak bir şeyleri yoktu. "Onlar (Rusya'dan gelen savaşçılar) buraya Bakü proletaryasıyla birlikte kavgaya ve Sovyetler iktidarı için seve seve ölmeye gelmişlerdi, ama şimdi yüreklerinde acı, dudaklarında kin ve nefretle Bakü'den uzaklaşmak zorundalar. Ama bu şehri bırakmakla geleceğe olan

umutlarını asla kaybetmezler. Onlar, Bakü proletaryasının ve Hazar Denizi donanması gemicilerinin, sağ partilerin kendilerini nasıl ihanetin eşiğine çektiklerini anlayacaklarına inanıyorlar. Onlar umutlu, çünkü işçi-köylü Rusyasının tekrar Bakü'ye geleceğini ve bu kez Bakü proleterlerinin gerçek dostu, devrimci Rusya ile bağ kuracağını ve yeniden Sovyet Sosyalist Rusyası bayrağı altında gerçek özgürlüklerine kavuşacaklarına olan inançlarından ve davalarından asla vaz geçmiş değiller” diye belirtir Şahumyan.

Şahumyan Bakü'deki çalışmaların da tamamen aksatılmaması için, bölge parti komitesi toplantısında yeraltı faaliyetlerine devam edilmesinin şart olduğunu ve bu sorun üzerine herkesin görüş belirtmesini ister. Tartışmaların sonunda çalışmaların kesintiye uğramaması ve yeraltı faaliyetlerinin devamı için bir grup Bolşevik'in burada kalarak görevlerine devam etmesi kararlaştırılır. Bu göreve atananlar arasında A. Migoyan, G. Sturuan, Sarkisyan, İ. Anaşkin, S. Martikyan, İ. Gandyurin, S. Yakubov, Artakyan (İstanbul), L. Mirzoyan ve diğer birkaç kadro yer da yer alır. Şahumyan, yoldaşlarına gerekli açıklamalarda ve öğütlerde bulunur. Dikkat edilmesi gereken önemli bazı ilkesel konularda dışında Ast-

rahan ile haberleşmelerde hangi şifreyi kullanmaları ve kopukluk durumunda kime nasıl başvuracakları konusunda onları ayrıntılı olarak bilgilendirir.

Bakü'den Bolşeviklerin çekilmesi

Bölgeden çekilecekleri zaman geldiğinde Bakü Sovyetleri, güçlerinin çıkışlarına izin verilmesi, bir sorun çıkartılmaması konusunda zorunlu olarak “Tsentrakasbi diktatörleri” temsilcileriyle görüşürler. Bu dönemde Hazar Denizi askeri donanması diktatörlüğün denetimindedir. Ve ticaret gemileriyle bölgeyi terk edenlere karşı her an zor kullanabilir, hatta saldırarak kadar ileri de gidebilirlerdi. Tsentrakasbi temsilcileri şehrin savunmasını yapması için önce Petrov'u (Sovyet komutanı) kendi yanlarına çekmeyi, böylelikle Petrov'un birliklerinin bu görevi üstlenmesini denerler. Ama O, Sovyet güçlerinin sadece Almanlar ve Türklere karşı Bakü proletaryasının saflarında savaşacaklarını, bunun içinde ilk önce İngilizlerin şehirden uzaklaştırılmasının şart olduğunu belirtir.

Tsentrakasbicilerin bir diğer talepleri de silahlarını, cephanelerini ve askeri araçlarını bırakmalarındır. İlk önce Petrov (kendi birliklerinin acil ihtiyaç duyduğu silahlar

dışında) bunu kabul eder, ama Şahumyan buna kesinlikle karşı çıkar. Çünkü silahların, cephane ve araç gereçlerin tamamının Sovyetler Rusya'sına ait olduğunu ve düşmanlara bırakılmasının imkânsız olduğunu belirtir. Uzun tartışmalardan sonra “diktatörler”in temsilcileri Sovyet güçlerinin kendilerine ait tüm silahlarıyla birlikte bölgeden çekilmelerini istemeyerek de olsa kabul etmek zorunda kalır. Merkezi Halk Komiserleri Konseyi tarafından Hazar Denizi donanması komiserliğine atanan Poluhin de bu arada “**Ar-dahan**” askeri gemisi personeliyle çekilme başladığında korumayı ve güvenliği kendisinin sağlaması konusunda anlaşır. Aynı şekilde “**Kars**” ve “**Aviatik**” askeri gemileriyle de bu konuda anlaşma yapılır. Bu gelişmelere Astrahan'da bulunan eşine 13 Ağustos'ta yazdığı bir mektupta değinen Şahumyan, Surigin (Suren) ve Levigin'in (Levon) de kendisiyle birlikte olduğunu ve Sovyetler güçlerinin en kısa zamanda “**Astrahan'a doğru yola koyulacak**”larını belirtir. Ama gerçekte verilen yardım sözleri yerine getirilmemiştir.

Tsentrakasbicilerin bölgeden çekileceklerle yaptığı anlaşma sözde ve sahte bir anlaşmaydı. “Şahumyancılardan kalesi” Bakü'de komünistlere karşı kolay provo-

PARTİZAN 63

kasyon girişiminde bulunamayacaklarını anlayan ve bundan çekinen karşı-devrimciler, bu baskıyı ancak açık denizde (**Kemalistlerin Mustafa Suphi ve yoldaşını hunharca katlettikleri gibi**) kolayca yapabilecekleri için güvenlikleri konusunda bilinçli olarak yardımcı olmazlar. Gerçekte onlar Bakü devrimci güçlerinden kurtulmayı çok istiyorlardı, ama kendi yöntemleriyle. Yani

onları silahsızlandırarak ve önderlerini de cezalandırarak kurtulmayı istiyorlardı. Bunun böyle olmasını isteyenler arasında başta efendileri olan İngiliz emperyalistleri vardı. Hareket etmek için 17 gemiye yüklenen askeri birlikler kendilerine ait cephane ve zırhlı araçlarıyla birlikte, 14 Ağustos'ta daha yeni "amiral" olmuş G. Korganov komutanlığında Bakü limanından Astrahan'a gitmek üzere uzaklaşmaya başlarlar. Onlar Jiloye adasına yaklaştıklarında aniden şiddetli bir fırtına başlar. İki gemilerinin

de gerilerde kalmasından dolayı onları beklemek için burada demirlemek zorunda kalırlar. Geri kalan gemilerin çoğu ise petrol taşımacılığında kullanılıyordu. Ahşaptan yapılmış alçak gemilerin üzerinde askeri zırhlı araçlar, atlar, birlikler vs. malzemeler de yüklenince dev dalgalara karşı koyamayabilir ve kolayca sürüklenebilirdi. Bakü komiserleri "**İvan Kolesnikov**" adlı gemiye binmiş-

lerdi. Bu gemi diğerlerine nazaran daha az yüklendiğinden yoluna devam edebiliyordu. Ama Şahumyan ve diğer Bolşevikler bunu yapmadılar. Eşlik ettikleri ve birlikte oldukları yoldaşlarını yalnız bırakmak istemediler. "**Onlar bunu yapmadılar, -diye başladığı yazısında Migo-**yan,- **Çünkü onlar, geride kalanlara karşı sorumlulukların bilincinde hareket eden politik önderlerdi, koşullar ne kadar zor, ne kadar elverişsiz ve dayanılmaz olursa olsun, onlar bunu asla tercih etmediler, önder olma-**

nın bütün özelliklerini eksiksiz yerine getirmede son derece duyarlı ve hassas olan komünist yoldaşlar her ne pahasına olursa olsun onlarla sonuna kadar dayanışma içinde olacaklarını gösterdiler" der.

Bu arada boş durmayan "Tsentrokasbi diktatörleri" derhal harekete geçerek Astrahan'a doğru yola çıkan "**Astrabat**", "**Ardahan**" ve "**Göktepe**" gemilerini soruşturmaları için askeri filolarını gönderir. Jiloye adasına yaklaşan askeri gemiler, onlara Bakü'ye geri dönmelerini aksi takdirde ateş açacaklarını belirtirler. Sovyet güçleri düşmanlarının bu isteğini reddeder. **Şahumyan, Çaparitze, Azizbekov, Fioletov ve Petrov** öfkeyle kendilerinin peşinden gelen askeri gemileri çevreleyerek, düşmanlarının ve dayatmalarının önünde geri adım atmayacaklarını ve hiçbir taleplerini yerine getirmeyeceklerini kararlılıkla belirtirler. Bu durum karşısında etkilenen askeri gemi personeli erler, kendilerinin "**Ruslara karşı ateş açamayacaklarını**" belirtirler. Ama korkudan dehşete kapılan "Tsentrokasbi diktatörleri" bu sefer de erleri ikna için, güya "**Sovyetler Rusyası için Bakü'yü kırtaranların**" kesinlikle kurşunlanmaları gerekir gibi tahrik edici sözlerle onların kafalarını karıştırır. Böylesine iğrenç sahtekârlıklarıyla Bol-

şeviklerin bindikleri “İvan Kolesnikov”adlı geminin üzerine ateş açılmasını başarırlar. Açılan ilk ateşte 2 kişi ölür ve 8 kişi de yaralanır. Gemide ise ağır hasar meydana gelir. Diğer gemiler de kurşun yağmuruna tutulur. Gemi üzerinde bulunan özellikle kadın ve çocuklar açılan ateş karşısında paniğe kapılır, bazıları kurtulmak için telaşla kendisini denize atar, ama çoğu yüzmeye bilmediğinden kısa sürede sulara gömülür. Petrov’un birliklerinin bulunduğu gemiyse top ateşiyle karşılık verecek durumda değildi. Çünkü gemiler bunlara göre uyarlanmamıştı (topların ateşlenmesi halinde top arabası geri kayıp denize düşebilirdi). Gemiler batma tehlikesiyle karşı karşıyaydı, gemide bulunan kadın ve çocuklar ise boğulma tehlikesiyle karşı karşıya idiler. Bu durumu gören Sovyet güçleri zorunlu olarak geri dönmeyi kabul ederler. Bakü komiserlerinin tutuklanması an meselesidir, ama hiç olmazsa tanınmış bazı önderlerinden (Şahumyan, Çaparitze, Fioletov ve bazı kadrolar vs.) birkaçının kurtarılması için, “**Leyla**” adlı yük gemisine binmelerine ve böylece ateş hattından farkedilmeden “dışarı çıkarılarak” Astrahan’a gitmelerine karar verilir. Başlangıçta her şey yolunda gidecekmiş gibi görünse de yük gemisine binecek grup bunu reddeder,

gerçekçe olarak da kendi ailelerinin Bakü’de olduğunu, büyük bir olasılıkla kendilerine işkence yapılacağını, bu yüzden kabul etmediklerini ileri sürerler.

Hiçbir şey onları Astrahan’a gitmeleri için ne ikna edebildi ne de zorlayabildi. Böylelikle 17 Ağustos’ta Sovyet gemileri Bakü’ye geri döndürülür. (Önce Narken Adası açıklarında, daha sonra silahsızlandırmak için da tek tek limana götürülürler), sadece içlerinden bir gemi (silah ve cephaneye yüklü olanı) gece yola çıktıkları için izini düşmanlara kaybettirmeyi ve Astrahan’a ulaşmayı başarır. Tüm gemilerden **toplam 35 kişi tutuklanır**. Tsentrokasbiciler sözde “Şahumyan’ı savaşıarak” teslim aldıklarını ve “Göktepe” gemisine bindirdiklerini açıklarlar. Tutuklananları baştan aşağı tek tek ararlar. Özellikle Şahumyan’ın üzerindeki cüzdanına ve değerli belgelerine el koyarlar. Bunların arasında Lenin yoldaşın kendi el yazısıyla yazdığı birkaç mektup da vardır. Gemide bulunan Kızıl ordu askerlerine yönelik Bolşeviklerin açıklama yapmalarından kaçındıkları ve tekrar Bolşevikler safında Bakü’de savaştıklarını için askerleri silahsızlandırarak Astrahan’a gönderirler.

İngiliz emperyalistlerinden aldığı destekle Tsentrokasbi diktatörleri Bakü ko-

münün politik önderlerini tutuklar. İngiliz General Dens-tervil bu tutuklamadan duyduğu memnuniyetini dile getirirken, “**verilen sert emirler kesinlikle yerine getirilmiştir**” der.

Şahumyan, Korganov ve Sureni (Şahumyan’ın oğlu) Baylov Hapishanesi’ne ve geri kalanlar ise Şemahinka Hapishanesi’ne gönderilir. Bakü’de serbest kalan diğer Bolşevikler, tutsak düşen komünistleri kurtarmak için olağanüstü bir çalışma başlatır. Bütün olanakları seferber edip büyük bir kampanyaya girişirler. İlk olarak **RKP(B) yeni Bakü Komitesi** oluşturularak, partinin şehir çalışmaları güçlendirilir. Bununla birlikte Bolşevikler, sol Eserler ve sol Taşnaklar, Tsentrokasbi diktatörlüğüne karşı ortak mücadele etmek için bir büro oluştururlar. Komünistlerin yasa dışı tutuklanmalarıyla ilgili hazırlanan özel başvuru mektubu, Tsentrokasbi diktatörlerine iletilir. Bu mektupta halk komiserlerinin Astrahan’a gitmeleri için derhal serbest bırakılmaları istenir. Komünçülerin başına herhangi bir şey geldiğinde bunun sorumlularının yeni hükümet olacağına, özellikle de bu suçlu işleyenlerden hasap sorulacağına, gerekirse şiddete başvurmaktan kaçınmayacaklarının altı çizilerek belirtilir.

A. Migoyan, bu özel baş-

vuru mektubunu Tsentrokasbi diktatörlerinin temsilcilerinden olan Sadovski'ye teslim eder. Başvuru mektubunu alan sahtekar, tutukluların yaşamlarını hiç bir tehlikenin beklemediğini ve her şeyin hukuki yollardan çözüme kavuşturulacağını belirtir. Bolşevikler, bu durumu eleştiren bildirimleri proletarya yığınları arasında dağıtarak haksız tutuklama karşısında sessiz kalınmamasının propagandasına ağırlık verirler.

Konferanstan sonra toplanan Bolşevikler, sol Eserler ve sol Taşnaklar Tsentrokasbi hükümetine başvurarak, halk komiserlerinin serbest bırakılması için partiler arası bir komisyonun oluşturulmasını ve eğer ortada suç teşkil eden bir durum varsa tartışılmasını önerirler. Ama karşı-devrimci hükümet 19 Ağustos'ta yapılan bu öneriyi reddeder. Halk komiserlerinin davasını da olağanüstü kurula bırakır. Bu kurulun başkanlığını yürüten de Eserler partisinden M. Vasin ve yardımcısı ise yine bir Eser üyesi olan Dalin'dir. Soruşturmayı yürüten "avukat" Jukov ise çarlık döneminin azılı jandarmalarındandır.

Bakü Bolşevikleri bir yandan proleterleri gelişmelerden haberdar ederken diğer yandan da hapisanede bulunan tutuklulara yiyecek, gazete ulaştırıp gelişmeleri aktarırlar. A. Migoyan bir

seferinde demir kafesin arkasından da olsa Şahumyan'la görüşmeyi başarır, Menşeviklerin yaptıkları hainlikleri anlatma fırsatı olur, o da kendisine "**Üzülmene gerek yok. Hainler hiçbir zaman amaçlarına ulaşamaz, yaşamın gerçekliği bunu ispatlayacaktır. Doğrular bizden yana ve biz bunu yeneceğimize inanıyoruz**" der. Şahumyan'ın çocukları Levon ve Suren yetkililere verilen güvencelerden sonra hapisaneden serbest bırakılır.

Moskova merkeziyle olan bağlarının kopmasından sonra Bolşeviklerin durumu daha da ağırlaşır. Hatta Astrahan'la bile bağ kurmalarının olanağı yoktur. Tsentrokasbi diktatörlüğü onların tüm bağlarını kopartmış, Sovyetler Rusya'sıyla ilişkiye geçmemeleri için de bir dizi önlemler almıştı. Halk komiserlerinin tutuklanmalarından sonra, Bakü komitesinin dışarıda kalan bir üyesi, Moskova'ya göndermek için ayrıntılı bir mektup yazar. Mektubunda özellikle önemli bir konuya dikkat çeken bu üye **Bolşeviklerin hiçbir zaman Bakü Sovyetlerinin oluşumunda çoğunluğu oluşturmadığını**, ama bu zor koşullar altında iktidara geldiklerini "Bakü'deki gelişmeleri bütünlüklü olarak doğru algılayabilmek için bunu göz önünde bulundurmak gerekir, iktidarda olduğumuz günlerde, Sovyetlerin bünye-

sindeki 248 vekilin içinde komünistlerin üye sayısı 80 kişi bile değildi. Ama oluşturduğumuz Sovyetlerde diğer fraksiyonlardan 58 üye bizim programımızı destekledi. Bir başka yerde ve başka koşullar altında dörtte bir üyesi bile bulunmayan fraksiyon üyelerinin, iktidar olması imkânsızdır. Ama, Bakü'de uzlaşmaz ve bir birini dışalayan partiler, ulusal gruplarla doluydu, bunların içinde partimiz ideolojik olarak en sağlam, en kararlı ve ilkelerine son derece bağlılığının yanı sıra derin birikimi olan deneyimli politikacıların zengin birikimleri, özverili ve fedakâr çalışmaları sayesinde, bazen bir ulusal partiden, bazen de diğer gruplardan, ama sürekli aynı bloğun içinde yer alan sol Eserler partisinden aldığı destekle iktidara gelmeyi başarmıştı" diye özetler.

Yine aynı yerde, bu şekilde Ermeni ulusal ordusunun birliklerinden ve Ermeni halk yığınlarının gücünden yararlanıldığını "**Kafkasya Kızıl ordusu, hemen hemen % 90'ı yoksul ve emekçi Ermeni halk yığınlarının katılımıyla oluşturulmuştu**". Ama sağ partilerin Anglofil yanlısı politikaları ve Biçerahov'un ve Taşnak komutanların ihanetleri sonucu, yabancı emperyalistlerin güçleri zafere kolay ulaşırlar.

V. İ. Lenin'in son

gelişmeler karşısındaki tavrı

V. İ. Lenin, haberleşme koşullarının zorluğuna ve uzun bir dönem iletişimin kopmasına karşın büyük bir olasılıkla Bakü'deki gelişmelerden haberdar olur. Bakü halk komiserlerinin istifalarını ve İngiliz işgalcilerinin bölgeye geldiğini kesinlikle duymuştur. Ama **O, Bakü halk komiserlerinin tutuklandıklarından habersizdi.** Bakü'ye yardım etmenin olanaklarını araştırıyordu. Durumun ağırlaştığını hissedenden V. İ. Lenin, G. V. Çiçerin ile birlikte Astrahan Sovyetleri Başkanına bir telgraf çeker. Almanların bazı ekonomik tavizler aldığını, Bakü ve çevresini işgal etmeyecekleri konusunda anlaşmalarını şu cümlelerle dile getirir **“öncelikle İngilizlerin Bakü'den uzaklaştırılmaları gerekir. Bizim için, Türklerin ve Almanların Bakü'yü işgal etmekten vazgeçip buralardan uzaklaşmalarıyla Bakü ve Bakü çevresinin güvenliği gerçek anlamda sağlanmış olacaktır. Bu konuda Almanlarla antlaşma imzaladık.”** Bunu büyük bir gizlilik içinde **S. Şahumyan**'a iletmelerini ni önemle belirtir.

Lenin'in bu isteği yerine getirildi mi yoksa getirilmedi mi bilinmiyor. Ama iletilmiş olsa da bu durumda, Rusya'nın güçlü desteği olmadan ne yapabilirdi ki? Bir türlü istediği haberleri ala-

mayan Lenin, derin derin düşündükten sonra, bu sefer de 23 Ağustos'ta Taşkent'te, Türkistan Cumhuriyeti'nin Halk Komiserleri Başkanı F. İ.Kolesov'a bir telgraf çeker; “Kafkasya ve Bakü konusunda çok az şey biliyoruz. İngilizler Bakü'ye gelmişler ve orada durum iyi değil. Almanlar, eğer İngilizleri oradan dışarı atabilirsek, Bakü üzerine saldırılmayacağını garantisini veriyor. Oradaki işlerin nasıl düzene gireceği belli değil. Askeri yardımın ulaşip ulaşmadığını ve nerede olduklarını bilmiyoruz. Ancak Tsaritsin yakınlarında durdurulmuş olabileceklerini tahmin ediyoruz... Kesinlikle söz veremiyoruz ama size belli ölçüde yardım göndermeyi düşünüyoruz, her şey İngilizlerin Bakü'den dışarı atılmasının başarısına bağlı, aksi halde Hazar Denizinin bir parçasını emperyalist güçler işgal etmiş olacak.” Bu telgraftan iki gün sonra Astrahan ili iç işleri komiseri A. Humaryan ve Bakü eski halk komiserlerinden S.Markaryan, Moskovada bulunan V.İ.Lenin ve Yu. Svertlov'a, Bakü halk komiserlerinin tutuklandıklarını ve onların serbest bırakılması için acilen yardım edilmesi gerektiğini, **“İngilizlerin altın ve süngülerinin yardımıyla iktidarı ellerine geçiren Tsentrakasbi diktatörleri her an bir katliama girişebilir. Vakit geç olmadan tutuklu bulunan**

yoldaşlarımız her an katledilme tehlikesiyle karşı karşıyadır, bunu göz önünde bulundurarak onların yaşamlarının güvenliği için, Menşevik, Eserler ve Taşnakların göze batan önderlerinden bazılarının rehine olarak tutuklanmaları durumunda bunu sağlayabiliriz” diye belirtir.

Sovyetler hükümeti, Bakü komiserlerinin kurtarılması için, rehine alınması dâhil bir dizi girişimler başlatır.

Bakü Bolşevikleri, her türlü zorluğa rağmen proletarya yığınlarına gerçekleri açıklamak için ara vermeden çalışmalarına devam eder. Emekçi yığınları, sağ partilerin sahtekârlığı ve hainliklerinin kendilerini uçurumun kenarına getirdiğini, bunu süreç içinde yaşayarak anladıklarını ifade ederler. Menşevikler, Eserler ve Taşnaklar, kendilerinin davet ettiği İngiliz güçlerinin Türklere karşı savaşta yetersiz kalmalarıyla birlikte, artık İngilizleri davet etmelerinin hiçbir haklı dayanağının kalmadığını ve bu olumsuz durumun er veya geç kendilerini de etkileyeceğini, saflarını sarsacağını hissederler.

Bakü Sovyetleri'nde yeni bir seçim yapılır

Menşeviklerin bütün engelleme çabalarına rağmen Bolşevikler, sol Taşnaklar sol Eserlerin (Bolşeviklerle hareket ederler) çalışmaları

sonucu zamanı ve var olan tüm olanaklarını büyük bir ustalıklarla kullanırlar. Yoğun çalışmaları sonunda **Bakü Sovyetlerine 28 üyesinin seçilmesini sağladılar.** Seçilen üyelerin arasında 9 tutuklu yoldaşları **Şahumyan, Çaparitz, Fioletov, Korganov, Azizbekov, Zevin, Basın, Malikin ve Bogdanov'un isimleri yer alır.** Sovyetlere seçilen diğer vekiller arasında A. Migoyan ve G. Sturuyan da (ikisi de Bolşevik) bulunmaktadır.

Karşı-devrimci Menşevikler ve Eserlerin Bolşevikleri tecrit etmek için sadece planları başarısızlığa uğramadı. Aynı zamanda Bakü halk komiserlerinin kurtulmasını isteyen yığınlarca proleterin mücadelesini de aktifleştirdi. Bilinçli Bakü proletaryası için Sovyetler seçimi, kimlerin gerçekten onların yanında yer aldığını ve olayların gelişiminin hangi yönde olduğunun da anlaşılması açısından olumlu bir gösterge oldu.

Bakü Bolşevikleri bir yandan proleterleri gelişmelerden haberdar ederken diğer yandan da hapishanede bulunan tutuklulara yiyecek, gazete ulaştırıp gelişmeleri aktarırlar.

Bakü Sovyetlerinin seçiminde Menşevikler, Eserler, Taşnaklar yine çoğunluğu sağlar. Ve İngiliz emperyalizmine uşaklık politikasına devam ederler. Bolşevikler İngiliz emperyalistleri başta olmak üzere işbirlikçi ihanetçilerin uzlaşmacı politikalarını teşhir çalışmasına ara vermeden devam ederler.

Bolşevikler, Bakü komiserlerini kurtarmak için ellerinden gelen tüm olanakları seferber ederlerken, diğer taraftan Tsentrokasbi diktatörleri de İngiliz emperyalistlerinden aldıkları tam destekle hapisane koşullarında bile komünistlerin yaşamını cehenneme dönüştürmek isterler. Ve hazırladığı sahte resmi suç belgeleriyle bir an evvel onlardan intikam almanın derin planlarını yaparlar. Zaten gerici sorgu hâkimi Jukov çoktan işe başlamıştır. Ama o, komünistlerin son derece kararlılığı karşısında sert bir kayaya çarptığını anlar. 1 Eylül'de sorguya aldığı ilk komünistlerden Şahumyan'ın tüm yoldaşları adına.

“Sizin gibi, böylesine alçak ve dalkavuk eski çarlık rejimi ajanlarıyla, Şubat Devrimi arifesine kadar defalarca konuşma olanağım oldu. Dolayısıyla şimdi sizinle konuşmak istemiyorum. Sizler tarafından yürütülen bu soruşturma ve yargılama bir komedidir. Ben ve yoldaşlarım bu oyunda yer almayacağız” diyerek yoldaşlarına direniş mesajı verirken, düşmanlarına da boyun eğmeyeceklerinin bildirir.

İngilizlerin Bakü'den çekilme planı

Türkler bu dönem Bakü üzerine baskılarını daha da artırır. Bu arada İngilizlerin adına 1 Eylül'de bir açıklamada bulunan Denstervil, Tsentrokasbi diktatörlerine, **“İngiliz orduları geri çekilme işlemlerini yerine getirebilir.”** der işte sağ partilerin tercih ettikleri efendilerinin Bakü'yu nasıl tehlikelerle karşı karşıya bırakarak çekeceklerinin somut belgesi. Bu zor durumda sadece Bol-

şevikler şehrin savunulması için bir plan önerirler. **RKP(B) Bakü Komitesi** aldığı kararla G. Sturuan Tsentrokasbi diktatörleriyle görüşmeye başlar. Ve onlara en kısa zamanda Astrahan'dan 7 ile 10 bin arası Sovyet askerini şehri savunmaları için bölgeye getirmelerinin mümkün olduğunu, ama onlar gelmeden önce komiserlerin serbest bırakılmasını ve İngilizlerin de bir an evvel uzaklaştırılmalarının yanı sıra, Sovyetler Rusya'sına petrol verilmesini ve hükümet sorununun da daha sonraya bırakılmasını önerir. Sadovskiy, Sahakyan ve Velunts (Menşevik-Taşnak-Eser şefleri) bu şartlara hiç itiraz bile etmezler. Ama RSSFC merkezi hükümetinin temsilcisi S. Şahumyan eğer bunun altını imzalarsa tartışmasız kabul edeceklerini belirtirler. Sturuan iki sağ Eser gemiciyle birlikte Baylon (Adası) hapishanesine gider. Şahumyan bulunduğu hücreden hapishane müdürünün odasına çağrılır; **“Ben, -diye anlatmaya başlayan G. Sturuan, yoldaş Şahumyan'a bizim düşüncelerimizi ve önerilerimizi ayrıntısıyla anlattım. Ayrıca bunları Tentrokasbi hükümetine de önerdiğimizi ilettim. Yoldaş Şahumyan, bu önerileri Tentrokasbi hükümetinin kabul edeceğine**

inanmadığını ve bundan şüphelendiğini dile getirdi. Şahumyan'la bunun üzerinde uzunca konuştuk. Taleplerimizin son şıkkına RSSFC'nin tanınmasını ilave ettikten sonra Bakü örgütüyle aynı fikirde olduğunu belirtti. Daha sonra bu taleplerimizin altına 6. şıkkın da ilave edilmesinden sonra imzaladı” diye noktalar.

Sağ partiler ihanete devam etme politikalarını sürdürüyor!

Sağ partiler, komünistlerin serbest bırakılmasını ve Sovyet kızıl ordusunun bölgeye gelmelerini istemiyordu. Onlar, Kızıl Ordu'nun gelmesinden önce Bakü'yü Türk saldırganlarına teslim etmeyi yeğleyecek kadar ihanetin batağına gömülmüşlerdi. Hainler şehirden kaçmaya hazırlanıyorlardı. Ama bu arada da her ne pahasına olursa olsun komünistleri de cezalandırmayı unutmamışlardı. **“Tsentrokasbi diktatörlerinin”** 7 Eylül'de gerçekleştirdikleri olağanüstü toplantıda, Bakü komiserleri hakkında aldıkları kararlarda, onların **“devlet karşı suç işlemekten”** dolayı yargılandıklarını belirtirlerken, şehrin savunulmasını başarıyla yerine getiremedikleri, ihanet ettikleri ve askeri malzemelerle birlikte devletin kasasını boşaltarak kaçmaya yeltendikleri, ayrıca yeni hü-

kümeti tanımadıkları ve onu devirmeyi düşündükleri için vatan hainleri olarak cezalandırılacaklarını vs. yayınlar. 11 Eylül'de yayınlanan duyurularında ise, askeri sorgu hâkimleri komisyonunun görevlerini tamamladıklarını ve Bakü komiserlerinin askeri savaş suçluları mahkemesine iade edildiğini, bu aşamadan sonra onların hükümlerinin geçerli olacağını belirtirler. (Tüm eski sorgulama dosyalarının ve tanıkların dinlenmesine son verilecek, mahkeme kapalı kapılar ardında ve kuşuna dizilme istemiyle görülecek dava bittikten hemen sonra infaz gerçekleştirilebilecek vs.) Kısacası tüm bunların anlamı mahkûmlara ölüm cezasının verilebileceğinin haberini yayınlamakla sınırlıdır.

O gün Bakü Sovyetleri oturumunda Tsentrokasbi hükümetini sert bir dille eleştiren Bolşevik vekiller, gerçek suçluların diktatörlerin iktidarı olduğunu ve Sovyetlerden onların bu rezil kararlarını onaylamamasını ve derhal komiserlerin serbest bırakılmalarını talep ederler. G. Sturuan, Tsentrokasbi yöneticilerine şöyle seslenir; **“Siz sadece Şahumyan ve Çaparitze'yi değil aynı zamanda proletarya sınıfını ve onların Sovyetlere seçilen temsilcilerini de yargılıyorsunuz. Onların suçlarına gelince, bütün yaptıkları gözleminizin önünde, o halde onla-**

PARTİZAN 63

rı mahkemesiz de soruşturabilirsiniz. Bunun için proletarya sınıfının tek bir temsilcisinin dahi olmadığı bir komisyon oluşturmanıza hiç de gerek yok. Oluşturacağınız bu mahkeme demokratik değil, olsa olsa Nikolayev (çarlık) döneminin bu işlerle uğraşan çarlık mahkemelerine benzeyecektir.” Böyle bir mahkemeyi tanımayacaklarını belirtir.

Türklerin Bakü'ye saldırısı

Hiç şüphesiz ki, Tsentrokasbi diktatörlerinin, Bakü komiserlerinin davasını askeri savaş suçluları mahkemesine devretmekle, onların ölüm fermanını daha önceden kararlaştırdığı anlaşılmaktaydı. Halk komiserlerinin ölüm cezası kararı gerçekte onaylanmıştı. Ama bunu infaz etmeye zamanları olmadı. Bunun nedenine gelince Türkler o sıralarda Bakü üzerine güçlü bir saldırı başlamıştır. Hatta Sako Sahakyan (Taşnak Partisi şefi) daha sonra “Eğer Bakü bu ağır koşullar altında bulunmasaydı, mahkeme büyük bir ihtimalle sonuçlanacak ve ölüm cezası verilecekti” der. Bunu o zaman gerçekleştirmeye fırsatı bulamayan hainler çok istedikleri emellerini yerine getiremediler. Ama tutuklu bulunan komiserlerin, barbar Osmanlı iş-

galcilerinin ellerine geçtiğinde vahşice parçalanacaklarını da biliyorlardı. Zaten işgalciler Bakü'ye çok yaklaşmışlardı bile. Kuzey Kafkasya olağanüstü komiseri **G. Orjonikitze** 10 Eylül'de Moskova'ya çektiği telgrafında **V. İ. Lenin**'i, **V. Çiçerin**'i ve Tsaritsinde bulunan **J. Stalin**'i. “Bakü'de durum umutsuz, Türkler şehri top ateşine tutuyor. Türk işgalcileri, şehrin teslim edilmesini istiyor. Menşevik-Eserler ve Taşnak hainleri şehri teslim etmeye hazırlanıyorlar, İngilizler her zaman olduğu gibi daha baştan Bakü proletaryasına ihanet etmişlerdi. Müdahale edin, yoksa şehir ve sanayi merkezleri tamamen imha olacak” diye uyarır. Ama maalesef acil yardım örgütlenmesi yapılamaz ve 13 Eylül'de Türkler saldırıya geçer. Arkasından İngilizler Enzeli'den kaçmaya başlar. Bu arada Tsentrokasbi diktatörleri de apar topar Biçera-

hov'un yanına Petrovsk'a kaçmaya hazırlanırlar.

Bu esnada halen hapishanede tutulan Bakü komiserlerinin kurtarılması için acilen girişimlerde bulunulması ve bir an evvel onların **Baylon Adası**'ndan özgürlüklerine kavuşturulması gerekiyordu. Bolşevikler bundan önce Tsentrokasbi hükümetine onların serbest bırakılması için birkaç kez başvurmuş, ama her seferinde talepleri reddedilmişti. Şimdi de Bakü Sovyetleri vekillerinden **A. Migoyan** son bir kez onlarla görüşüp ya komiserlerin serbest bırakılmasını ya da Astrahan'a gönderilmelerini isteyecekti. Reddedildiği takdirde bu kez Bolşeviklerin silahlı birimleri (Ardak, Sarkis, Suren Şahumyan, Suren Ahamirov, Gevork Bedrosyan, Aleksandr Baranov ve diğerleri), Baylon hapishanesi üzerine saldırıya geçeceklerdi. Eğer komiserleri kurtarmayı başarırlarsa, kendilerini almak için Astrahan'dan gelen “**Sevan**”

gemisine binerek yakınlarında bulunan limana gideceklerdi. 14 Eylül'de bütün hükümet yetkilileri apar topar kaçmaya yeltenirlerken, A. Migoyan bunlardan sadece Velunts (Tsentrokasbi diktatörlerinin üyelerinden) ile son anda görüşme olanağı bulur. Devrimci komünist Migoyan'ın tehditleri karşısında geri adım atan Velunts, komünistlerin Astrahan'a gönderilmeleri için Dalin'e emir verir. Vermekte zorlanmasına rağmen nihayet yazılı bir belgeyi hapisane müdürüne vermesi için A. Migoyan'a imzalayarak verir. Belgede, Bakü Sovyetleri üyesi A. Migoyan'a beraberindeki korumalarla birlikte, Baylon'da tutuklu bulunan komiserlerin Bakü'den uzaklaştırılmalarına izin verilmesi istenmektedir. Velunts ve Dalin'in bu adımları atmalarının sebebi, kesinlikle insani değerleri ağır bastığından ya da yumuşadıklarından dolayı değildi sadece intikam almanın ince hesaplarını yapıyorlardı. Eğer kendileri halk komiserlerini kurşuna dizmekte geç kaldılarsa bu kez de vahşi işgalci Türklerin eline geçeceklerdi. Onlardan kurtulsalar bile, adadan fazla uzaklaşmaya zamanlarının olmayacağını, zira her taraftan "kendi adamlarının"-komiserlerin cellâtlarının- onları kuşatacaklarını düşünüyorlardı.

Bolşeviklerin yoğun ça-

baları neticesinde "Tsentrokasbi diktatörleri" bu kez yarıldılar. Umdukları gibi olmadı. Bolşevikler çok daha organize olarak daha hızlı hareket ettiklerinden dolayı onların yanılmalarına neden oldular.

Komiserleri kurtarmak için çok daha hızlı hareket eden A. Migoyan, korumalar grubuyla birlikte bir an evvel Baylon Hapishanesi'ne ulaşmak için yola koyulur.

Tutuklu komünarlar serbest bırakılır

Migoyan vakit kaybetmeden hapisane müdürüne çıkar, komiserleri serbest bıraktırdıktan sonra, "Sevan" a (geminin adı) binmek için hızla yola koyulurlar. Yolda silah sesleri birbirine karışmış, etrafa barut kokusu yayılmıştı. Korumalar korkudan ne yapacaklarını şaşırıp çareyi kaçmakta bulunca, zaten serbest kalan komiserler daha hızlı adımlarla "Sevan"a doğru ilerlerler. Ama "Sevan" yerinde değildir (Tsentrokasbi askerleri tarafından el konulmuştu), şehre dönüp gizlenmekten başka çareleri kalmamıştı, tam bu sırada kendi birlikleriyle (150-200 kişi kalan) son kalan "Türkmen" gemisiyle gitmeye çalışan Tateyos Amirov'la (Bolşevik) karşılaşırlar. O, tüm güçleriyle Şahumyan'ın ve diğerlerinin hizmetinde olduğunu belirtir. Ve hep bir-

likte sıkışarak gemiye binerler (yukarı kaptan bölümü odası bir bütün olarak Bakü komiserleri ve onlara eşlik edenlere verilir, bunların arasında Amirov da vardır), şehirden böylece uzaklaşmayı başarırlar.

Bakü, Türkler tarafından işgal edilir

15 Eylül'de Bakü'ye giren Türk ve Musavat çapulcular ordusu şehrin dört bir yanını kan gölüne çevirirler. Kuzey Kafkasya bölgesi askeri komiseri N. A. Anisimov V. İ. Lenin ve Yu. Svertlov'a çektiği telgrafta "Türkler Bakü'yü işgal ettiler. Orada durum çok kötü, bir katliam yaşanıyor. Bütün enerji kaynaklarının depolarını patlatıyorlar. Şehir kargaşa içinde, her yer talan... Herkes vahşice katlediliyor" der. Gerçekten de ortaçağ barbarları üç günde etrafı kan gölüne çevirmişlerdi. Bir sadistin dahi yapamayacağı vahşeti, Osmanlı Türkleri bölge halkına çoluk çocuk, yaşlı, kadın demeden acımasızca katlederek yaptılar. (Özellikle Ermenilere.)

Bu yaşananlar Menşeviklerin hâkim olduğu Gürcistan'ı hiç etkilemedi. Hatta askeri bakanları Georgatze, Türk ordularının komutanı Nuri Paşa'ya en sıcak selamlarını ve memnuniyetlerini dile getirmiştir. Türkler her yerde didik didik Şahumyan'ı ve diğer komünist halk komiserlerini aramaktaydı-

lar. O günlerde ele geçen **Olga Şatunovskaya**, (Şahumyan'ın sekreteri) kendisini ve diğer yakalananları sorgulayan Türk subaylarının özellikle de istihbarat amirlerinden Behaeddin Bey'in ("**Kumral Türk**") kendilerine ısrarla "**Şahumyan nerede?**", diye sorduklarında yanıt almalarını umuyorlardı. "Ben de kendilerine onların hepsinin gemiyle gittiklerini söyledim. Bana inanmıyorlardı, ellerinde Şahumyan'ın Bakü'de olduğuna dair veriler olduğunu ve yalan söylediğim için üzerime çullandılar" diye anlatır. Kan emici düşmanlar her bir Bolşeviğin kafasını getirene ödül vereceğini duyurur ve kimi pençelerinin arasına alsın olduğu yerde canice boğazlar ya da vahşice parçalarlar. Düşünün bir de komünist önderleri ellerine geçirseler, kesinlikle akıl almaz yöntemlerle doğrayacaklardı. Zaten Tsentrokasbi diktatörlerinin istediği de buydu.

15 Eylül'de, Bakü Körfezi'nden çıkan "**Türkmen**" gemisi, Petrovsk istikametine doğru yola koyulur. Zaten bütün Tsentrokasbi gemilerinin uğradığı ilk liman da burasıydı. Burada yönetim ise tamamen kudurgan Biçerahov'un elindedir. Burası komiserler için hiç uygun değil tersine tehlikeliydi. Şahumyan kendi yoldaşlarıyla biraraya gelerek bu konuyu tartışır ve sonuç olarak, gecele-

yin Petrovsk istikametine peşi sıra giden gemi filolarının arasından yavaş yavaş koparak Sovyet Astrahan'ına doğru yol almayı kararlaştırırlar. Bu doğrultuda hareket eden Şahumyan, Latiş (Latviyalı) gemi kaptanı İvan Palit ile bizzat kendisi görüşür. Rigalı olan kaptan bir an evvel ailesine kavuşmak için hiç tereddüt etmeden Astrahan'a gitmeyi seve seve kabul eder. Gemi bir kaç saattir bu güzergâhta yol alır. Ama bir müddet sonra geminin içinde bulunan Eser komitesi bu durumu fark eder. Ne olup bittiğini anlamak için bu durumu protesto ederler. Bu arada Eserler komitesinin, aynı gemide bulunan iki İngiliz subayını (birisi Albay) Krasnovodsk'a götürmeleri için anlaştıkları ortaya çıkar. Gemide 800'e yakın asker, Taşnak subaylar, İngiliz ajanları, karşı devrimciler ve irili ufaklı gruplar vardı. Bunların hepsi de büyük bir gürültü kopartarak Astrahan'a gitmek istemediklerini haykırırlar. Gemicilerin başı çeken saldırganı, karşı devrimci aynı zamanda geminin de başteknisyeniydi. Hiçbir şey onları ikna etmeye yetmedi. Gemi personelinin Astrahan'a gidecek kadar ne yakıtlarının ne de yiyeceklerinin olmadığını belirtmesinden sonra durum daha da karıştı. Bu durumda yapılacak bir tek şey vardı, o da zor kullanmak "**Nihayet,**

bizim komutamız altında bulunan Amirov'un birliklerinin bir kısmıyla gemi personelinin Astrahana doğru gitmelerini sağlayabilirdik. Biz bunu yapmadık, bu bir hataydı." Bolşeviklerin güç kullanarak geminin yönünü Astrahan'a (Sovyet iktidarının egemen olduğu şehre) çevirmemeleri önemli bir hata olarak yaşamlarının sonlanmasına neden olur. Güç kullanılması durumunda durumun nasıl ve ne şekilde gelişip sonuçlanacağını kestirmek kolay değildir ancak geminin yönetimine ve içindeki karşı devrimcilere karşı güç kullanmamak, tutuklanmanın ve sonu katliamla sonuçlanan büyük bir hatanın nedeni olur.

Komünarlar yeniden tutuklanır...

Ve nihayet 16 Eylül akşamı "**Türkmen**" gemisi Krasnovodsk sahiline ulaşır, Hazar Denizi'nin karşı kıyısındaki iktidar, İngiliz işgalcilerinin desteğindeki Menşeviklerin ve Eserlerin elindeydi. Onlar daha 19 Ağustos 1918'de İngilizlerle bir antlaşmaya imza atmışlardı. Antlaşmaya göre İngilizler, Türk-Alman ordularına ve Bolşeviklerin planlarına karşı koyması için, antlaşmanın 2 nolu şıkkında belirtilen Bakü'nün "savunmasını" kendileri üstlenecek, ama buna karşılık da Krasnovodsk'u bir askeri karargâh üssü ola-

rak kullanacaklardı. Böylelikle İngiliz emperyalistlerinin uzun vadeli politikalarının ve özellikle de Bolşeviklere karşı olan kudurganca düşmanlıklarının asıl nedenleri çok daha iyi anlaşılacaktır.

“**Türkmen**” gemisi hemen kıyıya yanaştırılmadı, yolcuların karantinadan geçirilmesi bahanesiyle, tersaneye çekildi. Gemiden bir tek İngiliz subayları ve “**yerel hükümete çok önemli bilgiler verecek olan karşı devrimci bir Ermeni subay olan**

Georgevyan Haçagir (Lalayevev) indi. Ertesi sabah Krasnovodsk polis şefi F. Alan (silahlı birimleriyle) “**Bugas**” adlı ahşap bir kadırgayla gemiye yanaşarak, onları en yakın Ufra Limanı'na götürmek için hareket etmelerini söyler. Liman daha önceden silahlı güçler (askerler, polisler, Eserlerin birliği), özel nişancılar ve özellikle de İngiliz bataryası ve komutanlarıyla tamamen ablukaya

alınmıştır. Bakü komiserleri kendilerinin tutuklanacaklarını çok daha önceden fark etmişlerdi. Şahumyan gemicilerin kamerasında yoldaşlarıyla bir araya gelerek, onlara tehlikeyle burun buruna karışmayı, mümkün olduğunca sempatik görünerek kendilerini gizlemeye çalışmalarını öğütler. Hükümetin almış olduğu bu sıkı önlemlerden çıkmayı başarırlarsa, vakit kaybetmeden ya Sovyetler Astrahan'ına ya da Taşkent'e gitmelerini öğüt-

ler.

Gemiden inmeye yolcularla birlikte başlarlar, ama inen her bir yolcu didik didik aranır. Varsa silahlarını teslim etmelerini söylüyorlardı. Bu esnada Amirov, kendi birlikleriyle Petrovsk'a kadar komiserlere eşlik etmek istediğini söyleyerek direnmek istediye de bunda başarılı olamaz ve silahlarını teslim etmek zorunda bırakıldı. Bütün bunlar Krasno-

vodsk'un şefi İngiliz Albay Bani'nin emriyle hareket eden Eserler hükümeti (başkanlığını V. H. Kun ve yardımcısı A. İ.Kondakov'un sözde grev komitesi) ve F. Alan'ın “mükemmel” çalışmaları sayesinde planlanmıştı. Onlar “**Türkmen**” gemisinde olan “**yükten**” tamamen haberdar edilmişlerdi. Bu değerli bilgileri özellikle İngiliz ve Taşnak subaylarından ve de “**Türkmen**” gemici başteknisyenden elde etmişlerdi. Onlar başta komiserler olmak üzere onlarla yola çıkanları ele vermişlerdi. Hain Georgevyan, Şahumyan'ı göstererek işaret ettiğinde halk komiserlerinin komünist önderi Şahumyan, ona doğru yaklaşan düşmana kahredici bakışıyla şöyle haykırır. “**Zannetme ki, benim ölümümle uğruna mücadele ettiğimiz davamız sona erecek. Bunu asla başaramayacağız.**” Ve 35 kişi tutuklanır. Tutuklananları karanlık çöker çökmez Krasnovodsk'a götürmek için “Vyadka” adlı küçük bir gemiye bindirirler. Şahumyan, kendilerinin hiç bir suçu olmadığını, bu yapılanların haksızlık olduğunu ve yerel hükümetle hiç bir sorunlarının olmadığını, belirterek bu durumu protesto eder. Daha sonra **O, Çaparitze, Fioletov, Korganov, Petrov, Zevin ve diğerleri onları tutuklayan yetkililere 17 Eylül'de radyoda Tsentrokasbi diktatör-**

lerine duyurulması için bir yazı kaleme alır. Yazıda Bakü'den Krasnovodsk'a olan yolculuklarının kısa özetine değinir; “Burada bir kaç yolcunun provokasyonları sayesinde yerel hükümette, acaba biz kargaşa anında mı cezaevinden firar ettik? Ve Bakü'den diktatörlüğün bilgisi olmadan mı çıktık? diye kafasında kuşkular oluştu. Bu kaygılarından dolayı biz tutuklandık ve bizimle beraber 10 insan da tutuklandı. Bunların arasında cephe komutanı Amirov da var. Tsentrokasbi diktatörlüğünden bu duruma bir açıklık getirmesini, sizlerin izniyle bırakıldığımızı ve yine bilgileriniz dâhilinde yolculuk yaptığımızı belirtmenizi rica ediyoruz. Eğer bunu uygun görmüyorsanız, hiç değilse bizi Astrahan'a göndersinler ya da Petrovsk'a. Sizin bizim işlerimizden haberdar olduğunuzu biliyoruz bunu Petrovsk'a yolculuk edenlerden ve “Türkmen” gemisi personelinin, Krasnovodsk yolculuğunda neler yaşandığına dair bilgiler elde edip öğrenebilirsiniz. Sizlerin bir an evvel bu duruma müdahale etmenizi rica ediyoruz”. Bu yazı, yerel hükümete Petrovsk'a bildirmeleri için verilir, ama her zaman olduğu gibi hiçbir girişimde bulunmaz.

Tutuklananlar akşam karanlığının çöktüğünde halkın gözünden uzak yollardan

şehre götürüldüler. Burada grubu ikiye ayırdılar. Bir yana ayırdıkları 17 kişiyi (**Şahumyan, iki oğlu, Çaparitze, Fioletov kendi eşleriyle, Azizbekov, Migoyan, Zevin, Arsen ve Tateyos Amiryannar** ve diğerleri) tutukluların bulunduğu odalara (erkekleri bir odaya kadınları ayrı bir odaya) kapattılar. Diğer 18 kişiyi de şehrin diğer hapishanesine gönderdiler. Koşullar dayanılmaz derecede ağırdı, hücreler çok dar ve rutubetli, beton üzerinde çürük tahtalar, yastık yatak yok, yiyecek verilmiyor, boğucu sıcak ve sürekli hücrelerdeydiler. (Havalandırma-ya çıkmak yasak, mektup ve yakınların gelmesi yasak vs.)18 Eylül'de tüm tutukluların verdiği yetkiyle **Şahumyan, Korganov, Petrov ve Poluhin** bir şikâyet mektubu yazarak Krasnovodsk hükümetine (“grevciler komitesine”) gönderirler, mektupta; “**Ayın 17'sinden şimdiye kadar bize yiyecek hiçbir şey verilmedi ve bizleri çarlık hapishanelerinden çok daha kötü koşullar içine kattınız**” diye belirtirler. Buldukları koşulların yasaların ön gördüğü uygun şartlarla değiştirilmesini, bunun yanı sıra kendilerinin neyle suçlandıklarını ve radyo anonslarının olduğu gibi yayınlanıp yayınlanmadığını öğrenmek istediklerini dile getirirler. Onların yazdığı bu mektup da diğerleri gibi ce-

vapsiz kalır.

Krasnovodsk'da yaşanan gelişmelerden Hazar Denizi'nin karşı yakasında bulunan Eser F. A. Funtikov önderliğindeki hükümet tamamen haberdardır ve o bu bilgileri kendi efendisi olan İngiliz General Wilfred Malle-son'dan alır. Bu general aynı zamanda İran'da ve Türkmenistan'da bulunan İngiliz ordularının da komutanıdır. Genellikle kendisi Meşhed'de kalır, ama Aşkat'taki işlerini Densterville Bakü'de görev yapan ve buraları iyi bilen kendi temsilcisi Yüzbaşı Rıgımal Dick-Johnes aracılığıyla yürütür. İşte bu General Hazar Havzası'nın güney sahillerinin tek diktatörüdür. Bunların hepsi de, Kun ve diğerleriyle birlikte, Bakü halk komiserlerinin sorgusuz ve yargısız gece katliamını planlayan cellâtlardı.

Şahumyan'ın son günleri ve yok edilme planları

Daha “Türkmen” gemisi Krasnovodsk'a hareket ettiği ve Bakü komiserlerinin tutuklandıkları gün, Aşkat'ta bulunan Funtikov'a bu gelişmeler anlatılır ve ondan komünistleri Poltoratsk'a (Aşkat) gönderilmelerini mi, yoksa Krasnovodsk'da mı tutmalarını danışırlar. Halk komiserleri ve onların düşüncelerinden sadece Eserler ve Menşevikler değil işgalci

İngiliz emperyalistleri dahi çok korkuyor ve bir an evvel onlardan kurtulmak istiyorlardı. Çok daha sonraları Mc-Donel kaleme aldığı yazısında; “**Bazı insanlar bizi çok ilgilendiriyordu ve özellikle de Şahumyan. Onu çevreleyen insanlar onu tanrısal-laştırarak kadar ona saygın duyuyorlardı. Ressamlar doğunun İsa modelini yaratmak için Şahumyanın kafasını örnek olarak tercih etmeliydiler**” diye yorumlar. Yine Malleson gecikmeyle de olsa (1933 yılı ortalarında “**Fortnightly Review**” gazetesinde yayımlanan “**yirmi altı komiserler**” adlı makalesinde Krasnovodsk’da Bakü komiserlerinin tutuklanmasıyla ilgili verdiği demeçte şunları söylemiştir: “olağanüstü önemli bir yenilikti. **Sovyetler Rusya’sının en önemli Bolşevik kadrolarından oluşan bu propagandist grup kıyılarımıza ayak basma başarısını elde etselerdi, bizim için esas tehlike bu olurdu.** İstikrarsız ve geri kalmış bir ülkenin yalpalayan halkının yeniden Bolşevikler tarafına geçmesiyle, bütün planlarımız ve çabalarımız boşa gitmiş olacaktı. Bu nedenle, bizlerin önünde büyük engel oluşturan bu insanların her ne pahasına olursa olsun Aşkabat’a gitmelerini durdurmamız gerekiyordu.” Britanya misyonerleri, komiserlerini ne bu bölgeye gelmelerini ne de Kafkasya’da kalmala-

rını istiyordu. **Evet, komiserler silahsızdı, tek bir tüfekleri dahi yoktu, ama onların bunlardan çok daha korkunç bir silahı vardı, düşünceleri, deneyimli politik kadrolarının propagandaları sayesinde yığınlar onların saflarına geçiyor ve yeni yeni halk ayaklanmaları başlıyordu.** Bundan dolayı onların bir an evvel yok edilmeleri gerekiyordu.

Böylece, Malleson ve Funtikov kumpanyasının ortaklaşa aldıkları kararları bir an evvel gerçekleştirmek ve birlikte hareket etme konusunda anlaşırılar

Sinsi katliam planı

Gerçek canilerin ve katillerin kimler olduğu artık belirginleşmiştir. Ve onlar çok önceden sinsice planladıkları ölüm cezasını bir an evvel gerçekleştirmek için acele ederler. Böylece ilk olarak Aşkabat’a yola çıkmak üzere iki vagonlu özel bir tren hazırlanır. (Biri yolcular, diğeri mahkûmlar için), Makinist olarak da Funtikov en sadık uşağı sağ Eserlerden Z. Şçegolyudin atanır. Aynı zamanda Türkmene askeri üniformaları giymiş beyaz ordu askerlerinden silahlı 10–12 kişilik bir grup da hazırlanarak ayrıştırılır. 19 Eylül akşamı bu trenle Aşkabat’tan Krasnovodsk’a İngiliz misyoner Dick-Johns, güney Kafkasya hükümetinin başka-

nı Funtikov, yardımcısı Kurilyov, Drujkin, Sedih (tanınmış Eserlerden güney Kafkasya komitesinin başkanı), Yegorov (Eserlerin Kızıl-Arvat komitesi başkanı) gelirler. Onlar İngiliz komutanları ve Kun hükümet yetkilileriyle gizli bir toplantı gerçekleştirirler. Ve halk komiserlerini aşağı Hazar havzası kumsalında öldürmeyi planlarlar. Bu katliamı gizlemeleri için de güya onları Hindistan’a götürdüklerini haber olarak yaymayı kararlaştırırlar.

Sovyetler hükümeti ve Lenin tüm bu gelişmelerden habersizdi. Tüm bu gelişmeler yaşanırken ilk korkunç haberler de duyulmaya başlar. RSSFC Dışişleri Halk Komiseri **G. Çiçerin** 19 Eylül 1918’de Hollandalıların başkonsolosu Udendik’e konuyla ilgili önemli bir mektup gönderir, kaleme aldığı yazıda “**Bakü’yü terk edecekleri zaman, eski Bakü Sovyetleri hükümetinin üyeleri Şahumyan, Çaparitze ve üst düzey komutanlarından Petrov’u ve diğerlerini kendileriyle birlikte götürün İngilizlerin bu girişimlerini, kesinlikle protesto ediyor, onların ülkelerine gönderilmesini talep ediyoruz...**” der. Udendik’in Sovyetler Rusyası ile İngiliz hükümetinin arasında bir arabuluculuk yapması gerekiyordu, ama diğer taraftan Malleson da kendine verilen gizli emirleri bir an evvel yerine getirmenin so-

rumluluğuyla hareket ediyordu.

Eylül'ün 19'unu 20'si sabahına devrettiği gece 20 Eylül sabahı saat 1'de Funtikov, Kurilyov, Kun, Drujkin, Sedih, Hudolojkin (Aşkabat garnizon komutanı ve şehrin güvenlik şefi), Alalyan, Yegorov, Sedov (Kızıl-Arvat polis şefi), silahlı birliklerin yol göstericiliğinde, ama aralarında İngilizler (kendilerini gizlemek amacıyla) olmadan hapishaneye giderler. **“Gece yarısı ziyaretçilerimiz,”** -diye anılarını anlatmaya başlayan A.Migoyan,- **“bulduğumuz hücreye girdiklerinde, yarı açık kapının önünde önce derin bir nefes aldılar. Hiçbiri-miz yerlerimizden kalkmadık. Alalyan, aşağı Hazar havzası hükümetinin kararıyla tutukluların bir kısmının bugün Aşkabat merkezi cezaevine nakledilmesi gerektiğini ve orada mahkemeye çıkarılacaklarını, geri kalanların da serbest bırakılacağını belirttikten sonra Aşkabat hapishanesine nakle-dilecek olan yoldaşların isim listesini okumaya başladılar.**

Ve böylece **tutuklu bulunan 35 kişiden 25'i ayrıştırılır**, bu liste Bakü'den yola çıkarırken G. Kurganov'un yanında kalmış ve Krasnovodsk'ta üzerleri arandığında düşmanın eline geçmişti. 25 kişi işte bu listede olanlardı, Bakü Hapishanesi'nde tutuklu buldukları zaman içlerinde en büyüğü Kurganov olduğu için, tüm yoldaşlarına dışarıdan getiri-

len yiyecekleri kendisi bölüş-türmekteydi. Ama bu listede Bakü Komünü'nün göze çarpan hiçbir askeri komutanının ismi geçmiyordu. Bunlardan en tecrübelileri S. Kandelakin ve E. Gigoyan o dönem hapishanenin revirinde yattıklarından, Korganov onlara yiyecek “ayırıyordu”. Bu listede komünçülerin önde gelen politikacılarından A. Migoyan, eski Bolşevik Varvara Çaparitze, Olga Fioletova, Maro Tumanyan ve diğerlerinin isimleri de yoktu. Çünkü o dönem onlar Bakü hapishanesinde tutuklananlar arasında yoktular. Şahumyan'ın iki oğluna (Suren ve Levon) gelince onlar da kefaletle kurtarıldıklarından bu listede yer almamışlardı. Bakü komiserlerinden N. Nerimanov, N. Kolesnikov, A. Karinyan, S. Der-Gabrielyan ve S. Markaryan ise (Sovyet yardımını almak için) değişik yollardan Rusya'ya çıkmışlardı.

Anglo-Eser cellâtlar kumpanyası 25 kişilik listede yer alanları (içlerinde sıradan Partizanlar da olmasına rağmen), Bakü komününün yönetici politik kadroları olduklarını kabul eder. Bunların “Türkmen” gemisine binmelerine yardımcı olan Sovyet Partizanlar birliğinin komutanı Amirov'u da ekleyince ayrıştırılanların sayısı 26'ya çıkar. Eğer bu 25 kişilik liste olmasaydı cellâtlar büyük bir ihtimalle tutuklanan 35 kişinin tamamını imha edeceklerdi. Karar kesindi.

A. Migoyan “serbest bira-

kılanların” arasındaydı, S.Şahumyan'ın isteğiyle Alalyan'a başvurarak kendilerinin de Aşkabat'a gidecek gruba dahil edilmesini ister. Bu komiserlerin kaçırılmasını örgütlemek için düşünülmüş bir plandı. Ama maalesef A. Migoyan'ın bu isteği reddedilir. Ve o, S. Şahumyan'ın son olarak kendisine **“Rıcanı reddettiler, önemli değil. Sizleri serbest bırakırlar, Suren ve Levon'la (Şahumyan'ın oğulları) birlikte Astrahan'a ulaşmaya çalışın, oradan da Moskova'ya. Lenin'le görüş ve ona burada başımıza neler geldiğini ayrıntılarıyla anlat. Benim adıma şu öneride bulunursun, tanınmış bazı Menşevik ve Eserlerin politik kadrolarını (eğer daha tutuklamadılarsa), aşağı Hazar havzası hükümetiyle bizleri değiştirmeleri için rehine olarak tutuklasınlar”**

“Ben de Migoyan, Şahumyan'la geçirdiği son anları şöyle anlatır: kendisine, bunu böyle de yapacağım dedim. Bu esnada Şahumyan Suren ve Levon'a (oğullarına) yanışarak ellerini onların omuzlarına koydu ve onlara **‘Siz Anastasla (Anastas Migoyan) birlikte Astrahan'a ulaşın, daha sonra da Moskova'ya Lenin yoldaşın yanına'** dedi. Onlara annelerine selam söylemelerini, ona karşı her zaman saygılı davranmalarını, kendisine her konuda yardımcı olmalarını, Manya'ya (küçük kızı) ve Seroj'a (en küçük oğlu) da selam söylemelerini

unutmamalarını öğütler. Unutmadan **'Annenize söyleyin merak etmesin. Korkulacak bir şey yok, bize bir şey olmaz. Lenin bizi kurtarmak için (tutuklu Eserler ve Menşeviklerle değiştirmek) için elinden geleni yapacaktır. Çok yakında yine birlikte olacağız'** diye onlara moral verir.

Biz birbirimize kardeşten de öte yoldaş sıcaklığıyla veda ettik. "Doğrusunu söylemek gerekirse, tüm olumsuzluklara rağmen hepimizin morali her

zamankinden çok daha yüksekti. Buna rağmen bize bir kısmımızı serbest bırakacaklarına ve diğerlerini de yargılayacaklarına dair söz verdiklerine göre, işlerin bu kadar da kötü olmadığını düşünüyorduk. Zira mahkemeye çıkarılacak yoldaşların hiçbir suç işlemediklerini biliyorduk. Biz çok yakında bu kana susamış cellâtların toplu bir katliama girişeceklerini dahi tahmin edemeyecek kadar saftık. O zaman bizi serbest bırakacaklarını zannediyorduk. Ama er-

tesi günü yoldaşlarımızın hayatta olmayacaklarını, katledileceklerini aklımızın ucundan dahi geçirmiyorduk. Bunu sadece Şahumyan'la vedalaşma anında korkunç bir şeylerin olacağını onun kızıla çalan bakışlarından farkettim."

Muhtemelen Şahumyan yoldaş ayrılma anında ve özellikle de oğullarının önünde vedalaşma konuşması yapmayı ve onlara daha fazla acı çekirtmemeyi düşünerek, suskunluğu tercih eder. Suren Şa-

humyan (S. Şahumyan'ın oğlu) daha sonraları olayı anlatırken **"Bu sıcaklıktan ve ciddiyetten sonra yoldaş Şahumyan bana veda etti. Yüreğinden fişkırcasına çıkan sınıf kinini ve nefreti tahmin edebiliyordum ve onun kendilerini bekleyen tehlikeyi bildiğini, ama hiç kimseye bir şey demediğini hissediyordum"** diye yorumlar.

Bu arada hapishaneden çıkartılırlarken eşine doğru yüksek sesle seslenen Fioletov da... **"Rahat ol ve asla umut-**

suzluğa kapılma, bizim başımız dik, ideallerimiz ve düşüncelerimiz için onurumuzla ölmeye hazırız" diye korkusuzca haykırır.

Son yolculuk, tren durur ve işıklar söner...

19 Eylül gecesi tutukluları taşıyan tren Aşkabat'a doğru hareket eder. Aynı zamanda (gece) aşağı Hazar havzası gerici hükümetinin resmi organı basıma girer. Bu sayı ağzı salyalı kan emici kudurganların bir haberini **"Bu sefer de şansımız yaver gitti.** Bakü'nün kaderini belirleyen eski yöneticileri elimize geçti. Avımızın arasında adına çoktandır **'Kafkasların Lenin'i'** diye hitap edilen, en tanınmış komünist kahramanlarından Stepan Şahumyan da bulunmaktadır" diye büyük puntolarla yayımlar ve devamlar... "Onlar, Bakülü vatandaşlarımıza kurtuluş çağrısında samimiyetle bulunan dostumuz İngiliz mütteliklerimize karşı büyük güvensizlik zehirinin tohumlarını serpiştirmekteydiler. Onlar, ısrarla İngiliz emperyalistlerinin yanında savaşa katılmak dürüst devrimciler için bir onursuzluktur, diye onları sert bir dille eleştirmekte ve cezalandırmaya hazırlanmaktaydılar. Ama kader bir kez daha bizden yana güldü... Ve onlar şimdi elimizde... Biz barbarlığın şaha kalktığı bir yüzyılda yaşıyoruz, o halde onun yasalarından yararlan-

PARTİZAN 63

malıyız... Bundan dolayı Şahumyan, Çaparitze, Petrov, Korganov, Fioletov ve diğerleri bunun cevabını başlarıyla ödeyeceklerdir”.

Anglo-Eserler ve bütün karşı-devrimci odakların oluşturduğu cellâtlar sürüsü, topyekün olarak kendi verdikleri sözlerinde durdular ve 26 halk komiserlerini, halkın en değerli evlatlarını, devrimi ilmik ilmik nakış nakış gözlerinin nuru gibi işleyen devrimcileri, eşi görülmemiş sadistlikle vahşice katlettiler. 20 Eylül saat 1’de Aşkabat’a doğru yol alan bu özel tren, Krasnovodsk’a 207 verst (1 verst = 1.6 km) uzaklıktaki Akça-Kuma ve Pereval istasyonları arasında ışıkları söndürüldükten sonra aniden durur. Mahkûmları grup grup dışarı çıkarttıktan sonra, demir yollarının az ilerisindeki kumsallık tepenin yamacına götüren gözü dönmüş hainler, onları vahşice kurşunlayıp delik deşik ettikten sonra parçalanmış cesetleri hemen yanlarında bulunan bir çukura doldurarak üzerlerini kumlarla örterler. Halk komiserleri ölümle karşı karşıya geldikleri zaman bile kendi davalarından ve onurlarından asla taviz vermemiş, düşmanlarının yüzlerine öfkeyle haykırarak direnişe geçmişlerdir. Bu durum karşısında daha da kudurganlaşan karşı devrimci sarhoş Eserler ve beyaz-ordu mangasının haydutları, komiserlerin üzerine kurşun yağdırmaya başlar.

Bunların arasında bulunan Pitroviç; “Şahumyan ve diğer komiserler hemen öldürüldüler, onların yaşamlarına kendi tabancasıyla kafalarına birer kurşun sıkarak son verdiğini, daha sonra vagona döndüklerinde Fundikov’un herkese konyak ikram etti”ğini söyler.

Son söz

“Bizler yaşamlarımızı kurtarmak için ihanet etmekten devrimin mevsizinde onurumuzla ölmeyi tercih ederiz” Şahumyan. Tanınmış Leninist, yaşamıyla ve ölümüyle cesur bir devrimcinin ve büyük bir politikacının nasıl olması gerektiğinin parlak bir örneği olmuştur. O’nun çok verimli çalışmaları ve firtınalı yaşamı epik bir kahramanlık destanıdır. Bu usta eller tarafından yaratılan eserin her bir satırı derin bir anlam taşımakta ve devrimci fedakârlığa yaşam vermektedir ve insanlığı yeni bir dünyanın eşğine taşımaktadır

Komünarlardan Fioletov yoldaş son yolculuk öncesi serbest bırakılan eşine yüksek sesle seslenir “**Rahat ol ve asla umutsuzluğa kapılma, bizim başımız dik, ideallerimiz ve düşüncelerimiz için onurumuzla ölmeye hazırız**” diye korkusuzca haykırır.

Komünarlardan Çaparitze (Alyoşa) yoldaş ölüm yolculuğundan kısa bir süre önce zindanda yaptığı son konuşmasında “**Gidişata bakılırsa,**

durumlar umutsuz gibi... Ben seve seve çarpışmada ölmeyi, barikatlarda düşmeyi istedim, ama bu hayvanlara karşı elimizi bile kıpırdatmadan böyle ölmek, bu komünistlere yarasız bir ölüm değildir” der. Oysa silahsız olmalarına rağmen Bakülü komünarlar kahramanca direnerek tarih yazdılar.

Ve komünarlar zafer ve direniş sloganlarıyla tohum olup özgür Sovyet topraklarına düşerler. “**Biz beyaz bayrak sallandırmayız**” sloganı Bakülü komünarların direniş ve mücadele sloganları olur, kızıl bayrak olur yoksulların devrim burçlarında onurla dalgalanır.

Bakü bir yol kavşağıdır

Bakü, doğu ve batının arasında “**Dev bir işaret levhası**”dır. Yolların ayrılacağı dev bir kavşaktır. Bu kavşak iki zıt sınıfın temsilcilerinin ve neferlerinin karşı karşıya geldiği, savaştığı kanlı bir savaş arenasıdır. Bir yanda barbarlıkla 26 siyasi komiserleri katlederek bölgeyi işgal etmek isteyen ve varlıklarını sürdürebilmek için her türlü vahşiliğe ve katliama başvurmak-tan çekinmeyen eskinin ve köhnemiş dünyanın temsilcileri olan emperyalist-kapitalistler. Diğer yanda da karanlıkları yeni doğmakta olan güneşin kızıl ışıklarıyla aydınlatmaya çalışan proletarya. Tarihin bu en keskin döneminde proletarya açısından en

stratejik bölge olan Bakü'de Sovyet iktidarının kuruluş şafağında, 26 siyasi komiseri sınıf düşmanlarıyla karşı karşıya getirir. Komünizm idealeri uğruna toprağa düşen siyasi komiserleri yücelten onların davalarının büyüklüğü, bölgenin stratejik önemi ve düşmanlarının çokluğudur.

Bakü iki zıt sınıf olan proletarya ve burjuvazi için neden bu kadar önemlidir? İngiliz-Fransız-Alman emperyalistleri açısından Bakü ve Kafkaslar neden bu kadar önemlidir? Bunun önemini daha iyi anlamak için sınıf düşmanlarının ağzından dinleyelim, o dönem yayınlanan Amerikan ve İngiliz gazetelelerine başvuralım. "New-York Times" gazetesinin 14 Haziran 1917 tarihli çıkan önemli bir makalesinde; "Acilen oluşturulacak güçlü ordu birlikleri derhal Kuzey İran ve Kafkasya bölgelerinde harekâta girişmeli... Müttefik güçlerinin öncelikli görevi Kafkasya'nın en stratejik ve önemli petrol merkezlerini işgal etmeleri ve kontrolü tamamen ele geçirmeleri olmalıdır" başlığı altında bir yazı yayınlanır. Bölgede en aktif faaliyet yürütenlerin başında özellikle İngiliz emperyalistleri gelirken, emperyalist güçlerin gönüllü borazancılığına soyunan "Nir İst" gazetesi ise yayınladığı makalesinde olayın önemine "Bakü... Petrol zenginliği bakımından eşine rastlanamayacak kadar

önemli bir bölgedir, Bakü dünyanın en büyük petrol merkezlerindedir. Eğer petrol bir kraliçe ise, onun baş tacı da hiç şüphesiz Bakü'dür" şeklinde değinerek, sorunun ciddiyetine dikkat çeker. Ama onların amacı sadece "dünyanın bu bölgesindeki yer kabuğunda bulunan yağlı tabakayı", "Kafkasya İncisini"ni tacı ele geçirmek değil, tam tersine tüm Kafkasya'yı ele geçirerek onu askeri bir üs haline dönüştürüp böylelikle Sovyetler Rusya'sına karşı daha aktif mücadele etmekte. İngilizlerin önde gelen generallerinden Denstervil "Planımız Hazar Denizi'ni tamamen kendi hâkimiyetimiz altına alarak bunun güvenliğini sağlamak için de önce Bakü'yü işgal etmemiz gerekiyordu ve bu stratejik olarak bizim için çok önemliydi. Bu ayı zamanda şehrin düşmanlardan arındırılması ve savunulması demektir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulursa Bakü'nün stratejik önemi bizler için çok daha ön plandadır ve bundan dolayıdır ki bu alana hakim olmak her türlü zorluk ve riskin üstesinden gelmekle ancak mümkün olacaktır. Bunun yolu da ağır bedel ödemekten geçmektedir" sözleriyle misyonlarının zor ama buna değeceğini ve buna zorunlu olduklarını ürkekçe de olsa belirtirler.

Bakü'nün ele geçirilmesi aynı zamanda Kafkaslar'da

proletaryanın iktidarının ve Sovyetler Birliğinin yıkılması için en önemli stratejik üssün ele geçirilmesi demektir. Ciddi bir tehdit unsuru haline gelmesi demektir. Alman emperyalistlerinin ve uşakları olan Osmanlı işgalcilerinin saldırı planlarının merkezinde her zaman Bakü olmuştur. Bu plan aynı şekilde İngiliz emperyalistlerinin de başından itibaren baş planı olmuştur.

Bakü emperyalist-kapitalistler için ne kadar önemliyse Kafkasya proletaryası ve Sovyet iktidarı için de önemlidir. Bakü, proletaryanın kalesidir. Bu kale hem Kafkas devrimi açısından hem de Lenin önderliğinde kurulan yeni Sovyet iktidarının yaşatılması, güvence altına alınıp güneyden gelecek emperyalist saldırılardan korunması açısından da önemlidir. Kafkas cephesinden gelebilecek saldırıları önlemenin temel koşulu devrimi büyütme ve geliştirmektir. Kafkaslar cephesinden gelebilecek emperyalist saldırıları önlemek, devrimi güvence altına almak açısından Bakü komününün korunup yaşatılması büyük önem taşımaktadır.

Bakü Komünü'nün sayısız düşmanına karşı yürüttüğü mücadelenin gelip dayandığı aşama artık ölüm ile yaşam arasındaki doruk noktadır. Bundandır ki Bakü Komünü'nü korumak ve yaşatmak için can bedeli bir mücadeleye girilerek Kafkasya toprak-

PARTİZAN 63

larında tohum olur Bakülü 26 siyasi komiser. Onlar Sovyet toplumunun enternasyonalist gururu ve her ulustan emekçilerin saygınlık duyduğu övünç kaynağı olur. Bakü komününün inançlı ve yiğit militanlarına önderlik eden, proletaryanın devrim biliminin üstadı **Lenin yoldaş** başta olmak üzere onun izinden yürüyen ve hiç ayrılmayan **bilimsel sosyalizmin ve kuramsal Marksizmin ağır topu S. Şahumyan** yoldaş olmuştur. O Kafkasya'nın çeşitli milliyetlerden emekçi halkı başta olmak üzere ezilen dünya halklarının gönüllerinde saygın ve onurlu bir yeri doldurmuş eşine az rastlanır devrimci bir komünist önderdi. O **Lenin yoldaşın** etrafında bilinç ve kararlılıkla, yüksek bir bilgelikle örgütlenmiş önderler örgütü grubu içinde yer alan değerli bir kadro idi. O sadece Ermeni Bolşeviklerin değil, Azeri, Rus, Gürcü ve diğer milliyetten komünarların da güven dünyasında bir granit,

onların sevgi ve saygı dünyasında bir kutup yıldızı olmayı başarmış bir önderdi. Bir Bakülü proleterin dediği gibi "O biz Bakülü proleterlere, gidin kendinizi denize atın deseydi bunu severek yapardık." O proleterlerin sevgi güvenini böylesine güçlü kazanmış Bolşevik önderdi.

Bakü 26 siyasi komiseri, sınıf savaşımının tüm şiddetiyle devam ettiği, devrimci mücadelenin barikatlarında şehit düşerler. Ve onlar önderleri **Lenin yoldaşın "Bakü bizim için her şey demektir ve onu sonuna kadar savunmamız gerekir"** sözlerine büyük bir sadakatle ve direniş dolu kararlılıkla bağlı kaldılar. Son nefeslerini verene kadar emperyalist düşmanların ve Menşevik- Eser aşâğılık uşak hainlerin önünde asla boyun eğmediler. **Beyaz bayrak sallayıp diz çökmediler.** Kurşunlanacakları anda bile ideallerine olan bağlılıklarını ve haklı davalarına olan sonsuz güvenlerini dile getir-

mekten asla çekinmediler. S.Şahumyan ve yoldaşlarının son sözleri...(Paris komüncülerinin 1871 Pere la chese duvarları önünde sınıf düşmanları tarafından kurşunlanacakları anda "Vive la comun" diye haykırdıkları gibi) "Biz yüce komünizm idealleri için ölüyoruz, yaşasın komünizm" olur.

Sovyet iktidarının kan emici sömürücü düşmanları, 26 siyasi komiserleri büyük bir vahşetle ve barbarlıkla katletmelerine rağmen, asla amaçlarına ulaşamadılar, asla proletaryanın kalesini teslim almayı başaramadılar ve zaten başaramazlardı da, tarihte hiç bir güç devrimin kaçınılmaz akışını, devrim denilen alt üst oluş dolu kasırga dalgalarını durdurmaya yetmedi. Ve yetmeyecektir. Bu amansız sınıf mücadelesinde zaferi yaşamları boyunca mücadele eden ve uğruna ölümü göze alacak kadar fedakârlığa katlanan ölümle alay ederek toprağa düşüp tohum olan, 26 siyasi komünar kazandı. Proletarya kazandı.

Yirmi altılar yaşamlarının en verimli ve en üretken dönemlerinde direniş siperlerinde şehit oldular. Yaşca en küçükleri olan (A. Bogdanov) 22 yaşında, en büyükleri ise (T. Amirov) 45 yaşındaydı. Bakü komiserlerinin önderlerinden Stepan Şahumyan'a gelince daha 40'ından bile gün almamıştı. Devrimin her bir verenası (kutup yıldızı)

uçsuz bucaksız Sovyet top- raklarında yaşayan sosyaliz- min onurlu yapı taşları, yeni doğan çocukların adları oldu- lar.

90. yılında ezilen ve sö- mürülen sınıflara, uluslara büyük bir yol gösterici olma- ya devam eden Ekim Devri- mi'nin büyüklüğü sahip oldu- ğu dünya görüşünün bilimsel- liği ve derinliğinde, onun ışık taşıyıcıları olan komünarların direniş dolu onurlu kavgala- rındaki büyüklükte yatar.

PARİS ve BAKÜ KOMÜNARLARI DEVİRİMİN ONUR ABİDELERİDİR.

Sovyet Ermenistanı'nın tanınmış komünist şairlerin- den Yeğişe Çarents'in, ko- münçüler adına yazdığı şiir devrim mücadelemizde dire- niş buketi olarak anılacaktır.

Yirmi altı idik biz, yirmi altı,

*Ama sayısız,
Sayısızdır ismimiz,
Ne kurşun öldürür bizi
Ne de yorgunluk,
Siz var oldukça yoldaşlar,
Siz var oldukça,
Mücadelemiz sürdükçe,
Yürüyüşümüze ölüm yok,
Ve aydınlık davamıza- yenil- mek...*

Bakülü 26 komiserin isimleri ve devrimci görevleri

Stepan Şahumyan- Ko- münist Partisi Merkez Kom-

te üyesi, Kafkasya bölgesi fa- aliyetlerinden sorumlu Ola- ğanüstü Halk Komiseri, Bakü Halk Komiserleri Konseyinin Başkanı ve aynı zamanda dış işleri komiseri, "bilimsel Marksizm'in ağır topu" ulus- lararası komünist hareketin saygın politikacılarından.

Prokofi Çaparitze (Alyo- şa)- Komünist Partisi Merkez Komitesinin Aday Üyesi, Ba- kü Sovyetleri Başkanı, İçişle- ri Komiseri.

Meşadi Azizbekov- Bakü İl Komiseri, Köylü Sovyetleri Çalışma Komisyonu Başkanı, Komünist.

İvan Fioletov- Halk Eko- nomi Komisyonunun Başka- nı, Komünist.

Grigori Korganov- Kaf- kasya Ordusu Devrimci As- kerî Komitesinin Başkanı, Askerî Donanma İşleri Komi- seri, Komünist

Pavel Zevin- Çalışma Ko- miseri, Komünist.

Arsen Amiryan- "Bakins- ki Raboçi" Gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni, Komünist.

Suren Hovsepyan-"İzves- tiya Bakinskovo Soveta" Ga- zetesinin Genel Yayın Yönet- menî, Devrimci Askerî Kon- sey Üyesi, Komünist.

Mir-Hasan Vezirov- Ta- rım İşleri Komiseri, Sol Eser.

Grigori Petrov- Bakü merkezi hükümetin askeri temsilcisi, Askerî Cephenin Baş Sorumlusu, Sol Eser.

Vladimir Poluhin- Askerî Donanma İşleri Komiseri, Komünist.

İvan Malikin- Kafkasya Ordusu Devrimci Askerî Ko- mitesinin yardımcı komiseri, Komünist.

Bağdasar Avakyan- Bakü şehrinin Erzak Depolama So- rumlularından, Komünist.

Meer Basın- Kafkasya Ordusu Devrimci Askerî Ko- mitenin üyesi, Komünist.

Mark Korganov- Devrim- ci Askerî Komitenin üyesi, Komünist.

Fyodor Solntsev- Askerî militan, Komünist.

Aram Konstandyan- Gıda ve Tahıl Depolama İşleri Ko- miser Yardımcısı, Balahan Çevresi Gıda ve Tahıl Depo- lama İşleri Komiseri, Komü- nist.

Solomon Bogdanov- Sov- yet askerlerinden, Komünist.

Anatoli Bogdanov- Sov- yet askerlerinden, Komünist.

Armenak Boryan- Sovyet askerlerinden, gazeteci, Ko- münist.

Öjen Berg- Gemici, Kaf- kasya ordusunun iletişim şefi, Komünist.

İvan Gabişev- Silahlı Grupların Komiseri, Komü- nist.

Tateyos Amirov- Sovyet Atlı Süvariler Birliği'nin Ko- mutanı.

İvan Nikolayevşvili- Sov- yet askerlerinden, Komünist

İrakli Metaks- Sovyet as- kerlerinden, Komünist.

İsa Mişne- Devrimci As- kerî Komitenin İşlerinin İda- recisi, Bağımsız.

OKU-OKUT! ABONE OL- ABONE BUL!

Abonelik koşulları

İşçi-köylü

6 AYLIK: 20 YTL
1 YILLIK: 40 YTL

Yeni Demokrat Gençlik

10 YTL
20 YTL

Partizan

10 YTL
20 YTL

NOT: İstedığınız süreye denk gelen oranda parayı hesap numaralarımıza yatırarak banka dekontunu yayınevimize fakslayınız ya da postalayınız.

Abonelik ücretine posta masrafları dahildir.

**90. Yılında Ekim Devrimi
Yolumuzu aydınlatmaya devam ediyor!**

